MEHMET Ö. ALKAN

150. YILINDA DAS KAPİTAL

OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DEKİ SERENCÂMI

iletişim

MEHMET Ö. ALKAN Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde "'İlim'den 'Bilim'e Geçişin Kritik Evreleri: Osmanlı Materyalizmi ve Baha Tevfik" başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamladı. Aynı fakültede "Ölçülebilir Verilerle Tanzimat'tan Sonra Osmanlı Modernleşmesi" başlıklı teziyle doktor unvanını aldı. 2000-2001 ve 2009-2010 yılları arasında Amerika'da Wisconsin Üniversitesi Tarih Bölümü'nde, 2008 ve 2010 yıllarında Köln Üniversitesi'nde kadrolu öğretim üyesi olarak ders verdi. Hava Harp Okulu, Deniz Harp Okulu ve İstanbul Kültür Üniversitesi'nde dersler verdi. Halen İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi Tarih Anabilim Dalı'ndaki görevine devam etmekte ve aynı zamanda Tarih Vakfı başkanlığını yürütmektedir. Kendi alanında yayımlanmış 250'nin üzerinde makalesi ve hazırladığı 15 kadar kitabı vardır. Başlıca yapıtları: *Tanzimat'tan Günümüze İstanbul'da Sivil Toplum Kuruluşları* (İlter Turan ve Ahmet Yücekök ile birlikte, Tarih Vakfı Yayınları, 1998); *İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Selanik'ten İstanbul'a Terakki Okulları* (Terakki Vakfı Yayınları, 2003); *Prens Sabahaddin Gönüllü Sürgünden Zorunlu Sürgüne* (Yapı Kredi Yayınları, 2007); *Yadigâr-ı Meşrutiyet* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010); *Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi* (Y. Doğan Çetinkaya ile birlikte, Tarih Vakfı Yayınları, 2015); *Osmanlı'dan Günümüze Darbeler* (Tarih Vakfı Yayınları, 2017).

İletişim Yayınları 2560 • Tarih Dizisi 125
ISBN-13: 978-975-05-2299-4
© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2017, İstanbul

EDİTÖR Tanıl Bora - Kerem Ünüvar
KAPAK Suat Aysu
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Remzi Abbas
DİZİN Berkay Üzüm
BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46
CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MEHMET Ö. ALKAN

150. Yılında *Das Kapital*

Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'deki Serencâmı

"Anlatılan Senin Hikâyendir!"

(Çeviriler ve Polemikler)

iletişim

Türkiye tarihinde tabu haline gelmiş alanlarda
eleştirel tarih anlayışıyla akademik ürünler vererek
–benim de dahil olduğum– tarihçi kuşağı etkileyen,
"meketepli" ve "alaylı" yetiştirdiği sayısız öğrencilerinden
biri olmaktan onur duyduğum
Hocam Mete Tunçay'a saygıyla...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 11

"DE TE FABULA NARRATUR!" /
"ANLATILAN SENİN HİKÂYENDİR!" 13

***İştirak*'teki Kapital** 18

***İştirak*'te *Kapital*'in çeviri müjdesi** 24

***Ceride-i Felsefiye* dergisi**
ve bir Yahudi sosyalist 26

İlk *Kapital* çevirisi –"İktisad-ı İçtimaî"– 1912 29

"İki Nev'i İlm-i İktisat" 36

Tek-parti –Atatürk– döneminde
***Kapital* çevirileri ve yasaklanması** 39

1930'larda sol ve çiçeklenme 41

Suphi Nuri ve (*Kapital*) *Sermaye*'nin
çeviri çağrısı 44

Haydar Rifat ve *Sermaye* 46

Basında *Kapital* polemiği:
Bülent Nebil ve *Sermaye* eleştirileri 53

İlk çeviri ilk eleştiri:
Kerim Sadi, *Bir Mütercimin Hataları* 56

"Makine Mühendisi Sâlim Bey" 61

Kerim Sadi, "İnsaniyet Kütüphanesi"
ve *Kapital'dan Hûlâsalar* 65

Suphi Nuri İleri, "İleri Bibliyoteği" ve
özet *Kapital* çevirisi 68

Hikmet Kıvılcımlı, "Emekçi Kütüphanesi"
ve *Kapital-Ekonomi Politiğin Tenkidi* 75

Kerim Sadi'den Kıvılcımlı'ya ağır eleştiriler:
Kapital Tercümesi Hakkında 84

Marks Kimdir? Marksizm Nedir? 91

Mahmut Esat Bozkurt ve *Kapital* 92

Tek-Parti döneminde *Kapital*'in yasaklanması 93

DP'nin yalancı baharı ve
Kapital'in nakıs çeviri teşebbüsü 97

Yayınlanmayan *Kapital*'e dava 105

TİP, Anayasa Mahkemesi
ve 27 yıl sonra *Kapital*'e özgürlük! 109

Rasih Nuri İleri, Karl Marx - *Kapital 'Özet'* 113

Kapital'in 100. yılında Birinci Cildin ilk tam çevirisi:
Mehmet Selik, *Sol Yayınları* ve
Kapital - Ekonomi Politiğin Eleştirisi 115

İlk çeviri ilk polemikler 123

Odak Yayınları, *Kapital* ve polemiğin başlaması 127

Kapital'in Tamamı ilk kez eksiksiz olarak
Türkçede-Alaattin Bilgi çevirisiyle *Sol Yayınları:*
"Kapital Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili" 137

Alaattin Bilgi, *Kapital Özet ve Kılavuz* 141

Rasih Nuri İleri, *Kapital* özet çevirinin yeni basımı 143

60 yıl sonra Kıvılcımlı'nın
***Kapital* çevirisinin tıpkıbasımı** **144**

Kapitalizmin krizi,
Karl Marx ve *Kapital*'e rağbet **146**

***Kapital*'in Yordam Kitap tarafından**
yayınlanması ile alevlenen tartışma **153**

Nail Satlıgan'dan Bir *Kapital* Anekdotu: Plüvalü **171**

SONUÇ **173**

ÖNSÖZ

Floransalı Dante'nin ünlü eseri *İlahi Komedya*'da yer alan "Segui il tuo corso, e lascia dir la genti" cümlesi, Marx'ın *Das Kapital*'e yazdığı önsözün de son cümlesidir: "Sen bildiğin yoldan şaşma, bırak ne derlerse desinler." Kıvılcımlı 1937'de yayınlamaya başladığı *Kapital* çevrisinde bu cümleyi "Sen yoluna git de, bırak elâlem söylensin" şeklinde yazmış. Aslında bu cümle bir bakıma Türkiye'de sosyalizmin de *Kapital* çevirilerinin de başına gelenleri özetler nitelikte. Gerçekten de Marx'ın *Das Kapital* adlı kitabının Türkiye'deki hikâyesi, aslında Türkiye sosyalizm tarihinin en ilginç dipnotlarından biri. Küçümsemelere, yasaklamalara, engellemelere, suçlamalara, hapisliklere, işkence ve ölümlere rağmen bildiği yoldan şaşmayan, iyiliklerle dolu daha güzel, yaşanabilir ve paylaşılabilir bir dünya için inatçı bir mücadele söz konusu. II. Meşrutiyet'ten itibaren sosyalizmi anlama ve hayata geçirme mücadelesi verenlerin, *Kapital*'i de anlamak ve çevirmek konusundaki samimi çabası hemen göze çarpar. Daha ilk çeviri girişiminden itibaren en uygun sözcükleri bulma, en uygun kelimeleri kullanma, en uygun kavramları

üretme çabası dikkat çeker. Zaten çeviriler konusunda yaşanan polemiklerin, yapılan ağır eleştirilerin de başlıca sebebi hep daha iyi bir metin üretme çabasıdır.

Kapital yalnızca geçmişi, 19. yüzyılı, kapitalizmi veya günümüzü anlamak için değil, "dünyayı güzellik kurtaracak" ifadesinin biricik kaynağı olan "emek" kavramını öne çıkardığı için de çok değerli. Çünkü dünyada var olan her şey emek sayesinde var. Dünyayı yaşanacak bir yer olarak korumak ve paylaşmak ve biçimlendirmek yine emek sayesinde...

Bu çalışmayı hazırlarken ihtiyacım olan bilgi ve kaynakların sağlanmasında her zamanki gibi cömert yardımlarını gördüğüm Erden Akbulut'a müteşekkirim. Ayrıca bu çalışmayı hazırlarken yardımlarını gördüğüm Cengiz Yolcu, Lütfi Seymen, Hayri Erdoğan, Alaattin Bilgi, Suları Erdost, Muzaffer İlhan Erdost, Kıvanç Yiğit Mısırlı, Barış Çatal ve Bülent Erdem'e de teşekkür borçluyum.

Daha önce *Toplumsal Tarih* dergisinde (sayı 249, Eylül 2014, s. 36-48 ve sayı 250, Ekim 2014, s. 26-37) iki uzun makale olarak yayınlanan araştırmalarımın genişletilerek kitap haline gelmesini sağlayan dostum Kerem Ünüvar'a çok teşekkür ederim.

Beni araştırma ve bilimsel çalışmalara yüreklendirmesi kadar, bütün yazdıklarımda hakkı olan, metinleri yayınlanabilir hale getirmesinin ötesinde varlığı ile her dem ve dâim güç veren Kafiye için teşekkür yetmez.

Elbette hatalardan yalnızca ben sorumluyum.

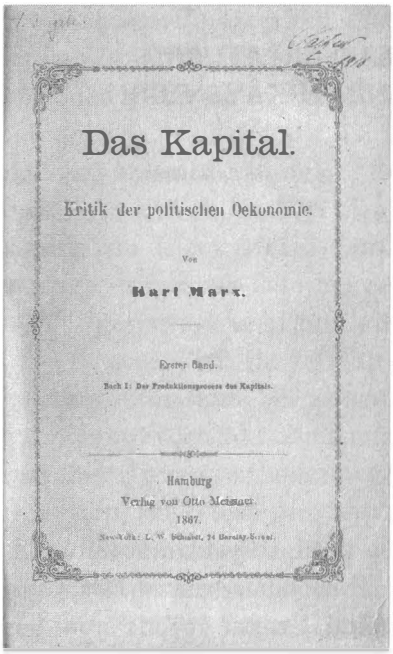
MEHMET Ö. ALKAN
Eylül 2017, Mühürdâr

"De Te Fabula Narratur!" / "Anlatılan Senin Hikâyendir!"

Kapital, yalnızca Karl Marx'ın değil, sosyalizm tarihinin temel eserlerinden biri. Orijinal Almanca baskısı *Das Kapital* ismini taşır. İngilizce Capital, Latince "caput" yani baş demektir, nitekim Fransızcada "peine capitale" ölüm cezası demektir. Benzer şekilde Farsçada da Ser-mâye yani baş sözcüğünden türetiliyor, ana, esas mal demek. Osmanlı döneminde Kapital'in karşılığı olarak Sermaye kavramı tercih edilmiştir. 1930'larda bu tercih Kapital olarak değişmiştir.

Kapital'in ilk kez 14 Eylül 1867 tarihinde Hamburg'da forma forma yayınlanmaya başladığı kabul edilir. Dolayısıyla *Kapital*'in yayınlanmasının 150., Türkçeye ilk çeviri girişiminin ise 105. yılı. İlk cildin Türkçeye tam çevirisinin yaklaşık 50, ilk üç cildin Türkçeye tam çevirisinin de yaklaşık 40. yılı.

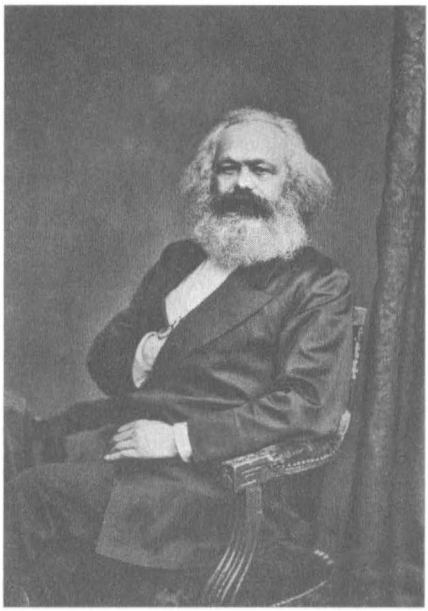
Birçok kaynakta her ne kadar Türkçeye ilk kez 1933 yılında çevrildiği belirtilse de aslında unutulan ve fark edilmeyen ilk çeviri teşebbüsü, Osmanlı döneminde, yayınlanışından 45 yıl sonra 1912'de bir derginin sayfalarında başlamış ve yarım kalmıştır.

Marx, *Das Kapital*, 1867.

Türkiye'de *Kapital*'in çevirileri beş dalga halinde olmuştur. İlk çeviri girişimi II. Meşrutiyet döneminde 1912 yılında, bir Yahudi Sosyalist olan Alliance Israélite Mektebi müdürü Bohor İsrail tarafından yapılır. İkinci dalga çeviri girişimi 1933-1938 yılları arasında Haydar Rifat Yorulmaz, Kerim Sadi [Nevzat Cerrahlar], Suphi Nuri İleri ve Hikmet Kıvılcımlı'nın çabalarıyla gerçekleşir. *Kapital*'in üçüncü dalga çeviri süreci 1950'nin ortalarında DP iktidara geçtikten sonra göze çarpar. Ancak başlamasıyla bitmesi bir olur. Dördüncü dalga çeviri 1965 yılından itibaren Rasih Nuri İleri'nin, daha önce babası Suphi Nuri İleri'nin *Kapital* özeti çevirisini yeniden çevirip yayınlamasıyla başlar. *Kapital*'in ilk cildinin tamamının eksiksiz çevirisi ise Mehmet Selik tarafından yapılmış ve 1966/1967'de Sol Yayınları arasında çıkmıştır. Dolayısıyla *Kapital*'in ilk cildinin eksiksiz çevirisinin tamamlanması için *Kapital*'in yayınlanışının tamı tamına 100. yılını beklemek gerekmiştir. Mehmet Selik'in çevirisi daha sonra 1974/75'te Odak Yayınları tarafından basılmış, Nail Satlıgan'ın Mehmet Selik çevirisini yeniden ele alarak yayına hazırladığı çeviri Yordam Kitap tarafından basılmıştır. *Kapital*'in beşinci dalga çevirisi üç cilt olarak Yordam Kitap tarafından (2011-2015) gerçekleştirildi. *Kapital*'in 3 cilt-

lik tam çevirisi ise ilk kez 1975 yılında Alaattin Bilgi tarafından yapılmış ve yine Sol Yayınları tarafından basılmıştır. *Kapital* çevirisi konusunda 1974 yılında başlayan polemik ise günümüzde de devam etmektedir.

Karl Marx.

Hiç şüphesiz *Kapital*, Marx'ın *magnum opus*'u, Marksizmin de temel eserlerinden biridir. Marx, *Kapital*'in bir tür "girişi" olan *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı* adlı eserinin 1859'da yayınlanmasından 1883'te ölümüne kadar üzerinde çalıştığı *Kapital* için, "uğruna sağlığımı, mutluluğumu, ailemi feda ettiğim kitabım" diyecektir.

Kapital'in birinci cildi Eylül 1867'de Almanca olarak yayınlanır. Diğer ciltler Marx'ın ölümünden sonra yayınlanacaktır. II. cilt, Marx'ın ölümünden iki yıl sonra Engels tarafından 1885'te, III. cilt ise yine Engels tarafından 1894'te yayınlanır. Kautsky'nin 1905-1910'da yayınladığı *Artı-Değer Teorileri* de, *Kapital*'in adeta dördüncü cildi/ana bölümü olarak kabul görür. *Kapital*'in birinci cildinin 1872'de yapılan Fransızca baskısı, Marx'ın sağlığında, denetiminden geçmiş olduğu için çevirilerde de esas alınmıştır.[1]

Karl Marx bir arkadaşına yazdığı mektubunda, *Kapital*

1 *Le capital* / par Karl Marx; traduction de M. J. Roy, entièrement revisée par l'auteur, M. Lachâtre, Paris, 1872.

Friedrich Engels.

için "kesinlikle burjuvaların (toprak sahipleri dâhil) kafasına şimdiye dek fırlatılmış en korkunç gülle" ifadesini kullanır. Engels ise, "yeryüzünde kapitalistler ve işçiler bulunduğundan beri, işçiler için bu kitap kadar önemli bir kitap çıkmadı" diyecektir.[2]

Marx, *Kapital*'in birinci baskısına yazdığı 25 Temmuz 1867 tarihli önsözünde İngiltere'deki üretim ilişkileri ele alındığı için kitabın yalnızca İngiltere ile ilgili olmadığını vurgulayan şu önemli cümleleri yazar:

> ...benim bu eserde inceleyeceğim şey, kapitalist üretim tarzı ve onunla uyuşan üretim ve dolaşım ilişkileridir. Bunların bugüne kadarki klasik yurdu İngiltere'dir. Teorimi geliştirirken başlıca örnek olarak İngiltere'den yararlanmamın sebebi budur. Ama Alman okuyucu, İngiliz sanayi ve tarım işçilerinin durumları karşısında ikiyüzlüce omuz silkecek ya da Almanya'da işler hiç de o kadar kötü gitmiyor diye kendisini iyimser bir havaya bırakacaksa, ona şöyle seslenmeliyim: De te fabula narratur! (Anlatılan senin hikâyendir!)

Kapital'de kapitalizm bakımından emek ile sermaye arasındaki ilişki ve çatışmanın belirleyici olduğu, kapitalizmin

2 Karl Marx ve Frederick Engels, "Marx to Johan Phillip Becker", *Marx&Engels Collected Works Vol. 42 Letters 1864-68*, Lawrence & Wishart Electric Books, 2010: 358., Frederick Engels, *On Marx's Capital*, Progress Publishers, 1960.

üretime dayalı olduğu, sürekli yaşanan krizlerin kapitalizmin bir parçası olduğu, yedek işsizler ordusu ve ekonomik gücün tekeller halinde elde tutuluşu anlatılır. İşçi sınıfı ile sermaye sınıfının, ekonomik rollerinin doğuşu, gelişmesi ve farklılaşması konu edilir.

Kapital'i okumak yer yer zorlasa bile sonuçta Marx'ın da belirttiği gibi "ortalama okur" için yazıldığını unutmamak lâzım. Okunamaz bir kitap değil, bazı bölümlerinin zorluğu sebebiyle, zaman içinde okunmaktan kaçınılan bir esere dönüştüğü de bir gerçek. İlginçtir, *Kapital*'i özetleyen veya kısaltan çalışmalar zaman zaman *Kapital*'in orijinalinden daha popüler olmuş, yaygın olarak okunmuştur. *Kapital*'in çevrildiği hemen hemen her dilde çevirileri de ciddi tartışmalara yol açmıştır. İlk cildin yayınlanması ile başlayan tartışmalar günümüzde de devam etmektedir.

Marx'ın iktisadi konuları açıklamakta kullandığı ve uyguladığı "soyutlama" yöntemi, dönemi için de bir yeniliktir. Bu soyutlamanın, bir başka deyişle zihinsel kurgunun kelimelere dökülmesi sorunun başlangıcını teşkil eder. Marx bazı kavramlara yeni anlamlar verdiği gibi, belki daha önemlisi, yeni kavramlar icat etmek, bir başka deyişle "uydurmak" zorunda kalmıştır. *Kapital*'i anlama ve çevirme zorlukları en başta bu zihni kurgunun metne dönüştüğü anda kullanılan kavramlarda kendini gösterir. Bu zorluk yalnızca anlamak konusunda sorun oluşturmaz, çevirileri de benzer bir sorun taşır. O nedenle başka dillere çevirisinde olduğu, ilk Türkçe çevirilerinden itibaren kavram tartışmaları eksik olmamıştır. Bunu ilk kez ciddi şekilde ele alan Kıvılcımlı, 1937 yılında forma olarak yayınlamaya başladığı *Kapital* çevirisinin forma iç kapaklarında kavramlara dair bir sözlük vermeye başlamıştır.

Kapital hem içinde yaşadığımız ve ilk anda karmaşık gelen kapitalist düzeni anlamak için bir ekonomik analiz metni, hem de yine günümüzü anlamak için tarihi bir arka pla-

nı veren önemli bir eser. Bu nedenle kapitalizmin kriz yaşadığı, ekonomik bunalımın gündeme geldiği anlarda ilk hatıra gelen kitap olması da rastlantı değildir.

İştirak'teki Kapital

Das Kapital'den II. Abdülhamid dönemindeki kimi iktisat kitaplarında dolaylı olarak söz edilse de asıl 1908'de istibdadı sonra erdiren ve "İlân-ı Hürriyet" olarak adlandırılan Jön Türk İnkılâbı'yla gündeme geliyor. II. Meşrutiyet döneminde *Kapital*'den ilk bahseden yayın organı beklenebileceği gibi Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın yayın organı *İştirak* dergisidir. Dergide çeşitli makalelerde Marx'a ve *Kapital*'e değinilmiştir. Mesela "İngiltere'de Mister Avin [Owen] 1812'de, Almanya'da Karl-Marks (Sermaye) eserlerini neşrederek sahne-i içtimaiyede inkılâplar husule getirmişlerdir" cümlesi bunlardan biridir.[3] "Sosyalizmin Hülasası" adlı yazı dizisinde "Beynelmilel sosyalist hareketi önderleri ve hususiyle Karl Marks 'Sermaye' adındaki kitabında, sosyalizminin programlarını birleştirmeye çalışıyor."[4] Veya

Marx nüshası, *İştirak*.

3 Bedik, "İştirakiyyun Sosyalist Mektebi", *İştirak*, No. 5, 13 Mart 1326, s. 69 veya 20-1, 7 Haziran 1328 / 20 Haziran 1912.

4 Selçuk Gürsoy, *Osmanlı Sosyalist Fırkası ve Yayınları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 551.

şu alıntı *Kapital*'in önemi üzerinde durur:

Hüseyin Hilmi.

> Meşhur Karl Marks her memlekette sosyalistlerin ayrı ayrı taleb-i hak etmelerinden hiçbir semere hasıl olmadığını görmüş ve (Sermaye - Capital) nam kitabında: "Milliyet ve din mevzubahis olmaksızın bütün sosyalist grupları ittifak ve tevhid-i mesaî ederek maksatları uğrunda müştereken çalışmalıdırlar" demiştir. Büyük ve mütefekkir Karl Marks'ın şu hikâye-i hakimanesi bütün iştirakiyunca düsturülamel olmaktadır: Her memlekette bu gayeye doğru geniş ve büyük adımlar atılıyor, ve beynelmilel sosyalist cemiyetleri tesis ve umumi kongreleri akdolunuyor.[5]

Benzer ve önemli bir yazı Bohor İsrail'in "Sermaye ve Sa'y-i Amel" yazısıdır.[6] Ancak Bohor İsrail'in asıl önemli makalelerinden biri *Kapital* çevirisinin de yapılmasını arzu ettiği "Nasıl Çalışmalıyız" adlı makalesidir:[7] Bu makale Marx'ın eserinin Türkçeye kazandırılması için temenni içeren bir makale

5 Akif Hikmet, "Servet ve Sermaye-i Hâzıranın Suret-i Teşkili ve Sosyalizm Fikri", *İştirak*, No. 2-20, 21 Haziran 1328.

6 Bohor Israil, "Sermaye ve Sa'y-i Amel", *İştirak*, No. 13, 8 Mayıs 1326, s. 201-204.

7 Sadeleştirilmiş hali için Selçuk Gürsoy, *a.g.e.*, s. 459-461 ve kısmen sadeleştirilmiş olarak verilişi için Sadi, Kerim (A. Cerrahoğlu), *Türkiye'de Sosyalizmin Tarihine Katkı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s. 293 vd. Genişletilmiş yeni basım.

olmanın ötesine geçer.[8] Asıl ilginç ve hatta komik olan konu, bu yazının sadeleştirilmiş halinin 1950'de bir dergide yayınlanmasıyla "Komünizm propagandası yapmaktan" dava açılacak olmasıdır. Bunu ileride anlattım.

Nasıl Çalışmalıyız?

Sosyalist vasfıyla ortaya atılan mücahitleri tanımam. İntisabıyla müftehir olduğum bu meslek-i içtimainin hakayık ve nazariyatına derece-i vukuflarını da bilmem. Bab-ı içtihatlarını ne cihete doğru küşat ettiler; nasıl ve ne yolda çalışacaklar, doğrudan doğruya sınıf-ı sâînin hukuk-i mağsubesini sınıf-ı mümtaz ve sermayedarların îtisafatına karşı bir lisan-ı ateş-feşanla müdafaa mı edecekler?

Yoksa ibre-i mesailerini mahdut bir daire dâhilinde dolaştırarak sosyalizme Türkiye'de dahi bir mevcudiyet, bir uzviyet vermeye mi gayret edecekler? Bütün bunlar tabii ileride göreceğimiz âsâr ve semeratla malumumuz olacaktır. Ve fakat eserlerini mütalaa ettiğim ancak meslektaş sıfatıyla bu bilmediğim, görüşmediğim arkadaşlara arz etmek isterim ki efkâr-ı adilânemizin neşr-i tamiminde gayet sistematik, muntazam bir hatt-ı hareket almamız hem felsefe-i iştirakiyemiz hem de muhitimizin şeraiti muktezasıdır.

Mesleğimiz ulvi ve mukaddes olduğu kadar büyük ve müthiştir! Bütün cemiyet-i beşeriyenin inkılabı maksadına mübteni olduğundan aksam-ı fenniyesine vakıf olmayan cühela, bazı malumatfuruş kimselerin, yahut hakikat düşmanı menfaatperestlerin yalan yanlış telhimatına kapıldıkları için yalnız "sosyalizm" kelimesini işitmekten tedehhüş ediyorlar.

Bir de o kimseler, yalnız meşrutiyet-i Osmaniyeyi meydana getiren fırka-i muhteremeyi tanıdıklardan, o fırkanın programından hariç birtakım fikirler beslediğimizi gö-

8 [Bohor] Israil, "Nasıl Çalışmalıyız?", *İştirak*, No. 20, 2 Eylül 1326, s. 284-286.

Bohor İsrail, "Nasıl Çalışmalıyız", *İştirak*.

rerek adeta meşrutiyet aleyhtarlığı, irtica taraftarlığıyla itham edenler de yok değildir! Hem bunların böyle düşünmeye hakları var. Zira kendilerinde değil sosyalizm gibi medeniyet-i hazıranın en terakki felsefe-i içtimaiyi fikr-i fennî ve siyasî namına en adi bir şeyi idrak etmek kabiliyeti büsbütün mefkud... Muhitimizdeki avam-ı nâsa bugün okuyup yazmanın faidesini ifham edebilirsek fe-ni'me'l-hıdmetü! Avamın amele kısmı vâkıâ irşadâtımıza muhtaçtır. Fakat hiçbir zaman unutmamalıyız ki işçiler hukuk-ı sarihalarının hîn-i müdafaalarında malumatlı, zeki, faal, müteşebbis, tecrübe-dîde mücahitlerin muavenetine daha ziyade arz-ı ihtiyaç eder ve bu muktedir vatan pişdarları, sergerdeleri meydana getirmeyince amele ordusuna her ne suretle olursa olsun hareket emri vermek affolunamaz bir hata olur!

Zulme, gadre, diktatörlüğe karşı kulub-i amelede bir hiss-i ihtilal, bir hiss-i mukavemet uyandırmak kadar adaletli, muhik bir şey tasavvur edilemez! Evet, fakat bu hususta bir metot, usul, muvaffakiyete saik bir prensip, bir kaide takip etmek de şart-ı âzamdır. Mesleğimizin ihtiva ettiği hakayık-ı âliyeyi henüz hazmetmek kabiliyet ve istidadına maa't-teessüf malik olmayanlara âmal ve efkârımızı telkîne uğraşmayalım. Zira bundan menfaat yerine mazarrat hâsıl olur. İşte bunun için en evvel milletin dimağı olan mütefekkir gençlerimizden sınıf-ı münevver-i millet olan mekteplerimizden sosyalizm hava-yi nesimesiyle mâlî bir muhit-i fenni ve felsefi vücuda getirmeye gayret edelim. Elimizden geldiği kadar burjuva nazariyatını inhinaka davet edecek kavaid-i esasiye-i içtimaiye veya iktisadiyemizi mütemadiyen neşr ile cümle makalatımızın hukukî, içtimaî veya siyasî birer mahsul-i tetebbu olması cihetine hasr-ı mesai edelim. Hatta Karl Marks [Marx], Lasal [Ferdinand Lassalle], Lafarg [Paul Lafargue], Bebel [August Bebel], Jores [Jean Jaures] gibi ekâbirimizin asar-ı ber-güzidelerini Türkçeye tercüme etmek üzere muktedir ve Fransızcaya vâkıf arkadaşlarımızdan bir heyet-i mütercime teşkili meselesi bence propagandamızın esaslı ve sağlam olması için en birinci bir ihtiyaç suretinde tezahür eder. Çünkü Türkiyemizde sosyalizmin ancak ismi vardır, bir de zenginin malını fukaraya vermek diye yanlış bir telakki.

Fenden, ahlâktan, teşkilat-ı içtimaiyeden, tekevvünat-ı felekiyeden, hadisât-ı tarihiyeden, hesabât-ı riyaziyeden, kavanin-i tabiiyyeden, hissesi neden ibaret olduğu umumen meçhul! Partimizin, fırkamızın ruhunu teşkil edecek bu bina-yı fen ve felsefeyi evvel-be-evvel meydana getirmek sonra o afitab-âsâ merkezinden kalb-i avama eşi'a-i adl ve hakkaniyet isal etmek lazım gelir. Neşriyatımızda asla ilim ve mantık dairesinden çıkmamak, hem fikrinizden olma-

yanlara karşı bir lisan-ı tahakküm ve tehdit istimal etmemek, alelhusus istihsaline çalıştığımız muvaffakiyetin iktiza ettiği ahvaldendir. Bu kaideden hariç olarak intişar edecek şeyler mesleğimizi anlamaksızın sırf hubb-ı nefislerine vurulan darbelerle birtakım kimselerin aleyhtarlarımız kesilmeye ve menafi-i amele uğrunda sarf etmek isteyeceğimiz ikdamat ve ihtimamatımızı hiç olmasa bir müddet-i muvakkate için akim bırakmaya sebep olur.

Birtakım gençler vardır ki mağdurin-i cemiyete bî-yuvalara karşı hissettikleri merhametten dolayı "biz sosyalistiz!" derler. Fakat kendilerini mücadele-i sınıftan, mülkiyet-i iştirakiyeden, sermayedeki şekli hazırinin lağvından, kanun-u ücret ile netayic-i müellimesinden... bahsolunca "Ha! biz öyle sosyalistliği kabul etmeyiz!" diyerek evvelki iddialarının hissiyat-ı sadakadan, kuru bir laftan başka bir şey olmadığını ikrar ederler.

Safahat-ı hayatiyenin cümlesine şümulü olan büyük, vâsi mezhebimizin ismini işitir işitmez yalnız muhakeme-i zihniyeleriyle mahiyetini anlamak iddiasında bulunanların ekseriya mekâtib-i âliye müdavimîn ve mezunîninden zeki ve malumatlı efendiler olduğu düşünülürse içtihadımızda efal ve harekâtımızda ne kadar ihtiyatkâr olmamız lazım olduğu suhuletle anlaşılır.

"Sosyalizm nedir?" diye sual edenlere birkaç cümle veya bir musâhabe ile cevap vermekten ihtiraz etmeliyiz! ve demeliyiz ki, "sosyalizm" evvela bir ilimdir. Zira mütalaa sayesinde elde edilebilir ve bir meslek-i içtimaidir, müntesiplerinin arasında yaşamak, her gün fikirlerinden, tarz-ı hayatlarından bir nebze istifade etmekle anlaşılabilir. Esna-yı musahabede veya bir konferansta suret-i umumiyede "sosyalizm"den bahsetmek yine faideden hâlidir. Yahut sarf edilen gayret hâsıl olacağı semere ile mütenasip olmaz. Binaenaleyh "propaganda" esnasında sosyalizmin

ancak bir noktasını bütün delâil-i muknia ve katiyesi ile mevzu bahis ederek o noktada muhataplarımızı iknaya çalışmalıyız!

Yukarıdan beri beyan ettiğim gibi muktedir refiklerimizden bir "heyet-i mütercimîn" teşkil edilmek gibi hakiki bir sa'y ve hizmetin husulüne teşebbüs olunursa en evvel Karl Marks'ın "Sermaye" ismindeki eserinden başlamak icap eder. Sosyalist refiklerimin kılletinden ve cümlesinin de İstanbul'da bulunmamasından dolayı mezkûr heyetin mutlaka bir yerde bulunması lazım değil muhabere ile taksim-i îmal edilerek tercümeye mübaşeret edilebilir. Henüz mübtedi bulunduğumuz bütün tercümelerimizin böyle muavenet-i mütekabile ile icra olunması elzemdir.

Aziz meslektaşlarımın bu hususdaki fikirlerini bilmek arzusundayım.

Alyans Mektebi Müdürü
İsrail

İştirak'te *Kapital*'in çeviri müjdesi

Bir süre sonra *İştirak* dergisi kapanacaktır. Bu ilk dönemin ardından ikinci kez 1912'de İttihat ve Terakki'nin baskıcı hükümetinin iktidardan uzaklaşmasıyla yine Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın yayın organı yeniden yayınlanmaya başlayacaktır. Bu ikinci dönemde daha büyük ve gazeteye yakın bir formatta yayınlanan *İştirak* dergisinin ilk sayısında *Kapital*'in çevrileceği ve okurlara verileceği müjdesi de verilir.[9]

> *İştirak*'in mecmua-i fenniye ve içtimaiyesi şehrî otuz iki sahife olarak kariben intişara mübaşeret ve Karl Marks'ın "Sermaye" namındaki meşhur eseri bu mecmuaya tefrika suretiyle muntazaman derç edilecektir.

9 *İştirak*, No. 1, 14 Temmuz 1328-27, Temmuz 1912-13 Şaban 1330, s. 3.

Osmanlı mütefekkirleri için bu mecmuanın gayet mühim ve müfit olacağını beyan ederiz. Nesak, ve nisailik ve eş'ar karşısına bir cebin-i fen ve felsefe ile çıkacak olan bir risale-i mevkutenin bilcümle irfanperverlerce memnuniyetle mütalaa edileceğini ümit ederiz.

اشتراک

Journal socialiste ICHTIRAK

İştirak dergisi.

Aslında burada haberi yapılan dergi aşağıda sözünü edeceğim *Ceride-i Felsefiye*'den başkası değildir. Böylelikle bu habere dayanarak Osmanlı Sosyalistlerinin yayın organı olan *İştirak*'in daha çok günlük haber ve yorumlara, *Ceride-i Felsefiye*'nin ise daha çok felsefe ve toplum konularına ayrılmış bir dergi olarak tasarlanmış olduğu izlenimi doğmaktadır.[10] Zira çıkacak olan dergi "*İştirak*'in mecmua-yı fenniye ve içtimaiyesi" olarak tanıtılmakta ancak isim verilmemektedir. Derginin ismi *İştirak*'in 5 Ağustos 1328/18 Ağustos 1912/5 Ramazan 1330 tarihli 7. sayısında sayfa 4'te verilmiştir. Haber şöyledir:[11]

Ceride-i Felsefiye

Önümüzdeki perşembe günü Ceride-i Felsefiye adındaki gayet ciddi ve faydalı bir mecmua-yı ilmiye yayımlana-

10 Aynı izlenime Osmanlı Sosyalist Fırkası ve yayınları konusunda en kapsamlı ayrıntılı eseri hazırlayan Selçuk Gürsoy da sahiptir. Bkz. Selçuk Gürsoy, *Osmanlı Sosyalist Fırkası ve Yayınları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 166-167.

11 Sadeleştirerek aktaran Selçuk Gürsoy, *Osmanlı Sosyalist Fırkası ve Yayınları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2013, s. 651.

caktır. Bu mecmuayı bilumum erbab-ı irfana tavsiye ederiz. Olağanüstü önemine binaen içeriğini aşağıda sunuyoruz:

1. Muhterem Kari'lerime
2. Şey ve sebep
3. Menşe-i Arz
4. Usul-i Hazır-ı İktisadi
5. İktisat-ı İçtimai ve Şerhi

Gerçi *Ceride-i Felsefiye*'de Osmanlı Sosyalist Fırkası ile ilişkisine dair hiçbir ifade bulunmamaktadır. Bu ilandan kısa süre sonra 24 Ağustos 1912'de (9 Ağustos 1328) *Ceride-i Felsefiye* yayınlanacaktır.

Ceride-i Felsefiye dergisi ve bir Yahudi sosyalist

Kapital'in ilk özet ilk Türkçe çevirisinin –o da hatırlanırsa– Haydar Rifat tarafından 1933'te basılmış, ilk cildin tam çevirisi *Kapital*'in basılışının tam 100. yılında, 1967'de yayınlanmış ve nihayet Marx'ın ölümünden sonra yayına hazırlanan ciltler dâhil 3 cildin ilk eksiksiz çevirisi için ise 1978 yılını beklemek gerekmiştir. Oysa *Kapital*'in ilk çeviri girişiminin 1912 yılında başladığı pek bilinmez. Gerçekten de *Kapital*'in ilk çeviri girişimi *Ceride-i Felsefiye*[12] adlı II. Meşrutiyet'te yayınlanan bir felsefe dergisinde başlar. İlk çeviri bu dergide bir Osmanlı Yahudisi olan Bohor İsrail tarafından yapılmıştır. Aynı zamanda derginin müdürü de olan Bohor İsrail ile ilgili elimizde hâlâ çok az bilgi var.[13] II. Meşrutiyet dö-

12 Bu dergi ile ilgili benim yıllar önce yaptığım çalışmaya bakılabilir. Mehmet Ö. Alkan; "Bilinmeyen Bir Felsefe Dergisi: *Ceride-i Felsefiye* ve Bir Yahudi Sosyalist: Bohor Israel", *Tarih ve Toplum*, No. 77, Mayıs 1990, s. 50-56.

13 Bohor İsrail'in Milaslı olduğunu biliyoruz. Hilmi Uran hatıralarında şöyle anlatıyor:

"Mülkiye'ye girdiğim ilk sene, Şekerci hanında Milâslı Bohor İsrail isminde bir yahudi genci ile beraber oturdum. Bohor, fakir bir ailenin münev-

neminde Alliance İsraelit Mektebi müdürlüğü yaptığını biliyoruz.[14] Bohor İsrail sosyalizme ilgi duyan bir isim. Dönemin sosyalist yayın organı olan Osmanlı Sosyalist Fırkası'nın *İştirak* dergisinde yazdığı gibi *İkdam*,[15] Abdullah Cevdet'in *İçtihad* ve *Türk Yurdu*[16] dergilerinde de makaleleri yayınlanmıştır. *İştirak*'te yayınladığı yazıları arasında "Serbesti-i S'ay ü Amel",[17] "Sermaye ve Sa'y-i Amel",[18] "Hasta Fikir"[19] ve "Na-

---

ver, halûk, öğrenmeye hevesli bir çocuğu idi. Güzel keman çalardı. Kuvvetli Fransızcası vardı. Emil Zola'nın eserlerine pek düşkündü. Muttasıl okur ve ne okuduğu sorulduğunda da: 'Felsefe okuyorum' derdi. Bana müzik sevgisini Bohor aşılamıştı. Bana mandolin öğretmişti." Hilmi Uran: *Hâtıralarım* (Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1959), s. 15.

Milliyet gazetesinde rastladığım şu ölüm ilanı kendisi ile ilgili olabilir mi bilmiyorum? Yine de buraya aktardım. [*Milliyet*. 08 Ağustos 1966: VEFAT Çok kıymetli aile büyüğümüz BAY BOHOR (ISRAEL) MADEM'in vefat ettiğini teessürle bildiririz. Cenaze merasimi 8/Ağustos/1966 Bugünkü Pazartesi günü saat 13'te Kadıköy Hemdat Israel Musevi Sinagogunda icra olunacaktır. Madem, Beukoel, Mizrahi aileleri. Not: Karaköy'den vapur saat 12.30'da [İlancılık 4491-10252].

14 Bohor israil'in lisan tartışmaları konusundaki fikirleri için Mustafa Şahin, "Bohor İsrail'in, Lisan Tartışmasıyla İlgili İki Yazısı", *Toplumsal Tarih*, No. 7, Temmuz 1994, s. 43-48. Bu kaynağı referans olarak kullanıp yazılan anti-semitik bir değerlendirme için Cengiz Özakıncı, "Siyasal İslamcıların Tepkisi-Dil Gericiliğinin Babası: Bohor İsrail", *Dünden Bugüne Türklerde Dil ve Din* içinde, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2013.

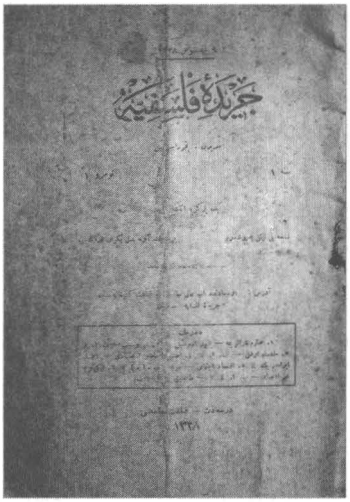
15 Naim A. Güleryüz, *Toplumsal Yaşamda Türk Yahudileri*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2002, s. 50.

16 Bohor İsrail Efendi, "Mufassal Kamûs-ı Felsefe", *Türk Yurdu*, 4-132, 12 Nisan 1333/1917, s. 3396-3400. Rıza Tevfik'in cevabı için "Muhterem Bohor İsrail Efendi'ye Kamûs-ı Felsefe hakkında", *Türk Yurdu*, XII/6-134, 10 Mayıs 1333)/1917, s. 3430-3432; "Bohor İsrail Efendi'nin Sualine Cevap", *Türk Yurdu*, XII/8-136, 9 Haziran 1333/1917, s. 3458-3462; "Bohor İsrail Efendi'nin Sualine Cevap", *Türk Yurdu*, XII/10-138, 5 Temmuz 1333/1917, s. 3489-2493; "Bohor İsrail Efendi'ye", *Türk Yurdu*, XII/11-139, 19 Temmuz 1333/1917, s. 3505-3511 ve "Bohor İsrail Efendi'nin Sualine Cevap", *Türk Yurdu*, XII/13-141, 16 Ağustos 1333/1917, s. 3537-3540. Bir makale değerlendirmesi için Dilek Tığlıoğlu, "Lisan Münâkaşalarından Felsefî Münâzaralara Rıza Tevfik'in Türk Yurdu Macerasından Kesitler ve İzlenimler", *Millî Folklor*, Yıl 25, Sayı 97, 2013, s. 145-156.

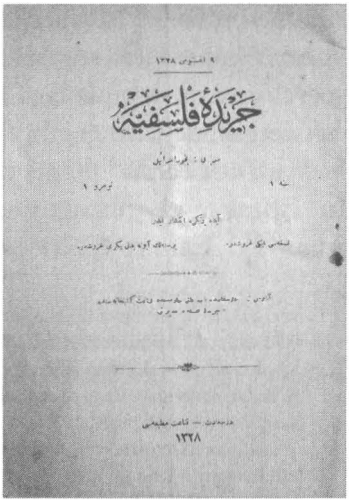
17 *İştirak*, No. 11, 24 Nisan 1326, s. 173-174.

18 *İştirak*, No. 13, 8 Mayıs 1326, s. 201-204.

19 *İştirak*, No. 18, 18 Ağustos 1326. s. 267-270.

Ceride-i Felsefiye, 1912, dış kapak.

Ceride-i Felsefiye, 1912, iç kapak.

sıl Çalışmalıyız?"[20] bulunmaktadır. Ayrıca felsefeye duyduğu ilginin bir ifadesi olarak Abbé Barbe'ın *L'histoire de la philosophie* adlı eserini *Tarih-i Felsefe* adıyla çevirip yayınlamıştır.[21]

Bohor İsrail'in 1912'de yayınladığı *Ceride-i Felsefiye* materyalist felsefe ve ekonomi-politik içerikli yazılarla yayın hayatına başlamıştır. İlk sayıda yer alan bütün yazılar, Ahmet İbrahim Bey'in Fransızcadan çevirdiği "Usûl-i Hazır-i İktisadî" başlıklı makale hariç, Bohor İsrail'e aittir. Bunlar "Şey ve Sebep", "Menşe-i Arz", "İktisat-ı İçtimaî [*Kapital*'in çevirisi]", "İki Nev'i İlm-i İktisat" ve "Dağınık Fikirler" adlı yazılardır. *Ceride-i Felsefiye*'nin yalnızca bir sayı yayınlandıktan sonra Balkan Savaşı'yla beraber kapandığı anlaşılmaktadır.

20 *İştirak*, No, 20, 2 Eylûl 1326, s. 284-286.

21 Abbé [Eustache] Barbe, *Tarih-i Felsefe*, (Mütercimi: Bohor İsrail) (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1331), Sultanî Mekteblerine Mahsûs, Maarif-i Umûmiye Nezareti Telif ve Tercüme Kütübhanesi.

Yukarıda da belirttiğim gibi Bohor İsrail'in *İştirak* dergisine yazdığı "Nasıl Çalışmalıyız?" başlıklı son yazısının son paragrafı şöyle bitiyordu:

> ...Yukarıdan beri beyan ettiğim gibi muktedir refiklerimizden bir "heyet-i mütercimîn" teşkil edilmek gibi hakiki bir sa'y ve hizmetin husûlüne teşebbüs olunursa en evvel Karl Marks'ın "Sermaye" ismindeki eserinden başlamak icap eder.[22]

Anlaşılan o ki, Bohor İsrail, *Kapital*'in bir çevirmen heyeti oluşturarak, kolektif bir şekilde tercüme edilmesini önermektedir. Bu yazıdan iki yıl sonra bizzat kendisi bu işe kalkışacak, fakat çeviri yarım kalacaktır. *Kapital*'in bu ilk çeviri girişimi, kitabın özetin özeti [hülâsâtü'l-hülâsâ] niteliğindeki bir çevirisidir ve o sıralarda Avrupa'da –ve günümüzde de– oldukça yaygındır. Bohor İsrail, yaklaşık 2 yıl sonra *Ceride-i Felsefiye*'de *Kapital*'in ilk çevirisini okuyuculara şu cümlelerle müjdeler:

> ...Ceridemizin ilk nüshasından itibaren, "İktisad-ı İçtimaî" namı altında bir ilm-i iktisat eseri neşretmeye başlıyoruz.
>
> Bu eser tercüme değil, telif değil, fakat büyük Karl Marks'ın "Le Capital" ismindeki kitab-ı cesimesinden hülâsâtü'l-hülâsâ olarak iktibas edilerek tefrika suretiyle enzar-ı kari'ine vazolunuyor...

İlk *Kapital* çevirisi –"İktisad-ı İçtimaî"– 1912

Bohor İsrail'in ilk kez *Ceride-i Felsefiye*'de 1912'de yayınlanan ve Fransızcadan yaptığı ilk "özetin özeti" [hülâsât-ülhülâsâ] *Kapital*'in çeviri metnini aşağıda verdim.[23] Bu ilk çe-

22 [Bohor] Israil, "Nasıl Çalışmalıyız?", *İştirak* No. 20, 2 Eylül 1326, s. 286.

23 27 yıl önce yayınladığım "Bilinmeyen Bir Felsefe Dergisi, *Ceride-i Felsefiye* ve Bir Yahudi Sosyalist Bohor İsrael", *Tarih ve Toplum* No. 77 (Mayıs 1990) adlı

viri denemesinde Marx'ın *Kapital*'de kullandığı kimi kavramların Türkçe karşılıklarının ilk kez kullanılması açısından, bir başka deyişle bu konuda Türkçe terminolojinin oluşması açısından da önemlidir.[24]

İktisad-ı İçtimaî

Birinci Kısım

Mal

1- Servetin şekl-i iptidaisi, müstahsili tarafından istihlak edilmeyip mübadeleye, füruhta tahsis olunan maddedir ki bu itibar ile mal namını alır.

Kıymet-i İstihlakiye ve Kıymet-i Ticariye

2- Muhtelifü'l-cins iki madde, havas-ı mahsusalarına göre, ayrı ayrı ihtiyaçların tatminine hadim olur. İkisi de birer faide temin eder.

Bir şey, mal addolunabilmek için mutlaka ihtiyacat-ı beşeriyeden bir veya bir kaçının istifasına hadim, yani faideli olmalıdır. Bir maddenin hin-i istimal ve istihlakinde tezahür eden faide o maddeye kıymet-i istihlakiye vasfını verir. (s. 19)

3- Şahs-ı âhara bedel mukabilinde verilen şey muamele-i vakıadan naşi mal namını alır, mübadelede mütekabilen taayyün eden nispet malların kıymet-i ticariyelerini teşkil eder.

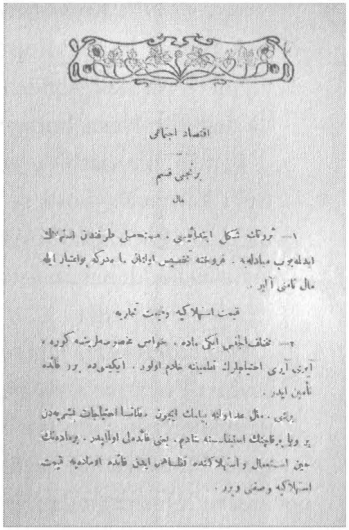
---

incelememde bu konuya değinmiş ve o sırada Hakkı Tarık Us Kütüphanesi'nde bulduğum tek nüshadan fotokopi alarak üzerinde çalışmıştım. O sıra metnin altında (M. A.) [Mim Elif] kısaltmasına işaret ederek, bu (M. A.) kısaltmasının muhtemelen Bohor İsrail olması gerektiğini belirtmiştim. Halbuki sonradan sahaflarda orijinalini bulup aldığımda bu kısaltmanın (M. A.) şeklinde yanlış okuduğumu, doğrusunun "Be Elif" şeklinde (B. İ.) olduğunu fark ettim ki bu iki harfin Bohor İsrail'in isminin kısaltması olduğu açıkça görülüyordu.

24 Karl Marx, "İktisad-ı İçtimai" (Çev. Bohor İsrail), *Ceride-i Felsefiye*, No. 1, 9 Ağustos 1328, s. 19-25.

Kıymet-i Ticariyenin Esası

4- Esna-yı mübadelede mesela 75 kilogram buğdayın yüz kilogram demire muadil addolunmasının sebebi nedir? Bu iki maddeye birer kıymet-i istihlakiye mahiyetini veren hasse-i tabiiyeleri mi? Hayır! Mübadelede, malların yalnız mütekabilen kâfi miktarda olması nazar-ı dikkate alınır. Bu cihet taayyün ettikten sonra, derece-i faideleri her ne olursa olsun iki malın mübadelesinde asla tereddüt edilmez.

İlk *Kapital* çevirisi, *Ceride-i Felsefiye*, 1912,

İstihsalde bir kuvvet masruf olduğuna nazaran, emvalde yalnız havass-ı tabiiye değil sa'y ve amel de mevcuttur. Fakat mübadeleyi kabil-i icra bir hale getirmek için, eldeki malları hâsıl etmek üzere sarf edilen sa'y ve amelin keyfiyeti değil, emval-i mezkûrenin mütekabil kemiyetlerini kararlaştırmak iktiza eder. Binaenaleyh muhtelifü'l-cins emvalde müşterek olmak üzere yalnız bir şey kalıyor ki o da hepsinin mahsul-i sa'y olmasıdır. Kâffesinde bu miktar sa'y müterakimdir. Hîn-i mübadelede (s. 20) tabii hassaları nazar-ı dikkate alınmadığı cihetle cümlesi mücessem bir sa'y ve amel parçası olarak tezahür eder.

İşte, muadeletlerine sebep olan ve kıyınet-i ticariyelerinin esasını teşkil eden şey, istihsallerine masruf olan kuvve-i beşeriyedir.

5- Yalnız faideli olup da semere-i sa'y olmayan şey, bir kıymet-i istihlakiyeyi haiz ise de bir kıymet-i ticariyeye malik değildir: Hava, hudayinabit otlar, akan sular vesaire gibi.

Faraza, bir saatlik yere iki çuval ot, yahut bir binanın altıncı katına iki kova su naklettirilirse mevadd-ı tabiiye-i mezkûre bir miktar kuvve-i beşeriye sarf olunmak suretiyle bir mahalden mahal-i ahara nakledildiği için bir kıymet-i ticariye ihraz eder.

6- Faideli olmayan şeye sarf edilen sa'y ve amel hiçbir kıymet-i ticariye tevlit etmez. Gayr-i kabil-i tamir bir makineyi işlemeğe salih bir hale getirmek kastiyle anudane uğraşan bir kimsenin beyhude yere geçirdiği evkat, müvellid-i servet olmadığından, bir kıymeti haiz olamaz.

7- Faideli ve semere-i sa'y olduğu halde müstahsili tarafından ihtiyacat-ı zatiyesine tahsis edilen şey kıymet-i ticariyeden azadedir. (s. 21)

8- Sa'yın kıymet-i ticariye tevlit etmesi, mübadeleye muhassas faideli şeylere sarf olunmasına mütevakkıftır.

9- Sa'y denilen kuvvetin tezahür etmesi, bazı şerait-i hariciyenin vücuduna tevakkuf eder.

Muayyen bir muhit-i içtimaiyede, sa'yın kabiliyet-i istihsaliyesi, amelenin haiz oldukları maharetin hadd-i vasatîsiyle istimal eyledikleri vesait-i istihsaliyenin nevine ve esbab-ı tabiiyeden naşi zuhur eden hadisata tabi olunur.

Mesela, aynı miktar sa'y ve amel, eğer mevsim müsait olursa yirmi değilse on kile buğday hâsıl eder.

10- Muayyen bir zamanda, şerait-i lazımenin içtimaıyla sa'yın kabiliyet-i istihsaliyesi bi'n-nisbe tezayüt ettiği takdirde aynı müddet zarfında, aynı miktar sa'y ile daha fazla mal husule gelir ve bu malın kıymet-ı ticariyesi o nispette tenakus eder. Mesela:

Esvap fabrikalarının kuvve-i istihsaliyeleri tezâuf ederse

۳ — شخص آخره . بدل مقایضه ویرمك شی مسئله‌سنه واقعه‌دن مائی مال نامی آلیر ، مبادله‌ده مقابلاً تعیین ایدن نسبت مائرك قیمت تجاریه‌لری تشکیل ایدر .

قیمت تجاریه‌نك معنای اساسی

۴ — اتمای مبادله‌ده مثلاً ۷۵ کیلو غرام بوغدایك یوز کیلو غرام دیمره مقابل علد اولمسنك سببی ندر ؟ بوایکی مادده‌یی بو قیمت استدلال کبی ماهیتی ویرن خاصهٔ طبیعیه‌لری ؟ خیر ! مبادله‌ده ، مائرك بالکز مقابلاً کائن متقادده اولاره‌ی نظر دقته آلنیر . بوجهت تعیین ایتکدن صرف‌نظر ، فرجهٔ قائدهٔ‌یی هربه اولورسه اولسون ایکی مائك مبادله‌سنده اصلا تردد ایدیلز .

استعمالده رفوت معروف اولدیغنه نظراً . امواله بالکز خواص طبیعیه دیکل ، سعی وعملك هم دوجودن ، فقط مبادله‌یی قابل اجرا برحاله کتیرمك ایچون ، الده‌کی مائری حاصل ایتمك اوزره صرف ایدیلن سعی وعملك کیفیتی دیکل ، اموال مذکوره‌نك متقابل کتیلرینی قرارلاشدیرمق اقتضا ایدر . بناءً علیه مختلف الجنس اموالده مشترك اولان اوزره بالکز برشی کالیورکه اوده هپسنك حصولی سعی اولمسیدر . کافهٔ‌سنده برمقدار سعی متراکمدر . حین مبادله‌ده

طبیعی خاصه‌لری نظر دقته آلمادینی جهتله جمله‌سی هم بر سعی وعمل پارچه‌سی تولید ایدرلر دیه تظاهر ایدر .

ابتده ، مه‌ولیتلریه سبب اولان وقیمت تجاریه‌لرینك اساسنی تشکیل ایدن شی ، استعمالدن مصروف اولان قوهٔ بشریه‌در .

قیمت تجاریه‌نك معنای مبانی

۵ — یالکز فائده‌لی اولوب‌ده ثروت سعی اولمایان شی . وقیمت استعمالی کبی مالزایده‌ده وقیمت تجاریه‌یه مالك دکلدر . هوا ، خصائص ذاتیه‌سی اوتلر ، آقاق صولر وسائره کبی .

فرضاً ، برساعتلك پرده ایکی چوال اوتی ، یاخود بربالمك آلتنجی قاتنه ایکی قرغانصو نقل ایتدیریلیرسه مواد طبیعیهٔ متکوره ، برمقدار قوهٔ بشریه صرف اولونان صورتیله برعلدن علی آخره نقل ایدلدیکی ایچون وقیمت تجاریه احراز ایدر .

۶ — فائده‌لی اولمایان شیئه صرف ایدیلن سعی وعمل هیچ وقیمت تجاریه تولید ایتمز . غیر قابل تعمیر براتکسیل اشیاسنه‌که صالح برحاله کتیرمك قصدیله عنود اداره‌لرنجه صرف‌نظر اولنمسه‌لرك بیهوده یره یکه‌ردیکی اوقات ، مولد ثروت اولمادیندن ، برقیمتی حائز اولمازلر .

۷ — فائده‌لی وثمرهٔ سعی اولدیغی حالده منحصل طرفندن احتیاجات فائیسنه تخصیص ایدیلن شی قیمت تجاریه‌دن آزاده‌در .

۸ — سیرك قیمت تجاریه تولید ایتمدی ، مبادله‌یه تخصیص قائمه‌لی شیلره صرف اولنمسه مشروطدر .

۹ — سعی دیلن قوائك فقط مراتعمی ایچون شرائط عازیه‌نك وجودینه توقف ایدر .

معین برمحیط اجتماعیده ، سیئات قابلیت استعمالیه‌سی ، تمامیله حائز اولدقلری مهارتك حد وسطیله استعمال ایله‌دکلری وسائط استحصالیه‌نك نوعیه ومیقدارینه تابعی ظهور ایدن حادثاته تابع اولنور .

مثلا ، عینی مقدار سعی وعمل ، اکر موسم مساعد اولورسه بکرمی دکلمه اون کیله بوغدای حاصل ایدر .

۱۰ — معین برزمانده ، شرائط لازمه‌نك اجتماعیله سیئات قابلیت استعمالیه‌سی یاخود زیاده ایدیکی تقدیرده عینی مدت ظرفنده ، عینی مقدار سعی ایله دها فضله مال حصوله کتیرمك ویرمه‌لك قیمت تجاریه‌سی اولمیه‌جق تناقص ایدر . مثال :

اولت فابریقه‌لرینك قوهٔ استحصالیه‌لری تصاعد ایدرسه بازار دولوسنده اولکیندن ایکی قات فضله البسه کیر ویرمه‌لك ممکن اولدیغی حالده دوتر ، واقعا (فیات) قیمت تجاریهٔ حقیقیه‌یی کامی تمامه تنزل ایتمز ، لکن برایکی دوتره مطلقا اوی‌ده آزتمسنده ضرورکار .

۱۱ — سیئات قابلیت استحصالیه‌سی آزتدقجه قیم استهلاکیه‌نك

موجودی چوغالیر ، فقط مدت استعمال قصر ایتدیکه ، ادراق نه‌قدر فضله حصوله کتیرسه کتسین ، هرویرمك قیمت تجاریه‌سی ده اوقیمته تناقص ایده‌جکندن ، بو اموالك قیم تجاریه‌لری کجوکی ، استحصالیه صرف ایدیلن زمان کبی ، غیر متغیر قالیر . عینی سعی عینی مدت ظرفنده عینی قیمت تجاریه‌لری تولید ایدر . قیمتك اساسی سعی وعمل اولدیغی کبی ، متباینده زمانلرده .

۱۲ — معین برمحیط اجتماعیده ، ویرمك قیمتی تعیین ایدن زمان سعی ، احوال متغیره‌ده صرف ایدیلن اوقات دکل . — لاتبدل المبادله واقع اولان استعمال زمانلرنك اجتماعیهٔ اولدیغی جهتله — اجتماعیاً لازم اولان زمانلردر ، یعنی : اوعملده بولنانلر آلات ودواتك وسطی قوهٔ استحصالیه‌لری ایله محل مذکوره‌ده علی السادهٔ اجرای حکم ایدن شرائط داخلنده اولمالك استحصالنه اقتضا ایدن زمانی .

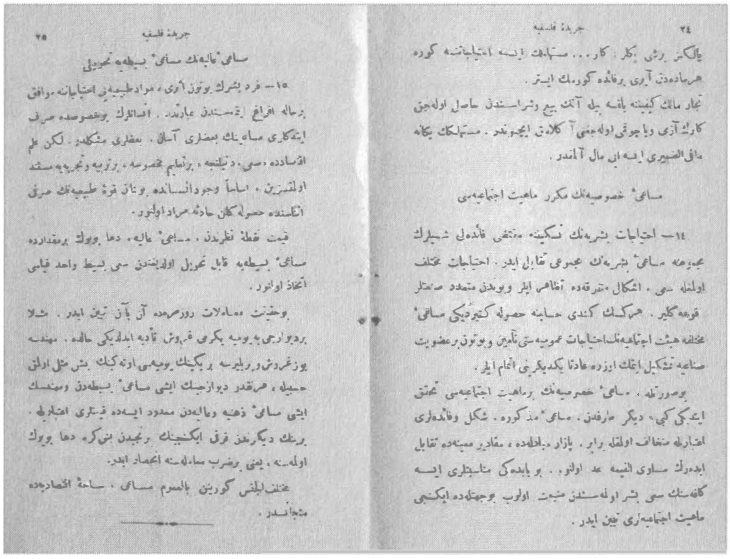
ایکی نقطهٔ نظردن سعی وعمل

۱۳ — تجاره نظراً سعی ، اموالك قیمت ویرمك اوزره صرف ایدیلن قوهٔ بشریه‌در .

مستهلکاره نظراً سعی ، فلان وبایلان فائده‌لی حصوله کتیرمك مقصدیله برشکل مخصوصده بذل ایدیلن قوهٔ بشریه‌در .

تجار ، اخذ وعرضك ایتدیکی سائقه ، هیئتی اولورسه اولسون هیئتدن

İlk *Kapital* çevirisi, *Ceride-i Felsefiye*, 1912.

İlk *Kapital* çevirisi, *Ceride-i Felsefiye*, 1912.

Pazar dâd ü sitede evvelkinden iki kat daha fazla elbise gelir ve bu elbiselerin fiyatı o nispette düşer. Vakıa (fiyat) kıymet-i ticariye-i hakikiyeyi tamamı tamamına temsil etmez, lakin bir iki düşerse mutlaka onu da arkasında sürükler.

11- Sa'yın kabiliyet-i istihsaliyesi arttıkça kıyem-i istihlâkiyenin (s. 22) mevcudu çoğalır, fakat müddet-i istihsal tagayyür etmedikçe, emval ne kadar fazla husule gelirse gelsin, her birinin kıymet-i ticariyesi de o nispette tenakus edeceğinden, bu emvalin kıyem-i ticariyeleri mecmu, istihsallerine sarf edilen zaman gibi, gayri mütegayyir kalır. Aynı sa'y aynı müddet zarfında aynı kıymet-i ticariyeyi tevlit eder. Kıymetin esası sa'y ve amel olduğu gibi, mikyası da zamandır.

12- Muayyen bir muhit-i içtimaiyede, bir malın kıymetini tayin eden zaman-ı sa'y, ahval-i münferidede sarf edilen evkat değil, –li-ecli-mübadele vaki olan istihsal bir hadise-i içtimaiye olduğu cihetle– içtimaiyen lazım gelen za-

mandır. Yani: o muhitte bulunan alât ve edevatın vasati kuvve-i istihsaliyeleri ile mahall-i mezkûrda alelade icra-yı hükm eden şerait dâhilinde o malın istihsaline iktiza eden zaman...

İki Nokta-i Nazardan Sa'y ve Amel

13- Tüccara nazaran sa'y, emvale kıymet vermek üzere sarf edilen kuvve-i beşeriyedir. Müstehliklere nazaran sa'y, falan veya filan faideyi husule getirmek maksadıyla bir şekl-i mahsusta ibzâl edilen kuvve-i beşeriyedir.

Tüccar, ahz ve füruht ettiği mallar ne cins olursa olsun hepsinden (s. 23) yalnız bir şey bekler: Kâr... Müstehlik ise ihtiyacatına göre her maddeden ayrı bir faide görmek ister.

Tüccar malın keyfiyetine baksa bile, anın bey ü şirâ'sından hâsıl olacak kârın az mı veya çok mu olacağını anlamak içindir. Müstehliğin yegâne maâ-fi'z-zamiri ise iyi mal almaktır.

Mesai-i Hususiyenin Mükerrer Mahiyet-i İçtimaiyesi

14- İhtiyacat-ı beşeriyenin teskinine muktezi faideli şeylerin mecmuuna mesai-i beşeriyenin mecmuu tekabül eder. İhtiyacat muhtelif olmakla sa'y, eşkâl-i müteferrikada tezahür eyler ve bundan müteaddit sanatlar vukua gelir. Herkesin kendi hesabına husule getirdiği mesai-i muhtelife heyet-i içtimaiyenin ihtiyacat-ı umumiyesini temin ve bütün bir uzviyet-i sınaiye teşkil etmek üzere adeta yekdiğerini itmam eyler.

Bu suretle mesai-i hususiyenin bir mahiyet-i içtimaiyesi tahakkuk ettiği gibi, diğer taraftan, mesai-i mezkûre şekil ve faideleri itibariyle mutehâlif olmakla beraber, pazar-ı mübadelede, makadir-ı muayyenede tekabül ederek müsaviü'l-kıyme addolunur. Bu babdaki münasebetleri ise kâffesinin sa'y-ı beşer olmasından münbais olup bu cihetle de ikinci mahiyet-i içtimaiyeleri tebeyyün eder. (s. 24)

Mesai-i Âliyenin Mesai-i Basiteye Tahvili

15- Ferd-i beşerin bütün eseri, mevadd-ı tabiiyeyi ihtiyacatına muvafık bir hale ifrağ etmesinden ibarettir. İnsanların bu hususta sarf ettikleri mesainin bazıları âsân, bazıları müşkûldür. Lakin ilm-i iktisatta "sa'y" denilince, bir talim-i mahsusa bir terbiye ve tecrübeye müstenit olmaksızın, esasen vücud-i insanda bulunan kuvve-i tabiiyenin sarfı esnasında husule gelen hadise murat olunur.

Kıymet nokta-i nazarından, mesai-i âliye, daha büyük bir miktarda mesai-i basiteye kabil-i tahvil olduğundan sa'y-i basit vahid-i kıyası ittihaz olunur.

Bu hakikat muamelat-ı ruz-merrede an-be-an tebeyyün eder. Mesela bir duvarcıya yevmiye yirmi kuruş tediye edildiği halde, mühendise yüz kuruş verilirse berikinin yevmiyesi ötekinin beş misli olmak hesabiyle, her ne kadar duvarcının işi mesai-i basiteden ve mühendisin işi mesai-i zihniye ve âliyeden madud ise de kıymetleri itibariyle birinin diğerinden farkı ikincinin birinciden beş kere daha büyük olmasına, yani bir darb muamelesine inhisar eder.

Muhtelif-ül-cins görünen bilumum mesai, saha-yı iktisadiyede mütecanistir. (s. 25)

"İki Nev'i İlm-i İktisat"

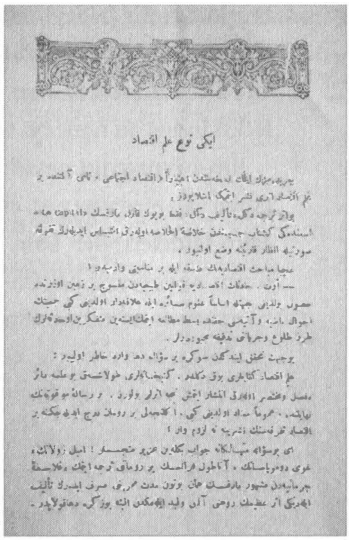
Bohor İsrail, *Kapital*'in özetin özeti çevrisinin ilk bölümünün ardından "İki Nev'i İlm-i İktisat" başlığıyla bir ekonomi politik yazısı kaleme alacak ve Cavid Bey'in iktisat anlayışı ile bir karşılaştırma yapacak ve sert eleştiriler yöneltecektir.[25]

İki Nev'i İlm-i İktisat: Bohor İsrail

Ceridemizin ilk nüshasından itibaren, "İktisad-ı İçtimaî" namı altında bir ilm-i iktisat eseri neşretmeye başlıyoruz.

25 Bohor İsrail, "İki Nev'i İlm-i İktisat", *Ceride-i Felsefiye*, No. 1, 9 Ağustos 1328, s. 26-31.

Bu eser tercüme değil, telif değil, fakat büyük Karl Marks'ın "Le Capital" ismindeki kitab-ı cesimesinden hülasatü'l-hülasa olarak iktibas edilerek tefrika suretiyle enzar-ı kari'ine vazolunuyor.

İki Nev'i İlm-i İktisat

Acaba mebahis-i iktisadiyenin felsefe ile münasebeti var mıdır?

– Evet. Hadisat-ı iktisadiye kavanin-i tabiiyeden mensûc bir zemin üzerinde husul bulduğu cihetle esasen ulum-i saire ile alakadar olduğu gibi cemiyetin ahval-i maziye ve âtiyesi hakkında basit mütalaa etmek isteyen mütefekkirin o hadiselerin tarz-ı tulu ve cereyanını tetkike mecburdurlar.

"İki Nev'i İlm-i İktisat", *Ceride-i Felsefiye*, 1912.

Bu cihet tahakkuk ettikten sonra bir sual daha varid-i hatır oluyor:

İlm-i iktisat kitapları yok değildir. Kütüphaneleri dolaşsak bu ilme dair mufassal ve muhtasar olarak intişar etmiş nice eserler buluruz. Bir risale-i mevkutenin nihayetinde, umumen mutat olduğu gibi, eğlenceli bir roman derç edileceğine bir iktisat tefrikasının neşrine ne lüzum var?

Ey bu suale mütehâlik-âne cevap bekleyen aziz mütecessisler! Emile Zola'nın, Guy de Maupassant'nın, Anatole France'ın bir romanını tercüme etmek, felasife-i Cermaniye'den meşhur Marks'ın hemen bütün müddet-i ömrünü sarf ederek telif eylediği, eser-i azîmin ruhunu almak ve kaydeylemekten elbette yüz kerre daha kolaydır. (s. 26) Bu

müşkülatı bir faideyi nazar-ı dikkate alarak iktiham ediyoruz. Filvaki, şimdiye kadar ilm-i servet ve ilm-i iktisat namları altında bir kaç eser intişar etmişti. Fakat bu eserlerin tetkikinden şu neticeyi istihraç eyledik:

İlm-i iktisat iki nevidir. Biri müessesat-ı iktisadiye-i hazırayı lâ-yetegayyer ve ebedi addeder ve yalnız bu müessesatın faidelerinden bahs eyler. Diğeri hiçbir müesseseyi iltizam etmeyerek kanun-i tekâmül iktizası olarak hepsinin tagayyüre mahkûm olduğunu beyan ve hadisat-ı ikisadiyenin bu esas üzerine ne suretle cereyan ettiğini izah eder. Birincisi saha-yı menfaatte tahsil-i terbiye etmiş "rical" tarafından, ikincisi daire-i fünunda taharri-i hakayık ile imrar-ı hayat eylemiş "ulema" tarafından tanzim edilmiştir.

Her iki taraf da usul-i müşahedeye iktifa etmiş, fakat birincisi müşahedatını efkâr-ı umumiyenin kabul ettiği bir tarzda kaydetmekten başka bir meziyet göstermemiş, ikincisi ise her müşahedesini tahlil etmek zahmetine katlanarak telakkiyat-ı amiyaneden daha yüksek, daha mühim neticelere vasıl olmuştur. Acaba bir takım ahval ve hadisatı tarif etmekle tahlil etmek arasında bir fark yok mu? Tarif indi olabilir. Tahlil ise bir usul-i mahsus, lüzumu kadar delâil ve cereyan-ı ahvale mutabık bir neticeye vusul elzemdir.

[Buradan itibaren Cavid Bey'in *İlm-i İktisat* kitabındaki tanım ve yaklaşımı eleştirilir. Makale şu paragrafla biter.]

Müşahede, tahlil ve terkip usulüne tevfikan ve Karl Marks'ın eserinden iktibasen kaleme aldığımız iktisad-ı içtimaîde indi tarifler yoktur. Evvela bütün muamelat-ı iktisadiyenin esası olan madde yani "mal" mevkii, havass-ı içtimaiyesi vaziyetleri nokta-i nazarından tetkik ediliyor ve ondan teşa'ub eden hutut-i tahliliye takip olunarak saha-i istihsal ve istihlakte husule gelen bilumum hadisat nazar-ı müşahededen geçiriliyor. Bütün fıkralar yekdiğerini itmam eder, vely

eder ve mecmuu metin bir küll teşkil eder. Bu gibi neşriyat ile muhitimizde bir inkılap fikri husule getirmeğe muvaffak olursak kendimizi bahtiyar addeyleyeceğiz.

B.[ohor] l.[srail] (s. 31)

Tek-parti –Atatürk– döneminde *Kapital* çevirileri ve yasaklanması

Mustafa Suphi.

Cumhuriyet'in ilanı sonrasında, özellikle 1930'lu yıllardan itibaren ilk *Kapital* çevirileri görülmeye başlayacaktır. Çevirilerle birlikte ilk polemikler de kendini gösterecektir. Millî Mücadele'nin başından itibaren *Kapital*'in çeşitli dönemlerde çeviri girişimlerinin olduğu bilinmektedir. Bunlardan biri *Revue du Monde Musulman* (Aralık 1922) adlı bir dergide çıkan bir makaleye dayanarak Mustafa Suphi'nin, Rusya'da *Yeni Dünya*'yı çıkararak gazetede Karl Marx'ın *Kapital* adlı eserinin Türkçe tercümesini burada yayımladığının belirtilmesidir.[26] Kerim Sa-

26 *Revue du Monde Musulman* dergisinin Rusya dışı Bolşeviklik ve Islâm'a ayrılmış sayısının Ek I'i "Moustafa-bey Suphi et le *'Yeni Dunya'*" adını taşımaktadır. Burada şöyle denmektedir: "Moskova'da Türk komünist partisinin örgütçüsü olan Mustafa Suphi burada *Yeni Dünya* gazetesini kurdu ve bu gazetede Karl Marx'ın *Kapital*'inin Türkçe çevirisini yayınladı."

[http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k103845r/f221.image.r=Revue%20du%20Monde%20Musulman.langEN] Ancak eldeki *Yeni Dünya* transliterasyonlarında bu çeviri görülmemektedir. Bu çeviriyi ve bilgiyi Erden Akbulut'a borçluyum. Ayrıca bir değini için bkz. Dr. Naciye Babalık, "Mustafa Sup-

di bir yazısında ilk *Kapital* çeviri girişimlerinden şu cümlelerle söz eder:[27]

> ...Mahmud Esad'ın İktisat Vekilliği zamanında, yanılmıyorsak, sosyalist Vehbi (Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi profesörlerinden Vehbi Sarıdal) ile "Haydelberg [Heidelberg] Darülfünununundan felsefe ve iktisat doktoru ve Berlin Mühendis Mektebi âlisinden mezun" Nizamettin Âli, dolgun ücretle bu işi üzerlerine almışlardı. Bundan başka Ahmed Cevad'ın [Emre] (Darülfünun sabık lisaniyat muallimi, Dil Encümeninden ve Çanakkale saylavı) Kızıl Mekke halini alan Moskova'da birinci cilt üzerinde hararetle uğraştığını (1924) ve yine birinci kitaba ait ilk mephasların Dr. Şefik Hüsnü tarafından da ayrıca çevrildiğini biliyoruz...[28]

Burada verilen bilgilere dair elimizde doğrulayacak yeterli kaynak yok. Ancak Adliye Vekili olarak tanınan Mahmud Esad'ın İktisat Vekilliği eskidir. Daha I. Meclis döneminde Rauf Orbay'ın başkanı olduğu IV. İcra Vekilleri Heyeti'nde (12 Temmuz 1922-4 Ağustos 1923) sonra da Ali Fethi Okyar'ın başkanlığında kurulan 5. İcra Vekilleri Heyeti'nde (14 Ağustos 1923-27 Kasım 1923), ikinci kez İktisat Vekilliği'ne seçilmiştir. Buradan yola çıkarak söz konusu çeviri girişimlerinin 1922-1923 yıllarında olduğu tahmin edilebilir.

Ancak *Kapital*'in bilinen ilk tam çeviri girişimi 1930'lu yıllarda yapılacaktır. Bu dönemde Haydar Rifat Yorulmaz, Ke-

---

hi ve Yaşamı" http://aliturali-yusufter.webnode.com.tr/news/mustafa%20suphi%20ve%20ya%C5%9Fam%C4%B1/

27 Alıntılardaki yazım yanlışları ve hataların da dönemin tarihinin bir parçası olduğunu düşündüğüm için, bu çalışmada yer verdiğim alıntılardaki hata ve yanlış yazımlar olduğu gibi bırakılmıştır.

28 Kerim Sadi, *Kapital Tercümesi Hakkında* ([İstanbul]: Burhaneddin Basımevi, 1937) İnsaniyet Kütüphanesi, No. 30, s. 12; ayrıca bir vurgu için bkz. Hakkı Uyar, "Mahmut Esat Bozkurt ve Sol Düşünce", *Mahmut Esat Bozkurt Anısına Armağan (1892-1943)* içinde, (İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2008), s. 69-70.

rim Sadi, Suphi Nuri İleri ve Hikmet Kıvılcımlı *Kapital*'i çevirip yayınlamaya başlayacaklardır.

1930'larda sol ve çiçeklenme

1930'ların ilk yarısındaki bir yandan göreli olarak liberal ortam, diğer yandan Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler sol ve sosyalistler açısından en azından fikri düzeyde bir çiçeklenme dönemi fırsatı yaratmıştı. Bu kısa yalancı bahar aslında Türkiye'de sosyalist fikirlerin ve tartışmaların cesaretle çeşitlenip artmasını sağlamıştı. Özellikle 1932 yılında sol yayınlarda belirgin bir artış gözleniyordu. Kerim Sadi, sol fikirleri risale haline getirdiği "İnsaniyet Kütüphanesi"ni kurmuş, *Namık Kemal*, Karl Kautsky'den *Küçük Sanayiin İnhitatı*, *Çin Cihan Tarihine Nasıl Açıldı* adlı ilk üç kitabını yayınlamıştı.

Nâzım Hikmet *Benerci Kendini Niçin Öldürdü?* adlı eseriyle Darülbedayi'de oynanan iki piyesini *Kafatası*, *Bir Ölü*

Nâzım Hikmet.

Evi Yahut Merhumun Hanesi isimleriyle kitaplaştırmıştı. Hüseyin Avni Şanda'nın *Bir Yarım Müstemleke Oluş Tarihi* adlı eseri de bu yıl basılmıştı. *Kadro* dergisi çıkmaya başlamış, Haydar Rifat [Yorulmaz] Sovyetler'le ilgili dört kitabın çevirisini yapmış ve yayınlamıştı. Haydar Rifat'ın *Kapital*'i, *Sermaye* adıyla özetinden çevirdiği 1933 yılında da sol yayınları açısından bir gelişme göze çarpıyordu. Haydar Rifat hem II. Meşrutiyet'te çevirdiği *Sosyalizm* kitabını hem de *Stalin* adlı kitabı bu yıl yayınladı. Kerim Sadi "İnsaniyet Kütüphanesi" yayınlarına devam etti. Kerim Sadi, *Ahmet Haşim* kitabı dışında yayın yapmadı. 1935 yılında sol yayınların daha fazla arttığı hemen göze çarpar. Kerim Sadi İnsaniyet Kütüphanesi serisinde *Şevket Süreyya'nın Hatalarına Dair* I. ve II. cüzler, *Bir Münekkidin Hataları*, *Bir Şakirdin Hataları*, *Felsefe'nin Sefaleti*, *Bir Profesörün Hataları*, *Bir Mütercimin Hataları*, *Anti-Antimarksizm-İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Profesörlerinden Kessler'e Reddiye* ve *Tarihi Bir Vesika* adlı 10 eserini bu yıl yayınlar. Ayrıca Muhittin Birgen, Engels'in *Ailenin Devletin Özel Mülkiyetin Kökeni* adlı eserini *Cemiyetin Asılları* adıyla yayınlarken, Sabiha Sertel'in *Kautsky'ye Göre Sosyalizm-Sınıf Kavgası (Erfurt Programı)*'nı ve Haydar Rifat'ın *Lenin'in Devlet ve İhtilal* adlı eserleri de bu yıl yayınlanır.

1935 yılı Türkiye Sovyetler Birliği ilişkileri açısından tam anlamıyla bir doruk noktasıdır. Ekonomik ve siyasi ilişkiler kadar akademik, kültürel ve sportif ilişkiler de artmıştır. Sovyet ressamları Ankara'da sergi açarken, Türk sanatçıları Sovyetler'de konserler vermektedir. Tiyatro dahil ilişkiler yoğunlaşmıştır. Sporcu kafileleri gelmekte, müsabakalar düzenlenmekteydi. Sovyetler Iğdır'dan pamuk alırken, Sovyet kredileriyle mensucat fabrikaları kuruluyor, Kayseri Fabrikası'nın montajı için Sovyetler'den 40 amele geliyordu. 1935 yılında sol yayınlarda müthiş bir artış gözlenmişti. Kerim Sadi İnsaniyet Kütüphanesi'nden *Karl Marx*, *B. Hil-*

mi Ziya Tercüme Yanlışları ve Tefekküratı Felsefiyesi, Edebiyat-ı Cedide'nin Kahramanları ve Hüseyin Cahid'e Cevap, Bir Mütercimin Hataları II ve III. cüzler, *Profesörlerimiz Marx'ı Nasıl Anlıyor? İş Ücreti Nedir?, Hanri Barbüs, I- Marksizm "afyon" mudur?, II- Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hataları, III- "Marksist"lerimiz Marks'ı Nasıl Baltalıyor?*, G. Plehanof: *Tarihe Maddeci Bakış, Tarihi Bir Vesika* adlarıyla tam 10 kitap yayınlamıştı.

Sabiha Sertel.

Hikmet Kıvılcımlı, Hasan Âli Ediz ve Eczacı Vasıf ile birlikte TKP adına "Marksizm Bibliyoteği" ismiyle bir seri kurmuş ve *Edebiyat-ı Cedide'nin Otopsisi* ile *Tarihi Materyalizmce Bir Çağ Psikolojisinin Sentetik Karakteristiği* adıyla ikisi telif beşi tercüme yedi kitap yayınlamıştır. Çeviriler arasında *Marks'tan Gündelikçi İş ile Sermaye*, Lenin'den *K. Marks'ın Hayatı, Felsefesi, Sosyolojisi ve Ekonomi Politiği, Sosyalizmi, Taktiği*; Lenin'den *Emperyalizm, Geberen Kapitalizm* ve bir derleme olan *İnkılapçı Münevver Nedir? Hanri Barbüs* bunlar arasındadır.

Sabiha Sertel August Bebel'den *Kadın ve Sosyalizm*, Ahmet Ağaoğlu Kropotkin'den *Etika*, Esat Adil Müstecaplıoğlu *Bugünün İçtimai Mezhepleri*, Lenin, Buharin ve Stalin'in çeşitli yazıları *Komünizm, Ulusallık Müstemlekecilik* altında çevrilir. Haydar Rifat'ın, Engels'ten *Hayali Sosyalizm İlmi Sosyalizm*, Stalin'den *Nazari ve Ameli Lenin Mezhebi* gibi çevirileri çıkar. Nâzım Hikmet *Taranta Babu'ya Mektuplar*'ı bu yıl yayınlar.

1936'da Kerim Sadi'nin İnsaniyet Kütüphanesi'nden Semiha Uzunhasan'ın hazırladığı *Kadın Gücü, Lenin, "Kapital'dan*

Hülasalar", *Mukaddes Ordugâh*, *Marks-Engels-Lenin Enstitüsüne Açık Mektup* ve *Manifest* adlı eserler yayınlanıyordu. Bunlara 1938'de –daha sonra yasaklanacak olan– *Kapital Tercümesi Hakkında* ve *"Ekonomicilik" Efsanesi* adlı eserleri eklenecekti. Marksizm Bibliyoteği ise altı kitap yayınlamıştır. Hikmet Kıvılcımlı'nın *Marksizm Kalpazanları Kimlerdir? Tip No. 1- Kerim Sadi*, Hasan Âli'nin *Sovyetler'de Stahanof Harekâtı* ile *Stalin Diyor ki*, *İspanya'da Neler Oluyor?*, Engels'ten *Lüdvig Föyerbah ve Klâsik Alman Felsefesinin Sonu* adlı kitaplardır. Fatma Nudiye Yalçı da Emekçinin Kütüphanesi adıyla bir Kütüphane kurmuş ve Engels'ten *Marksizm Prensipleri*, Marks'tan *Enternasyonal İşçiler Cemiyeti Açış Hitabesi*, Engels'ten *Maymunun İnsanlaşması Projesinde Emeğin Rolü* adlı eserleri yayınlamıştır. Nâzım Hikmet *Simavna Kadısı oğlu Şeyh Bedreddin Destanı*'nı yayınlarken, Sabiha Sertel V. Adoratski'den *Diyalektik Materyalizm*, *Marksizmin-Leninizmin Nazari Temelleri* ve Molotov'dan *Yeni Sovyet Rusya ve Esas Teşkilat Kanunu* adlı eserlerini yayınlamıştı.

İşte 1930'ların ilk yarısındaki bu ortamda Karl Marx'ın *Kapital*'ini Türkçeye kazandırma girişimleri başlayacaktı. Çeviri girişimleri adeta bir yarışa dönüşecek ve ardından polemiklere tanık olunacak, sert tartışmalar yaşanacaktı.[29]

Suphi Nuri ve (*Kapital*) *Sermaye*'nin çeviri çağrısı

Suphi Nuri, Haydar Rifat'ın *Kapital*'i *Sermaye* adıyla çevirmesinden ya kısa süre önce veya çevirmeye başlamasıyla bu kitaba dair bir makale hazırlamış ve Georges Sorel'in *La decomposition du Marxisme* adlı küçük kitabın belirli bölüm-

29 Bu bilgiler, bu dönemin sol tarihi ve yayınları için en yetkin eser olan Mete Tunçay; *Türkiye'de Sol Akımlar 11925-1935)*, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 123-163'ten derlenmiştir.

MÜLKİYE

MM

rt 1933 SAYI : 24

FALCI . . . . . Ahmet Hasim

İktisadiyat :

TELŞİFLİĞİN TEMAKÜLARI . . . . . Hâmi Zâpo
İÇTİMAİYAT NAZARİYELERİ . . . . . Ahmet Şükrü
SIHHATE ZARAR VEREN MESLEKLER . . . . . Dr. Ethem Rıfkı

Hukuk :

BELEDİYE KANUNU VE ESASLARI . . . . . K. Naci
YAPI YOLLAR KANUNU . . . . . Hayri Osmay
İDARENİN MESULİYETİ . . . . . Muhtar Hamdi

İktisat ve Maliye :

KARL MARX VE SERMAYE . . . . . Dr. Suphi Nuri
HUSUSİ İKTİSAT VE DEVLET İKTİSADİ . . . . . Dr. Muhlis Etem
BİNA VERGİSİ . . . . . Goya

Politik :

YENİ BİR NİZAM LÜZUMU . . . . . Dr. Muammerzade Esvet
BUGÜNKÜ MİLLİYETÇİLİK . . . . . Hasan Şükrü
SİYASİ KRONİK . . . . . Ömer Rıza

İktisat ve Maliye :

Karl Marx ve Sermaye

Dr. SUPHİ NURİ

Ali Ticaret ve İktisat mektebi profesörlerinden

Marx "Sermaye"sini almanca ve berbat bir üslûp ile yazdı. Bu kitabın anlaşılması güçtür. Her okuyan başka mana verdiği gibi, her nesil de onu başka türlü anlamak istiyor. Hele bir takımları tarafından pek makul, mantıkî ve fennî olarak kabul edilen bu kitap diğerleri tarafından tezat dolu bir sürü "nas"tan başka bir şey değildir diye kıymetten düşürülmek isteniyor.

— 1 —

"Sermaye" nasıl neşriyatı, milmaksatlar, hürriyetler, tarihî mütalealar üzerinde yazılmış bir eserdir. Marx'ın hâkimiyetini, fevkalâdeliğini anlamak için ekseri bir sayfa tetkirde bulunmak lâzımdır. Marx'ın imgeleri, tasavvurları bir anda yeni endişelerin ve mülâhazalarla anlıyoruz. İlk mütalâaya bütün fikirlerini, mantıklarını iyi anlamadan ve tahlil etmeden başlamışlardır.

— 2 —

"Sermaye"yi Marx İngilizceyi tetkik ederek yazdı. Fakat ondan evvel İngiltere'nin sanayinde, ziraatinde ve hayatında büyük değişiklikler oldu. Binaenaleyh, İngiliz amele muhtemel tekâmülünü takip edebilecek "Sermaye"yi yeniden yazmak lâzımdır.

Marx Almanca eserini İngiltereyi tetkik edebilmek için İngilizceye tercüme ettirmiş bir memleketi olan İngiltereyi tetkik etmekten vazgeçmiş değildi. Fakat bu tetkik

— 3 —

Trade Unionsm İngiltere'de ve bazı bir şekilde, Fakat bu tetkik

Mülkiye dergisi ve Suphi Nuri İleri, 1933.

lerini çevirmişti. Bu çevirinin başına şu düşüncelerini eklemişti:[30]

> Marx "Sermaye"sini Almanca ve berbat bir üslûp ile yazdı. Bu kitabın anlaşılması güçtür. Her okuyan başka mana verdiği gibi, her nesil de onu başka türlü anlamak istiyor. Hele bir takımları tarafından pek makul, mantıkî ve fennî olarak kabul edilen bu kitap diğerleri tarafından tezat dolu bir sürü "nas"tan başka bir şey değildir diye kıymetten düşürülmek isteniyor.
>
> "Sermaye" lisanımıza henüz tercüme edilmedi. Bu meşhur eserin aslı olan Almancasından tercüme edilmesini temenni etmeliyiz. Fransız veya İngilizceden değil. Bir de tercümenin bir iktisatçı tarafından yapılması lâzımdır. Yoksa her ecnebi lisanı bilen uluorta bu muazzam işe koyulacak olursa bir türlü "Sermaye"yi okuyup anlıyamayacağız.

30 Suphi Nuri [İleri], "Karl Marx ve Sermaye", *Mülkiye*, No. 24, Mart 1933, s. 41-48.

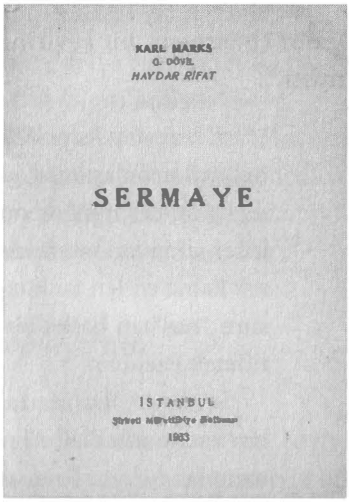
Haydar Rifat ve *Sermaye*

Cumhuriyet döneminde *Kapital*'i ilk çeviri girişimi Haydar Rifat Yorulmaz'dan gelmiştir. Haydar Rifat, 1933 yılında, bir Fransız sosyalisti olan Gabriel Deville'in Fransızca özet çevirisini *Sermaye* adıyla Türkçeye kazandırmıştır.[31] En çok hatırlanan çeviri de budur.[32] Kitabın künyesi şöyledir:

Karl Marks; *Sermaye* G.[abriel] Dövil [Deville] - Haydar Rifat (Yorulmaz) (İstanbul: Şirket-i Mürettibiye Matbaası, 1933), 305 s. Tefeyyüz Kitaphanesi Kültür Serisi: 7.

Bilindiği gibi 1880'li yıllardan itibaren *Kapital*'in kısaltılmış veya özet çevirileri de yapılmaya başlanmıştır. Bunlardan biri de Gabriel Deville'in hazırladığı kısaltılmış Fransızca versiyonudur ki birçok dile çevrilmiştir. Aslında De-

Haydar Rifat, *Sermaye* kitabının dış ve iç kapağı, 1933.

31 Gazete ilanı şöyledir: "Yeni Çıktı: KARL MARKS - SERMAYE Tercüme: Haydar Rifat Beyin Şafak kitaphanesi 125 kuruş, posta ücreti alınmaz", *Cumhuriyet*, 10 Temmuz 1933, s. 6.

32 Bir örnek için Yakup Kepenek, "Sermaye", *Cumhuriyet*, 5 Nisan 1999, s. 11.

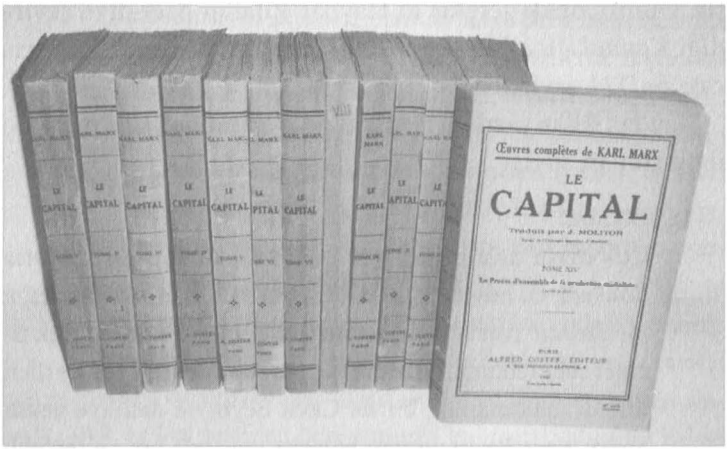
ville'in ilk özet çevirisi 16 sayfalık fasiküller halinde 1884 yılında başlamış,[33] görebildiğim kadarıyla 1897 yılında kitap halinde yayınlanmış ve sonraki yıllarda çeşitli defalar baskısı yapılmıştır. Künyesi şöyledir:

Karl Marx'ın *Sermaye* kitabı ilanı, *Cumhuriyet* gazetesi, 10 Temmuz 1933, s. 6.

Le Capital de Karl Marx Résumé et Accompagné d'un Aperçu sur le Socialisme Scientifique par Gabriel Deville [Ed: Ernest Flammarion] (Paris: Imprimerie de Lagny, [1897]), 324 s. Bibliothèque Socialiste.[34]

Haydar Rifat, Gabriel Deville'in hazırladığı 14 ciltlik *Kapital*'i tek ciltte özetlemiş olduğunu ifade etmiştir. Onun 14

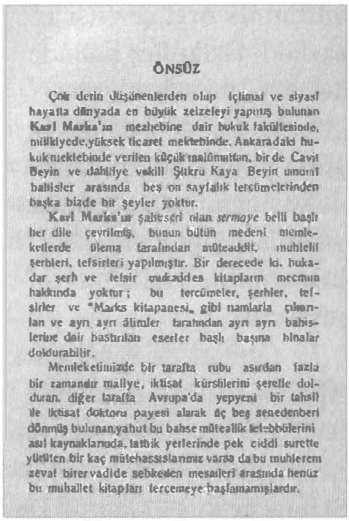

Haydar Rifat'ın çevirdiği 14 ciltlik *Le Capital*.

33 http://gallica.bnf.fr/Search?adva=1&adv=1&tri=&t_relation=cb303385015&q=%22Gabriel+Deville%22]. Bu bilgi için Erden Akbulut'a teşekkür ederim.

34 http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k680949.r=%22Le+Capital+de+Karl+Marx+R%C3%A9sum%C3%A9+et+Accompagn%C3%A9%22.langEN]

cilt olarak zikrettiği, aslında *Kapital*'in 3 cildinin toplam 14 kitap halinde yayınlanmış hali olmalıdır.[35] (*Kapital*'in 1967'de tamamlanan ve Sol Yayınları'nın bastığı, çevirisini Mehmet Selik'in üstlendiği Birinci Cildi de beş kitap halinde yayınlanacaktır.) Gerçekten de, fotoğrafını bu sayfalarda da görebileceğiniz, Fransızca 14 ciltlik bir baskısı bulunmaktadır. Ama onun bu ifadesi bile –aşağıda değineceğim üzere– eleştirilere konu olacaktır. Unutmamak gerekir ki Haydar Rifat'ın özet diye çevirdiği *Kapital* ilk cildin kısaltılmış halidir ki bunun Fransızcası da 324 sayfadır!

ÖNSÖZ

Çok derin düşünenlerden olup içtimai ve siyasi hayatta dünyada en büyük zelzeleyi yapmış bulunan Karl Marks'ın mezhebine dair hukuk fakültesinde, mülkiyede, yüksek ticaret mektebinde, Ankaradaki hukuk mektebinde verilen küçük malûmattan, bir de Cavit Beyin ve dahiliye vekili Şükrü Kaya Beyin umumi bahisler arasında beş on sayfalık tercümelerinden başka bizde bir şeyler yoktur.

Karl Marks'ın şaheseri olan *sermaye* belli başlı her dile çevrilmiş, bunun bütün medeni memleketlerde âlemâ tarafından müteaddit, muhtelif şerhleri, tefsirleri yapılmıştır. Bir derecede ki, bu kadar şerh ve tefsir mukabilinde kitapların mecmuu hakkında yoktur; bu tercümeler, şerhler, tefsirler ve "Marks kitapanesi" gibi namlarla çıkarılan ve ayrı ayrı âlimler tarafından ayrı ayrı babislerine dair bastırılan eserler başlı başına binalar doldurabilir.

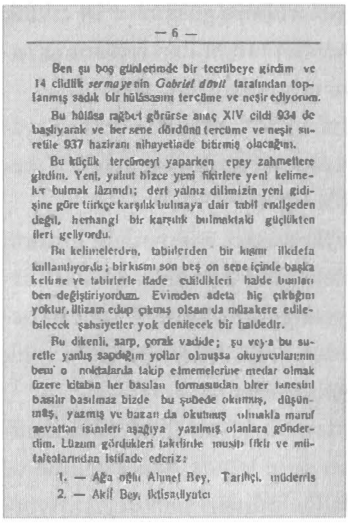
Memleketimizde bir tarafta rubu asırdan fazla bir zamandır maliye, iktisat kürsülerini şerefle doldıran, diğer tarafta Avrupa'da yepyeni bir tahsil ile iktisat doktoru payesi alarak üç beş senedenberi dönmüş bulunan yahut bu bahse müteallik tetebbülerini asıl kaynaklarında, tatbik yerlerinde pek ciddi surette yürüten bir kaç mütehassıslarımız varsa da bu mühterem zevat birer vadide sebkeden mesaileri arasında henüz bu muhallet kitapları tercemeye başlamamışlardır.

"Önsöz", *Sermaye*, Haydar Rifat, s. 1.

Haydar Rifat yazdığı "Önsöz"de *Kapital*'in çevrilmesi ile ilgili şunları söyler:

> *ÖNSÜZ*
>
> Çok derin düşünenlerden olup, içtimai ve siyasi hayatta dünyada en büyük zelzeleyi yapmış bulunan *Karl Marks'ın* mezhebine dair hukuk fakültesinde, mülkiyede, yüksek ticaret mektebinde, Ankaradaki hukuk mektebinde verilen küçük malûmattan, bir de Cavit Beyin ve dahiliye vekili Şükrü Kaya Beyin umumi bahisler arasında beş on sayfalık tercümelerinden başka bizde bir şey yoktur.

35 Haydar Rifat'ın 14 kitaplık dediği muhtemelen Alfred Costes tarafından yayınlanmış olan Fransızca *Le Capital* (14 Tomes - Complet). Traduit par J. Molitor, précédé d'une introduction à l'ensemble du marxisme par Karl Kautsky (Paris, 1930).

— 6 —

Ben şu boş günlerimde bir tecrübeye girdim ve 14 ciltlik *sermaye*nin *Gabriel Ardi* tarafından toplanmış sadık bir hülâsasını tercüme ve neşir ediyorum.

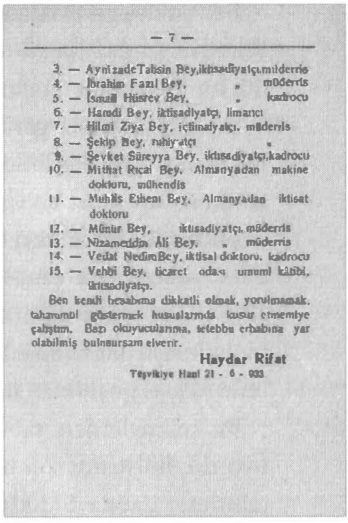
Bu hülâsa rağbet görürse amaç XIV cildi 934 de başlıyarak ve her sene dördünü tercüme ve neşir sureti̇le 937 haziranı nihayetinde bitirmiş olacağım.

Bu küçük tercüveyi yaparken epey zahmetlere girdim. Yeni, yahut bi̇zce yeni fikirlere yeni kelimeler bulmak lâzımdı; dert yalnız dilimizin yeni gidişine göre türkçe karşılık bulmaya dair tabii endişeden değil, herhangi bir karşılık bulmaktaki güçlükten ileri geliyordu.

Bu kelimelerden, tabirlerden bir kısmı ilkdefa kullanılıyordu; bir kısmı son beş on sene içinde başka kelime ve tabirlerle ifade edildikleri halde bunları ben değiştiriyordum. Evimden adeta hiç çıkmam yoktur, ilâvam edup çıkmış olsam da müzakere edilebilecek şahsiyetler yok denilecek bir haldedir.

Bu dikenli, sarp, çorak vadide; şu veya bu sureti̇le yanlış saptığım yollar olmuşsa okuyucularımın bem'o noktalarda takip etmemelerine mebni olmak üzere kitabın her basılan formasından birer tanesini basılır basılmaz bizde bu şubede okunmuş, düşünmüş, yazmış ve bazan da okunmuş olmakla maruf zevattan isimleri aşağıya yazılmış olanlara gönderdim. Lûtfen gördükleri takdirle musıb fikir ve mülâhazalarından istifade ederiz:

1. — Ağa oğlu Ahmet Bey, Tarihçi, müderris
2. — Akif Bey, İktisadiyatçı

— 7 —

3. — Ayni zade Talsin Bey, iktisadiyatçı, müderris
4. — İbrahim Fazıl Bey, „ müderris
5. — İsmail Hüsrev Bey, „ kadrocu
6. — Hamdi Bey, iktisadiyatçı, limancı
7. — Hilmi Ziya Bey, içtimaiyatçı, müderris
8. — Şekip Bey, ruhiyatçı „
9. — Şevket Süreyya Bey, iktisadiyatçı, kadrocu
10. — Mithat Rıcai Bey, Almanyadan makine doktoru, mühendis
11. — Muhlis Ethem Bey, Almanyadan iktisat doktoru
12. — Münir Bey, iktisadiyatçı, müderris
13. — Nizameddin Ali Bey, „ müderris
14. — Vedat Nedim Bey, iktisat doktoru, kadrocu
15. — Vehbi Bey, ticaret odası umumi kâtibi, iktisadiyatçı.

Ben kendi hesabıma dikkatli olmak, yorulmamak, tahammül göstermek hususlarında kusur etmemiye çalıştım. Bazı okuyucularıma, tetebbu erbabına yar olabilmiş bulunursam elverir.

Haydar Rifat

Teşvikiye Hani 21 - 6 - 933

"Önsöz", *Sermaye*, Haydar Rifat, s. 2-3.

Karl Marks'ın şahaseri olan *sermaye* belli başlı her dile çevrilmiş, bunun bütün medeni memleketlerde ülema tarafından müteaddit, muhtelif şerhleri, tefsirleri yapılmıştır. Bir derecede ki, bukadar şerh ve tefsir mukaddes kitapların mecmuu hakkında yoktur; bu tercümeler, şerhler, tefsirler ve "Marks kitapanesi" gibi namlarla çıkarılan ve ayrı ayrı âlimler tarafından ayrı ayrı bahislerine dair bastırılan eserler başlı başına binalar doldurabilir.

Memleketimizde bir tarafta rubu asırdan fazla bir zamandır maliye, iktisat kürsülerini şerefle dolduran, diğer tarafta Avrupa'da yepyeni bir tahsil ile iktisat doktoru payesi alarak üç beş seneden beri dönmüş bulunan, yahut bu bahse müteallik tetebbülerini asıl kaynaklarında, tatbik yerlerinde pek ciddi surette yürüten birkaç mütehassıslarımız varsa da bu muhterem zevat birer vadide sebkeden mesailleri arasında henüz bu muhallet kitapları tercemeye başlamamışlardır. (s. 5)

Ben şu boş günlerimde bir tecrübeye girdim ve 14 cildlik *Sermaye*nin *Gabriel dövil* [Deville] tarafından toplanmış sadık bir hülasasını tercüme ve neşrediyorum.

Bu hûlâsa rağbet görürse anaç XIV cildi 934 de başlayarak ve her sene dördünü tercüme ve neşir suretiyle 937 haziranı nihayetinde bitirmiş olacağım.

Bu küçük tercümeyi yaparken epey zahmetlere girdim. Yeni, yahut bizce yeni fikirlere yeni kelimeler bulmak lâzımdı; dert yalnız dilimizin yeni gidişine göre Türkçe karşılık bulmaya dair tabiî endişeden değil, herhangi bir karşılık bulmaktaki güçlükten ileri geliyordu.

Bu kelimelerden, tabirlerden bir kısmı ilk defa kullanılıyordu; bir kısmı son beş on sene içinde başka kelime ve tabirlerle ifade edildikleri halde bunları ben değiştiriyordum. Evimden adeta hiç çıktığım yoktur. İltizam edup çıkmış olsam da müzakere edilebilecek şahsiyetler yok denilecek haldedir.

Bu dikenli sarp ve çorak vadide; şu veya bu suretle yanlış sapdığım yollar olmuşsa okuyucularımın beni o noktalarda takip etmemelerine medar olmak üzere kitabın her basılan formasından birer tanesini basılır basılmaz bizde bu şubede okumuş, düşünmüş, yazmış ve bazen da okumuş olmakla maruf zevattan isimleri aşağıda yazılmış olanlara gönderdim. Lüzum gördükleri takdirde musip fikir ve mütelealarından istifade ederiz:

1.- Ağa oğlu Ahmet Bey, tarihçi müderris
2.- Akif Bey, iktisadiyatçı (s. 6)
3.- Aynî zade Tahsin Bey, iktisadiyatçı, müderris
4.- İbrahim Fazıl Bey, iktisadiyatçı, müderris
5.- İsmail Hüsrev Bey, iktisadiyatçı, kadrocu
6.- Hamdi Bey, iktisadiyatçı, limancı
7.- Hilmi Ziya Bey, içtimaiyatçı, müderris
8.- Şekip Bey, ruhiyatçı

9.- Şevket Süreyya Bey, iktisadiyatçı, kadrocu

10.- Mithat Rıcai Bey, Almanyadan makine doktoru, mühendis

11.- Muhlis Ethem Bey, Almanyadan iktisat doktoru

12.- Münür Bey, iktisadiyatçı, müderris

13.- Nizameddin Âli Bey, iktisadiyatçı, müderris

14.- Vedat Nedim Bey, iktisat doktoru, müderris

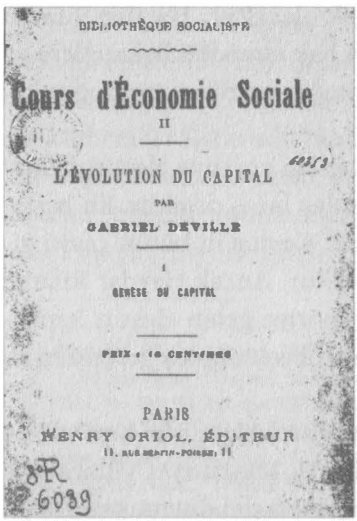
15.- Vehbi Bey, ticaret odası umumî katibi, iktisadiyatçı

Ben kendi hesabıma dikkatli olmak, yorulmamak, tahammül göstermek hususlarında kusur etmemiye çalıştım. Bazı Okuyucularıma, tetebbu erbabına yar olabilmiş bulunursam elverir.

Haydar Rifat

Teşvikiye 21-6-933 (s. 7)

Haydar Rifat, karşılaştığı en büyük zorluğu şöyle ifade etmişti: "yeni fikirlere yeni kelimeler bulmak lâzımdı; dert yalnız dilimizin yeni gidişine göre Türkçe karşılık bulma-

BIBLIOTHÈQUE SOCIALISTE

Cours d'Économie Sociale

II

L'ÉVOLUTION DU CAPITAL

PAR

GABRIEL DEVILLE

I

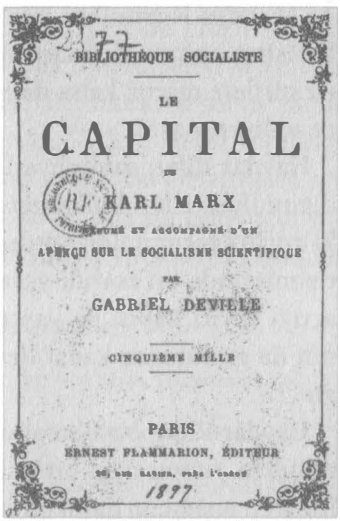
GENÈSE DU CAPITAL

PRIX : 10 CENTIMES

PARIS

HENRY ORIOL, ÉDITEUR

Gabriel Deville, *Kapital*, ilk fasikül, 1884.

BIBLIOTHÈQUE SOCIALISTE

LE

CAPITAL

DE

KARL MARX

RÉSUMÉ ET ACCOMPAGNÉ D'UN APERÇU SUR LE SOCIALISME SCIENTIFIQUE

PAR

GABRIEL DEVILLE

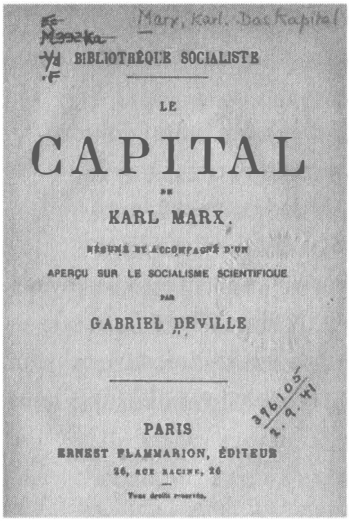
CINQUIÈME MILLE

PARIS

ERNEST FLAMMARION, ÉDITEUR

1897

Gabriel Deville, *Le Kapital*, 1897.

Gabriel Deville, *Kapital*, 1933.

ya dair endişeden değil, herhangi bir karşılık bulmaktaki güçlükten ileri geliyordu. Bu kelimelerden, tabirlerden bir kısmı ilk defa kullanılıyordu; bir kısmı son beş on sene içinde başka kelime ve tabirlerle ifade edildikleri halde bunları ben değiştiriyordum" demekte çok haklıydı. Zaten ona gelen eleştirilerin başında bu terminoloji seçimi geliyordu. Hiç kuşku yok ki Haydar Rifat'ın *Kapital*'i özet olarak da olsa, ikinci el olarak da olsa çevirme cesareti Türkiye'de hem sosyalizm hem de Marksizm açısından yepyeni bir devri açıyordu. Türkiye sol entelijansiyasının gündeminde Marx'ın *Kapital*'ini çevirmek olacaktır. Haydar Rifat'ın başlattığı terminoloji tartışması hak etmediği hakaretlere ve eleştirilere maruz kalsa da *Kapital*'in çevrilmesine doğru kapı açılmıştır artık.

Haydar Rifat, samimiyetle, yaptığı çeviriye eleştiri beklediğini ifade eder. Kalkıştığı iş kolay bir iş değildir. En baştaki zorluk terminoloji sorunudur. *Kapital*'in bütün çeviri girişimlerinde bu zorluk yaşanacaktır. Ancak Haydar Rifat'ın açtığı çeviri kapısı da yaptığı çeviriye gelen eleştiri kapısının da günümüze kadar devam edecek olması gerçekten ilginçtir.

Haydar Rifat, bir liberal olarak Karl Marx'ı da *Kapital*'i de oldukça önemseyen bir isimdir. II. Meşrutiyet yıllarından itibaren anarşizm dahil birçok konuya ilgi duymuş ve yüzün üzerinde çeviri yayınlamış, kültür hayatına ciddi katkı yap-

mış ilginç bir entelektüeldir. Stalin'den Mussolini'ye, birçok temel kitabı Türkçeye kazandırmıştır. 1930'ların ilk yarısındaki liberal havayı ilk hisseden ve harekete geçen isimdir. Ancak bu demokrasi havası uzun sürmeyecek, 1936 yılında son bulacak, 1938'de ise sertleşecektir.

Basında *Kapital* polemiği: Bülent Nebil ve *Sermaye* eleştirileri

Haydar Rifat'ın *Sermaye* adıyla çevirdiği *Kapital* çevirisine ilk eleştiri dönemin Ağaoğlu Ahmet'in başmuharrirliğini yaptığı *Akın* gazetesinde çıkar. Bülent Nebil imzalı ve "Tenkid: Sermaye-Haydar Rifat Beyin Tercemesine Dair" başlıklı ve dört sayı süren makale dizisi Haydar Rifat'ın çevirdiği metni sert şekilde eleştirmektedir.[36] Bülent Nebil o güne kadar basında tanınan bir isim değildir. Yazdığı eleştiri dikkat çekmekte gecikmez ve fakat kimliği meçhul kalır. Ta ki Kerim Sadi'nin 1934 yılında *Bir Mütercimin Hataları* başlığı ile yayınladığı broşüre kadar. Aşağıda göreceğimiz gibi, bu broşür yayınlandığında Kerim Sadi, dolaylı olarak Bülent Nebil'in aslında kendisi olduğunu itiraf eder. Eleştiriler bittikten sonra Makine Mühendisi Salim adlı bir okuyucu, Bülent Nebil'in yaptığı bu eleştirileri eleştiren bir mektup yollar. Bu eleştirilerin ardından "makine mühendisi Salim Bey" adlı bir okuyucu, yapılan bu eleştiriyi de eleştiren bir yazı yayınlar.[37] Bu isim de

---

36 Bülent Nebil, "Tenkid: Sermaye-Haydar Rifat Beyin Tercemesine Dair-1", *Akın*, No. 82, 18 Ağustos 1933, s. 2.
Bülent Nebil, "Tenkid: Sermaye-Haydar Rifat Beyin Tercemesine Dair-2", *Akın*, No. 84, 20 Ağustos 1933, s. 2.
Bülent Nebil, "Tenkid: Sermaye-Haydar Rifat Beyin Tercemesine Dair-1", *Akın*, No. 89, 25 Ağustos 1933, s. 2.
Bülent Nebil, "Tenkid: Sermaye-Haydar Rifat Beyin Tercemesine Dair-1", *Akın*, No. 90, 26 Ağustos 1933, s. 5.

37 Makine Mühendisi Salim; "Tenkid-Sermaye Haydar Rifat Beyin Tercemesine Dair", *Akın*, No. 92, 28 Ağustos 1933, s. 2.

Sermaye

Heydar Rifat Beyin tercemesine dair

Sermaye

Heydar Rifat Beyin tercemesine dair

- 2 -

Sermaye

Heydar Rifat Beyin tercemesine dair

- 3 -

Bülent Nebil'in *Akın* gazetesinde *Sermaye* çevirisi eleştirisi, 1. bölüm 18 Ağustos, 2. bölüm 20 Ağustos, 3. bölüm 25 Ağustos 1933.

tanınan ve bilinen bir isim değildir. *Akın* gazetesinde yayınlanan bu yazılara ve cevaplara, aşağıda, Kerim Sadi'nin üç cüz olarak yayınlanan *Bir Mütercimin Hataları* başlıklı risaleleri vesilesiyle değindiğim için burada üzerinde durmadım.

28 Ağustos 1933

Tenkit

Sermaye

Haydar Rifat Beyin tercemesine dair

- 4 -

Bülent Nebil'in *Akın* gazetesinde *Sermaye* çevirisi eleştirisi, 4. bölüm 28 Ağustos 1933.

Tetkikler

Sermaye

Haydar Rıfat Beyin Tercümesine dair

Dün şu mektubu aldık, neşrediyoruz:

Muhterem efendim;

Yukarıki serlâvha altında yazılan satırları okudum. Sermaye mütercimin dediği gibi ondört cilt üzerine de basmış mıdır, yoksa yalnız üç cilt midir? Mütercimin neşrettiği hülâsa sermayenin hülâsası mıdır? Yoksa bir kitabının hülâsası mıdır? Bu ve iki tarafa ait birkaç terceme parçalarından hangisi daha iyidir? Yahut Marıhandise kelimesine herkesin bildiği şekilde münekkidin dediği gibi meta ve emtaamı demeli, yoksa Haydar Rıfat beyin ihtiyar ettiği gibi eşya deyip geçmeli mi buralar hakkında ben birşey söyleyecek değilim.

Yalnız tenkit de bir fıkranın ihtisasıma taallûku itibarile okuyucularınızı o nokta hakkında tenviri bir vicdan borcu addederim.

Tenkitten o noktayi aynen alıyorum:

Haydar Rifat beyden aynen: " Bu mesele 19 uncu asrın başlangıcında torna aynası icadile hallondu. Çok geçmeden iş kendi kendine gibi yürüdü. S: 144 „

Tenkit makalesinden keza aynen: "Mütercimin ikinci müstakil cümlesine mukabil fransızcada şu var: (Par l'invention du chariot du tour qui...)

Ne " Chariot du tor !!! „

Bu kadar. Yani chariot du tour tabirinin tercemesile itiraz olunuyor. Buna üç kere taaccüp !!! işaretile hayretler ediliyor. Fakat doğru bulunmıyan bu tabirin mukabili de konmuyor. Hem torna aynası tercemesile eğleniliyor, hayretler ediliyor, iyi bulunmuyor ve aynı zamanda dört| nala kaçar vaziyette tenkit sahasından da kaçılarak bir zifos atmak, girletmek, iyi bulunmıyan tabiri paralamak .... Hem bağıra bağıra kaçmak işi gürültüye getirmek... Hem de meraklı okuyuculara acıyıp iyi kötü o tabirin yerine daha iyisini göstermemek var. Bunu malûl ve nalâyık bir hareket buldum. Ben ihtisasıma, makine mühendisi olmaklığıma binaen bu eksiği tamamlamak suretile bir hizmet edeceğim, mutaber gazetenizde bitaraflığına binaen bunu okuyucularınıza sununuz.

Bir kere münakkidin dediği gibi tor değil, tornadır. Töur makinecilikte torna manasına da gelir.

Sonra asıl atlanan, asıl meselenin can damarı olan Chariot du tour tabirine gelince bunun makinecilikte de, dünyada'da tek bir manası vardır, türkçede yalnız bir mukabili vardır. Oda nedir, bilirmisiniz? Haydar Rifat beyin dediği gibi Torna aynası! dir. Eldeki alelâde kamuslarda bu tabir bulunmayacağına göre Haydar Rifat bey nereden buldu bilemem. Her halde tebrik ederim. Bu bapta şüphesi olanlara Balatta Süreyya paşa fabrikası müdürü olan makine ve elektirik mühendisi doktoru Atıf beye, Bahçekapıda malûlgaziler üstünde feshane fabrıkasının müdürine, makine mühendisine, Hereke fabrikasına, Rumeli şümendiferi tezgâhlarına, Anadolu şümendüferleri idaresince bu kabil ıstılahları Fransızcalarile beraber toplanarak neşir etmiş olan mecmuasına müracaat etmelerini tavsiye edebilirim.

Tenkit isteriz. Fakat ehlinden, bahusus açık, ve hayırkâr tenkit. Bizim anladığımız Haydar Rıfat beyin böyle şeylere papuç bırakmıyacağını ve köş dinliyeceğini zannederiz; Fakat hem itiraz etmek, hem de doğruca bitirmiye lâyık bir tercemeye itiraz etmek, Hem de velev münekkıdin bildiği yanlış olsun, onu da affetmek kabildir, fakat itiraz ettiği tabirin kendisince doğrusu ne olduğunu göstermiyerek lâf kalabalığı arasında okuyucuyu meydanda bırakıp kaçmak suretile tenkit etmek, bahusus son zamanda en güzel, en faydalı tercemelerile birçok faydalar temin eden bir kalemi taşa tutmak suretile tenkit etmek menfi bir ruha delâleti itibarile memduh bir hareket sayılamaz. Aksihal içimizdeki çopurluğu dışarıya vurmıya, tenkidi tereddi ettirmeğe varır ki, biranevvel bu badireden kurtulmamız lâzımdır. Hürmetlerimi teyit ederim efendim.

Makine mühendisi
Salim

Bülent Nebil'in *Akın* gazetesinde *Sermaye* çevirisi eleştirisine karşı makine mühendisi Salim'in savunusu, 1933.

İlk çeviri ilk eleştiri: Kerim Sadi, *Bir Mütercimin Hataları*

Haydar Rifat'ın çevirisi yayınlandıktan sonra yukarıda söz ettiğim gibi gazete ve dergilerde bu konuda çeşitli yazılar çıkmış ve polemikler yapılmıştır. Ancak asıl polemik Kerim Sadi ile yaşanacaktır. Kerim Sadi, Haydar Rifat'ın çeviri yanlışları üzerine *Bir Mütercimin Hataları* adıyla 3 ayrı cüz/broşür –dizisi– yayınlar.[38]

İlk broşürden itibaren sert eleştiriler yöneltir. Kerim Sadi yayınladığı broşüre şu cümlelerle başlar: "Haydar Rifat B. Hatalarına dair neşrettiğim dört makaleye hakîmane bir sükûtla mukabele buyurduğu gibi, himmet beklediği zevat da ona imtisal etmediler. [Yalnız Makine Mühendisi Salim B. İsminde bir zat "Akın" gazetesinde, Haydar Rifat B[ey]. ['] i müdafaa yollu ve şedidülmeal bir mektupla münekkide hücum etti. Müşarünileyhe verdiğim cevap emsaline bir ibret dersi teşkil edecek mahiyette olup intikatnamenin sonuna zeylen ilâve edilmiştir."][39]

Gerçekten de "makine mühendisi Salim Bey" ismiyle ve kim olduğu bilinmeyen bu kişi *Akın* gazetesinde Haydar Rifat'i savunan yazısına Kerim Sadi, broşürün sonunda cevap

38 Sırasıyla broşürler şunlardır:

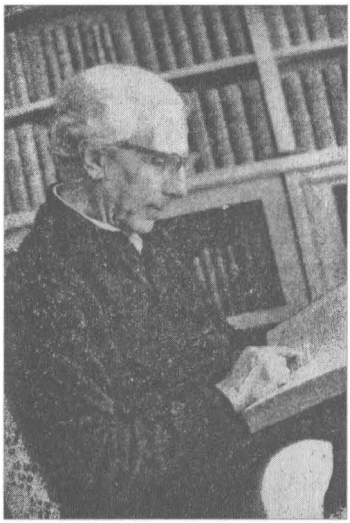
Kerim Sadi, *Bir Mütercimin Hataları* [Cüz: 1], *Haydar Rifat B. in G. Deville'den Tercüme Ettiği "Sermaye" Unvanlı Eserin Hatalarına Dair. Zeyil: Makine Mühendisi Salim Beye Cevap* (Istanbul: Bozkurt Matbaası, 1934), 16 s. İnsaniyet Kütüphanesi, No. 11.

Kerim Sadi, *Bir Mütercimin Hataları* [Cüz: 2], *B. Haydar Rifat'ın G. Deville'den Tercüme Ettiği "Sermaye" Unvanlı Eserin Hatalarına Dair. Zeyil: Makine Mühendisi B. Salim'e Cevap* (Istanbul: Bozkurt Matbaası, 1935), 16 s. İnsaniyet Kütüphanesi, No. 17.

Kerim Sadi, *Bir Mütercimin Hataları* [Cüz: 3], *Makine Mühendisi B. Salim'e Cevap ve Haydar Rifat'ın Müellife Mektubu Bu Cüzdedir* (Istanbul: Bozkurt Matbaası, 1934), 20 s. İnsaniyet Kütüphanesi, No. 19.

39 Kerim Sadi; *Bir Mütercimin Hataları* [Cüz: 1], *Haydar Rifat B. in G. Deville'den Tercüme Ettiği "Sermaye" Unvanlı Eserin Hatalarına Dair. Zeyil: Makine Mühendisi Salim Beye Cevap* (Istanbul: Bozkurt Matbaası, 1934), s. 1.

vermiştir. İlginçtir "makine mühendisi Salim Bey" ismi ve bu yazısı ikinci kez 1950'deki *Yeni Baştan* dergisindeki *Kapital* yazıları sırasında da gündeme gelecek, yine Kerim Sadi aynı cevabı orada da yayınlanacaktır ki aşağıda değineceğim.

Kerim Sadi [Nevzat Cerrahlar].

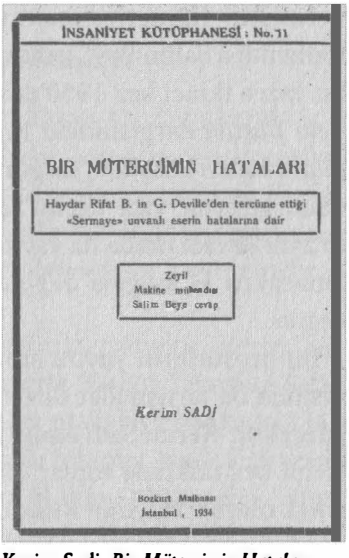
Bu broşürlerin yayını sonrasında da tartışmalar devam edecektir. Kerim Sadi eleştirilerini beş noktada toplar. Birinci olarak Haydar Rifat'ın önsözde teşekkür ettiği isimlere sataşır ve bu "maruf zevatın" çeviri hatalarını fark etmemelerini alaya alır. İkincisi *Kapital*'in Haydar Rifat'ın belirttiği gibi 14 değil, 3 ciltlik bir eser olduğunu belirtir. Aslında buradaki fark cilt ve kitap farkı olabilir. Mesela birinci cildin Türkçe 1966'daki ilk çevirisinde olduğu gibi 5 kitap olması ve diğerlerinin de kitap olarak zikredilmesi 14 kitap (dolayısıyla 3 cilt) olabilir. Bu farkın üzerinde durulmamış. (Cüz-1, s. 2-3)

Üçüncü olarak Haydar Rifat'ın Gabriel Deville'in 14 ciltlik *Kapital*'ini değil, tamamı 3 cilt olan *Kapital*'in ilk cildinin özetini yaptığını yazar. Bu özetin yapıldığı dönemde *Kapital*'in daha ikinci ve üçüncü ciltlerinin çıkmadığını ifade eder. (Cüz-1, s. 5)

Dördüncüsü eserin eksik çevrildiğini, atlanan yerler olduğunu kanıtlar. (s. 6-7) Beşinci ve sonuncusu metindeki fahiş çeviri hataları üzerinde durur. Özellikle İkinci Cüz'de hele bazı yerlerde cümle cümle ve uzun uzadıya çeviri hatalarına işaret eder. Sözcük, kavram ve deyim çevirilerinin yan-

lışları üzerinde uzun uzadıya durur. (Cüz-1, s. 7-16) İkinci cüz tamamen bu eksik veya yanlış çeviri hataları üzerine yazılmıştır.

Sert eleştirilerine üçüncü ve son broşürde de devam eden Kerim Sadi broşürün hemen girişinde şunları yazar:[40]

İNSANİYET KÜTÜPHANESİ : No. 71

BİR MÜTERCİMİN HATALARI

Haydar Rifat B. in G. Deville'den tercüme ettiği «Sermaye» unvanlı eserin hatalarına dair

Zeyl
Makine mühendisi
Salim Beye cevap

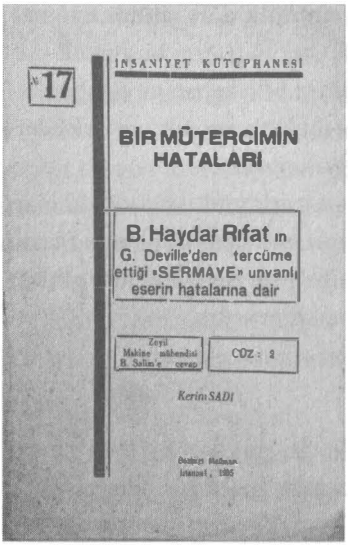
Kerim SADİ

Bozkurt Matbaası
İstanbul , 1934

Kerim Sadi, *Bir Mütercimin Hataları*, Cüz: 1, 1934.

> İkinci cüzün intişarından sonra, B. Haydar Rifattan, aşağıdaki mektubu aldık. İntikatlarımıza karşı, kürsüden ayrılan Ordiner profesör Mehmet Ali Ayni ve profesör Vehbi zevatın hatalarını şifahen itiraf ettikleri; İsmail Hakkının Yeni Adam'daki hücumuna istihfafla güldükten sonra fikir münakaşalarından tat aldığını söyliyen Doktor Keslerin, tamamen ilmi bir polemik karşısında aciz kalarak, otoritesinin kırıldığından bahisle İçbakanlığına şikayeti; Hikmet Kıvılcımın ise, samimi davranmayarak Marksın son derece basit bir yazısını çevirirken işlediği yanlışlardan yalnız bir tanesine kağıt yapıştırıp düzelttiği; Doçent Mahmut Sadinin gülünç muğalatası; Şevket Süreyya denilen sabık –bolşeviğin mahkemeye baş vuruşu ve nihayet Babanzade ile Hilmi Ziyanın şaşkın sükutu göz önüne getirilirse hakşinas ve mahviyetperver mütercimin gösterdiği centilmenliğe– kalem çatışmalarının inkişafı ve ilmi kritiğe karşı beslenmesi icap eden müteşekkir kalmamak kabil değildir. K.[erim] S.[adi] (s. 1)

40 Kerim Sadi, *Bir Mütercimin Hataları* Cüz: 3, *Makine Mühendisi B. Salim'e Cevap ve Haydar Rifat'ın Müellife Mektubu Bu Cüzdedir* (İstanbul: Bozkurt Matbaası, 1934), 20 s. İnsaniyet Kütüphanesi, No. 19].

Kerim Sadi, *Bir Mütercimin Hataları*, Cüz: 2, 1934.

Kerim Sadi, *Bir Mütercimin Hataları*, Cüz: 3, 1934.

Kerim Sadi yine üçüncü broşüre Haydar Rifat'ın kendisine yazdığı bir mektubu da eklemiştir. Haydar Rifat mektubunda ilk iki broşürdeki sert eleştirilere oldukça nazik şu cevabı verecektir:[41]

> Haydar Rifatın Mektubu
>
> Muhterem efendim
> Benim tercümem hakkında yazdığınız iki risaleyi bir kitapçı ve bir matbaadan yollamışlar, gördüm: Okumak gayretinizi, dikkat ve ihatanızı bizde nadir meziyetlerden addederim. Hülasa tekrar basılırsa o münasebetle tercümeyi yeniden gözden geçirir ve isabet ettiğine kani olacağım fikirlerinizden istifadeye bakarım. Şimdilik meşbu bir halde olduğumdan, o zaman dikkatlica okurum.

41 "Haydar Rifat" [Kerim Sadi, *Bir Mütercimin Hataları* Cüz: 3, *Makine Mühendisi B. Salim'e Cevap ve Haydar Rifat'ın Müellife Mektubu Bu Cüzdedir* (Istanbul: Bozkurt Matbaası, 1934) (s. 2).

Bu yaz Avrupada Sermayeinin ilk dört cildini tercüme etmek ve yollayıp bastırmak isterim. Gerçi bu büyük eserin bizde masrafının onda birini bile kapatamıyacağını bilirsem de aslını tekmil olarak dikkatlı tercüme ve terk edersem müteselli olarak ölmüş bulunurum.

Gerçi eşyaya mata, emtia demek gibi ısrar ve iddiaları hoş bulmadım. Fakat yaptığınız işin mebrur olduğu fikrindeyim. Himmetinize şükran hatırası olarak elimin altında bulunan eserlerden altı tane takdim ettim.

Bilvesile selam ve hürmetler ederim efendim.

2-4-935

Kerim Sadi, üçüncü broşürde de Haydar Rifat'ın çeviri yanlışlarını eleştirmeye devam etmiş, hatta bir "doğru-yanlış" cetveli bile hazırlamıştır. Eleştirilerinin sonuna doğru Haydar Rifat'ın yaptığı bir isim karışıklığını da vurgular:

> ...delicesine serbest mübadele taraftarı olan M. de Molinari ile "iktisadiyatçılardan Merivale" AYNI şahıs olabilir mi? Haydar Rıfat Bf., gaflet uykusundan uyanınız! Çocuklara Elfülleyle velleyle anlatmıyorsunuz, irfanınıza itimat ile "Sermaye"nin "hülasai kâmilesi"ni dinlediğine zahip olan okurlarımıza Marks'ı nakletdiyorsunuz. Uyanınız, M. de Molinari –affınıza güvenerek söylüyorum– iktisadiyatçılardan "Merivale" değildir, başka adamdır yani bir diğer kimesnedir. Anlatabiliyor muyum efendim?

şeklinde bu isim karışıklığını dile getirir. (Cüz: 3, s. 10-11) Sonsöz olarak da çeviriyi başarısız ve daha kötüsü çarpıtılmış olarak niteler. (Cüz: 3, s. 12-14)

Anlaşılan o ki Haydar Rifat, 14 kitaplık *Kapital*'in tamamını 1934 yılından başlayarak ve her sene 4 kitabını çevirerek 1937'de tamamlamayı planlamış olmakla birlikte gelen bu sert eleştirilerden sonra vazgeçmiş olmalıdır.

"Makine Mühendisi Sâlim Bey"

Kerim Sadi, üçüncü broşürde Haydar Rifat'ın yanı sıra polemiğe katılan bir isme, "Makine Mühendisi B. Salim'e Cevap" başlığı ile çok sert bir yazı yazmıştır. Cevaba konu olan yazı Salim'in Haydar Rifat'ın çevirisine karşı Kerim Sadi'yi hedef alan *Akın* gazetesinde (28 Ağustos 1933) yayınlanmıştır. Bu isim ilgi çekicidir, 1950'de bir kez daha karşımıza çıkacaktır.

"Makine Mühendisi Sâlim Bey" yukarıda söz ettiğim *Akın* gazetesinde şu yazıyı yazmıştır:

> Muhterem Efendim;
> Yukarıdaki serlâvha altında yazılan satırları okudum. Sermaye mütercimin dediği gibi ondört cilt üzerine basılmış mıdır, yoksa yalnız üç cilt midir? Mütercimin neşrettiği hülasası mıdır? Bu ve iki tarafa ait birkaç terceme parçalarından hangisi daha iyidir? Yahut marıhandise kelimesine herkesin bildiği şekilde münekkidin dediği gibi meta ve emtaa mı demeli, yoksa Haydar Rifat beyin ihtiyar ettiği gibi eşya deyip geçmeli mi buralar hakkında ben bir şey söyleyecek değilim.
>
> Yalnız tenkidde bir fıkranın ihtisasıma taallûku itibariyle okuyucularımızı o nokta hakkında tenviri bir vicdan borcu addederim.
>
> Tenkitten o noktayı aynen alıyorum:
>
> Haydar Rifat beyden aynen:
>
> 'Bu mesele 19 uncu asrın başlangıcında torna aynası icadiyle hallolundu. Çok geçmeden iş kendi kendine gibi yürüdü. s. 144'
>
> Tenkit makalesinden keza aynen:
>
> "Mütercimin ikinci müstakil cümlesine mukabil fransızcada şu var: (par l'invention du chariot du tourqui...)
>
> Ne 'Chariot du tor!!!'"

Bu kadar. Yani chariot du tour tabirinin tercemesiyle itiraz olunuyor. Buna üç kere taaccüp işaretile hayretler ediliyor. Fakat doğru bulunmayan bu tabirin mukabili de konmuyor. Hem torna aynası tercemesiyle eğleniliyor, hayretler ediliyor, iyi bulunmuyor ve aynı zamanda dört nala kaçar vaziyette tenkit sahasından da kaçılarak bir zifos atmak, girletmek, iyi bulunmayan tabiri paralamak... Hem bağıra bağıra kaçmak işi gürültüye getirmek... Hem de meraklı okuyuculara acıyıp iyi kötü o tabirin yerine daha iyisini göstermemek var. Bunu malûl ve nalâyık bir hareket buldum. Ben ihtirasıma, makine mühendisi olmaklığıma binaen bu eksiği tamamlamak suretiyle bir hizmet edeceğim, muteber gazetenizde bitaraflığına binaen bunu okuyucularınıza sununuz.

Bir kere münekkidin dediği gibi tor değil, tornadır. Tour makinecilikte torna manasına da gelir.

Sonra asıl atlanan, asıl meselenin can damarı olan harist du tour tabirine gelince bunun makinecilikte de, dünyada da tek bir manası vardır, türkçede yalnız bu bir mukabili vardır.? O da nedir, bilir misiniz? Haydar Rifat beyin dediği gibi Torna aynasıdır. Eldeki alelâde kamuslarda bu tabir bulunmayacağına göre Haydar Rifat bey nereden buldu bilmem. Her halde tebrik ederim. Bu babda şüphesi olanlara Balatta Süreyya paşa fabrikası müdürü olan makine ve elektrik mühendisi doktoru Atıf beye, Bahçekapıda malülgaziler üstünde feshane fabrikasının müdürüne makine mühendisine, Hereke fabrikasına, Rumeli şümendiferi tezgahlarına, Anadolu şümendüferi idaresince bu kabil ıstılahları Fransızcalarıyla beraber toplanarak neşir etmiş olan mecmuasına müracaat etmelerini tavsiye edebilirim.

Tenkit isteriz. Fakat ehlinden bahusus açık ve hayırkâr tenkit. Bizim anladığımız Haydar Rifat beyin böyle şeylere papuç bırakmayacağını ve kös dinleyeceğini zannederiz. Fakat itiraz etmek, hem de doğruca birtirmiye lâyık bir ter-

cemeye itiraz etmek, hem de velev münekkidin bildiği yanlış olsun, onu da affetmek kabildir, fakat itiraz ettiği tabirin kendisince doğrusunun ne olduğunu göstermiyerek lâf kalabalığı arasında okuyucuyu meydanda bırakıp kaçmak suretiyle tenkit etmek, bahusus son zamanlarda en güzel en faydalı tercemeleriyle bir çok faydalar temin eden bir kalemi taşa tutmak suretiyle tenkit etmek menfi bir ruha delaleti itibariyle memduh bir hareket sayılamaz. Aksihal içimizdeki çopurluğu dışarıya vurmaya, tenkidi tereddi ettirmeğe varır ki, biran evvel bu badireden kurtulmamız lazımdır. Hürmetlerimi teyit ederim efendim.

Makine mühendisi Salim

Kerim Sadi bu eleştiriye yayınladığı üçüncü broşürde cevap vermiştir. Cevap alaycı cümlelerle başlamakta ve devam etmektedir. Cevabın bir kısmını aşağıya aldım:

Muhterem Salim Beyefendi,

Kâfi miktarda cahil olduğum için cehlin güç şey olduğunu bilirdim. Lâkin, cehlinden bihaber olanların kendilerini çok gülünç bir mevkie sokabileceğini ancak paha biçilmez mektubunuzu okuduktan sonra öğrendim: Size bütün kalbimle teşekkür ederim!

(...)

Ortada torna aynasına itiraz eden yok! "Hayretler eden", "bu tabiri doğru bulmayan" yok! Müfteri vaziyetine düşmekten korkmadınız mı?

İz'anınıza müracaat ediyorum: "Torna aynası tercemesile eğlenen" talihsiz neredadir? Bir sinema perdesindeki gibi "dört nala kaçar vaziyette tenkit sahasından kaçan" bedbaht nerede? Yine sizin namınıza ben cevap vereyim: Fantastik muhayyelinizin zengin ve feyyaz sınırları içinde...

Salim Beyefendi, iddia buyurduğunuz gibi, "asıl atlanan, asıl meselenin can damarı olan torna aynası" değildir. Tabi-

rin sıhhatinden şüphesi olanların eline tutuşturulmak üzere uzun uzun adresler aramakla beyhude vakit kaybedeceğiniz yerde dikkatinizi mevzua çevirseydiniz pek sarih bir şekilde görürdünüz ki, Haydar Rifat B. in tercemesinde bu tabir birinci cümlede geçiyor. Halbuki biz bu birinci cümleyi tenkidimizin TAMAMİLE dışında bıraktık ve torna aynasına hiç dokunmadık. Buna mukabil tenkit masasına yatırdığımız doğrudan doğruya mütercimin ikinci cümlesi idi.

Neden birinci cümleyi yazdık? Çünkü Haydar Rifat B. bermutat zaruret olmadığı halde, metni ikiye bölerek sakatlamış ve bununla iktifa etmiyerek ikinci cümlede kocaman bir hata irtikap etmişti. İkinci müstakil cümlede irtikap edilen bu hata öyle bir hata idi ki, delilleriyle ispatı icap edince birinci cümlenin –tabir mazur görülsün– şahit sıfatıyle celbi iktiza ediyordu. Yani verbe pronominal olan "semouvoir" fiilinin faili –Haydar Rifat B. in azizliği yüzünden– birinci cümlede kalmıştı. İşte, sırf bu faili göstermek için birinci cümleyi de aynen yazdık ve yazmağa mecburduk. Fakat cümlede itiraz edilecek bir nokta görmediğimiz için cümleyi tenkit harici bıraktık.

Neden, hatasını teşrih ettiğimiz ikinci cümlenin fransızcasını yani metinde yekpare cümlenin son kısmını yazarken bu kısmın evveline parantez açarak ilk kısmın bir parçasını koyduk? Çünkü aradığımız fail yani torna aynası orada idi.

Haydar Rifat B. "iş kendi kendine gibi yürüdü" diyor. "se mouvoir" yürümek değildir. Harekete gelmek demektir. Ve metinde, hiç bir suretle, "kendi kendine gibi yürüyen bir iş" mevzubahs edilmemiştir. Metinde mevzubahs edilen "iş" değil torna aynasıdır. Torna aynası ise yürümez; fakat otomatik olarak müteharrik hale gelir. G. Deville'in "se mouvoir lui mem"den kastettiği mânâ da işte budur: yani torna aynasının otomatikleşmesidir.

(...)

Şimdi ayağınız suya değdi mi, Salim Beyefendi? Devirdiğiniz çamın muhayyerül'ukul cesametini görebildiniz mi? Eminim hicabınızdan saçlarınızın köküne kadar kızarmışsınızdır.

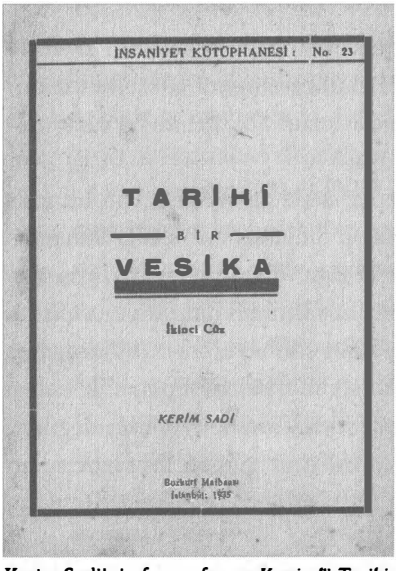
Salim Beyefendi size halisane tavsiye ederim bundan böyle bir bahsi iyice anlayıp dinlemeden "eksiği tamamlamak suretiyle hizmet edeceğim," diye atılmayınız; köşenizde uslu uslu oturmak ve ihtirasınızın dahilinde müfit olmak varken çizmeden yukarı çıkmayınız ve zinhar kalem kavgasına heves etmeyiniz. Biliniz ki tenkit polemik, kalem münakaşası v.s. dediğiniz şeyler çocuk oyuncağı değildir, tıpkı sizin makine mühendisliğiniz gibi bir ihtisastır ve fıtri bir kabiliyetten başka uzun mümareseler ve çetin tecrübelere ihtiyaç gösterir.

Mektubunuzu uzun bir ahlak konferansı şeklinde ve hikmeti âmiz nasihatlerle bitirdiğiniz için ben de müsaâdenizle, izinizden yürüyorum. Meşhur meseldir. Öfkeyle kalkan ziyanla oturur, derler. Yalnız siz, muhterem beyefendi, müstesna olarak tehevvürle kaleme sarıldığınız halde bütün ömrünüzde unutmıyacağınız bir ibret dersi ile yerinize oturmuş oluyorsunuz.

İhtiramatı faikamın kabulü temennisiyle.

Kerim Sadi, "İnsaniyet Kütüphanesi" ve *Kapital'dan Hûlâsalar*

Hem Haydar Rifat'ın hem de Hikmet Kıvılcımlı'nın *Kapital* çevirisi girişimlerini son derece acımasız bir şekilde eleştiren Kerim Sadi bir *Kapital* çevirisi girişimine de kendisi kalkışır. İnsaniyet Kütüphanesi'nden yayınlanan 23 numaralı *Tarihi Bir Vesika İkinci Cüz* (İstanbul: Bozkurt Matbaası, 1935) adlı broşürün arka kapağında "*Kapital*: Yazan Karl Marks, Çe-

Kerim Sadi'nin forma forma *Kapital*'i *Tarihi Bir Vesika*, 1935.

viren Kerim Sadi. Forma forma basılacaktır" ifadesi yer almakla birlikte yayınlanmamıştır. Ancak *Kapital*'in bir diğer özet çevirisi Kerim Sadi [Nevzat Cerrahlar] tarafından 1936 yılında yapılmıştır: Kitapçığın künyesi şöyledir:

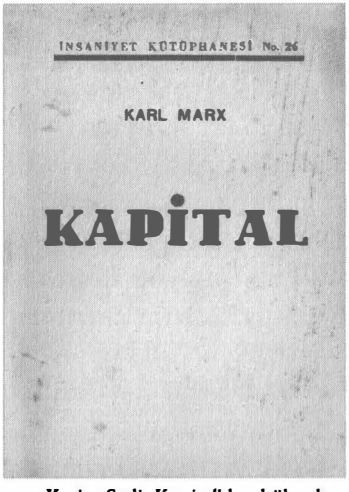
Kerim Sadi, *Karl Marx; Kapital* [iç kapakta *Kapital'dan Hûlasalar*] Birinci Fasikül (İstanbul: Bozkurt Matbaası, 1936), 31 s. İnsaniyet Kütüphanesi, No. 26.

Kerim Sadi'nin hazırladığı özet çeviride Almancadan yararlandığı anlaşılmakla birlikte Marks'ın damadı Paul Lafargue'in[42] Fransızca kitabından da yararlandığı görülmektedir. Söz konusu bu kitap Paul Lafargue ile Vilfredo Pareto'nun birlikte hazırladıkları ve ilk baskısı 1893 yılında yapılan eserin 3. baskısı olmalıdır.[43] Bu eser de bir özet çeviridir ve çok çeşitli dillere çevrilmiştir. Kerim Sadi bu özetin özetini yapmıştır. Çevirinin ara başlıkları şöyledir:

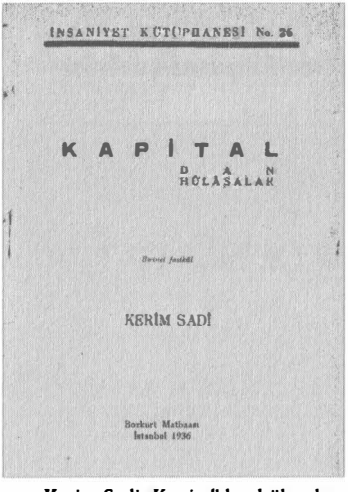
---

42 Kerim Sadi 5 numaralı dipnotta bu bilgiyi şu cümlelerle verir. "Hûlasasından geniş mikyasta istifade ettiğimiz Dr. Paul Lafargue'da metni aslîdeki "von derselben Güte" kelimeleri yanlışlıkla "de même quantité" şeklinde çevrilmiştir (Karl Marx, *Le Capital*, ertraits [extraits olacak!] par M. Paul Lafargue, üçüncü basılış).

43 Karl Marx, *Le Capital*, Extraits faits par son gendre M. Paul Lafargue avec une introduction par Vilfredo Pareto (Paris: Guillaumin, 1897) (reproduction de l'éd. De 1893), 177 sayfa, Petite bibliothèque économique francaise et étranèere.

Kerim Sadi, *Kapital*'dan hülasalar, dış kapak.

Kerim Sadi, *Kapital*'dan hülasalar, iç kapak.

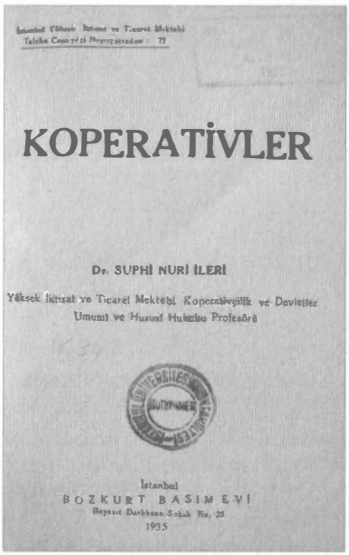
Emtia

I- Emtianın İki Faktörü: Kullanış Değeri ve Mübadele Değeri
II- Emtianın Temsil Ettiği İşin Çifte Karakteri
III- Değer Şekli
IV- Emtianın Fetiş Karakterinin Sırrı

Çeviri kitapçığın içinde çeşitli ilginç çizimler yer almaktadır. Kerim Sadi, Marx'tan "Burjuva sosyetesinin bütün sistemine mihver teşkil eden sermaye ile sa'y arasındaki münasebetleri ilmi surette ilk defa ışık saçan dâhi düşünücüye, kapitalist istihsal tarzının idam hükmünü ilmen ilk defa veren "Kapital"in ölmez müellifi" olarak sözeder.[44] Bu çevirinin arkası gelmemiştir.

44 Kerim Sadi, *Karl Marx*; *Kapital* [iç kapakta *Kapital'dan Hülasalar*], Birinci Fasikül Kerim Sadi, İstanbul: Bozkurt Matbaası, 1936, s. 27-28.

Suphi Nuri İleri, "İleri Bibliyoteği" ve özet *Kapital* çevirisi

Suphi Nuri İleri, *Kooperativler*, 1935.

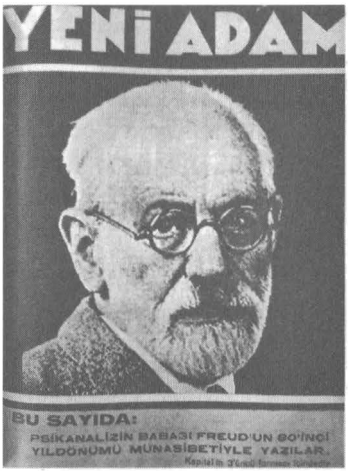
1930'ların ilk yarısında "devletçilik" rüzgârı, Sovyetler Birliği ile iyi ilişkiler ve sözde siyasi liberalizm sola ve sosyalistlere göreli bir fırsat verir. Fikri eserlerin çevrilmesi konusunda çabalar başlar. "İleri Bibliyoteği"nin kuruluşu da biraz bu hava ile ilgilidir ve ilk yayınladığı kitap da *Kapital* olmuştur.[45]

Aslında Suphi Nuri İleri, *Manifesto* için yaptığını kısmen *Kapital* için de yapacak[46] ve 1935 senesinde yayınladığı *Koperativler* adlı eserinin

45 Suphi Nuri İleri, *Kapital* ile başlayan ilk kitabın girişinde bu durumu şöyle açıklıyor:

> ***İleri Bibliyoteği Ne İçin Kuruluyor***
> Son yıllarda fikir hayatımızda eskiyle mukayese edilemeyecek yenilikler oluyor. Savaş-öncesi eserlerden, savaş sonrası eserlere kadar bütün garp littérature ü yavaş yavaş dilimize çevriliyor. Fakat bütün bu değişmelere, ileri atılışlara rağmen birkaç kanaatkâr müellifin, tabiin sırtına yüklenen bu hareket fazla ilerlememeğe ve ağırlaşmaya mahkûmdur.
>
> Her Türk münevverinin payına bu geri kalmanın mesuliyetinin bir parça düşüyor.
>
> Bugün İleri Bibliyoteği etrafında toplananlar bu mesuliyeti kavrayıp, harekete katılmak isteyen birkaç "Yazar"dan ibarettir. Amaçları yabancı dillerde muayyen bir metodla yazılmış felsefi, ekonomik, sosyal ve pedagojik eserleri peyderpey dilimize çevirmek ve bu arada mümkün olursa, bu eserler hakkındaki hüküm ve kanaatları belirtmeğe çalışmaktır.
>
> "İleri" bibliyoteği üzerine aldığı bu değerli özde ve ülküyü başarmağa çalışacaktır.

46 Bu konuda benim daha önce yazdığım "Brüksel'den İstanbul'a Manifesto Üzerine Notlar", *Toplumsal Tarih*, No. 206, Şubat 2011 s. 4-14.

Yeni Adam dergisi.

Altıncı Bölümü'nde "İlaveler Karl Marx ve Sermaye" başlığı ile Marx'tan ve *Kapital*'den söz edecektir.[47] Ertesi yıl –1936'da– Carlo Cafiero'nun özetlediği *Kapital*'i Fransızcadan Türkçeye çevirecektir. Çevirinin önce *Yeni Adam* dergisinde[48] 7 forma halinde ek fasikül olarak yayınlandığı sonra da kendisinin kurduğu "İleri Bibliyoteği"nden 1936 yılı sonunda ayrı bir kitap olarak basıldığı anlaşılıyor. *Yeni Adam* dergisinin kapağında "Kapital formanız dergi içinde" diye bir not bulunmakta.[49] Kitabın künyesi şöyledir:

---

47 Dr. Suphi Nuri İleri, *Koperativler*, İstanbul: Bozkurt Basımevi, 1935, s. 273-293. Bu eserin 1941 baskısında *Koperativler* (*Kooperatifler*), İstanbul: Arkadaş Matbaası, 1941, bu bölüm yer almaz, kısa bilgi verilir, s. 32-43.

48 *Kapital*'in tanıtımı yapılırken de şu ifadeler kullanılmış:

> Ekonomik muayyencilik nazariyesini sonuna kadar müdafaa etmiş olan ve KAPİTAL'İ yazan angın Alman iktisatçısı Karl Marx.
>
> Karl Marx'ın bu şahaserinin en güzel ve anlatışlı hülasasını veren Carlo Cafiero'nun eserini arkadaşımız Suphi Nuri İleri'nin kuvvetli kalemiyle Yeni Adam sayfalarında bulacaksınız. Yalnız bu eseri okumak ile Marx'çılık üzerine doğru ve temelli bir fikir edinebileceksiniz.

49 *Yeni Adam*, No. 114, 5 Mart 1936, No. 115, 12 Mart 1936, No. 116, 19 Mart 1936, No. 117, 26 Mart 1936, No. 118, 2 Nisan 1936, No. 119, 9 Nisan 1936,

Kapital forması ilanı, *Yeni Adam*, no.108, s. 13, 1936.

Karl Marks; Kapital Carlo Cafiero'dan Çeviren Suphi Nuri İleri [İç Kapak: Kısaltan: Carlo Cafiero, Türkçeye Çeviren: Suphi Nuri İleri], İstanbul: Bozkurd Matbaası, 1936, İleri Bibliyoteği, No. 1.

Bazı baskılarında kitabın üst tarafında "Yeni Adam İlavesi" damgası görülür.

Suphi Nuri İleri, Carlo Cafiero'nun [(Barletta (Bari) 1846-1892] özet metnini 10 bölüm ve bir sonuç halinde çevirmiştir.[50] Çizimlerle de süslenen eser 128 sayfadır.

Burada yine ilginç bir durum var. Aslında bu özet çeviri Marx'ın sağlığında onunla tanışmış ve yazışmış bir İtalyan Sosyalisti ve Anarşisti olan Carlo Cafiero'nun İtalyancaya yaptığı mahir bir çeviridir. Cafiero bu çeviriyi hapishane yıllarında yapar. Başlangıçta Marx ve Engels ile samimi ilişkiler kurmuş ve mektuplaşmıştır. Ancak zamanla araları açılmış ve Bakunin ile birlikte Marx'a sert eleş-

No. 120, 16 Nisan 1936. Ben bu formaları/ekleri/fasikülleri görmedim. Ancak ilanları *Yeni Adam* dergisinde var. Bu bilgiye dikkatimi çeken sayın Bülent Erdem ve Erden Akbulut'a teşekkür ederim.

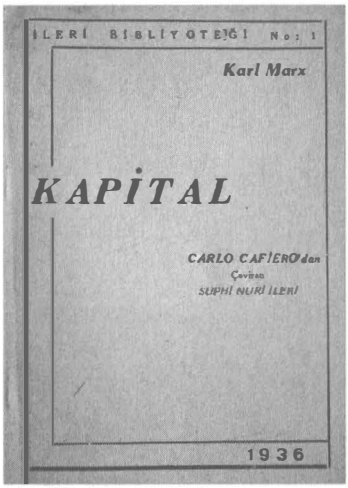
50 İçindekiler

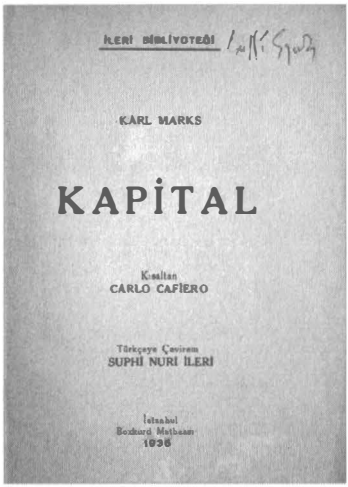
"İleri Bibliyoteği Ne İçin Kuruluyor?" [Suphi Nuri İleri] s. 2

"Türkçeye Çevirirken" Suphi Nuri İleri s. 3

"Carlo Cafiero nun yazdığı kısaltılmış (*Kapital*) eserini İtalyancadan Fransızcaya çeviren James Guillaume bu inkılâpçı İtalyan sosyalisti hakkında şunları söylüyor" s. 4-7

Başlangıç - Carlo Cafiero s. 8-10
1. Mal, para, zenginlik, kapital s. 11-15
2. Kapital nasıl doğar? s. 16-23
3. İş Günü s. 24-30

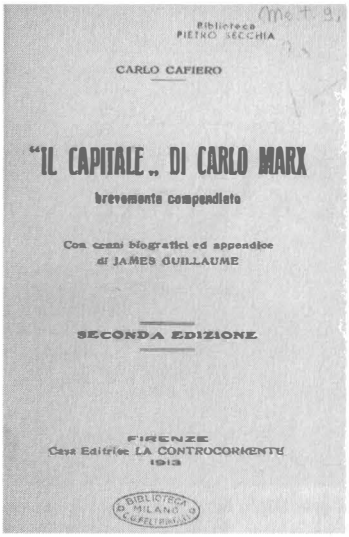
Karl Marx, *Kapital*, çev. Suphi Nuri İleri, dış ve iç kapak.

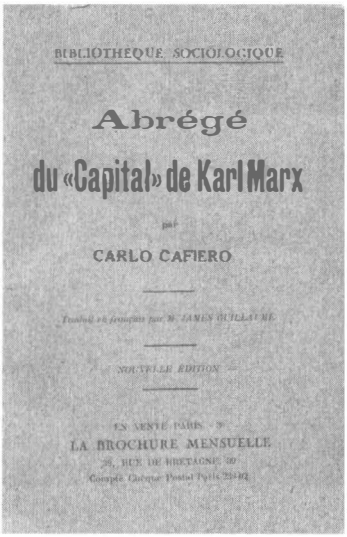
tiriler yöneltmiştir. İtalya'da 1877'de bir ayaklanma hareketini yönettiği sırada yakalanarak hapse mahkûm edilmişti. Hapisliği sırasında yöntemine ve tarzına karşı çıktığı Marx'ın bilimsel yanına duyduğu saygının bir sonucu olarak, onun çok değerli olduğunu düşündüğü eserini, o güne kadar İtalyancaya çevrilmemiş olması sebebiyle özetleyerek bir çeviri yapmış ve 1878'de yayınlanmıştır. Benim tespit edebildiğim kadarıyla Carlo Cafiero'nun İtalyanca yayınlanan eseri *Il Capitale di Carlo Marx, brevemente compendiato da Carlo Cafiero*, adını taşımaktadır.[51] Bu özet o kadar başarılı olacaktır ki *Kapital*'in orijinalinden önce, birçok dile bu özet çevrilecektir. İl-

4. Nisbi Artık-Değer s. 31-34
5. Kooperasyon s. 36-39
6. İş bölümü ve Manifaktür s. 40-46
7. Makina ve Büyük Endüstri s. 47-66
8. Gündelik s. 67-74
9. Kapitalin birikmesi s. 75-101
10. İlk biriktirme s. 102-123

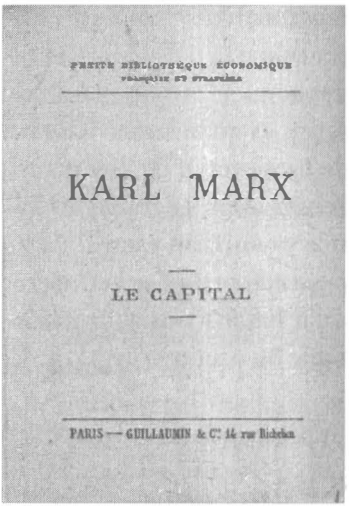
Netice s. 124-128.

51 *Il Capitale di Carlo Marx, brevemente compendiato da Carlo Cafiero*, Milan: Bignami e c. editori, 1878, Biblioteca Socialista, n. 5.

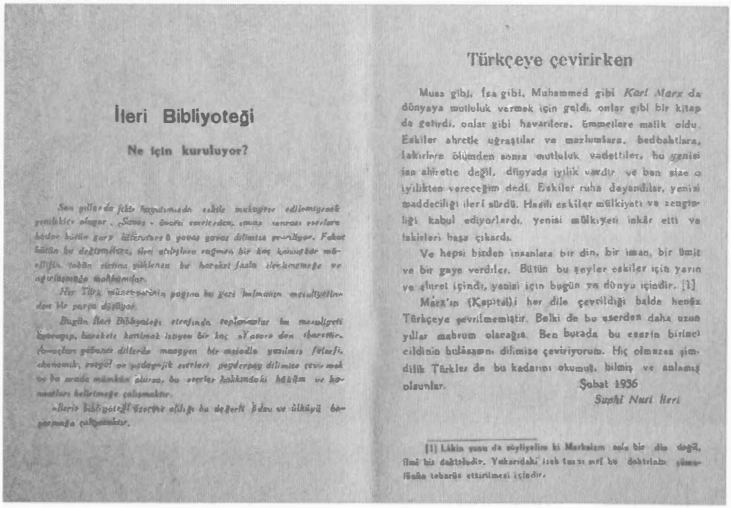
"Il Capitale" di Carlo Marx, James Guillaume.

Karl Marx, *Le Capital*, Guillaumin, Paris.

gınçtir, Cafiero *Kapital*'i Joseph Roy'un *Kapital*'in forma forma yayınlanan Fransızca baskısından okumuştur. Fransızcadan yaptığı bu özet çeviri bir süre sonra bu kez yeniden Fransızcaya çevrilecektir. Suphi Nuri İleri'nin de, Carlo Cafiero'nun Fransızca *Kapital*'i okuyarak İtalyancaya yaptığı özet çevirinin, James Guillaume tarafından Fransızcaya yapılan çevirisini esas aldığı anlaşılıyor. Bu eserin Fransızca ilk çevirisi 1910 yılındadır.[52]

52 *Abrégé du "Capital" de Karl Marx par Carlo Cafiero*, Un travailleur italien. Traduit en français par James Guillaume [Texte imprimé](Paris: P.-V. Stock, 1910), XII+132 s. Bibliothèque sociologique, n. 43.

İleri Bibliyoteği

Ne için kuruluyor?

Türkçeye çevirirken

Musa gibi, İsa gibi, Muhammed gibi Karl Marx da dünyaya mutluluk vermek için geldi, onlar gibi bir kitap da getirdi, onlar gibi havarilere, ümmetlere malik oldu. Eskiler ahretle uğraştılar ve mazlumlara, bedbahtlara, fakirlere ölümden sonra mutluluk vadettiler, bu yenisi ise ahirette değil, dünyada iyilik vardır ve ben size o iyilikten vereceğim dedi. Eskiler ruha dayandılar, yenisi maddeciliği ileri sürdü. Hasılı eskiler mülkiyeti ve zenginliği kabul ediyorlardı, yenisi mülkiyeti inkâr etti ve fikirleri başa çıkardı.

Ve hepsi birden insanlara bir din, bir iman, bir ümit ve bir gaye verdiler. Bütün bu şeyler eskiler için yarın ve ahiret içindi, yenisi için bugün ve dünya içindir. [1]

Marx'ın (Kapital)'i her dile çevrildiği halde henüz Türkçeye çevrilmemiştir. Belki de bu yüzden daha uzun yıllar mahrum olacağız. Ben burada bu eserin birinci cildinin hülâsasını dilimize çeviriyorum. Hiç olmazsa şimdilik Türkler de bu kadarını okumuş, bilmiş ve anlamış olsunlar.

Şubat 1936

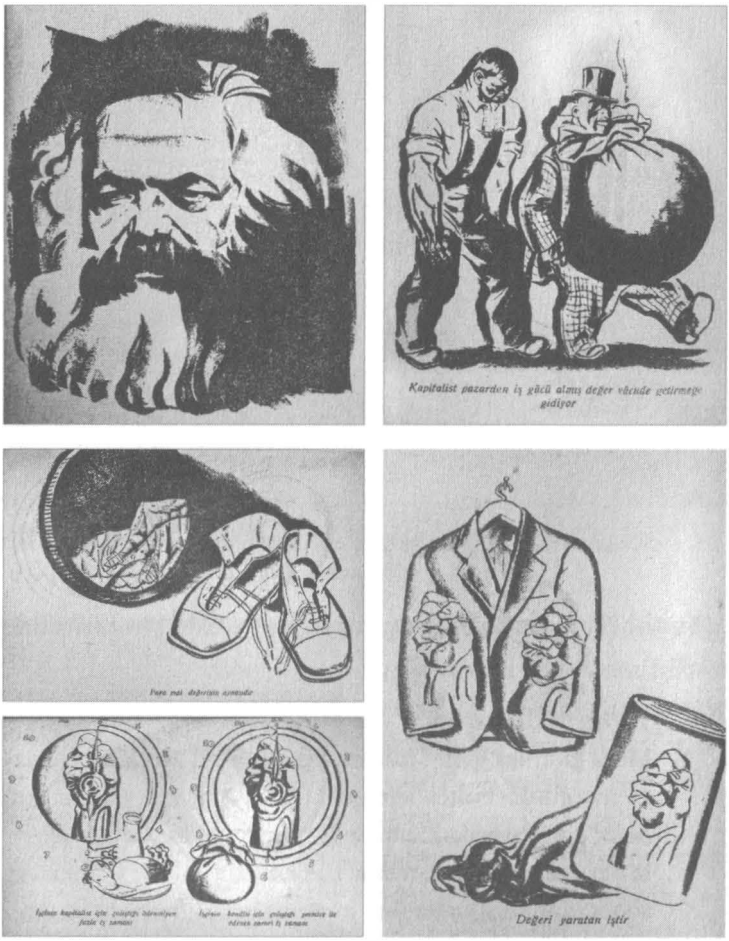
Suphi Nuri İleri

(1) Likin yanlış da söyleyelim bi Marksizm nâm bir din değil, ilmî bir doktrindir. Yukarıdaki itibarı tamamıyla bu doktrinin yanlışlıkla tebarüz ettirilmesi içindir.

Suphi Nuri İleri, önsöz.

Suphi Nuri İleri çeviriye yazdığı önsözde şunları ifade eder:

> *Türkçeye Çevirirken*
>
> Musa gibi, İsa gibi, Muhammed gibi Karl Marx da dünyaya mutluluk vermek için geldi, onlar gibi kitap da getirdi, onlar gibi havarilere, ümmetlere malik oldu. Eskiler ahretle uğraştılar ve mazlumlara, bedbahtlara, fakirlere ölümden sonra mutluluk vadettiler, bu yenisi ise ahirette değil, dünyada iyilik vardır ve ben size o iyilikten vereceğim dedi. Eskiler ruha dayandılar, yenisi maddeciliği ileri sürdü. Hâsılı eskiler mülkiyeti ve zenginliği kabul ediyorlardı, yenisi mülkiyeti inkâr etti ve fikirleri başa çıkardı.
>
> Ve hepsi birden insanlara bir din, bir iman, bir ümit ve bir gaye verdiler. Bütün bu şeyler eskiler için yarın ve ahiret içindi, yenisi için bugün ve dünya içindir.[1]
>
> Marx'ın (Kapital)'i her dile çevrildiği halde henüz Türk-

Suphi Nuri'nin *Kapital* çevirilerindeki çizimler, 1936.

çeye çevrilmemiştir. Belki de bu eserden daha uzun yıllar mahrum olacağız. Ben burada bu eserin birinci cildinin hülâsasını dilimize çeviriyorum. Hiç olmazsa şimdilik Türkler de bu kadarını okumuş, bilmiş anlamış olsunlar.

Şubat 1936

Suphi Nuri İleri

[1] Lâkin şunu da söyleyelim ki Marksizim asla bir din değil, ilmi bir doktrindir. Yukarıdaki izah tarzı sırf bu doktrinin şümulünün tebarüz ettirilmesi içindir.

[Dikkat edilirse, Suphi Nuri İleri adeta Haydar Rifat'ın tercümesinden habersiz veya onu tercümeden kabul etmiyor gibidir!]

Hikmet Kıvılcımlı, "Emekçi Kütüphanesi" ve *Kapital-Ekonomi Politiğin Tenkidi*

Hiç kuşku yok ki bu dönemin en önemli ve orijinal *Kapital* çevirisi girişimi Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya aittir. Kıvılcımlı *Kapital* çevirisini büyük bir hevesle, ilk kez Almanca orijinalinden ve eksiksiz olarak yapma gayretindedir. Çeviri forma forma yayınlanacak ve ilk forma 1937 yılının tam da 1 Mayıs günü piyasaya çıkacaktır. Künyesi şöyledir:

Karl Marks; *Kapital* Forma 1, Almanca Aslından Çeviren: Hikmet Kıvılcımlı [İç Kapak: Karl Marks, *Kapital, Ekonomi Politiğin Tenkidi*, Birinci Cilt Kitap I: Kapitalin İstihsal Prosesi, Çeviren Hikmet Kıvılcımlı, (İstanbul: Nümune Matbaası, 1937) Neşreden Emekçi Kütüphanesi.[53]

Kıvılcımlı, izleyen sayfaya (s. II) yazdığı bilgiye göre Karl Marks'ın eserini "*Kapital* Ekonomi Politiğin Tenkidi Friedrich Engels tarafından neşredilmiş Popüler Basılışı Marks-Engels-Lenin Enstitüsü'nün Kotardığı Nüshadan" yapmıştır. Kıvılcımlı Almanca orijinalini kullanırken, doğrudan

53 Formaların sayfa sayıları şöyledir:
Forma 1 (s. I-X)+ s. 1-4
Forma 2 s. 5-20
Forma 3 s. 21-36
Forma 4 s. 37-52
Forma 5 s. 53-68
Forma 6 s. 69-84
Forma 7 s. 85-100

ya da dolaylı Fransızca[54] ve Rusça[55] baskılarıyla da karşılaştırmıştır.[56] Bilindiği gibi *Kapital*'in Fransızca ilk baskısı 1870'lerde forma forma yayınlanmıştı. Kıvılcımlı da forma forma hazırlayıp "bir günlük gazete fiyatına bir forma KAPİTAL vermek" fikrini önemsemektedir. Böylece düşük gelirlilerin de alabileceği bir fiyata satılmış olacağını düşünmektedir. O dönem için forma fiyatını 5 kuruş olarak belirler. Ancak bir süre sonra, 4. formadan itibaren, zam yapmak durumunda kalacak ve "1 kuruş" zam yaparak *Kapital* formalarını 6 kuruşa satmaya başlayacaktır.[57] *Kapital*'in 1. cildinin 71 formadan oluşacağını hesaplayarak her yıl bir cilt yayınlamak üzere yaklaşık 4 yılda bitirmeyi planlamıştır. Kıvılcımlı *Kapital*'in her yıl 1 cildi yayınlanacak şekilde bir çeviri planı yapmıştır.[58]

> Elimizdeki kapitalin 8 kitabı 2722 sahife metindir. Bu 226 formamız demektir. Fakat bizim ilk hedefimiz 71 forma metinli birinci kitaptır. Marksın sağken çıkardığı, hem "halk kitabı" hem sosyoloji eseri olan bilhassa budur. Ayda 1 formadan 6 küsur yıl sürebilecek olan birinci kitabı biz 4 yılda vermeğe çalışacağız. Senede 1 cilt Kapitali az görene ne denir? Bugün Fransada bile tekmil kapital ancak 4 yılda verildi. 80 sene yalanını kıvıranlar, tarihte bazan 1 yılın onlarca yıla bedel olacağı diyabetiğini [!] kavramıyan sabotajcılardır.

---

54 Bir örnek için bkz. *Kapital*, Cüz: 3, s. 36 dn/(*) "Bu ilâve Fransızca I. Molitere tercümesinden alınmıştır. C. 1 s. 36, Paris, 1926. [H. Kıvılcımlı]".

55 Bazı örnekler için bkz. *Kapital*, Cüz: 2, s. 24 dn/(*) "Rusçasında s. 13, 1928, Moskva, 3 c. Basılış. [H. Kıvılcımlı]" veya s. 29 dn/(*)" Bu söz 1928 de 3 üncü basılışını yapan rusça *Kapital* de var. Hikmet Kıvılcımlı".

56 Erden Akbulut, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın Rusça bilmediğini, bir ihtimal Rusçası için Fatma Nudiye –Yalçı– adlı arkadaşının yardımını almış olabileceğini belirtti.

57 "Özür: *Kapital*'in neşrinden bugüne kadar kağıt fiyatları 200 den 370 kuruşa çıktı. Gazeteci imtiyazımız yok. Onun için forma fiyatını 5 ten 6 ya çıkardık" [Forma-Fasikül 4 arka iç kapak].

58 Forma-Fasikül-6 arka iç kapak.

Neşriyatımız maddî imkânlardan münezzeh değildir.

Hikmet Kıvılcımlı.

Kapital'in bütün önsözleri çok yer tutacağı ve dolayısıyla masraflı olacağı için önsözlerin ilki olan "Birinci Basılışa Önsöz" dışındakilere formalarda yer verilmemiştir.[59] Bununla birlikte metne açıklayıcı dipnotlar ve okuma önerileri eklenmiştir.[60]

Formaların iç kapakları da son derece etkili ve verimli bir şekilde kullanılmıştır. Çeviride kullanılan kavramların her "Formada geçen bazı sözlerin alfabe sırası ile karşılıkları" şeklinde Almanca, Fransızca ve Osmanlıca karşılıkları konusunda bir sözlük hazırlanmıştır.[61] Mesela ilk formada şu terimlerin karşılıkları verilmiştir. Burjuva, değer büyüklüğü, değer özü, değer şekli, değiş değeri, değiş münasebeti, ekonomi politique, emek, farizyen, faydalılık, istihsâl, istihsâl münasebetleri, istihsâl tarzı, iş, iş kuvveti, kapital, kapi-

59 "KAPİTAL'in bütün önsözleri üç beş forma tutar. Halbuki biz kapitali birer forma veriyoruz. Başlangıçla hemen metne girebilmek için, şimdilik yalnız Marksın 1 inci önsözünü koyuyoruz. Her 10 ilâ 15 formayı 1 fasikül haline soktuğumuz vakit öteki önsözleri de başa geçireceğiz." [1. Forma-Fasikül arka iç kapak]

60 "Kapitalin geniş tafsilâtı içinde istikamet bulmak istiyen okuyuculara, Lenin'in "Marks doktrini" hakkında yazdığı ve marksizm bibliyoteğinin 3 ve bilhassa 4 numaraları halinde türkçeye çevirdiğimiz kıymetli hulasatını elde bulundurmağı tavsiye ederiz." [1. Forma-Fasikül arka iç kapak]

61 Kıvılcımlı bunu şöyle açıklar: "Her formanın (iç) kapağında içerde geçen sözlerin karşılığını veriyoruz. Maksadımız: A) Her medeni dilde olduğu gibi her sözün ilmi bir karşılığını tespit etmek; B) Umumî sözlerin marksizmde aldıkları hususi mânâlarını bildirmek; C) Orta okuyucuya bazı manâ güçlükleri için hizmet etmektir. H.K." [1. Forma-Fasikül Arka iç kapak]

talist, kemiyet, keyfiyet, kompleks, kullanış değeri, mahsul, mal, mal cismi, muayyeniyet, muhteva, nesne, nıymet, prose, sınıf, sınıf münasebeti, sosyete, tema, term. Her formada kullanılan terimler için bu sözlük verme işi devam edecektir. İlginç olduğunu düşündüğüm bazı terimleri ve karşılıklarını vermek istiyorum.

Farizyen: Sureti haktan görünen, mürai, zındık adam.

Emek pelteleşmesi: (Al: das Arbeitsgalerte) Emeğin faydalı şeyler üzerinde birikerek adeta billurlaşması, maddeleşmesi ve böylelikle de değeri teşkil etmesi.

Mepsuten mütenasip: (Al: in direkten Verhaltnis; F: raison direct.) Bir şey arttıkça ötekisi de artar, eksildikçe eksilir.

Pıhtılaşmış iş ücreti: (Al: Festgeronner Arbeitszeti) Bir müddet harcanan emeğin faydalı bir şey içinde bulunması.

Metin içinde kimi yabancı sözcüklerin Türkçe karşılıklarına dair açıklamalar yapılmıştır. Bunlardan biri Engels'in de üzerinde durduğu "labour" ve "work" kavramlarıdır. Türkiye sol literatürünün temel kavramlarından olan "emek" kavramının karşılık olarak kullanılması konusundaki ilk açıklamalardan birini Kıvılcımlı şöyle yapar:[62]

> Almancada Das Werk eser, teşebbüs, hatta hareket, fabrika ve ilh. manalarına geliyor. Fakat iş sözünün karşılığı, ekonomi politikte daima Arbeit oluyor. Fransızca dahi, Labour kelimesi var, ama daha ziyade toprak işi anlamındadır. Gerek Labour gerekse Work karşılığı travail dir.
>
> Halbuki rusça gibi türkçemiz de bu hususta zengin görünüyor. Rusçadaki Rabot Work'a ve Trud Labour'a benzer. Türkçede İş sözünü (faydalılık yaratan) Work'a ve emek sözünü (değer yaratan) Labour'a karşılık olarak kullanmağa dikkat ediyorum. H. KIVILCIMLI

62 Forma-Fasikül 2, s. 20 dn.

Yine her formanın iç kapağında okuyucu ile diyalog ve iletişim kurularak onlardan gelen sorulara cevap verilmeye çalışılmıştır.[63] Bunlardan biri "değiş değeri" üzerine olan sorudur. Kıvılcımlı şöyle cevap yazmıştır:[64]

Hikmet Kıvılcımlı, Almancadan çevirdiği *Kapital* cüzlerinin iç kapaklarına sözlük eklemişti.

> *Değiş değeri*, Osmanlıca tabirlere alışık olanları şaşırtmaz mı?: Şaşırtmamalıdır. Çünkü, marksizmin en büyük keşiflerinden biri, emeğin çift karakteridir. Binnetice marksist ekonomide iki temel direği vardır: Kullanış ve değiş değeri. Evvelâ, marksizmde bu iki tabirin, alışılmış manalardan bambaşka olduğunu göze batırmak lâzımdı. Saniyen, değiş ve kullanış değerleri arasındaki zıd ahengi ve tenazürü lafzen de göze çarptırmak istedim. Nihayet, "kullanış değeri"ne "istimal kıymeti" demektense "mübadele kıymeti"ni "değiş değeri" yapmağı daha muvafık gördüm. Yeni muhteva yeni şekil... "Değişiş değeri" demek ise fazla kakafoni olacaktı.

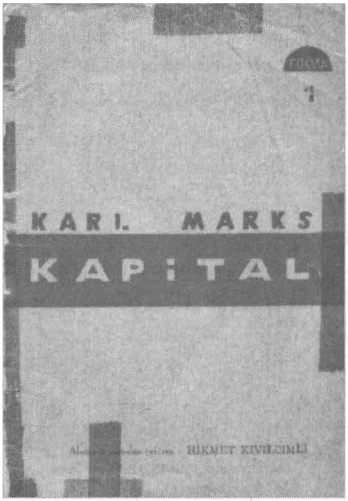
Okurlardan gelen bir başka soru kapitaliste işveren denip denemeyeceği şeklindedir. Kıvılcımlı bu soruya da şöyle cevap vermiştir:[65]

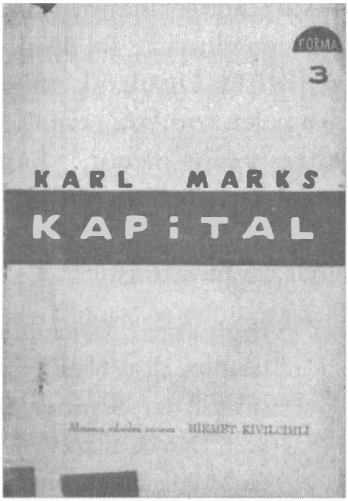
63 Forma-Fasikül 1. Arka iç kapakta şu açıklama yapılmıştır:
"Kapitalin tercemesi, termleri vesairesi hakkında fikir bildirmek ve çıkmış kitaplarımıza dair malûmat almak istiyenler için adres şudur:
Sultanahmet Kasabosmanın Sokağı No. 14.
(Yazı ile cevap istiyen posta pulunu göndermelidir)."

64 Forma-Fasikül 4, ön iç kapak.

65 Forma-Fasikül 4, arka iç kapak.

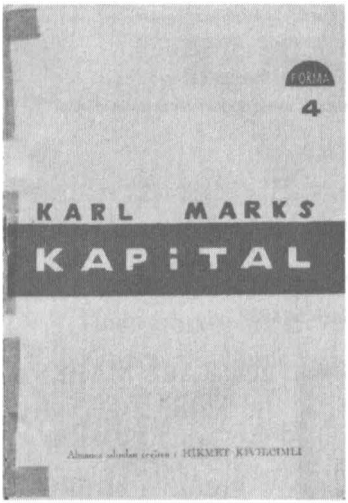
Kapital, çev. Hikmet Kıvılcımlı, Cüz: 1, 1937.

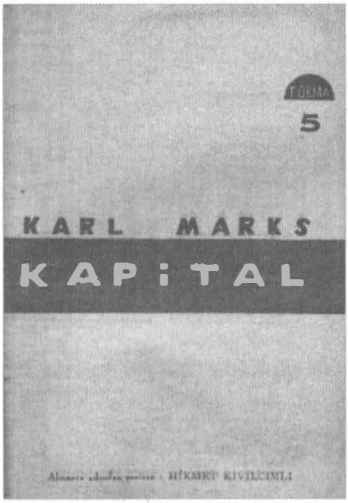
Kapital, çev. Hikmet Kıvılcımlı, Cüz: 3, 1937.

"Kapitalist"e "işveren" denebilir mi?: İş Kanunu öyle demiş. Benimki, bilâkis, tereddüte düşecek okurlara, "işveren"in bildiğimiz kapitalistten başka bir şey olmadığını unutturmamaktır. Bu sebeple değer yaratan öze iş değil, *emek* dedim. Gene bu sebeple Engels'in dediği gibi: "Meselâ, peşin para mukabilinde başkasının emeğini kendisine bıraktıran kimseye *arbeitgeber* [emek veren] ve emeği ücret mukabilinde kendisinden alınan kimseye *arbeitnehmer* [emek alan] adını veren kaba lehçe ile Alman ekonomistlerinin ifadeye itina ettikleri, şu yer etmiş bozuk dili "kapital"in *içine* [altını ben çizdim. H.K.] sokmağı aklımdan geçirmedim. (Kapitale Engelsin ön sözünden.)

Dikkat edilsin: Kapakta, *kabul* edilen termler kalın siyah harflerle yazılmıştır. Ötekiler ya izahat yahut *kullanılmaz* karşılıklardır. *Kapitalist*'in izahı, ondan bir evvelki *kapital* sözünde verildiği için bir satır sonra tekrarlanamazdı. Burada izah 1935 te çıkan *Gündelikçi* iş kitabı-

Kapital, çev. Hikmet Kıvılcımlı, Cüz: 4, 1937..

Kapital, çev. Hikmet Kıvılcımlı, Cüz: 5, 1937.

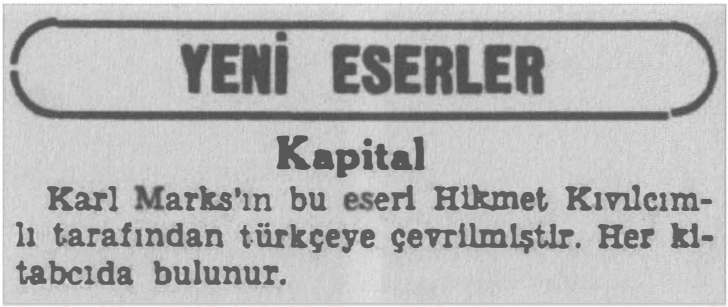
nı 5 ve üç ile 55. sahifalarında yaptığını izahtan ayrı bir şey değildir.

[Namuslu tenkid hoş geldi. *Ismarlama* körlerin "memuriyet"leri haline gelen kuduzca şarlatanlıklara gülmek için "Zor Nikâh"ı okuyunuz. Molyerin tam 137 yıl evvel maskara ettiği "üstadı evvel"ler, hayat "sahne"mizde hâlâ "külâhın sureti mi, siyreti mi?" münakaşasıyla yaşıyorlarsa, kabahat kimde? Bu gibilerin topuna birden, usta Marks'ın 70 sene evvel cevabı şaşmaz şiarımdır:

"Sen yoluna git de, bırak elâlem söylensin" yani "it ürür, kervan yürür!"

Kıvılcımlı'nın bu açıklaması Kerim Sadi'nin çok sert eleştirilerine sebep olacak, onu faşist olmakla bile suçlayacaktır. Sonraki alt başlıkta bu konuya değineceğim.

Kıvılcımlı'nın hazırladığı *Kapital*'in ilanları da gazetelerde görülmeye başlanır. İlanda *Kapital*'den "Tarihin sırrını çö-

Kıvılcımlı'nın *Kapital* ilanı, *Cumhuriyet*, 4 Haziran 1937.

"Kapital Çıktı" ilanı, *Cumhuriyet*, 5 Haziran 1937.

zen KARL MARKS'ın bu abide eseri" diye söz edilmektedir.[66]

Bununla birlikte 7. formadan sonra tamamlanamayacak, yasaklanacaktır. Bu yedi formanın tıpkıbasım olarak tek cilt halinde tekrar basımı, 70 yıl sonra 2007 yılında, *Kapital* üzerine yapılan bir toplantı öncesinde yapılacaktır.[67] Kıvılcımlı'nın Almanca orijinalinden yapmaya başladığı *Kapital* çevirisine yazdığı önsöz şöyledir:

66 "KAPİTAL ÇIKTI: Tarihin sırrını çözen KARL MARKS'ın bu abide eseri, Hikmet Kıvılcımlı tarafından Almanca aslından türkçeye aynen çevrildi. Emekçi Kütüphanesi, ŞİMDİLİK her ayın 1 inde, forma halinde neşrediyor. Kapak içleri lûgat ve ıstılah izahlariyle dolu olarak, forması 5 kuruştur. Her kitapçı ve bayide bulunur." *Cumhuriyet*, 5 Haziran 1937, s. 10 Aslında ilanlar 4 Haziran'dan itibaren gazetelerde görülmeye başlar. "Kapital: Karl Marks'ın bu eseri Hikmet Kıvılcımlı tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Her kitapçıda bulunur." *Cumhuriyet*, 4 Haziran 1937, s. 8.

67 Karl Marks, *Kapital*, Sosyal İnsan Yayınları, İstanbul, 2007, 100 s. Dr. Hikmet Kıvılcımlı Bütün Eserleri 7 Kapital Formaları: 1-7.

Eser Hakkında birkaç söz

Avrupada 1848 ihtilâllerinin dindiği ve kapitalizmin yeni bir inkişafa girdiği 1850 tarihinden itibaren, Marks, "Ekonomi Politiğin Tenkidi" etrafında tekrar derin araştırmalara girişti.

Birinci kitap 1867 sonbaharında çıktı, 1873 ilk baharında iyice düzeltilmiş ikinci tab'ı yapıldı. 1885 Mart 15 inde Marks öldü. Engels, 1885 de II c. kitabı, 1895 de III c. kitabı neşretti. IV c . kitap mürted "Filister: Kaba Burjua" Kautski'nin elinde kısaltılarak "Artan değere Dair Nazariyeler" ismile 1904-1910'da neşredildi. Tamamının tab'ı Marks-Engels-Lenin Enstitüsünün çıkardığı "Marks-Engelsin Tekmil Eserleri" içinde bulunur.

Antonyo Labriyola [Antonio Labriola 1843-1904]: "Kapital sosyalizmin ilk kitabı değil, kapitalizmin son kitabıdır" demişti. Hakikatte KAPİTAL hususile serbest rekabetçi kapitalizmin (s. III) son kitabıdır, fakat umumiyetle kapitalizmin son kitabı sayılamaz. XIXc. yüzyılın sonunda kapitalizm bitmedi, serbest rekabetçi kapitalizm bitti. Ve XXc. yüzyılla beraber inhisarcı kapitalizm başladı. Bu "Ölen kapitalizm" merhalesinin, yani emperyalizmin kitabını yazan Vladimir İliç Ulyanof Lenindir.

Marks: "Bu eserin son gayesi modern sosyetenin ekonomik hareket kanununu meydana çıkarmaktır" der. Kapitalizm serbestçilikten inhisarcılığa geçti. Fakat bu HAREKET yine o KANUNa uygundu. Onun için, kapitalist sosyetesinde, sukut kanunu kadar kat'i bir kanun bulup çıkaran KAPİTAL, yalnız zamanımızda değil, insanlık durdukça değerini kaybetmiyecek ölmez eserlerdendir.

"KAPİTAL"in Molitor tarafından çevrilen fransızcasında, üslûp ve metin eksikliklerinden mâda, "Çalar Saat"e "Galvanizasyon" demek, "Küçük Burjuva"yı "Burjua" yapmak gibi yanlışlar var. Onun için –sekiz yıl evvel Fransızca-

dan çevirmiş olduğum KAPİTAL birinci kitabının müsveddelerini ancak şahit yerine koyarak– bu tercümeyi, Marks-Engels-Lenin Enstitüsü tarafından 1932de neşredilmiş, en doğru Almanca aslından yapıyorum. Mevzuyla onbeş yıllık uğraşmamdan ders alarak, termleri icabettiği (s. IV) kadar munis Türkçe ile vermeğe çalıştım. Türkçeye fransızcadakinden daha doğru bir KAPİTAL vermek gayretimi bir cür'et sayacak ukalâlar, ancak Türkiyede bir inkişaf ve marksizme esas göremiyen sağlı sollu mürtecilerdir. Bu abide eseri çevirmekle, türk diline olduğu kadar, Türkiyenin inkılâbcı kuvvetlerine inancımı da bildirmiş oluyorum.

Medenî cesareti takdire değen Emekçi kütüphanesinin: "Bir gündelik gazete fiyatına bir forma KAPİTAL vermek" şiarı, bir ihtiyaca cevaptır. Kapital gibi eserlerin neşrinde bir sene, beş sene uzun sayılmaz. Vaktile Kapitalin fransızca birinci cildi de 1872 Martından 1875 Nisanına kadar parça parça neşredilmişti. Burada neticenin gecikmesi bir mahzurdur. Fakat Marks bu mahzura karşı, o zamanki fransız işçilerine şu altın harflerle yazılacak öğüdü verir:

"İlim için bir şose yolu yoktur; ancak onun sarp patikalarına tırmanma yorgunluğundan kaçınmayanlar, ilim dağının ışık dolu tepesine erişebilirler."

Türk "dilinin dehâsı" haklıdır: "Damlaya damlaya göl olur."

1 Mayıs 1937

HİKMET KIVILCIMLI (1. Forma s. V)

Kerim Sadi'den Kıvılcımlı'ya ağır eleştiriler: *Kapital Tercümesi Hakkında*

Kıvılcımlı'nın *Kapital* çevirisinin ilk formaları basılır basılmaz, Kerim Sadi, Kıvılcımlı'nın da çevirisini hedef alan ağır eleştiri ve ifadelerin bulunduğu *Kapital Tercümesi Hakkın-*

da adlı bir broşür yayınlamıştır.[68] Kitapçığın hemen başında ilk *Kapital* çevirmeni Haydar Rifat [Yorulmaz] ile dalga geçer. "Haydar Rifat, tasavvur ettiği gibi [1]934 de "Kapital" tercümesini basmağa başlasaydı şimdi (Haziran 1937) üçüncü cildi bitirmiş bulunacaktı. Haydar Rifat'ın kuvveden fiile çıkmayan tasavvurundan önce de "Kapital"i türkçeye çevirmek için girişilen muhtelif teşebbüsleri kısaca hatırlatmak isteriz"

Kerim Sadi, *Kapital Tercümesi Hakkında*, 1937.

diye başlayan kitapçığın girişinde, Türkiye'de *Kapital* çeviri girişimleri hakkında bilgi vererek *Kapital*'i Mahmut Esad [Bozkurt]'un İktisat Vekâleti sırasında yayınlama fikri olduğunu ve bu amaçla görevlendirme yaptığını yazar. Kitapçığın başında Türkiye'de *Kapital* çevirilerine dair kısa bir giriş yazmıştır. Önce bu girişi olduğu gibi aktarmak isterim:

> ***"Kapital" tercümesi hakkında***
>
> Haydar Rifat, tasavvur ettiği gibi, 934 de "Kapital" tercümesini basmağa başlasaydı şimdi (Haziran, 1937) üçüncü cildi bitirmiş bulunacaktı. Haydar Rifat'ın kuvveden fiile çıkamayan tasavvurundan önce de "Kapital"i Türkçeye çevirmek için girişilen muhtelif teşebbüsleri kısaca hatırlatmak isteriz. Mahmud Esad'ın İktisat Vekilliği zamanın-

68 Kerim Sadi, *Kapital Tercümesi Hakkında* ([İstanbul:] Burhaneddin Basımevi, 1937), İnsaniyet Kütüphanesi, No. 30. (Kısa süre içinde bu risalenin fotokopisini temin eden Barış Çatal'a teşekkür ederim.)

da, yanılmıyorsak, sosyalist Vehbi (Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi profesörlerinden Vehbi Sarıdal) ile "Haydelberg [Heidelberg] Darülfünundan felsefe ve iktisat doktoru ve Berlin Mühendis mektebi âlisinden mezun" Nizamettin Âli, dolgun ücretle, bu işi üzerlerine almışlardı. Bundan başka Ahmed Cevad'ın [Emre] (Darülfünun sabık lisaniyat muallimi, Dil Encümeninden ve Çanakkale saylavı) Kızıl Mekke halini alan Moskova'da birinci cilt üzerinde hararetle uğraştığını (1924) ve yine birinci kitaba ait ilk mephasların Dr. Şefik Hüsnü tarafından da ayrıca çevrildiğini biliyoruz.

"Kapital"in –Marx'ın başlıca eseri olan bu muazzam abidenin– Türkçeye maledilmesini özlemeyen kim var? Mahmut Esat Bozkurt "Karl Marks ve Türkler" başlığı altında "Milliyet"te çıkan bir yazısında diyor ki: "Kapital" Marx'ın bu büyük eseri bütün dillere çevrildi. Onu bizim dilimizde ne zaman okuyacağız? Ne zaman göreceğiz?" Carlo Cafiero'nun "Kapital" hülâsasını çeviren Prof. Dr. Suphi Nuri İleri de bir makalesini [1] şöyle bitiriyor: "Bakınız henüz lisanımıza büyük mütefekkir Karl Marks'ın (Sermaye) si bile tercüme edilmedi."

Evet, türkçede henüz bir Kapital tercümesi verilmedi. Çünkü bu iş için, ya marksizim sahasında salahiyettar bir otorite olan kuvvetli bir mütercim veya ideal sahibi materyalistlerden mürekkeb bir ihtisas heyeti lâzım. Şimdiye kadar bunlar ortaya çıkamamıştı, ve "Kapital"in Türkiye'deki hazin sergüzeşti bitmemiş olacak ki, bu sefer de, yabancı dil bilmediği ve marksizmin mebadisini bile anlamadığı sabit olan [2] bir mütercim –Hikmet Kıvılcımlı– "medeni cesareti taktire değen "Emekçi Kütüphanesi"nin himmetiyle, ayda battal hacımda birer forma vererek (yani bütün Kapital'i aşağı yukarı 30 yılda tamamlamağı vaid ederek) devâsa eseri neşre girişiyor!

[1] Liberalizm ve Marksizm arasında Türk Gençleri İktisat ve Ticaret Mecmuası.

[2] Bakınız: İnsaniyet Kütüphanesi, No. 18, 21, 27, 28.[69]

Kerim Sadi, broşürde Kıvılcımlı'yı iki başlık altında oldukça sert eleştirir.

İlk eleştirisi: "1. 'Kapitalist'in gayrı ilmî ve anti-marksist tarifine karşı" başlığı ile Kıvılcımlı'nın yaptığı "kapitalist iş veren" demektir açıklamasına yöneliktir.

İkinci eleştirisi ise: "2. 'Kapital'i Rusçaya çevirenler kadın mı erkek mi?" başlığı ile Kıvılcımlı'nın kullandığı Rusça *Kapital*'in erkek çevirmenlerini kadın zannetmesiyle ilgilidir. Yukarıda değindiğim gibi Kıvılcımlı forma forma yayınladığı *Kapital*'in forma iç kapaklarını bir tür sözlük gibi kullanmış ve çeviride geçen bazı kavramları açıklamış ayrıca okuyucuların sorularına cevap vermiştir. İşte dördüncü formanın iç kapağında verdiği bir açıklamadan yola çıkarak Kıvılcımlı'yı ağır bir şekilde eleştirecek hatta Kıvılcımlı'yı Faşizme "tekâmül" etmekle itham edecektir. Şu cümleler Kerim Sadi'ye aittir: "Tercümenin tenkidine başlamadan önce, iç kapaklara sıkıştırılan gloser üzerinde duracağız ve Marksist teorinin çıkış noktasını terk eden H. K. nın faşizme nasıl "tekâmül" ettiğini göstereceğiz."[70] Kıvılcımlı formaların iç kapaklarında verdiği ve Kerim Sadi'nin "gloser" dediği "sözlükçe"de "Kapitalist"i "kapital sahibi, iş veren" olarak tanımlar. Buna yukarıda değinmiştim. Kerim Sadi, inanması güç ama, yalnızca bu tanımdan, yani Kıvılcımlı'nın "kapitalist" kavramını "kapital sahibi, iş veren" olarak tanımlamasından yola çıkarak, uzun bir risale yazacak ve anlaşılması güç ağır eleştirilerde bulunacak ve hatta bir adım ötede hakaretler ede-

69 Kerim Sadi, *Kapital Tercümesi Hakkında* ([İstanbul:] Burhaneddin Basımevi, 1937), s. 1-2.

70 Kerim Sadi, *Kapital Tercümesi Hakkında* ([İstanbul:] Burhaneddin Basımevi, 1937), s. 2.

cektir. Kerim Sadi, "'Kapitalist'in gayrı ilmî ve anti-marksist tarifine karşı" "ilmi ve marksistçe bir tarif" olmadığını vurgulayarak, Kıvılcımlı'nın Marksizmi "cahilane ve bayağı şekilde" tahrif ettiğini yazar.[71] Hatta Kıvılcımlı'yı "faşistlik" ile suçlamaktan da geri durmayacaktır.[72]

Yukarıda değindiğim gibi Kerim Sadi, Hikmet Kıvılcımlı'nın özellikle bir okuyucunun sorusu üzerine *Kapital* çevirisinin 4 formasının arka iç kapağında "Kapitalist"e işveren denebilir mi?" başlığı ile cevap verir. Cevabına şu cümle ile başlar. "'*Kapitalist*'e 'işveren' denebilir mi?: İş Kanunu öyle demiş. Benimki, bilâkis, tereddüte düşecek okurlara, 'işveren'in bildiğimiz kapitalistten başka bir şey olmadığını unutturmamaktır." Kerim Sadi bu cümleden yola çıkarak, Kıvıl-

71 "...marksizmin –bir 'Marksist' tarafından!– bu kadar cahilane ve bayağıca tahrifi şimdiye kadar görülmemiş bir hadisedir. Bir taraftan kendini Marx mektebine mensup gibi göstererek "Kapital"i "insanlık durdukça değerini kaybetmiyecek ölmez eser" diye göklere çıkarmak; bir taraftan da Marksist doktrinin temellerini yıkmak: işte hakiki kalpazanlık ve H. Kıvılcımlının orijinalitesi! "Kapitalist"i Marx ve Engels'in anlayışına taban tabana zıt renge boyamağa çalışan Hikmet Kıvılcımlı bu tarifle açıktan açığa kapitalizmin apolojisti derekesine düşmüyor mu? O, Marksist kisveye bürünmüş Marksizm düşmanı değil de gerçekten Marksist olsaydı kapitalist'i tarif ederken –bu tarif ne kadar kısa olursa olsun– temsil ettiği inkılapçı sınıf bakımından hareket edecek ve her şeyden önce, sınıf tezatlarını maskeleyen örtüyü yırtacaktı. Halbuki, bunun tamamiyle aksini yapıyor: Marx'ın fikirlerini canavarcasına tahrip ederek, istismarcı hakim sınıfın menfaatine uygun bir tarifle işçilerin karşısına çıkıyor..." Kerim Sadi, *Kapital Tercümesi Hakkında* ([İstanbul:] Burhaneddin Basımevi, 1937), s. 5-6.

72 "H. K. sosyetenin sınıflara bölünüşünü köhne absürd bir fikir gibi telakki eden faşist başkanla tamamıyla mutabıktır... H. Kıvılcımlı, iyice anlaşıldı ki, özü itibariyle son hadde vardırılmış demogoji olan faşizm propagandasına yardım ediyor; ve, sınıf istismarı realitelerini "komünote", "milli refah", "sınıfların fevkinde devlet" ilh. gibi cümlelerle örten faşizmin fantezist ve antikomünist ideolojine tuğla taşıyor." (Kerim Sadi, *Kapital Tercümesi Hakkında* ([İstanbul:] Burhaneddin Basımevi, 1937), s. 10-11.

Hatta 8 numaralı dipnotta daha da ileri giderek şunları yazar: "Marksizmin özünü hiçbir zaman anlamamış ve daima inkar etmiş olan H.K. faşizme "tekâmül" etmeden önce makdonaldistti. 1929 İzmir Mahkemesinde Makdonald'ı ve "Hindiçini ile Cezayir ve Fas'ın zındancısı" Heryo'yu örnek göstermiş ve burjua parlamentarismini müdafaaya kalkışmıştı." Kerim Sadi, *Kapital Tercümesi Hakkında* ([İstanbul:] Burhaneddin Basımevi, 1937), s. 15.

cımlı'yı eleştirdiği ilk alt bölüme "1. 'Kapitalist'in gayrı ilmî ve anti-marksist tarifine karşı" başlığını koyar. (s. 2) Kessler'in "Birinci İş Kanunu Hakkındaki Konferasını" *Tan* gazetesinden alıntılar. Ardından Kıvılcımlı'nın verdiği kapitalist tanımının faşist bir korporatif devlet zihniyetinin tanımı olduğunu kanıtlamaya çalışır. Kıvılcımlı'nın "kapitalist-iş veren" tanımını tam anlamıyla faşistlerin ve sosyal faşistlerin "sınıf kollaborasyonu" olarak görür. Faşizmde sınıf savaşımı yerine, sınıfsız toplum amacının öne çıktığının, korporatif devletin toplumun sınıflara bölündüğünü inkâr ettiğinin altını çizer. Kıvılcımlı'yı şu cümlelerle itham eder:

Yazı Hayatının 50 nci Yılında Kerim Sadi, 1968.

> Marksizmin sınıf savaşı nazariyesini bırakarak korporatif Devletin sınıf kollaborasyonu teorisine iltihak eden H. Kıvılcımlı, iyice anlaşıldı ki, özü itibariyle son hadde vardırılmış demogoji olan faşizm propagandasına yardım ediyor; ve, sınıf hakimiyeti ile sınıf istismarı realitelerini "komünote", "milli refah", "sınıfların fevkinde devlet" ilh. gibi cümlelerle örten faşizmin fantezist ve antikomünist ideolojisine tuğla taşıyor. (s. 11)

Kıvılcımlı'nın iş veren iş alan tanımından yola çıkarak sert eleştirilerini sürdürür:

> Esasen kapitalist "iş veren" proleter de "iş alan" olduktan sonra sosyal inkılap meselesi son derece basitleşir: Sınıf savaşının üstüne erguvan bir perde çekilir; işleten, ezen ve boyundurukta tutulan sınıfla işletilen, ezilen ve boyundurukta tutulan sınıf arasında "ahengi umumî" kendiliğinden teessüs eder ve eşyayı kanlı adeselerden gören ihtilalcilere de yapacak büyük bir iş kalmaz! "Rızayı tarafeyn ile beyi' mün'akit" olduktan ve itiraz edilecek hiçbir nokta da görülmedikten sonra ıstırap çeken beşeriyetin azatlığı için hürriyetimizi fedaya ve "bahar sabahlarıyla yaz akşamlarını demir parmaklıklardan seyretmeğe" ne lüzum var? (s. 12)

Ayrıca "2. 'Kapital'i Rusçaya çevirenler kadın mı erkek mi?" başlığı ile Kıvılcımlı'nın kullandığı Rusça *Kapital* çevirisini ele alır. Kıvılcımlı *Kapital* çevirisinde (3. Forma sayfa 36) bir dipnotta şu referansı verir: "Rusça V. Bazarova ve İ. Stepanova tercemesinden alınmıştır. C. 1, s. 20, Moskova-Leningrad, 1928" Kerim Sadi, Rusça isimlerin Türkçe yazımına bakarak Kıvılcımlı'nın Rusça bilmediğine hükmeder. [Ben de yukarıda Kıvılcımlı'nın zaten Rusça bilmediğini belirtmiştim!] Zira Kıvılcımlı'nın *Kapital*'i Rusçaya çevirenlerin cinsiyetini kadın zannettiğini, dolayısıyla Rusçaya hâkimiyetinin olmadığını vurgulayarak ağır eleştiriler yöneltir. Buna sebep olarak yazarların kadın değil, erkek olduğunu vurgular.

> "Prevedov pod redaksiyev V. Bazarova i İ. Stepanova" Burada "Bazarova" "Bazarof'un" "Stepanova" da Stepanof'un demektir." Yani kadına ait bir familya ismi mevzubahis değildir. Ve müzekker ismin sonundaki edatın vazifesini bilmeyen H.K. saçlı sakallı adamları, hayrete şayan bir ameliyatla, kadın yapıp çıkıvermiştir. Gülmeyiniz: mizah fıkrası değil, "kapital" haşiyesi okuyoruz.[73]

73 Kerim Sadi, *Kapital Tercümesi Hakkında* ([İstanbul:] Burhaneddin Basımevi, 1937), s. 13-14, İnsaniyet Kütüphanesi, No. 30.

Marks Kimdir? Marksizm Nedir?

1930'lu yılların sonuna doğru yayınlanan "Kimdir? Nedir?" adlı kitap serisinin ilki *Mussolini Kimdir? Faşizm Nedir?* adını taşır. İkinci kitap ise *Marks Kimdir? Marksizm Nedir? Marks'ın Hayatı ve Marksizmin Esasları* ([İstanbul:] Matbaa-i Ebüzziya) adıyla yayınlanmıştır. Yayın tarihini bilmiyoruz, ancak en azından 1930'ların ikinci yarısı olduğu açıktır. Kitabı hazırlayanın kim olduğu, telif bir eser mi yoksa çeviri mi olduğu da belli değildir. Tasvir Neşriyat yayınları arasında çıkan kitap rağbet görmüş ve kısa sürede ikinci baskısı yapılmıştır. Kitabın birinci baskısının kapağındaki çizim Marks'a pek benzemez, ancak ikinci baskısında kapakta Marks'ın daha bilinen bir çizimi kullanılmıştır. Bu kitabın 47-54. sayfaları arasında *Kapital*'in birinci cildinin, 55-57. sayfaları arasında ise ikinci ve üçüncü cildin özetleri bulunmaktadır.

Marks Kimdir? Marksizm Nedir? Marks'ın Hayatı ve Marksizmin Esasları.

Mahmut Esat Bozkurt ve *Kapital*

Kerim Sadi'nin sözünü ettiği dönemin önemli CHP'li isimlerinden Mahmut Esat Bozkurt'un tavrı gerçekten ilginçtir ve anlaşılan o ki Mahmut Esat'ın *Kapital*'in çevrilmesi için verdiği sipariş! nihayetlenmemiştir. Gerçekten de Bozkurt, 1935 yılında gazetede yayınlanan "Karl Marks ve Türkler"[74] adı yazısında *Kapital*'in Türkçeye çevrilmesi gereğine değinir. Daha tuhafı, o yıl yayınlanmaya başlayan *Kapital* çevirileri sonrasında yazdığı bir yazıda, *Kapital* metinlerinin CHP Hükümeti tarafından yasaklandığından haberdar değilmiş gibi davranmasıdır ki bilmemesine imkân ve ihtimal yoktur. Daha da ilginci bütün *Kapital* çevirilerinin yasaklandığı ve bulundurulmasının suç olduğu bir dönemde Max Beer'in *Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Umumi Tarihi*'nin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından basılan çevirisine 10 Nisan 1941 tarihinde yazdığı önsözdür. *Kapital*'in Türkçedeki "...Hemen her memlekette, hatta Yunanistan ve Bulgaristan gibi komşu memleketlerde bile müteaddit tercümeleri ve şerhleri mevcut olan Karl Marx'ın Kapitalinin bizde anlaşılmaz bir iki broşüründen başka bir şey yoktur" diyebilmesidir.

> Hemen her memlekette, hatta Yunanistan ve Bulgaristan gibi komşu memleketlerde bile müteaddit tercümeleri ve

74 "*Kapital*" "Marx"ın bu büyük izeri [eseri olacak] bütün dillere çevrildi. Onu bizim dilimizde ne zaman okuyacağız? Ne zaman göreceğiz? Bütün bunlar için "Marx" edebiyatının dilimize çevrilmesini istiyorum. Ve bu çevirme: Sağa veya sola doğru, bulanık sularda balık avlamak istiyenlerin takkesini düşürecektir. Ortada: Hak ve gerçek egemen olacaktır. Bizde, "Marx"tan söz açılınca hemen komünistlik hatıra gelir. Bu kadar telâşa hacet yok! "Marx"ın filozofluğu iktisatçı yönünden çok üstündür. Ve onun bilinmemesi kültür bakımından bir eksiktir. Büyük bir eksik hele devletçi bir rejimde!.." Mahmut Esat Bozkurt, "Karl Marx ve Türkler", *Tan*, 26 Temmuz 1935, s. 1 ve 5; bkz. Hakkı Uyar, Mahmut Esat Bozkurt ve Sol Düşünce", *Mahmut Esat Bozkurt Anısına Armağan (1892-1943)* içinde, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2008, s. 70.

şerhleri mevcut olan Karl Marks'ın Kapitalinin bizde anlaşılmaz bir iki broşüründen başka bir şey yoktur.

Nerede kaldı ki biz, Ana Kanunumuzla devletçiliği kendimize maletmiş bulunmaktayız. Bunun anlamı, devlet sosyalistliğini kendimize maletmiş olmaklığımızdır. Şu halde kısmen olsun Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Umumî Tarihi, yeni Türk Devlet Prensiplerinin sebeplerini ve edebiyatını teşkil eder. Bu ihtiyacı, tercüme ettiği Max Beer'in güzel eserleriyle karşılıyan ve tatmin eden Zühtü Uray'ı tebrik etmeyi kendime bir borç saydım.

Fikrin en tehlikelisi gizli kalanıdır. Herhangi bir fikri açıkça ortaya koymak ve kritiklerini yapmak, – eğer muzır ise onu önleyecek çarelerin başında, en başında gelir.

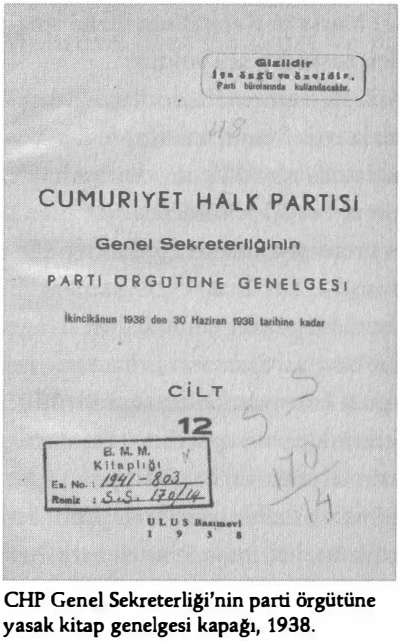
Bir fikri yenmek için alınacak tedbir işkence değildir. Fikirler işkence ile imha edilemezler, imha için tek çare, her hangi bir fikrin karşısına daha kuvvetli fikirlerle çıkmaktır. Tarih böyle diyor...[75]

Hâlbuki aşağıda okuyacağınız gibi, Mahmut Esat Bozkurt'un Adliye Vekili olarak bir parçası olduğu hükümet hem sol yayınları hem de *Kapital*'i yasaklayacak, yaklaşık 30 yıl yasak yayın olarak bulundurulması bile suç teşkil edecektir.

Tek-Parti döneminde *Kapital*'in yasaklanması

Göreli bir serbestlik ortamında, devletçilik ve Sovyetler Birliği'yle iyi ilişkiler parantezinde hızla girişilen *Kapital*'in çevirilerinin hepsi yarım kalmıştır. *Kapital*'in çevirilerinin bir daha gündeme gelmesi için 1965 senesini beklemek gereke-

75 Max Beer, *Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Umumi Tarihi* (Ter. Zühtü Uray), (İstanbul: Maarif Matbaası, 1942) s.XVI ve ayrıca bir vurgu için bkz. Hakkı Uyar, Mahmut Esat Bozkurt ve Sol Düşünce" iç *Mahmut Esat Bozkurt Anısına Armağan (1892-1943)* (İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2008).

CHP Genel Sekreterliği'nin parti örgütüne yasak kitap genelgesi kapağı, 1938.

cektir. Zira 1938 yılının başı itibariyle bütün sosyalist/sol yayınlarla birlikte *Kapital*'in o sırada basılmış olan çevirileri de yasaklanmıştır.

Ankara'dan, CHP Genel Sekreterliği'nden 1166 nolu gizli yazı ile 209 Halkevi Başkanlığı'na 8 Nisan 1938 tarihinde Dâhiliye Vekili ve CHP Genel Sekreteri Ş. Kaya imzasıyla "Gizlidir, İşe özgü ve özeldir" uyarısıyla aşağıdaki yazı gitmiştir.[76] İlginçtir yazıya eklenen listede Kerim Sadi'nin yaptığı çeviri yoktur. Muhtemelen unutulmuştur. Yazı aynen şöyledir.

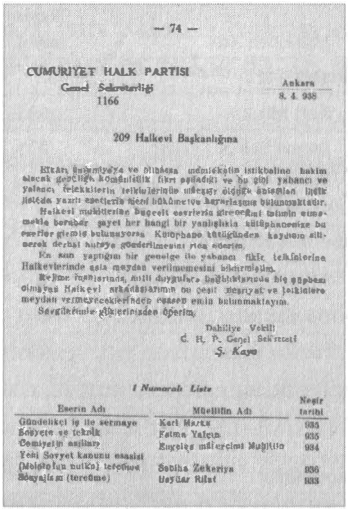
Cumhuriyet Halk Partisi
Genel Sekreterliği
1166

Ankara
8.4.938

209 Halkevi Başkanlığına

Efkârı umumiyeye ve bilhassa memleketin istikbaline bakim olacak gençliğe komünistlik fikri aşıladığı ve bu gibi yabancı ve yalancı telakkilerin telkinlerinde müessir oldu-

76 "Gizlidir, İşe özgü ve özeldir. Parti bürolarında kullanılacaktır. *Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Örgütüne Genelgesi İkinci Kânun 1938 den 30 Haziran 1938 tarihine kadar*, Cilt 12 ([Ankara:] Ulus Basımevi, 1938), Büro-IV, "209 Halkevi Başkanlığına", s. 74-75.

— 74 —

CUMURİYET HALK PARTİSİ
Genel Sekreterliği
1166

Ankara
8. 4. 938

209 Halkevi Başkanlığına

Rejimi, inkılâbı ve bilhassa maksadına hakim olacak gençliğin, Atatürkçülük fikri şuûrunda ve bu ülkü yabancı ve yabancı fikirlerin tesirlerinin ülkeye ve ülkü üzerinden ilmik ilmik zararlı sonuçlara yol açmasından korunmasında bulunmaktadır.

Halkevi muhitlerine bugünkü eserlerin gireceğini tahmin etmekle beraber şayet her hangi bir yanlışlıkla kütüphanenize bu eserler girmiş bulunuyorsa Kütüphane kütüğünden kaydının silinerek derhal buraya gönderilmesini rica ederim.

En son yaptığım bir genelge ile yabancı fikir telkinlerine Halkevlerinde asla meydan verilmemesini bildirmiştim.

Rejime inanlarında, milli duygulara bağlılıklarında hiç şüphem olmayan Halkevi arkadaşlarımın bu çeşit neşriyat ve telkinlere meydan vermeyeceklerinden esasen emin bulunmaktayım.

Sevgilerimle gözlerinizden öperim.

Dahiliye Vekili
C. H. P. Genel Sekreteri
Ş. Kaya

1 Numaralı Liste

Eserin Adı	Müellifin Adı	Neşir tarihi
Gündelikçi iş ile sermaye	Karl Marks	935
Sosyete ve teknik	Fatma Yalçın	935
Cemiyetin anatomi	Engels'e mülezzimi Mughitis	934
Yeni Sovyet kanunu esasisi (Molotof'un nutku) tercümesi	Sabiha Zekeriya	936
Sosyalizm (tercüme)	Hayder Rifat	933

— 75 —

Eserin Adı	Müellifin Adı	Neşir tarihi
Hayali sosyalizm ve ilmi sosyalizm tercümesi	Hayder Rifat	935
Karl Fauchet'ye göre sosyalizm tercümesi	Sabiha Zekeriya	934
2 Numaralı Liste		
Sovyet demokrasisi	Nazım Hikmet	936
Karl Marksın Ekonomi politikî sosyalizm tenkidi (tercüme)	Hikmet Kıvılcım	934
Müteşebbis (Lenin, Stalin, Baharin)	Hayder Rifat	936
Karl Marksın hayat felsefesi ve sosyolojisi	Hikmet Kıvılcım	934
İnkılâpçı Muvevvec	" "	935
Maba Engelsi	" "	936
Diyalektik Materyalizm(tercümesi	Sabiha Zekeriya	936
Stahanof hareketi	Hasan Âli	936
Komünizm (yazan Lenin)	Müteremi Hayder Rifat	
Kapital, Marksdan kısma cümle tercüme edilmiştir.	İffetsiz Perihan Sophi Nuri	
Sınıf Kavgası	Hayder Rifat tarafından Faşizmden yazılmıştır. Müteremi Sabiha Zekeriya	
Leninin mezhebi	Hayder Rifat	932

CHP Genel Sekreterliği'nin parti örgütüne yasak kitap genelgesi, 1938.

ğu anlaşılan ilişik listede yazılı eserlerin meni hükûmetçe kararlaşmış bulunmaktadır.

Halkevi muhitlerine bu çeşit eserlerin gireceğini tahmin etmemekle beraber şayet her hangi bir yanlışlıkla kütüphanenize bu eserler girmiş bulunuyorsa Kütüphane kütüğünden kaydının silinerek derhal buraya gönderilmesini rica ederim.

En son yaptığım bir genelge ile yabancı fikir telkinlerine Halkevlerinde asla meydan verilmemesini bildirmiştim.

Rejime inanlarında, milli duygulara bağlılıklarında hiç şüphem olmayan Halkevi arkadaşlarımın bu çeşit neşriyat ve telkinlere meydan vermeyeceklerinden esasen emin bulunmaktayım.

Sevgilerimle gözlerinizden öperim

Dâhiliye Vekili
C. H. P. Genel Sekreteri
Ş. Kaya

Eserin Adı	Müellifin Adı	Neşir tarihi
1 Numaralı Liste		
Gündelikçi iş ile sermaye	Karl Marks	935
Sosyete ve teknik	Fatma Yalçın [Yalçı]	935
Cemiyetin asılları	Engeles [Engels] mütercimi Muhittin	934
Yeni Sovyet kanunu esasisi (Molotof'un nutku) tercüme	Sabiha Zekeriya [Sertel]	936
Sosyalizm (tercüme)	Haydar Rifat [Yorulmaz]	933
Hayali sosyalizm ve ilmi sosyalizm tercüme	Haydar Rifat	935
Karl Fauteskiye [Kautski] göre sosyalizm tercüme	Sabiha Zekeriya [Sertel]	934
2 Numaralı Liste		
Sovyet demokrasisi	Nazım [Nâzım] Hikmet [Ran]	936
Karı Marksın Ekonomi poletiki sosyalizm tetkiki (tercüme)	Hikmet Kıvılcım[lı]	934
Milletcilik (Lenin, Stalin, Bubarin)	Haydar Rifat [Yorulmaz]	936
Kari Marksın hayat felsefesi ve sosyolojisi	Hikmet Kıvılcım[lı]	934
İnkilâpçı Münevver	Hikmet Kıvılcım[lı]	935
Maks [Marx] Engeles [Engels]	Hikmet Kıvılcım[lı]	936
Diyaliktik Materyalizm (tercüme)	Sabiha Zekeriya [Sertel]	936
Stabanof [Stahanof] hareketi	Hasan Âli [Yücel]	936
Komünizm (yazım Lenin)	Mütercimi Haydar Rifat Yorulmaz]	
Kapital, Marksdan hülâsa olarak tercüme edilmiştir	Hikmet Kıvılcım[lı]	
Kapital, Marksdan hülâsa olarak tercüme edilmiştir	Suphi Nuri [İleri]	
Kapital, Marksdan hülâsa olarak tercüme edilmiştir	Haydar Rifat [Yorulmaz] taraflarından	
Sınıf Kavgası	Fauteski [Kautski] tarafından yazılmıştır. Mütercimi Sabiha Zekeriya	
Leninin mezhebi	Haydar Rifat [Yorulmaz]	932

DP'nin yalancı baharı ve *Kapital*'in nakış çeviri teşebbüsü

DP kuruluşundan itibaren sol siyasetle dirsek temasında olmuştu. Sosyalistler de DP'yi eleştirmekle birlikte CHP'den daha liberal ve demokrat gördükleri için desteklemişlerdi. Ancak tek sayı yayınlanabilen *Gerçek* dergisi ile başlayan yakınlaşma hemen kriminalize edilmişti. Yakınlaşma ve sol yayınlar için göreli liberal ortam DP'nin ilk iktidar aylarında da kendini göstermişti. 14 Mayıs 1950 seçimlerinde DP'nin tek başına iktidara gelmesi ve hükümeti kurmasından yaklaşık 1 ay sonra *Yeni Baştan* haftalık gazetesinde[77] *Kapital*'in gazete ile birlikte ek sayfa olarak verileceği haberi yayınlanır. "Kapitâl ve Karl Marx - "Kapitâl" Tercümesinin 45 Senelik Mazisi" manşetiyle yayınlanan haber dikkat çeker.[78] Haberde okuyuculara hem *Kapital* çevirisinin ek olarak verileceği hem de Türkiye'deki *Kapital* çevirilerinin 45 yıllık geçmişinin anlatılacağı belirtilir. Yazı dizisi şu bilgiyle başlamaktadır.

> MARKSİZM'in ana kitabı olan KAPİTAL hemen bütün medeni dünya dillerine tercüme edildiği halde, kitabın yazılışından aşağı yukarı bir asır geçmiş olmasına rağmen, henüz Türkçeye tam bir kitap halinde tercüme edilmemiştir.
>
> Gelecek sayımızda başka memleketlerde ve Türkiye KAPİTAL'in tercümesi için yapılan çalışmalara dair bir inceleme yazısı bulacaksınız. Ondan sonra da, asıl (KAPİTAL) in tercümesini okuyucularımıza vermeğe başlayacağız. Gazetemizdeki KAPİTAL tefrikası altlarında numaraları bulunan kitap sayfaları halinde verileceği için, istiyen okuyucu-

77 Bu kaynağa dikkat çeken ve kopyaları yaptırıp bana ileten Erden Akbulut'a teşekkür ederim.

78 "Kapitâl ve Karl Marx - "Kapital" Tercümesinin 45 Senelik Mazisi", *Yeni Baştan*, No. (27)-1, Yıl: 2 (30 Haziran 1950), s. 1 ve 6.

Türkiyede Sosyalizmi yayan haftalık gazete

Yeni Baştan

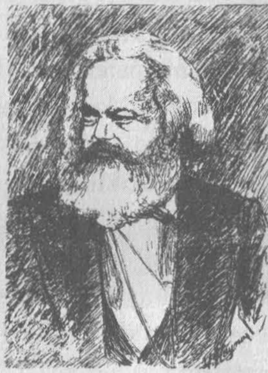
TÜSTAV ARŞİV BELGESİ

Cumartesi günleri çıkar • Yıl: 2 - Sayı: (27) - 1 • 30/Haziran/1950 • Sahibi ve Yazı İşlerini fiilen idare eden: Mustafa Büyükalp • Fiatı: 25 kuruş • Abone: Yıllığı 12 - 6 aylığı 6 lira • Adres: Çemberlitaş Camii Sokak No: 59 İst. Tel: 21131 • Dizgi ve Baskı: Osmanbey Matbaası.

Kapitâl ve Karl Marx

"Kapitâl" tercümesinin 45 senelik mazisi

Grev meselesi karşısında İnönü ve Celâl Bayar

Karl Marks

Özümüz ve Sözümüz

Yeni Baştan gazetesi *Kapital*, 1950.

lar. Onlar, On dokuzuncu yüzyılın büyük keşiflerinin önemini kavrıyarak, materyalist felsefesinin kâinatı ilim yolile izahına muazzam gelişmeler getirdiler. Diyalektik materyalizm böyle doğdu. Sonra, ilk defa olarak onlar, dünyayı idare eden kanunların cemiyetin yürüyüşünü de izah ettiğini keşfettiler; böylece meşhur tarihi maddecilik teorisini formülleştirdiler.

Bu eserde ilkin maddeciliği, sonra diyalektik maddeciliği ve en sonunda tarihî maddeciliği inceliyeceğiz. Fakat daha önce maddecilik ve MARKSİZM'in arasındaki bağları belirtmek istiyoruz.

V.— Marksizm ve maddecilik arasındakı bağlar

Bunları şu şekilde hülâsa edebiliriz:

1) Maddeci felsefe Marksizm'in temelini teşkil eder.

2) Dünya meselelerini ilim zaviyesinden görmeğe çalışan bu felsefe tarih boyunca ilimlerle beraber gelişmiştir. Netice itibariyle Marksizm'in menşei, temeli ve gelişme arkadaşı ilimdir.

3) Marks ve Engels'ten önce farklı zamanlarda, farklı şekiller altında birçok materyalist felsefeler mevcut olmuştur. Fakat Marks ve Engels On dokuzuncu yüzyılda gelişen modern ilimlerin yardımile, eski maddeciliği yenileştirerek modern maddeciliği kurdular. İşte Marksizm'in temeli olan bu felsefeye diyalektik maddecilik diyoruz.

Verdiğimiz şu kısa izahat da gösteriyor ki, iddia edilenin aksine olarak maddeci felsefenin bir tarihi vardır. Bu tarih, ilimlerin tarihine sıkı sıkıya bağlıdır. Maddeciliğe dayanan Marksizm, tek kişinin kafasından çıkmadı. O, daha Diderot'da çok ilerlemiş durumda bulunan eski maddeciliğin sonucu, devamıdır. Marksizm', On sekizinci yüzyılda ansiklopedistler tarafından geliştirilmiş, On dokuzuncu yüzyılın büyük keşifleriyle zenginleşmiş olan maddeciliğin genişlemiş, olgunlaşmış şeklidir. O, yaşıyan, hayata yakından bağlı olan bir teoridir; meseleleri nasıl incelediğini göstermek için, herkesin bildiği bir misali alalım: SINIFLAR MÜCADELESİ...

Bu hususta insanlar ne düşünüyorlar? Bazılarına göre siyasî mücadele, ekmeği müdafaadan ibarettir. Diğerleri, teşkilâtlanma zaruretini inkâr ederek sokakta yumruğu indirmenin kâfi geldiği kanaatındadırlar. Daha başkaları ise yalnız siyasi mücadelenin bu meseleyi halledebileceğine inanmışlardır.

Bir marksist için ise, **sınıflar mücadelesi** şunları ihtiva eder.

a) **İktisadî mücadele**
b) **Siyasî mücadele**
c) **İdeolojik mücadele.**

Şu halde; mesele bu üç sahada birden ele alınmalıdır.

a) Barış için mücadele etmeden, yani siyasî mücadelesiz hürriyeti müdafaa etmeden, yani ideolojik mücadelesiz ekmek kavgası, yani iktisadi mücadele mümkün değildir.

b) Marks'tan beri gerçek bir ilim haline gelen siyasî mücadele için de durum aynidir: Böyle bir mücadelede iktisadî durumu ve ideoloji cereyanlarını hesaba katmak gerekir.

Görüyoruz ki, bütün bu meseleler sıkı sıkıya birbirine bağlıdır; ve yine görüyoruz ki, **sınıflar mücadelesi** adlı bu büyük dâvanın her hangi bir sahasında —meselâ bir grevde— meselenin her görünüşü ve yine meselenin bütünü gözönüne alınmadan bir karara varılıp harekete geçilemez.

O halde, ancak bütün sahalarda mücadeleye kabiliyetli olanlar harekete en iyi istikameti verebileceklerdir.

Sınıflar mücadelesi denince, bir marksist'in anladığı işte budur: Her gün, devam ettirmeğe mecbur olduğumuz ideolojik savaşta çözümü müşkül bir çok meselelerle karşılaşıyoruz: Ruhun ölmezliği, Tanrının varlığı, dünyanın menşei vesaire... Bütün bu meseleleri çözmeğe yarıyacak, aynı zamanda yenileştirmek tamamlamak iddiasile Marksizme karşı girişilen tahrif faaliyetinin içyüzünü meydana çıkaracak olan muhakeme metodunu **bize diyalektik maddecilik** verecektir.

VI.— Burjuvazinin Marksizme karşı açtığı kampanya

Bu tahrif teşebbüsleri çok değişik temellere dayanmaktadır. Marksızmin karşısına Marks-öncesi sosyalist yazarları, meselâ ütopyacıları çıkarmağa kalkışıyorlar. Diğerleri bu iş için Proudhon'u kullanıyorlar; daha başkaları ise LENİN' nin üstadça çürütmüş olduğu 1914 öncesi revizyonistlerine sarılmaktadırlar. Fakat, asıl işaret edilmesi gereken şey, **burjuvazinin Marksizme karşı açtığı sükût kampanyasıdır.** O, maddeci felsefenin marksizm hüviyetiyle bilinip, öğrenilmesinin önüne geçmek için elinden geleni yaptı. Fransa'daki felsefe öğretimi bu bakımdan çok göze çarpacak şekildedir.

Orta öğretimde felsefede okutulur. Fakat bütün bu öğretim boyunca Marks ve Engels tarafından meydana getirilmiş maddeci bir felsefe bulunduğu asla bahis konusu edilmez. Felsefe kitaplarında **maddecilik**'ten bahsedilirken; (çünkü bahsetmemek olmazdı) onun M A R K S İ Z M 'den ayrı olarak incelenmesi bilhassa gözönünde bulundurulur. Marksizme sadece siyasî bir metod olarak, o da umumi şekilde temas edilir; **tarihî maddecilik** bahsinde maddeci felsefeden söz açılmaz; **diyalektik maddecilik**'ten ise hiç bahis yoktur.

Bu durum, yalnız ortaokul ve liselerde mevcut değildir. Üniversitelerde de tamamen böyledir. En karakteristik **hâdise** şudur ki, insan Fransız Üniversitelerinden en yüksek diplomalarla çıkmış bir felsefe mütehassısı olabilir, ama yine de marksizmin bir felsefeye dayandığından, bunun da maddecilik olduğundan haberi bulunmayabilir. O insan hele an'anevî maddeciliğin, marksizm veya **diyalektik maddecilik** diye modern bir şekle sahip olduğunun tamamiyle cahilidir.

Biz marksizmin yalnız cemiyet hususunda değil, kâinat hususunda da umumî bir görüşe sahip olduğunu göstermek istiyoruz. O halde bir çoklarının yaptığı gibi, marksizmin bir felsefesi olmadığına esefienmek, bazı işçi hareketi nazariyecileri gibi bu büyük eksikliği kapatacak bir felsefe aramağa kalkmak tamamen beyhudedir. Çünkü; marksizmin bir felsefesi vardır. O da diyalektik maddeciliktir.

Zaten bütün bu sükût kampanyasına, idareci sınıfların tahrif ve baskı gayretlerine rağmen marksizm ve felsefesi günden güne daha fazla tanınmakta, çalışan, hürriyeti, kardeşliği, aydınlığı seven sınıfları gittikçe daha büyük bir hızla sarmaktadır.

TÜSTAV
ARŞİV
BELGESİ

Grev meselesi karşısında İnönü ve Celâl Bayar

(Başyazıdan devam)

Sabık Halk Partili Başvekil ve esbak İttihat ve Terakki kâtib-i mes'ulü Celâl Bayar Üçüncü Cumhurbaşkanıdır; ve Menderes hükûmetinin programında şu satırlar var: (Demokrasi prensiplerine göre tabii bir hak olarak tanıdığımız grev hakkını sair demokrat memleketlerde olduğu gibi, içtimaî nizamı ve iktisadî âhengi bozmıyacak surette kanunlaştıracağız)

(İçtimaî nizamı ve iktisadî âhengi bozmıyacak grev) acaba ne demektir?

Bunu da bize her halde Köprülü gibi, lâf ebeliğini ilim yaldızına batırıp sokmayı meslek edinmiş profesörler izah edecek, lâkin...

Tarih Böyle diyor

(Devamı 3 ncü sahifede)

Cevap — Keyfi idareden lezzet duyan ve faydalanan Bab-ı âli (Hükûmet) her ne zaman keyfi isterse bir adamı âzil, habis ve nefyedivermek ve bir dâvayı nüfuzu olduğu için mahkemede keyfince gördürmek imtiyazından mahrum olmak yani hürriyet hukukunu ilân etmek ister mi idi?

Beyt-ül-mâl hazinesinden (bütçeden) dilediğine ihsan, istediğine ikram eden ve umumun cebinden istifade edecek her ne türlü haksızlık ve zulmederse, kimseden muhalefet eseri görmeyen Bab-ı âli, maliyenin muvazene defterini tetkike razı olur mu idi?

Şimdiki idarenin itiraza uğrayan noktalarında devletin düşmanları dahi bizim dilimizi kullanıyorlarsa andan bize ne âit olur? Bizim ta'rizimiz islâh arzusundan geliyor, diğerlerin ta'rizleri ise başka niyetten geliyor. Eğer devlet idaresine ta'riz muzur olsaydı, Avrupa devletlerinde matbuat bu derece [illegible] saadeye mazhar olmaz ve devletler bu mertebe kuvvetli bulunmazdı.

Şimdi biz ne yapalım, Rusya idarenin fenalığını söylüyor diye, biz haksız olarak idarenin iyiliğinden mi bahsedelim? Bu ta'rizlerden düşmanlar istifade ederlerse, günahı sebep olanların boynuna. Haksız ve münasebetsiz tatyibat ile Avrupayı susturmağa çalışacaklarına, fenalığı ortadan kaldırsınlar, o zaman ne düşmanların faydalanmasına vesile kalır, ne de bize şikâyet edecek bir şey.

Sual — Siz yalnız fenalıklardan bahsediyorsunuz, yapılan ilerlemeleri dilinize aldığınız yok!...

Cevap — Hangi ilerlemeleri? Memleketin ticaret, sanayi, ziraat ve mârifeti ileri mi gitti? Yirmi sene evvel devletin bir akçe dış borcu yokken, bugün şu kadar borca boğulmuş olması ilerleme alâmeti midir?

Hâlâ resmî evrak üzerinde pek çok islâhat görüldü, lâkin hiç fiiliyyat görülmedi.

Nazım Hikmete Dair

ZITLAR İÇTİMA EDİLEMEZ!

Nâzım Hikmet dâvasında bütün dünya yerinden oynadı da, (Yedi Tepe) nin kılı bile kıpırdamadı. Parlak kâğıt parçalarının üzerinde ,dâhi Türk şairi için, ne tek çizgi, ne tek kelime!..

Buna mukabil, Vedat Nedim'in resmi ve altında şu satırlar: (Nisan sonlarında Fransadan sevindirici bir haber aldık. Paris'te Vedat Nedim Tör'ün (KÖR) adlı piyesi Fransızcaya tercüme edilerek temsil edilmiş ve takdir kazanmıştır.

Nâzım'la Vedat Nedim elbetbette yan yana gelemezdi, zıtlar içtima edemez.

Dünyada neler Oldu neler Oluyor

(Baştarafı 3 ncü sayfada)

Congressional Record, Lawrence vilâyetinden bir memurun temsilciler Meclisinde Massachusetts saylavı Lane'e hitaben bir mektubunu neşretmiştir.

Lawrence, ekserisi işçi olan 85.000 nüfuslu bir dokuma sanayi merkezidir. Bu şehirde 18.000 işsiz vardır. Ve bunlardan 13.000 i devletle yardım görmektedir.

Sosyal işler servisinden doktor William Scahit şu acıklı haberi vermiştir:

Chicago'da 60.000 bine yakın yersiz yurtsuz, aç ve sefil insanoğlu yardım kurumlarının sadakasını bekliyerek sürünmektedir. Bunların aşağı yukarı üçte biri eski muhariplerdendir.

Kapitâl ve Karl Marks

(Baştarafı 1 incide)

mantık hududundan çıkmamak, aynı fikri taşımayanlara karşı üstünlük ve tehdit dili kullanmamak, elde etmeğe çalıştığımız başarının şartlarındandır. Bundan başka türlü yapılacak yayınlar, mesleğimizi anlamadan, sırf kendi nefis sevgilerine vurulan darbelerle bir takım kimselerin aleyhimize dönmelerine, ve amele menfaatleri uğruna sarfetmek isteyeceğimiz gayretlerimizi hiç olmazsa bir müddet için geri bırakmağa sebep olur.

Bir takım gençler vardır ki, cemiyetin mağdurlarına, kimsesizlere karşı duydukları merhametten dolayı (biz sosyalistiz!) derler. Fakat kendilerine sınıf mücadelesinden, sermayenin şimdiki şeklinden, mülkiyetten, ücret kanunu ile elim neticesinden... bahsolununca.

— Has, biz öyle sosyalistliği kabul etmeyiz! diyerek evvelki iddialarının sadaka duygusundan, kuru bir lâftan başka bir şey olmadığını tekrar ederler...

(Sosyalizm nedir?) diye soranlara bir kaç cümle veya bir konuşma ile cevap vermekten çekinmeliyiz! Ve demeliyiz ki, (sosyalizm) evvelâ bir ilimdir. Ancak okuyarak elde edilebilir, bir içtimaî meslektir, bu fikre inananların arasında yaşamak, her gün fikirlerinden, hayat tarzlarından bir parça faydalanmak la anlaşılabilir.

Binaenaleyh propaganda esnasında sosyalizmin ancak bir noktasını bütün inandırıcı delilleri ile bahis konusu ederek yalnız o noktada karşımızdakini inandırmağa çalışmalıyız.

Yukarıdanberi anlattığım gibi kudretli arkadaşlarımızdan bir tercüme heyeti kurmak gibi gerçek bir çalışma ve hizmetin meydana gelmesine teşebbüs olunursa en evvel Karl Marks'ın (KAPİTÂL) ismindeki eserinden başlamak icabeder.

Sosyalist arkadaşlarımızın azlığından ve hepsinin İstanbulda bulunmamasından dolayı mezkûr heyetin mutlaka bir yerde bulunması lâzım değil, muhabere ile iş bölümü yapılarak tercüme ye başlanabilir.

Henüz acemisi bulunduğumuz bütün tercümelerimizin böyle karşılıklı yardımlaşma ile yapılması elzemdir.

Aziz meslekdaşlarımın bu husustaki fikirlerini bilmek arzu sunulayım.

Alyans Mektebi Müdürü
İSRAİL

DÜZELTME

3 ncü sayfamızdaki «Felsefe Dersleri» nde bazı tashih hataları olmuştur. Aşağıdaki şekilde düzeltilmesini rica ederiz.

Başında 2 rakkamı bulunan kısmın 14 ncü satırındaki: «bilginlere» kelimesi «bilgilere» olacaktır.

Başında 3 rakkamı bulunan kısmın 19 ncu satırının sonu şöyle olacaktır: «teoriyi pratiğe bağlamak.»

Gene aynı kısmın 23 ncü satırındaki «öğretmenin» kelimesi «öğrenmenin», «öğretmeninin» kelimesi de «öğrenmenin» olacaktır.

4 rakamlı kısmın 5 nci satırındaki «olarak» kelimesinden sonrası şöyle olacaktır: «Filozof, bazı sorulara kesin, açık cevaplar bulmak isteyen kimsedir. Eğer felsefenin...»

Gene aynı kısmın 32 nci satırındaki «hâdiselerde» kelimesinden sonrası şöyle olacaktır: «daha kalkınacaklar ve bu ilim yolu ile izah isteğinden materyalist felsefe doğacaktır.»

Türkiyede Sosyalist kültürü yayar haftalık Gazete

Yeni Baştan

TÜSTAV ARŞİV BELGESİ

Cumartesi günleri çıkar • Yıl: 3 - Sayı: (37) - 5 • 8/Temmuz/1950 • Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: Mustafa Büyükalp • Fiatı: 25 kuruş • Abone: Yıllığı 12 . 6 aylığı 6 lira • Adres: Çemberlitaş: Cami Sokak No: 59 İst. Tel: 21111 • Dizgi ve Baskı: Osmanbey Matbaası

Arapça Ezan

Yazan:
Aziz Nesin

Sanırım Arapça sanmıştım. Müezzin alaşağı ola ahır-ım, ahırdan ses ve sıyrık alamadığı sanılır. Nitekim, «Ezan Arapça okunuyor, Türkçe okunursa, tamamiyle ne güzel» diyen milliyetçilerle yaşıyoruz. Halbuki, bir dev-let bağımsızlığını, hür, bütün cemaatinin de vicdan hürri-yeti güvenlerinde bulunduğu, Arapça ezan okunmasının daha doğru olduğunu söyleyenler görülmüyorlar. İş burasında da kalmıyor. Bütün Türkiye ahalisinin dilediği kim, namaz-, hatiki en mükemmel hareket olan Atatürk inkılâplarının ye-renler bile görülüyor. Sanırsınız ahlenmeğe göre Türkçe okunursa, namaz içinde Kur'ân-ı Kerim'e okunmuyor, Arap ça tadar getirilmemiş zannı ne için de inkar gülünç oldu-ğunu söylerler, diyorlar.

Bundan Türkiyenin bir eğlenme ihtimali bir hayli güçtür. Devlet mükemmel işinde, ehliyetli işlerin ve bilimi bir mükemmel olan (Vekâlar kurulu) fer aldığın ve bu mükemmeliye cumhuriyetin devleri bilecekinden yaşıyor. Türkiye Devletinin bir eğlenme cemi halini sağlamış, Devletçilikte felâkin vasıl, çarpık sürdür aşağı bulunde kalmış bir şekildeki Cumhuriyetle.

Demokrat Parti İktidarında, aldıkları geçer geçmez, ilk iş olarak ezanı eski Arapça emsin ilk ilâhiyi okumaya ma-hal bırakmıyor partisi olan Halk Partisine oldu. Fakat Halk-ıCumhuriyetçi fakî maddesi ile, Devletçi Halk, «Ezan ile, iş filmleri de Arapça okuna Kuran kurtaranlar. Bu iki politi-kası yanında Fatmalı, böyle diyor:

«İktidarı memleketi geçirdiğim, bu yanlışlardan bazıları geçirmeğe yüz bulmuştu bundan inkılâplarımızın kaz-lanmalarını için de sabır yoktur. Avrupa kalkan, Sovyetlerin evvel...ne veya acil kazanılmış ayaklar.

Bun, zannıyı müsâlimsenin. Yalnı bâyatın geldiğim mut ğ, pi kinde alarak delil ebebiyetçi, bir kelime ayf - inmedim ve yazmadım.

Fakat bütün İktidarlarda da memleketimizde de yanlışlara rastlıyor. Fatma İşitilmiş hoşgörüsüz ve hayvanlıkları zamında kâtiyyenin kitabın, yoksa bile hayvan olmalıdır.»

Beyaz yeşil'ala dün alaşağında yazmasını olmuş, onun müslümanın olağanüstü olmak için değildir, Çünkü yalnız müslümanlar değil, bütün din mensupları hayat ve kurtuluşları da değildirler, Peygamber'in makam kaygısı ve gönülü hayaline, yalnız müslümanlığa değil, samimi din-lerden bir kişinin kurtulmuş, cahilmiş bulduğu yahut, Bu-gün kendilerini emniyet müstahsen diye tanıtın eden, halk Arapça ezanı kabul edenler de, kafirleri beyanda eğlenmemişler bir bir hürriyetle yaratılmıştır. Demokrasi-nasıl bunun olabil yapmış kanaatleriz. Demokrasiyi, eğlen-me din vatandaşlık, gözlemeyen bilinen, halk tiatanın ço-mensuklarından bir yenilebilir.

Peygamber, pazılı ne gördüğüne olmuş, Halk Partisi bü-tünmemlerinde, iyiden kur'anlarını vazdığı ilâvelerden dur-beberin sonra, bir ilim alınadığı halde, Üniversitede İlâ-hiyat bölümü kaldırılmış, bir müslüman din dersi yapıl-tırılmamış, hatta — ölüdüp bir hükümetin sağlıyan, Halk kurucusu halk bağdaşı halde, Gemlerini Parti bün-yesinin Arapça ezana müsaadeden pürüm eğliyor.

Bu çoğunluk, yalnız da bir çoğunluktur. Halk Partisi ve yanıtları gaza yönlendirdiler ki, bu ses Arapça ezan taraftarı. Halk Partisi bütünleşmelerin 1950 cümbeli bilinen verdikleri kavia sinirlerden yalnız bir hal-kadır. Ve bağımlı gülüşü bu, bu kavideve davranın da mec-bur olmuşlardır. O halde, Halk Partisinin ve onun yazar-larının çoğunlu, bu radikal bilinen ezanın Arapça okunmasını eğlendiğinden Arapça okunsun vazdığı kanaatinde başka bir şey değildir.

Peygamber'in dediği gibi, sonbe onun anladığı anlamda Amaliçli Müslüman bilimi devrimi anımsadığı gibmiş mi-dir?..

Kanaatime bakılırsa bu halkın yüzde çoğu, onların Arapça ezan veya Türkçe okunmasına kadar önemli bir şey değil midir? Eğer onlarımız olmak mutaleyi ele alırsak, böyle değişmemiz gelir halk bulabilirdi. Fakat, bu halkılar bulunda değil, bir mutalebeden başvurmuş bulunduğu, bir kaç-

(Devamı: 2 nci sahifede)

Dünya Analarına Çağrı!

Siz kavganın dışında kalmayın. Günahsız çocuklarımız adına, bütün halkların geleceği adına, sizi, barış mücadelecilerinin kuvvetleri ile birleşmeğe davet ediyoruz!

(Desen: Kemal SÖNMEZLER)

Lidis köyünden kadınların yükselttiği barışçı ses

Yazan: Y. JOTE — Çeviren: A. BARIŞÇI

Lidis: Tarihlerin ortasında hafif bir toprak kabarıntısı üzerinde çıplak bir soba. Yeryüzünde yükselen hiçbir şey, bir tek duvar bile yok. Köyün eski meydanı, sonsuz boşluğa ve dünyanın top rafından temsiliyor. Kilisenin temellerinden başka bir şeyi kalmıyor. Ne bir kiremit, ne bir tahta parçası. Yalnız küçücük bir mübeşin yitirininde tekâsirten Sırasıtte adi bazı şeyler: Emaytan kâ-dının zemini taşıyan bir kaç yıkık, kırık bir iki fincan, taze kavak, demir parçaları ve Kur'ân-ı da madın yuvasından çıkarılan yakalarak meydanda kurutma dizilen lecilerin kanlı elbiseleri.

Halbuki, burada vaktiyle tütük bir Çek köyü vardı: Biçimsiz bir kütle ve onun etrafında aydınlık evler, bir dere ve ötede kızların yürüdüğü bir göl. Evlerin önünde bahçeler ve ağaçlar bulunurdu. Aileler sakin ve rahat bir hayat yaşarlardı. Küçük köylüler, dinsel ve mas-den farklıları bir gün vakandaki Kladno'ya giderlerdi.

Nihayet 1943 Haziranının o korkunç felâketi oldu. Berber Hanler tarafından her şey mahvedildi. Bu yaşlar ahaliler köyün ahalisini kurtuma düşürdüler, onların kurşunları evlâtla-rını polis çekip alıyorlar, kadınları ve çocukları toplama kamplarına gönderiyorlardı.

Çiftçilerinin yüzlerce bir daha gelmedi. Biç bir iz bırakmaksızın ortadan kayboldular. Yalnız bu ne'eli çocukların bazılarının fotoğrafları elindi bir mücadin yitirmişle, seyredenleri ürpertiyor.

Şimdi yeni yaşıdıyor olan köyde oturan, hayatın saf çıkmış an ve çocuklar, o korkunç gü-nün yıldönümü münasebetiyle kaydedilerinin, oğullarının, babalarının, kocalarının müteesir mezarı başında toplanmışlar... Bu sırda kocalarını ve çocuklarını kaybetmiş olan kadınlar ellerinden alındıkları evlerinin yerle bir edildiğini hatırlıyan bu kadınların ıztırabı ne kadar bü-yüktür! Sonra bütünün onlar canlı tahammül edebilirler?

Orada, mezarın başında, sade ve yalnız durmuyorlar. Ellerinden tutuyorlar birbiri sonsuz kadınlarına bu sıkıntının yıldönümü olduğunu bütün kadınlarına, bütün annelerine bir ihtar ve uyarma hatırlatıyorlar.

(Devamı: 3 ncü sahifede)

Yeni Başlan gazetesi *Kapital*, 1950.

Osmanlı Sosyalistleri ve Kapital

TUSTAV ARŞİV BELGESİ

Yazan :
Kerim Sadi

Yazılarında Sosyal Demokrat fikirleri müdafaa eden İsmail efendinin, haddi zatında ma'kul ve isabetli görünen teklifi kısaca şu idi: İşe Karl Marks'ın Kapital'inden başlamak; ve eseri muktedir bir çevirme heyetine dağıtmak suretile bu ağır yükü taşıma imkânına kavuşmak.

Fakat Osmanlı Sosyalistleri, herşeyden önce, Marks'ın metodu ve ekonomisi hakkında esaslı ve sağlam bilgi sahibi değiller di. Marksist nazari formasyondan mahrumdular, aralarında fikir tecanüsü yoktu ve çıkardıkları mecmua tam mânası ile ideolojik bir herc-ü merc içinde idi. Bunu anlamak için, Türkiyede 'artmağa başlamış sosyalistlerin' içinden (bazı hamiyyetmendân-ı fedakâran) ın (İştirak nam-ı manidarı ile tesis ettikleri) gazeteye şöyle bir göz atmak kâfidir.

1325 (1909) Şubatında intişara başlıyan ve (sosyalizm efkârının mürevvici) olan «İştirâk» meslek ve maksadını şöyle izah ediyor: (...Maksadımız terakki ve teali, sunuf-u mahkure-i amelenin şerait-i fikriyesini ilâ hayat-ı maneviyeyi tenmiye, (ittihad)ı tamim, mevcudiyetimizi tanımaktır. İnsaniyete hizmet için olan şu teşebbüsümüz bizce büyük bir ehemmiyeti haizdir.) (No. 1, S. 2).

(Mesai-i perverân) : (içtimai bir ihtilâl) e çağıran yazıların yanında (Peygamber-i zîşan-ı Arabi nebi ahdes-i Kureyşi, mec mustülhikem-i kudsiyyet olan nebi mücteba Hazreti Muhammed Mustafa) nın (hadis-i hikemperverâne) sinden bahsile (sırr-ı hilkat-i nizam-ı iştirak faraziyesi ile kaabil-i telif) bulmayan Karesi mebusu Mevdi Efendi hazretleri (memleketimizde sosyalistliğin kabil-i tatbik olan kısmını amelenin muhafaza-i hukukuna, anların istihsaba davetine maksur) görüyor ve (bundan ileriye adım atılmasını tecviz) etmiyordu. (Sosyalizm efkâr ve mesleğinden tevahhuş) ve (akaid-i iştirakiyeden (nefret eden Maliye Nazırı Cavit beyle sosyalist mebuslar arasındaki münakaşalara sahne olan (Meclis-i Mebusan-ı Osmani)nin bu sarıklı mebusuna göre (Osmanlı sosyalistleri de sâme-i hayatını bâzu-yu mesaisine raptedon amele güruhunun müdafaa-i hukukuna, tenvir-i efkârına çalışırsa insaniyete karşı mühim bir vazife ifa etmiş olur. Bu hizmeti ifa zamanı da ahâl-i maliyetin kemal-i germi ile zuhuruna vabestedir. Bizde kabil-i tatbik olabilecek sosyalistlik bundan ileriye adım atamaz. Bundan ilerisi hem sosyalist fikrini taşıyanlarca, hem de memleketçe mucib-i mazarrattır. Her şeyde ne ifrat ve tefrit mucib-i vehamet, itidal ise ayni savap ve mahzı faziletti(İzafat ve necele bil'izale hepsi hepimizin diyecek kadar pek vasi ve bütün ahkâmı hedmedecek bir fikri iştirak dalâli mahz olduğu gibi ümuru kevniyye ile de kabili tatbik değildir.» (No. 4, S. 78). İşte ilk sayılarından itibaren (XIX. uncu asrın en şanlı mübarizi insaniyeti) Prudon'un biyografisi ile iştirakiyyun mezhebi siyasisinin en müfrit bir reisi» olan ve «saadeti ümemi görmeden ûful» eden «muhterem fedakâr» Blanki ve «hamii sınafı beşer, fedakâr adilü hürriyet, girdibadı pür dehşet, dahii hakikat eser» Bakuninin hakkında coşkun şiirleri ihtiva eden bu haftalık — sonra da 15 günlük — risaledendir ki, «meşahir-i iştirakiyyundan Şarl Marks'ın sahnei içtimaiyyede inkılâplar husule getiren», «Sermaye ismindeki kitabı muazzamı» zikredilmiş; «bugünkü fenni sosyalistliğin muhterem müessisleri Karl Marks ile Friedrick Engels» in bir iki satırlık tercümei halleri verilerek «Marks mektebi» ile «mezhebi maddiyunu tarihi» den de kısaca bahsolunmuştur. Karl Marks'ın resmini veren mecmua altına (Sosyalist Kralı Karl Marks) ibaresini yazıyor; (Sosyalist Kralı) ve en meşhur eseri olan **Kapital** hakkında işe nihayet şu malûmatı verebiliyordu:

(Tehavvulât-ı içtimaiyeden hiçbirinin kuvvetli isyanlara, ihtilâllere iktiran etmeden vukua geldiği görülmemiştir. Karl Marks içtihadat-ı tarihiyyeye müsteniden demiştir ki, «cebrü şiddet lâvtadır. cemiyat-ı kadimeden cedideyi alır.»

«Muhterem, fedakâr büyük Abdullah Cevdet bey bihakkın söylemiştir: Melike-i hürriyetin huzur-u ulviyetine çıkmak için kan ile abdest alınması meşruttur.

Selâmet, müsavat yollarını ergeç mühib, cehennemi muzarralar açacaklardır.

Karl Marks bihakkın taktir eder «Ameleyi ancak bizzat amele kurtaracaktır!»

«Marks mektebi zemin-i iktisadide de determinizmi, yani esbabın tesirine kani tarih felsefesini kabul ettiği gibi hayat ve usul-u iktisadiyenin ve hususile sanata müteallik âsârın cemiyetin bütün tehavvülât ve tebeddülâtı üzerine tesir-i azimi haiz olduklarını dahi isbata gayret ediyor. Bu mektebe salik olanlar biraz daha ileri giderek teressükat ve tasnifat-ı içtimaiyenin en uzak ve en âli ve hattâ siyasi, ilmi, ahlâki, mezhebi keyfiyetlerinin cemiyetin tebeddülât ve tahavvülât-ı ahvali üzerine pek ziyade haiz-i tesir olduğunu kabul etmektedirler.

Marks'ın kavl-i sahibine göre insanlar usul-u istihsaliye tebdil etmekle bütün münasebat ve revabıtı içtimaiyeyi dahi zımnen tebdil ve tagyir etmiş olurlar.

Marks mektebi salikleri işbu mebde ve nazariye dairesini peyderpey tevsi ederek...

Mezheb-i maddiyun-u tarihi namı altında iktisat âleminde pek çok mübarezat ve mücadelâtı mucip olan işbu akidede mahiyeti efkâr olunmaz hakayiki bergüzide mahfuzdur...

Ahiran sosyalizm mesleğinin daha ziyade terakki etmesi ve cemiyetin evvel ve âlâmını teskin ve tahfif etmek hususunda usul ve akaid-i cedide meydana çıkarılmış olup elyevm Marks nazariyesine ideolojik usulüne karşı bir müfareza nazarile bakıyorlar.» (Sene 1, No. 6).

* * *

«1881 tarihinde vefat eden meşahir-i iştirakiyyundan Şarl Markt amele hayatını tanzim ederek ilk defa olarak say-ü gayret için kavanin-i mükemmele vaz etti. Ameleye müdafaa-i hukuk dersleri verdi...» (No. 8, 2 Nisan 1325).

* * *

«...Arzu eden Karl Marks'ın eserlerini mütalâa edebilir...» (No. 13. B. İsrail'in **Sermaye ve sa'y-ü amel**) başlıklı makalesinden).

«Büyük Karl Marks'ın ulvi, mehip nidayı daveti her tarafta lâyık olduğu itibar ve ihtiramı bulmaktadır. Ey bütün memleketler ahad-ı nâsı, elele veriniz!

Halk her tarafta birleşmek, bir vücut bulmak üzere Karl Marks kendilerine diyor ki: Zincirlerinizden başka kaybedecek bir şeyiniz yoktur. Kazanabileceğiniz ise bütün bir cihandır.

* * *

«Beynelmilel sosyalist hareketi reisleri ve hususiyle Karl Marks **Sermaye** namındaki kitabında, sosyalizmin mevzu programlarını terkib etmek için müdebbirane davranıyorlar.»

* * *

«Meşhur Karl Marks her memlekette sosyalistlerin ayrı ayrı taleb-i hak etmelerinden hiçbir semere hasıl olmadığını görmüş ve (Sermaye - **Capital**) nam kitabında: «Milliyet ve din mevzuu bahis olmaksızın bütün sosyalist grupları ittifak ve tevhid-i mesai ederek maksatları uğrunda müştereken çalışmalıdırlar» demiştir. Büyük ve mütefekkir sosyalist Karl Mark'ın şu hikâye-i hakimanesi bütün iştirakiyyunca düsturül'amel olmaktadır; Her memlekette bu gayeye doğru geniş ve büyük adımlar atılıyor, ve beynelmilel sosyalist cemiyetleri tesis ve umumi kongreler akd olunuyor.»

* * *

«Sermaye-i şahsiyenin temeyyüdüne mukabil kollektif bir sermayeden ileri gelen mekasıde gelince hareketlerinden en ziyade haberdar olan rüesaya bilhassa Karl Marks bu nokta hakkında fevkalâde bir tedbir, bir siyaset-i müdebbirane ile bahse diyor...

Her noktai nazardan en doğru mühim tarif Karl Marks'ın **Sermaye** tenkidatının nihayetindeki **hülâsasıdır.**

Karl Marks bu kitabında diyor ki:

«Bugünün büyük sermayesi **sa'y ve emlâk-i hususiyenin** hakikaten beraberce merbut olduğu, günün sahibi zatı vesait-i istihsaliyesinin ve sa'yinin hakiki sahibi bulunduğu mülkiyyet-i sağirenin hedm ve tahrib edilmesinden neş'et eder.» Diyoruz ki emlâk-i hususiyenin hakkaniyete muvafık olan bu şekli ve vesait-i istihsaliyyeyi dağıtır. Binaenaleyh bunun neticesi olarak mülkiyyet-i sağire mahvolur. Birçok insanlar aç kalır.

«Sahibinin sa'y-i zatiyyle kazanılan ve hususi sa'yinin şeraitile münferid ve müstakil fertlerin mütabakatı üzerine müesses olan emlâk-i hususiyeden şekil itibariyle serbest bir halde bulunan **fakat** diğer bir kimsenin sa'yi üzerine istinad eden sermayedaranın emlâk-i hususiyesi halim olmuştur. Ve derakap bu tebeddül eski cemiyet-i beşeriyyeyi pek çok yed-i tahribine alarak alt üst etti. Eski sâiler bu suretle sermayedar olunca sermaye mücadelesi daha ziyade büyüdü. Nihayet o raddeye geldi ki büyük sermayeler, küçük sermayedarları yutmağa başladı.

Sanayi-i azimedeki vesait-i istihsaliyyenin mütemadiyen bir merkeze cem edilmesi sayesinde bir sermayedar, mir birçok sermayedaranı imha ve ifna ediyor. Fakat aynı zamanda da sa'yin faaliyet-i müştereke sureti gittikçe büyük bir terakkiye mazhar oluyor.

Lâkin bu tebeddül istihalesinin kâffe-i menafiini taht-ı inhisara alan ve gasp eden müthiş sermayelerin adedi tenakus ettikçe sefalet, istibdat, tazyikat tezayüt ediyor. Sermayenin inhisarı nihayet usul-ü istihsale bir mâni oluyor.

Mukaddem olan tebeddül o kadar uzun ve o kadar müşkül vaki olmuştur ki sermaye-i şahsiyyenin müşterek bir mülkiyyete tehavvülü bu kadar uzun bir müddete, bu kadar müşkülâta düçar olmaz. O tebeddül-ü iptidai esnasında bazı gaspçılar tarafından kitle-i ehali tarafından bu gaspçılar emval ve emlâkten mahrum edileceklerdir.»)

İşte, Osmanlı sosyalistlerinin **Kapital**'den yapabildikleri tercüme örneği buydu; ve maalesef, İsrail Efendinin tasavvur ettiği «heyet-i mütercimin» bu işi başarmaktan âcizdi. İşçi sınıfının teşkilâtsız ve iptidai durumu, ister istemez, neşriyata in'ikâs ediyordu ve, **Kapital**'in Türkçe tercümesi mecmuanın sütunlarında bir hayal olarak kaldı.

Esasen, siyasi atmosfer gittikçe ağırlaşıyor, kısa bir «serbesti-i matbuat» devresinden sonra, Abdülhamit II nin metotları tekrar ortaya çıkıyordu. Biraz sonra da, isyan ve harp alevleri içinde yer yer çatırdayan Osmanlı İmparatorluğu, emperyalist rekabetler yüzünden, katastrofa gidecek; insanlık 1914-18 emperyalist harbinin kanlı sahnesine sürüklenecektir.

Bir okuyucu Mektubu

Geçende imzasız bir mektup aldık. Bir Ermeni vatandaştan gelen bu imzasız mektup, bir çok bakımlardan enteresandır. Sahibini tanımıyoruz, neşrine müsaadesini de almadık. Ancak yazının imzasız olması ve önemi gözönünde tutularak bu mektubu gazetemizde yayınlamağı faydalı bulduk.

Okuyucuları ilgilendirmeyen yerleri ve gazetemize karşı lâyık olmağa çalıştığımız övmeleri çıkardıktan sonra, hiç bir düşünce eklemeden, bu mektubu olduğu gibi veriyoruz:

Kardeşim, sana dilimin döndüğü ve gücümün yettiği bir lisanla yazacağım, belki bir çok cümle, imlâ ve yahut ifade hataları bulacaksın, kusura bakma seni candan, yüzünü görmeden, tanımadan seven bir insanın kalbinden fışkıran, haykıran sesidir.

Mektubumun altında imzamı görmeyince **medeni cesareti olmayan bir insan** diye hükmü vereceksin. Belki de haklısın. fakat oku, dinle, sonra karar ver!

Ben seni hiç görmedim, görmeyi çok isterdim. Her halde bir gün tesadüfen göreceğim. yalnız seni uzun zamandanberi tanırım. Çok defa iki arkadaş vaziyetini bilmediğimiz için sana küçüklük, lâfı dahi edilmiyecek bir yardımı düşünür ve hiç bir müsbet şekil bulamıyarak bu fikrimizden geri dururuz.

Geleli imza meselesine; ben bir Ermeni vatandaşım ve aynı generation'dan olup bu memlekette, bu vatanda gözümü açmış, bu vatanı sever, etrafındakileri sever, insanları sever, Türk'ü, Ermeni'yi, Çin'i, Eskimo'yu bir seviyeden insan olarak görür bir naçiz Allahın kuluyum.

Benim için: Ermenistan, Türkiye, Avrupa, Amerika, Afrika hepsinin **hududu bir; insanlarla dolu bir dünya vardır.** Ancak bu toprakta doğduğumdan, bu toprağa, bu vatana bağlıyım.

Bırakın eski hikâyeleri, zamanında çok şeyler olmuş. tarihi okumuş ve anlamışım. ne yazık ki, bu tarihi her millet kendi arzusuna göre uydurur ve sonradan gelenlere öyle okutur, kabahat kimde?. Araştırmayalım. yalnız Atatürk yeni bir Türkiye kurdu, Anayasa yapıldı, fakat sen de benim kadar bilirsin bir Ermeni vatandaşın haklarının nerede başlayıp. nerede bittiğini, içimde bir kin yoktur, bir hırs yoktur, bilâkis bir sevgi vardır, neden bu kadar okumuş insanlar, bu derece tahsil görmüş, yerine göre profesör olmuş şahıslar hâlâ kör bir nationalisme: daha doğrusu chauvinisme aşılar bu mâsum gençlere, ve onlar da hayatları boyunca bu aşı ile aşılanmış olduklarından kanuna vicdana aykırı hareketlerde bulunurlar hemcinslerine karşı". Niçin Amerikada Ermeniler çabucak Amerikalılaşırlar, niçin Fransa'da Ermeniler çarçabuk Fransızlaşırlar, İngilterede İngiliz olup giderler de **Türkiye'de Türkleşemezler?** Bunun sebebini sakın, «dindir» demeyin canım, biz lâik bir memlekette yaşıyoruz..

Bu işlerde Türk - Ermeni - Musevi - Rum meselesi yok, **insan topluluğu** var ve hepimiz müsavi haklar dairesinde yaşamalıyız, birbirimizi sevmeliyiz, tabi sen bunları benden iyi bilenlerdensin, senin bütün yazılarını okumuş ve bir tekini dahi kaçırmamışım, fakat ne yazık ki, bir çok topladığım serileri müteaddit defalar yakmak mecburiyetinde kaldım.

Bu gün için mektubuma imzamı koyamam, 5 — 6 nüfus benim elime bakar, çalışıp da bunları geçindireceğim, tüccar değilim, menkul gayrimenkul hiç bir şeyim yok. ihtiyar valide, aile ve saireye bakmak mecburiyetindeyim, sana çok emniyetim var, fakat demokrasinin memlekette mevcut olduğuna hiç inancım yoktur, insan haklarına saygı göstermek ve herkes beslediği fikirlerde hürdür, anlayışı bizden henüz çok uzaktır, yine İngiltere'de bir Hayd Park var orada gidip istediğini bağırabilirsin. Fakat Türkiye'de ancak imzasız olarak, sevdiğin bir şahsa hürmet ettiğin bir kimseye mektup gönderebilirsin, ve o mektubunda sağ selâmet adresde yazılı şahsın eline gidip gitmediği malûm değildir.

Zaman gelirse elini sıkar ve seni candan tebrik ederim. Cenabı Hak Türkiyemize bir **hakiki hürriyet** verirse hepimiz birbirimizi tebrik eder, saray yok apartmansız, otomobilsiz olarak, yeter ki. Taksim meydanlarında çocuklar dilenmesin, sürünmesin, mes'ut yaşar gideriz şu fâni dünyada..

Türkiyede Sosyalist Kültürü yayar Haftalık Gazete

TÜSTAV ARŞİV BELGESİ

Yeni Baştan

Pazartesi günleri çıkar • Yıl: 2 , Sayı: (37) 4 • 24/Temmuz/1950 Sahibi ve Yazı işleri müdürü: Mustafa Büyükalp • FİATI : 25 kuruş • Abone: Yıllığı 12 , 6 aylığı 6 lira • Adres: Çemberlitaş Cemal Sokak No: 80 Inf. Tel: 21321 • Dizgi ve baskı: OSMANBEY Matbaası

Demokrat Partinin İktidarı

Yazan : Hasan Tanrıkut

Türkiyede devletçiliğin tarihi bir zaruretle dayandığı, D.P. iktidarının bütün liberal lerine rağmen, devlet fabrikalarına kolayca yerli ve yabancı müşteriler bulamıyacağı muhakkaktır. Burjuvazi ve kapitalizmin vaktile gelişmediği ülkelerde, siyasi dahilen olarak liberalizmin ortaya çıkmadığı ve zayıf olan burjuvazinin bu gibi hallerde askeri diktatörlükler halinde tecelliy etiği bir hakikattir. Roumen'dan beri gelen misalin ile edemeyecek mali ve iktisadi krediğ bir hâkimiyet kuran burjuvazinin siyasi ideolojisidir. Burjuva demokrasisi, Fransa'nın insan hakları beyannâmesinde sırtaya atılan hürriyetleri garanti altına alarak mutlak bir ekonomik egemenlik kurmuş olmanın sağladığı ekonomi emniyet altında hissetmek ruh hâletin içinde bulunur. Bundan başka sermayenin (tedavül ve tenayüt) edebilmek için bu hürriyetlere ihtiyacı vardır. Şu halde; 1789 dan önceki zalimi ile, orta sınıf (burjuvazi), ticaret ve endüstri alanlarında üstünlüğünü gerçekleştirdiği gün yüksek sınıfı (Aristokrasi'yi) siyasi iktidardan uzaklaştırmış, ekonomik egemenliğin sonucu olarak, siyasi egemenliği de ele geçirmiştir.

Memleketimizin dahil bulunduğu Doğu memleketleri büsbütün başka bir tarihi gelişim mahsulü oldukları gibi, aynı zamda kapitalizmin kurulamamış olduğu hakikati karşısındayız. Bizde burjuvazinin yokluğundan değil, fakat tam bir ademi iktidarından söz edilebilir. İktidarı hâkimiyet yolu ile, siyasi iktidarı ele geçirecek durumda bulunamayan Türk burjuvazisi liberalizmin gerektirdiği hürriyetleri getiremez. Aksine kendini askeri diktatörlükle tahriye ederek iktidarı elde tutar. Demek ki, burjuvazinin ekonomik üstünlüğe malik olmadığı yerlerde Batı Avrupa'da bir başka sınıflardeki devrimi eden ve bu güç ileri partilerin gelişmesini sağlamış olan (hürriyet rejimi) gerçekleşmemektedir. Burjuvazi ekonomik bakımdan zayıf olduğu zaman, halk hareketleri ile yıkılmak tehlikesini önlemek üzere, diktatörlüğe sapar. Fasizm bundan başka bir şey değildir.

Gerek Hitler ve Terzakki, gerekse C. H. P. iktidarları bu mânada tam bir faşizmden ibaretirler. C. H. P. nin diktatörlük ve faşist devletçiliği, Hitlerin halk hareketini önlemek, öldürmek için tesis ediliş tarihi sistemleriyle en kötüsüdür.

Çok geç olmakla beraber Türkiye, D. P. nin iktidara geçmesi dedir ki, 1789 da başlayan Avrupaya benzer bir çehre almağa yüz tutmuştur. Avrupa için sosyalizmin bir zaruret haline geldiği şu sırada, Türkiyenin liberalizmi yaşamakta olmasa, bu devrenin çok çabuk olarak geçirilmesini zarurî kılar.

Devlet kapitalizmi ile, işçi — köylü sınıflarının iktidarlarının ifadesi olan Nasyonalizmçiyi sistemini birleştirme karışırmamak için eder. Devlet kapitalizmi, kendini halkın tehdidi altında hisseden burjuvazinin, küçük burjuvaziyi kendine perde yaparak, onun diktatörlük ve terörünün arkasında saltanatını devam ettirebilmek için lent etligi fasizmin ta kendisidir. İşçi — köylü sınıfı iktidarda olmadığı, yapılan devletleştirmeler, işçi köylü sınıfını, kendi dâvasını yürütmek için mutlaç olduğu hürriyetten mahrum eden, tarihin en ağır rejimleridir.

Bugün Demokrat Partinin de, tam bir liberalizm yapması için, gerekli olan iç ve dış şartlar yoktur. Sermayenin, teknikçilerini sürüle yapısı doğu memleketlerinde londini emniyet içinde hissetmemi mümkün değildir. Türkiyede liberalizm, (devlet rejimi haline getirilmeliyse, yani bir parti düşüp, diğeri iktidara geleceği zaman sermaye devam edeceğinden emin olmadıkça, sermaye geniş mikyasta kendini ortaya vuramaz. Doğu memleketleri gerçekten olduklarını için, liberalizmi tecrübe etmeğe kalktıklarında, dışları ve içleri sonsuzluk, hürriyetin çalınmasına üçüncü bir Dünya Harbi, dünya halk hareketleri tehdidi onları ürkütmektedir.

Türkiyede bu pek çok gerekliliği liberalizm, sosyalizme daha kolay, bir az daha hazırlıklı olarak geçmemizi sağlıyacak olan bir atılama tası olduğu işindir ki, C.P.H. nin diktatörlük ve faşizminden daha ileri bir merhaledir. Tarihi, ve ilmi sosyalizmin sorunu sahip olanlar, başka türlü düşünemezler. Burakınız ki, burjuvazinin ikinci dünya harbi karabasmasında yüzdüni ikmal etmesi ile diktatörlüğe artık lüzum kalmamış, C.H.P. bile (demokratlaşmağa) yüz tutmuştu.

Türkiyede Son Grev

Müretttipler Grevi

Konuşmayı yapan : Ayşe Gül

1926 Senesinde sonra grev yasağının konulmasında en mühim amil gazete patronları olmuştur

Memleketimizde işçinin günden güne gnurlanması, sendikal hareketlerin inkişafını kolaylaştırmaktadır. Bu itibarla, grev kanununun kabul edilmesi, artık mutlak bir zaruret halindedir.

Türk işçi tarihinde şimendifercilerin, tramvay-cıların grevleri mühim bir yer almaktadır. Memleketimizde grev yasağı konulmadan evvel, en son yapılan grev Türk Basın İşçilerinin yaptıkları grevdir. Yirmi dört sene evvel yapılan bu grève kadınbuğ olan basın işçileri, halen Babıâli'de, eski ve yeşil bir yer içi olarak çalışmaktadırlar. Bu işçilerden biri, müretttipler grevini bütün tafsilâtile anlatıyor. Aşağıdaki yazıda, bu emeklar işçinin anlattıklarını aynen bulacaksınız.

1923 senesinde idi. Gazeteler henüz eski harflerle dizilüyordu. Memleketin la Meşrutiyetinin ilâ eki bir Grev Kanunu yardı. O zamanlar gazetelerde üç, gün düz işte başlardık. Ne zamana kadar çalışğımızı belli olmaz di. İş saatleri, karşılığında alınan ücretler, gündi de olduğu gibi çoğunlukla kanunsuzdu. Gazete patronlarında imsaf, hak, adalet diyeni diye bir şey yok tu. O devirde işçiler müretttipler (Türk Müretttibin Cemiyeti) ne mensup idik.

Cemiyet vasıtasile gazete patronlarına mümessil bey'eti gönderdik, dertlerimizi anlattık. Tekliflerimize hiç aldırış etmediler. Nihayet, Cemiyetimizin Reisi, çok fasl, enerjik bir adam olan Sadık Abi ile, hayatını müdafeye mecbur olan gündelikli büyük Hayri, o zamanın gazete sahiplerine (Tanin, Vatan, Ikdam, Yakit, Tasvir-i Efkâr, Sabah, o zaman çıkan Son Saat) gazetelerini çıkarmalara son müracaatlarını yaptılar. Bu hatırlı böyle devam edemiyeceğini söylediler, neticenin bir grève değ ru gidiğini bildirdiler. Bütün bu ikazlara gazete patronları aldırış etmediler.

Bunun üzerine Sadık Abi bütün gazetelerde çalışan Cemiyete mensup arkadaşları çağırdı. Büyük bir toplantı yapıldı. Orun müzakereler, münakaşalar sonunda grève karar verildi.

Bu karar, patronlara resmen yalnız Ahmet Emin —o vakit yine Vatan'ı çıkarıyordu—, (Beş müretttipten bütün dilekleri kabul ediyorum.) diye bize sor müretttip Ethem Ağabey ile haber gönderdi.

Biz de kendisine şu cevabı verdik:

«— Beyefendi, bir tek gazetenin işçilerin istekilerini kabul etmesi ile hiç bir şey halledilmiş olmaz. Eğer bütün gazete sahipleri, isteklerimizi kabul e-

derlerse, grevden vaz geçeriz.»

Ahmet Emin, bu son cevabımızı Ahmet Cevdet ile Hüseyin Cahid'e açmca, meramın Ahmet Cevdet bey şöyle demiş:

«— Ben müretttipleri bilirim. Bir hafta sonra hepsi amele, diye gelecekterdir.)

Bu sırada her gazetede gerek işçiler, gerek bazı iyi düşünceli muharrirler bize yardım ediyor, onları bilenî, hakkımızda her türlü söylemeni bize anlatıyorlardı.

Bu son cevabımızın ertesi gü nü grev başladı. İstanbulda o zaman neşir hayatı duruyuştu. Yalnız iki gazete çıktı. Biri gazete patronlarının birleşerek çıkardıkları (MÜŞTEREK) isimli gazete, biri de grev yapan işçilerin çıkardıkları (HABER) gazetesi. Müşterek gazetesinin bir sütunu, bir gazete bağ muhürlerinin bağ makalesi ile dolmuştu.

Biz kaç hafta müretttip gazete patronlarının, çıkardıkları Müşterekli gazetesini dünneyi kabul etmiştik. Ama bunu da pek güçlükle yapabildiler. İzmir'den müretttip getirtmek için, İzmir'e adam gönderdiler. Bizim grevcimizi haber alan İzmir müretttipleri, bu gelen haberle kâtiplerinden onlar da bize kâtiplerak greve başlamışlardı.

Bunu rağmen yine de, iki müretttip bulabildiler.

Bizim HAREKET gazetesine gelince, arkadaşlarımız dinse, sini bitiyorlar, fakat makal ya zamıyorlardı. Çok güçlük çekiyordun. Bereket versin, fedakâr bir muharrir çıktı. O zamın pek genç olan Babanzade İsmail Hakkı bey, hemen gazetemizin sekreterliğini üzerine aldı. Fakat bütün patronlar da ona kar şı cephe aldılar, gazetelerinde çalıştırmamayı kararlaştırdılar.

O zamanki Başvekil Fethi Bey merhum Millet Meclisi kürsüsün den: (Bu müretttipler komünist dir.) diye haykırmıştı. Bu, işçinin her hakkını köstekleyecek olan bir (gayri-kanûnîlik) damgası idi. Daha açıkçası, patronların, işçinin ayağına altına kar puz kabuğu koymaları idi. Fakat, Allah gani gani rahmet eyleşsin, Vali Haydar Bey:

«— Müretttiplerin bu hareketinde komünistliğe dair bir emare yoktur. Bu bir hayat - memat mücadelesidir. Efendiler, da hakkettiklerini ez geç alsınlar.» dedi.

Diğer bir beyanat vererek, Baş vekili susturdu. Hattâ Cemiyet karşısında (Heber) gazetesini çıkaracak imtiyaz parası mevcut olmadığından bize bir banka kefaleti de temin etti.(*)

Bu arada greve ihanet eden iki üç müretttipe boykot ilân ettik. (Matbaa-i Âsâriyye) de askerlik hizmetini müretttip ola-

(Devamı: 2 nci sahifede)

Atatürk'e sadık değilsiniz !

İçtimai nizamın temelini ekonomik sistemin teşkil ettiği herkesçe bilinen bir gerçtir. Biz devletçiliğe (yani küçük burjuvazinin devleti kapitalizmine) değil, son yatteme (yani işçi — köylü sınıfının nasyonalizmsyen sistemine) bağlı olduğumuzu için devlet kapitalizmini kadar, liberalizm de, mücadele mevzuumuzdur .

Atatürk tarafından vücu de getirilen içtimai nizamın ekonomik sistemi, yani temeli devletçilikti.

Bu temeli yıkmayı programının a sa personli halline getiren *D. P. nin Atatürk'e sadakati* ne kadar sadece bir değmaşeldir. Atatürk içtimai nizamının temsilini yıkmaları, sonra da o içtimai nizamın sadık varisleri olduklarını ilân etmeleri tekniğe içinde temsilmiştir. Nitekim etan mesefesi, Atatürkü iktidadı sistemi ile tam bir tezahur içinde bulunmalarının manevî sahada, halk tarafından benson görülebilmesi için ilk kesin belirtisini teşkil ediyor.

AYRILIK

Oy veren milletin en büyük isteği, kendisinin ka nını emniyi olan C.H.P. ağa larından ve emların elinden kurtarıp sevevi sahiplerinden hesap sorulmasıdır. Milletin bu çok derin ve çok ha-

(Devamı: 8 nci sayfada)

Yeni Baştan gazetesi *Kapital* çevirileri, 1950.

TÜSTAV ARŞİV BELGESİ

Kapiţal ve Haydar Rifat

Memleketimizde «KAPITAL» etrafındaki münakaşaların tarihçesini iyice takip edebilmek için, Makine Mühendisi Sâlim Bey'in makalesini —tertip hatalarını da olduğu gibi muhafaza etmek şartı ile— aynen alıyoruz:

Muhterem efendim;

Yukarıki serlâvha altında yazılan satırları okudum. Sermaye mütercimin dediği gibi ondört cilt üzerine de basmış mıdır, yoksa yalnız üç cilt midir? Mütercimin neşrettiği hülâsa sermayenin hülâsası mıdır? Yoksa bir kitabının hülâsası mıdır? bu ve iki tarafa ait birkaç terceme parçalarından hangisi daha iyidir? Yahut Marihandise kelimesine herkesin bildiği şekilde münekkidin dediği gibi meta ve emtaamı demeli, yoksa Haydar Rifat beyin ihtiyar ettiği gibi eşya deyip geçmeli mi burular hakkında ben birşey söyleyecek değilim.

Yalnız tenkid de bir fıkranın ihtisasıma taallûku itibarile okuyucularınızı o nokta hakkında tenviri bir vicdan borcu addederim.

Tenkitten o noktayi aynen alıyorum:

Haydar Rifat beyden aynen:

«Bu mesele 19 ncu asrın başlangıcında torna aynası icadile halloldu. Çok geçmeden iş kendi kendine gibi yürüdü. S: 144»

Tenkit makalesinden keza aynen: «Mütercimin ikinci müstakil cümlesine mukabil fransızcada şu var: (Par l'invention du chariot du tourqui...)

Ne «Chariot du tour!!!»

Bu kadar. Yani chariot du tour tabirinin tercemesile itiraz olunuyor. Buna üç kere taaccüb !!! işaretile hayretler ediliyor. Fakat doğru bulunmıyan bu tabirin mukabili de konmuyor. Hem torna aynası tercemesile eğleniliyor, hayretler ediliyor, iyi bulunmuyor ve aynı zamanda dört nala kaçar vaziyette tenkit sahasından da kaçılarak bir ziftos atmak, gizletmek, iyi bulunmıyan tabiri paralamak... Hem bağıra bağıra kaçmak işi gürültüye getirmek... Hem de meraklı okuyuculara açıp iyi kötü o tabirin yerine daha iyisini söylememek var. Bunu malûl ve nalâyık bir hareket buldum. Ben ihtisasıma, makine mühendisi olmaklığıma binaen bu eksiği tamamlamak suretile bir [illegible] tenizde bitaraflığına binaen bunu okuyucularınıza sununuz.

Bir kere münakkidin dediği gibi tor değil, tornadır. Töur makinecilikte torna manasına da gelir.

Sonra asıl atlanan, asıl meselenin can damarı olan harist du tour tabirine gelince bunun makinecilikte de, dünyada da tek bir manası vardır, türkçede yalnız bir mukabili vardır. O da nedir, bilir misiniz? Haydar Rifat beyin dediği gibi Torna aynası'dır. Eldeki alelâde kamuslarda bu tabir bulunmayacağına göre Haydar Rifat bey nereden buldu bilemem. Her halde tebrik edelim. Bu hususta şüphesi olanlara [illegible] [illegible] fabrikası müdürü olan makine ve elektrik mühendisi doktoru Atıf beye, Bahçekapıda ma'lûleziler [illegible] de feshane fabrikasının müdürüne makine mühendisine, [illegible] fabrikasına, Rumeli şimendiferi tezgâhlarına, Anadolu şimendiferleri idaresince bu kabil [illegible] lahları Fransızcaları'le beraber toplanarak neşir etmiş olan mecmuasına müracaat etmelerini tavsiye edebilirim.

Tenkit isteriz. Fakat ehlinden, bahusus açık, ve hayırkâr tenkit. Bizim anladığımız Haydar Rifat beyin böyle şeylere renuç bırakmıyacağını ve köşe dinliye çağtoi zannederiz; Fakat hem itiraz etmek, hem de doğruca bitirmiye lâyık bir tercemeye itiraz etmek. Hem de velev münekkidin bildiği yanlış olsun, onu da affetmek kabildir, fakat itiraz ettiği tabirin kendisince doğrusu ne olduğunu göstermiyerek lâf kalabalığı arasında okuyucuyu meydanda bırakıp kaçmak suretile tenkit etmek, bahusus son zamanda en güzel en faydalı tercemelerile bir çok faydalar temin eden bir kalemi taşa tutmak suretile tenkit etmek menfi bir ruha delâleti itibarile memduh bir hareket sayılamaz. Akşihal içimizdeki çopurluğu dışarıya vurmıya, tenkidi tereddi ettirmeğe varır ki, biran evvel bu hadireden kurtulmamız lâzımdır. Hürmetlerimi teyit ederim efendim.

Makine mühendisi
Salim

[Gelecek sayımızda Kerim Sa di'nin makine mühendisi Sâlim beye verdiği cevabı okuyacaksınız.]

Diderot ve Rıza Tevfik

Çölde evliya ve İstanbulda zındık tanınan «feylesof» Rıza Tevfik, Didérot'ya çok benzer. Yalnız, aralarında pek küçük bir fark vardır:

Didérot, gerçekten filozoftu ve ona «Didérot le Philosophe» derlerdi. Bu, — mektuplarından birinde işaret ettiği gibi — ona verilmiş bir lâkaptı ve öylece kaldı. Felsefeyi şarlatanlıkla karıştıran Rıza Tevfik'e gelince, o, Fransız materyalistinden daha zeki davranarak, lâkabını kendi seçmiş; ve, imzasını boynuna artıktan sonra, panayırlarda halkı güldürmek için dolaşmıştır.

Musavviri: Rıfkı

İştirâkçi Hilmi — Mangizleri uçlan bakalım arkadaş, iştirak edelim

Ankara

Ankara romanında birbirinden bıçakla ayrılmış gibi duran iki şahsiyet var; biri, yırtık yorgana sarınmış köylüyü çılgın bir balo kapısına kadar getiren realist hikâyeci; öteki, bu realizmi canavar pençesile, daha rüşeym halinde boğan fizyoloji.

Yakub Kadri, bu romanından ötürü, tebrike lâyıktır: Zira, bizde mahkûm sınıfları sömüren niçin hakiki bir edebiyat veremiyeceğini körlere bile göstermeğe muvaffak oluyor!

Nâzım Hikmet

Faksiyoner unsurların son günü B.M.M. nde kopardıkları yaygaraya rağmen, Nâzım Hikmet, hürriyetine kavuştu. Fakat Af Kanununu Mecliste sabote etmiğe muvaffak olamıyanlar bu sefer de dışarıda el altından faaliyete geçerek en geri partilerin en geri grupmanlarile iş birliği yapmağa alıştırılmış olan faşist öğrencilerin kompetanlasını cılız bir (İstemezük) avazesiyle sahneye çıkardılar. Nâzım Hikmeti affedenlerı affetmiyeceğiz.

Onların kör gözlerinin göremediği hakikat şudur: Nâzım Hikmete hürriyetini iade etmemek artık kimsenin elinde değildi. O, zindandan kurtuluşunun dış görünüşüne göre affa uğramış bir suçlu değil, dünya ve yurt halklarile elele halkın hürriyet hakkını ispat etmiş ve bu hakkı onu vermek istemiyenlerin elinden döğüşerek koparmış bir kahramandır.

Onun çıkışı, alelâde bir hukuk işi, hatta bir adli hatanın düzeltilmesi gibi basit bir mesele değildir.

Nâzım Hikmet meselesi, ezilen kütlelerin gâsıplara karşı hak ve hürriyetlerini koruma gücünün kıvamlaştığı meseledir. Bir yanda Nâzım Hikmetin ve Nâzım Hikmetle beraber halk yığınlarının hapishane hayatının devam etmesini istiyen birkaç Milletvekili, azınlık faşist öğrenciler ve vurguncular ve zindancılar varsa, öbür yanda da Nâzım'ın ve halkın ebedi kurtuluşu için en korkunç terörlere en ızdıraplı işkencelere aldırmadan mücadele eden dünyanın ve yurdun demokrat halkları ve demokrat gençliği var!

Nâzım Hikmet'in kurtuluşunu affetmemek şöyle dursun Nâzım Hikmet bu güne kadar kendisini hürriyetinden mahrum etmiş olanları affetsin yeter!

İngiliz Parlamentosunda, Amerika'lıların Kore sivil halkını bombalamalarına dair açılan soru

Londra, 18 — «Daily Worker» gazetesi iki Parlamento âzası Hugues ve Hudson'un, Kore sivil halkının Amerikalılar tarafından barbarca bombalanmasını protesto etmişlerdir.

Hugues, masum Kore halkının bombalanmasına son verilmesi için, Birleşmiş Milletler Teşkilâtındaki İngiliz temsilcisine talimat gönderilip gönderilmiyeceğini sormuştur.

Hudson ve Hugues'in sorusuna cevap veren Dışişleri Bakan yardımcısı Davis, herhangi bir teşebbüste bulunulmıyacağını söylemiştir.

Bayram tatili ve Ezan

Yazan :
Faik Muzaffer Anaç

Şeker Bayramı ile Kurban Bayramına rastlayan günlerde Türkiyede resmi daireler tatildir. Çünkü; bu bayramlar müslümanların bayramıdır. Ve Türkiyede müslümanlar büyük bir ekseriyeti teşkil etmektedirler.

Müslüman memurların, dini bayramlarında dahi çalışmağa zorlamak uygun görülmediğinden, bir Kanunla islâmların bu iki bayramı resmi tatil olarak kabul edilmiştir.

İslâmların bayramında Türkiye'de devlet dairelerinin tatil yapmasını pek tabii buluyoruz. Zira; bugün, devlet teşkilâtı arasında «İslâm dininin itikada ve ibadata dair bütün ahkâm ve mesalihinin tedviri vazifesiyle mükellef» bulunan bir Diyanet İşleri Reisliği makamı mevcuttur. Devleti teşkilâtı arasında böyle bir makam bulunduğu müddetçe, Şeker ve Kurban bayramlarına rastlayan günlerin resmi tatil sayılması kadar tabii bir şey yoktur.

Gayritabiilik, devlet dairelerinin namaz zamanlarında tatil yapmamasındadır. Namazların cemaatla kılınmasında büyük bir sevap vardır. Hele Cuma namazlarının camide kılınması lâzımdır. Bu islâmi hakikatları karşısında, islâmların bayram günlerini resmi tatil sayan zihniyetin namaz saatlarını resmi tatil saymaması gayri tabiidir. Zira; islâmların bayram günlerini resmi tatil saymak ibadet saatlerini resmi tatil olarak kabul etmemek mütenakız bir harekettir.

Prensiplere bağlılıktan bahseden sayın Başbakan Adnan Menderes'in, bu tenakuzlu harekete bir son vereceğini ümit ediyoruz.

Bu tenakuzun giderilmesi için, islâmların bayram günleri resmi tatiller arasından çıkarılmayıp ta ibadet saatleri resmi tatil saati olarak kabul edilecek olursa bu takdirde Anayasamızdaki «Türkiye Devleti lâiktir» cümlesi yerine «Türkiye devletinin dini, dini islâmdır.» cümlesinin konması da unutulmamalıdır.

Şayet, lâiklik prensibinden vaz geçilmiyecekse bu takdirde de, islâmların bayram günleri resmi tatiller arasından çıkarılmakla kalmayıp diyanet işleri reisliği makamının da kaldırılması lâzımdır.

EZAN

Arapça ezan ve kamet okuma yasağının kaldırılması çeşitli mütalealara yol açtı. Biz, bu yasağın kaldırılmasını din ve vicdan hürriyetinin zaruri bir icabı olarak kabul ediyoruz. Bu sebeple bu yasağı kaldıran kanunu memnunlukla karşılıyoruz.

Fakat «Amme Nizamı» nın da din ve vicdan hürriyeti gibi garanti altında bulunmasını istiyoruz.

İstirahat zamanlarında gürültü yapılmaması amme nizamının ilk şartıdır. Sabah ezanlarının okuma zamanı mevzuatımıza göre, istirahat zamanına rastlamaktadır. Bu sebeple, din ve vicdan hürriyetinin zaruri bir icabı olarak Arapça ezan okuma yasağının kaldırıldığı bu günlerde, amme nizamının da düşünülmesi ve herkesin istirahat zamanına rastlayan sabah ezanlarının yüksek sesle okunmasının yasak edilmesi lâzımdır.

Amme nizamı bahis mevzuu olduğu zaman, hürriyetin kanunla kayıtlanabileceği, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 30 ncu maddesinde de yazılıdır.

Arapça ezan okuma yasağının kaldırılması, sırf hukuk prensiplerine bağlı bir zihniyetin mahsulü idi ise aynı zihniyetten, hangi dilde olursa olsun, sabah ezanlarının yüksek sesle okunması yasağının konmasını da istemek hakkımızdır.

Hukuka bağlı bir idare kuracağını vadeden yeni iktidarın, amme nizamını korumak maksadile bu yasağı bir an evvel koymasını istiyoruz. İstiyoruz ve bekliyoruz.

Faik Muzaffer Anaç

larımız, bu sayfaları bir araya getirip, KAPİTAL'i kitap halinde ciltleyebileceklerdir.[79]

müjdesi verilmiştir.

Yazı dizisinin Kerim Sadi tarafından hazırlandığı izlenimi doğmaktadır. Kerim Sadi'nin daha önce yayınladığı *Bir Mütercimin Hataları* başlıklı ve 3 cüz yayınlanan risalesinin bazı ilavelerle tekrarı gibi durmaktadır. Ancak broşürlerde olmayan ve bu yazı dizisinin ilkinde yer alan yazı Alyans İsraelit Müdürü Bohor İsrail'in *İştirak* dergisinde (2 Eylül 1326/15 Eylül 1910) tarihinde yayınlanan –ve benim de bu çalışmanın başında çevrimyazısını verdiğim– "Nasıl Çalışmalıyız?" yazısının sadeleştirilmiş metniyle başlar.

İkinci sayıda Kerim Sadi'nin "Osmanlı Sosyalistleri ve Kapital" başlığı ile *İştirak* dergisinde, Karl Marks'ın *Kapital* eserine değinen makale ve değinilerden örnekler verilir. Kerim Sadi Bohor İsrail'in teklifini şöyle özetler ve kendi fikirlerini ilave eder:[80]

> İşte Karl Marks'ın Kapital'inden başlamak ve eseri muktedir bir çevirme heyetine dağıtmak suretiyle bu ağır yükü taşıma imkanına kavuşmak.
>
> Fakat Osmanlı Sosyalistleri her şeyden önce, Marks'ın metodu ve ekonomisi hakkında esaslı ve sağlam bilgi sahibi değillerdi. Marksist nazarî formasyondan mahrumdular, aralarında fikir tecanüsü yoktu ve çıkardıkları mecmua tam mânası ile ideolojik bir herc-ü merc içinde idi. Bunu anlamak için, Türkiye'de artmağa başlamış sosyalistlerin içinden (bazı hamiyetmendan-ı fedakâran)ın (İştirak) nam-ı manidarı ile tesis ettikleri gazeteye şöyle bir göz atmak kâfidir.

79 "Kapital ve Karl Marx - "Kapital" Tercümesinin 45 Senelik Mazisi", *Yeni Başlan*, No. (27)-1, Yıl: 2 (30 Haziran 1950), s. 5.

80 Kerim Sadi, "Osmanlı Sosyalistleri ve Kapital", *Yeni Başlan*, No. (27)-2, (Yıl: 2 (8 Temmuz 1950), s. 5.

Üçüncü sayı elimizde yok, ancak bir sonraki yazıdan anladığım kadarıyla Haydar Rifat Yorulmaz'ın *Kapital*'i *Sermaye* ismiyle 1933'te yayınladığı çevirisine yönelik Kerim Sadi'nin eleştirileri yer alıyor olmalı. (Muhtemelen *Bir Mütercimin Hataları* başlıklı risalesinden parçalar olmalı.)

Dördüncü sayıda Makine Mühendisi Salim'in "Kapital ve Haydar Rifat" başlıklı yazısı yer alıyor. Bu yazı daha önce değindiğim gibi Haydar Rifat'ın *Sermaye* adıyla yaptığı çevirisine yönelik Kerim Sadi'nin eleştirilerine bir karşı serzeniş ve karşı eleştiri olarak *Akın* gazetesinde yayınlanan ve sonra Kerim Sadi'nin *Bir Münekkidin Hataları* risalesine de konu olan yazıdır. (Bu yazıya daha önce yer verdiğim ve değindiğim için burada tekrarlamayacağım.) *Yeni Baştan* yazı dizisinin sonunda "Gelecek sayımızda Kerim Sadi'nin makine mühendisi Sâlim beye verdiği cevabı okuyacaksınız" bilgisi ile bitiyor. Ancak bu sayının yayınlanıp yayınlanmadığını bilmiyorum.[81] Aynı şekilde *Kapital*'in çevirisinin yayınlanıp yayınlanmadığını bilmiyorum. Tahmin edebildiğim bu *Kapital* çevirisi girişiminin de başlayamadan bitmiş olduğudur.

Yayınlanmayan *Kapital*'e dava

Bu arada şaşırtmayan bir gelişme yaşanıyor ve *Kapital*'in Türkiye'deki çeviri macerası konusundaki bu yazı dizisi *Yeni Baştan* dergisinde yayınlanırken, dergiye ve yazarlara "komünizm propagandası" yapmaktan dava açılıyordu. Daha da ilginç olan konu, Kerim Sadi'nin *Yeni Baştan* dergisinin ikinci sayısında paylaştığı ve 1910 yılında *İştirak* dergisinde yayınlanan Bohor İsrail'in "Nasıl Çalışmalıyız?" adlı sadeleştirilmiş yazısı ile *İştirak* dergisinden yaptığı diğer alıntılar, bilirkişi tarafından önce "komünizm propagandası" olarak yo-

81 Makine Mühendisi Salim, "Kapital ve Haydar Rifat", *Yeni Baştan*, No. (27)-4 (24 Temmuz 1950), s. 5.

rumlanmıştır. Bilirkişi olarak atanan Doç. Dr. Sahir Erman ve Doç. Dr. Tarık Zafer Tunaya da yaptıkları hatayı sonradan fark etmiş olmalılar ki fikirlerini değiştirmişlerdir. Hazırladıkları yeni bilirkişi raporunda fikirlerini şu şekilde özetlerler: "Komünist Enternasyonal tarafından kabul edilen ani ve şiddetli bir ihtilal şeklini ifade etmesi" durumun oluşmadığına dolayısıyla "bunun propagandasının yapılmasının da mümkün olmadığına..." Bu ilginç davaya konu olan bilirkişi raporunu aşağıda verdim.[82]

EHL-İ VUKUF ZEYİL RAPORUNUN SURETİ

15/9/950 tarihli ve üç sayfa tutan zeyil raporu: Tahkikat mevzuu itibarile, kesin bir şekilde sanıkların makalesinin komünistlik propagandası mevzuunu taşıyıp taşımadığı hususu belirtilmemiş olduğundan bu cihetin kat'i bir şekilde bildirilmesi istendi. Yazıda komünistlik propagandası yapılmış olması muhtemeldir; başkaca kat'i mütalaa dermeyanına imkân yoktur, dediler. İşbu zabıt tutuldu. İmzalandı.

*

İstanbul Birinci Sorgu Yargıçlığı'na

Yeni Baştan gazetesi'nin ikinci sayı beşinci sayfasında, "Osmanlı Sosyalistleri ve Kapital" başlıklı yazıda, komünistlik propagandası bulunup bulunmadığı hususunda evvelce Cumhuriyet Savcılığı'na sunmuş olduğumuz Rapor'u tevzîhen bir Zeyil tanzim etmemiz istenmekle mevzu-u bahs yazılan ve bunlara gösterilen me'hazları tekrar okuduk.

Evvelce takdim etmiş olduğumuz raporda diğer yazılarda görülen İhtilâl fikrinin bu yazılarda da göze çarpmakta ve belirtilmekte olduğuna işaret etmiştik. Yeniden yaptığımız incelemede, bu yazıların 1910 senesinde yayınlan-

82 "Bilirkişi Raporları", *Yazı Hayatının 50 nci Yılında Kerim Sadi*, (Derleyen: F. Berke) (Istanbul: Hilal Matbaası, 1969), s. 125-128.

mış olan "İştirâk" mecmuasının muhtelif sayılarından alınan pasajlarla, 20 inci sayısında Alyans Mektebi Müdürü Bohor İsrail Efendi'nin "Nasıl Çalışmalıyız?" başlıklı yazısından ve bunlar arasında sıkıştırılan fikirlerden ibaret bulunduğu görülmüştür.

1- Bilhassa "Nasıl Çalışmalıyız?" başlıklı yazı, takdim eden muharrir tarafından bugünkü dilde ve daha kolay anlaşılır bir hale sokularak tanıtılmaktadır. (Mesela: "hakayık" kelimesi yerine "gerçekler" kelimesinin ikamesi gibi.)

2- Evvelki raporumuzda belirttiğimiz veçhile, gazetenin ikinci sayısındaki "Osmanlı Sosyalistleri ve Kapital" adlı yazının ilk sütununda mecmuanın muhtelif sayılarından alınan pasajların hepsine birden tek me'haz gösterilmesi yanlıştır. Zira bu sütunda hepsi de İhtilâl fikri ile ilgili pasajların bir kısmı, üçüncü sayının bilhassa "+ + +" imzalı ve "Sosyalistliğin Âtisi" başlıklı yazıdan alınmıştır. "Tehavvülat-ı içtimaiyeden..." kelimelerile başlıyan kısım, Mecmuanın üçüncü sayı 37 inci sayfasından alınmıştır. "Muhterem, fedakâr, büyük Abdullah Cevdet Bey ..." kelimelerile başlayan pasaj aynı sayının 39 uncu sayfasından alınmıştır. "Karl Marks bihakkın takdir eder..." kelimelerile başlayan pasaj aynı sayının kırkıncı sayfasından alınmıştır. Fakat muharrir bu ciheti işaret etmemektedir. Yalnız, müteakip uzun kısmın 6 ıncı sayıdan alındığını bildirmekle iktifa etmektedir. Şu hâlde muharrir, DAHA SONRA ÜÇÜNCÜ ENTERNASYONAL TARAFINDAN TEFSİRE MUHTAÇ GÖRÜLEN VE DOKTRİNAL BİR MİHVER TEŞKİL EDEN İHTİLÂL FİKRİNİ BU YAZILARDA GÖRMÜŞ VE BELİRTMİŞTİR. Bu ise aktüaliteye tamamen uygun bir mevzudur. Ancak şurası da kayd edilmelidir ki, "İştirâk" mecmuasının intişar ettiği tarihte ÜÇÜNCÜ ENTERNASYONAL HENÜZ TEESSÜS ETMEDİĞİ GİBİ KOMÜNİZM DE TAM MANASİLE VE DOKTRİN HALİNDE

ORTAYA ÇIKMIŞ ADDOLUNAMAZ. Bu durum, "İştirâk" mecmuasında müdafaa edilen İHTİLÂL FİKRİNE de şamildir. Ve bu İHTİLÂLİN İKİNCİ ENTERNASYONAL MENSUPLARI TARAFINDAN YAPILAN TEFSİRİNİ ıslahatçı ve kademeli olabilmesini de ifade edebilir. Bu takdirde, KOMÜNİST ENTERNASYONAL TARAFINDAN KABUL EDİLEN ANİ VE ŞİDDETLİ BİR İHTİLÂL ŞEKLİNİ İFADE ETMEMESİ MÜMKÜNDÜR. Bu itibarla Heyetimiz sözü geçen yazıda ÜÇÜNCÜ ENTERNASYONAL'E HAS ANİ VE ŞİDDETLİ İHTİLÂL FİKRİNİN MEVCUT OLMIYABİLECEĞİNİ, sırf "İştirâk" mecmuasındaki yazının intişar tarihini göz önünde tutarak, MÜMKÜN ADDETMEKTEDİR.

3- Sözü geçen yazının marksizmle alakalı olmayan Abdullah Cevdet Beyin İhtilâl fikrini ifade eden bir cümlesi de mevcuttur. Filhakika, Abdullah Cevdet Bey bu ihtilâl fikrini o zamanki Devlet şekline karşı müdafaa etmiş olup, kendisinin sosyalizmle dahi alakası yoktur. Ancak, muayyen bir fikrin propagandası HER ŞEKİLDE HATTA MUHALİF FİKİRDE OLANLARIN BAZI SÖZLERİ BENİMSENMEK VE TEKRARLANMAK SURETİLE de yapılabilir. Bu itibarla, Abdullah Cevdet Beyin sosyalist olmaması, ONUN BİR CÜMLESİNİN SOSYALİST PROPAGANDASININ NEF'İNE OLARAK KULLANILMASINA mâni' teşkil etmez.

4- "İştirâk" mecmuasının neşr edilmiş olan yazılarının "Yeni Baştan" mecmuasında kısmen tekrarlanmasının NE MAKSADA MÜSTENİT OLDUĞUNU HEYETİMİZ ARAŞTIRMAĞA YETKİLİ DEĞİLDİR. Ancak, şurası vardır ki, Ceza Kanunumuz propagandanın ne suretle yapılmak lâzımgeldiğini göstermiş olmadığı cihetle, MUAYYEN BİR FİKRİ YAYMAĞA VE KABUL ETTİRMEĞE MATUF HER HAREKET propagandadan maduttur. Bu itibarla, bir kimse, başka bir fikre sâlik olan şahısların bazı söz-

lerini de kendi fikrinin propagandasına âlet edinebilir. Binaenaleyh, ÜÇÜNCÜ ENTERNASYONAL'İN ZUHURUNDAN ÖNCE İLERİ SÜRÜLEN İHTİLÂL FİKRİNİ MÜDAFAA ETMİŞ OLAN BİR YAZININ BAZI KISIMLARI ALINARAK VE BİRBİRİNE EKLENEREK KOMÜNİZME HAS ŞİDDETLİ İHTİLÂL FİKRİNİN PROPAGANDASINI YAPMAK DAİMA MÜMKÜNDÜR. Yalnız böyle bir propaganda yapmak maksadının hakikaten güdülmüş olup olmadığı keyfiyeti failin saikine tealluk eden bir cihet olmak itibarile diğer delillerin yardımile aydınlatılabilir.

Bu itibarla, ister o zaman ileri sürülmüş olan fikirler tekrar edilip komünistliğe has ani ve şiddetli ihtilâl fikrinin yayılmasına hizmet gayesi güdülsün, isterse tamamile lengüistik bir etüt kaleme alınmak maksadı istihdaf olunsun, bunun tesbiti HEYETİMİZİN SALAHİYET SAHASINI AŞMAKTA ve ancak diğer deliller nazara alınmak suretile takdiri icap etmektedir.

15/9/950

Bilirkişi	Bilirkişi
Ceza Hukuku ve	Umumi Amme Hukuku
Ceza Usul Hukuku Doçenti	Doçenti
Dr. Sahir Erman	Dr. Tarık Z. Tunaya

TİP, Anayasa Mahkemesi ve 27 yıl sonra *Kapital*'e özgürlük!

Birinci cildi 14 Eylül 1867 tarihinde yayınlanan *Kapital*'in ilk çeviri girişimi 1912'de *Ceride-i Felsefiye* adlı bir derginin sayfalarında kalmıştı. İkinci dalga çeviri girişimleri 1933'te Haydar Rifat Yorulmaz ile başladı. Sonra 1936'da Kerim Sadi ve Suphi Nuri İleri'nin özet çevirilerini, 1937'de Hikmet Kıvılcımlı'nın orijinal dili olan Almancadan fasikül fasikül

ve fakat yarım kalan çevirisi izlemişti. Nihayet 1938 yılında CHP tarafından bütün sol yayınlarla birlikte *Kapital* çevirileri de yasaklandı. Üçüncü dalga girişim 1950 yılında yaşandıysa da –yukarıda değindiğim gibi– o da davalık olmakta gecikmedi ve başlamadan bitti. *Kapital*'in uzun bir aradan sonra yayınlanabilmesi için 1965 yılını beklemek gerekecekti.

Türkiye'de dördüncü dalga *Kapital* çevirileri, CHP hükümeti tarafından 1938'de yasaklanmasından yaklaşık 27 sene sonra 1965 yılında başlar. Yasağın kalkması Türkiye İşçi Partisi (TİP) sayesinde olmuştur. Şimdilerde "komünist" olmak da propagandasını yapmak da serbest. Ancak 1991 yılında kaldırılıncaya kadar Türk Ceza Kanunu'nun 141. ve 142. maddeleri Türkiye solu/sosyalizmi için başlıca ve çok ciddi sorunlardan biri olmuş, birçok aydın çok ağır cezalar almış, mahkûm olmuş, bu nedenle bir kısmı özgürlüklerinden yıllarca mahrum olmuş, bir kısmı da zorunlu veya gönüllü sürgün hayatı yaşamışlardı. Sol klasikler ve literatür 1965 yılından itibaren 142. madde gibi ağır cezalar içeren maddelere takılmadan yayınlanmaya başlamasını öncelikle TİP'e borçludur. TİP kurulduğu günden itibaren 141. ve 142. maddelerin kalkması yönünde çaba harcamıştır. Mehmet Ali Aybar, TİP başkanı olduktan sonra bu konuyu gündemde tutmuştur. Daha 1962 yılında, CHP'nin 1938'de aldığı bir kararla yasaklanmasını eleştirerek "Das Kapital 1938'de alınan bir kararla yurda sokulmamıştır, fakat biz emekçiler bu eseri mutlaka yurda sokup okutturacağız" şeklinde bir konuşma yapmıştır.[83]

Bu amaca uygun şekilde TİP, dönemin Ceza Kanunu'nda yer alan 141. ve 142. maddelerin Anayasa'ya aykırı olduğu

83 "T.İ.P. Toplantısında Marks Övüldü ve "Kapitâl"in Okutulması İstendi", *Milli Yol*, No. 44 (30 Kasım 1962), s. 2. Bu bilgiyi Halil Akkurt'a borçluyum. Kendisine teşekkür ederim.

23 Kasım 1962
28 Kasım 1962

Haftanın Gazetesi

HAFTANIN MANŞETİ
Ben nasıl için değil, fikir için mücadele ediyorum.Burhan APAYDIN

T.İ.P. toplantısında Marks övüldü ve «Kapital» in okutulması istendi

İhtilâl vasatının hazır olduğu iddia edilen toplantıda komünistlikten mahkûmiyetli şahıslar konuştu...

Türkiye İşçi Partisi Beyaz Saray mağlûbiyetinden sonra bunun devamı olarak Taksim Sıraselvilerdeki Özgür düğün salonunda toplanarak Merkez müdafaa edip ihtilâlden dem vurmuşlar ve komünizme karşı olan Türk Ceza Kanununun 141 ve 142 nci maddelerinin kalkmasını istemişlerdir.

Kürsüye gelen Aybar, Adalet Bakanı Abdülhak Kemal Yörük'e çıkışarak, Marksın meşhur eseri «Das Kapital» methetmiş ve «Bu kitap 1958 de alınan bir kararla yurda sokulmamıştır, fakat biz emekçiler bu eseri mutlaka yurda sokup okutturacağız» demiştir.

Ote yandan Türkiye İşçi Partisi kurucuları bir basın toplantısı yapmışlardır.

Kurucular adına konuşan İbrahim Güzelce «T.İ.P. Komünist Partisi değildir biz ler ve geticiler en iyi bir şekilde Anayasaya aykırı olan 141 ve 142 nci maddelerin kaldırılmasını istiyoruz. Fakat komünist propagandasını taşıt

M. Makal'ın en son naneleri:

Rusyada aile hayatı çok sağlammış

Geçen Çarşamba gecesi Gazi Eğitim Enstitüsünde tertiplenen folklör gecesine davet edilen M. Makal, öğrenciler tarafından hoş karşılanmayan bazı konuşmalar yapmıştır. Makal bu konuşmasında halkımızın komu-

YEZİDİLER BİR KÖYÜ BASTI

Siirt Beşiri ilçesine bağlı Hamtune köyünde yaşamakta olan Yezidiler, Kuşane köyünde bulunan müslüman köylere hücum ederek, camiye girip bir kısmını tahrip etmişlerdir. Camiin içinde bulunan dini kitap ve Kur'anı Kerimi de sedeli yen Yezidi kalabalığını gören köylüler galeyana gelerek üzerlerine saldırmışlardır.

Modern sihirbaz

Hâdisenin kahramanı (!) Sahir Kurutluoğlu. Hâdisenin zamanı onun İçişleri Bakanlığından, daha körtüsü damat Toker'in görünün düşüşü sıralar. Hadisenin sahnesi Kurutluoğlu'nun seçim bölgesi Kırşehir.

Kurutluoğlu geliyor, parti

Milli Yol, sayı 44, s. 2, 30 Kasım 1962.

gerekçesiyle 1963 yılında dava açmıştır.[84] TİP'in Anayasa Mahkemesi'ne dava açabilmesi, o sırada TİP'e geçen Cumhuriyet Senatörü Niyazi Ağırnaslı sayesinde olmuştu. Anayasa Mahkemesi 26 Eylül 1965 tarihinde verdiği kararla açılan davayı oy çokluğuyla reddetti. Ancak bir yorumda bulundu ve getirilen bu yoruma göre temel sol eserlerin basılması önündeki engel de kalktı. Zira bu tür bilimsel eserler 142. madde kapsamına girmiyordu, yine yoruma göre son karar ceza hâkimlerine aitti. Mahkeme kararında "propaganda" ile "bilimsel eser" ayrımı yapılmakta ve konuyla ilgili şu paragraf dikkat çekmektedir.[85]

> ...Görüldüğü gibi sözü geçen madde hükümleri, bu konulardaki bilimsel inceleme ve araştırmaları yasaklamış değil-

84 Esas No. 1963.173, Karar No. 1965-40, Karar Tarihi: 26/9/1965, Davacı: Türkiye İşçi Partisi.

85 Abdullah Üner-A. Niyazi Gençer, *Komünizm-Sosyalizm ve İlgili Yargıtay Kararları* (Ankara: Lisa Matbaacılık, 1969), s. 63. Karar Metni için bkz. s. 29-69.

T. C.
Resmî Gazete

Kuruluş tarihi : 7 Ekim 1336 - 1920

Yönetim ve yazı işleri için
Başbakanlık Basımevi ve Gazetesi
Genel Müdürlüğüne
Başvurulur

25 TEMMUZ 1967
SALI

Sayı : 12656

Anayasa Mahkemesi Kararı

Esas No : 1965/173
Karar No : 1965/40

Karar tarihi : 26/9/1965

Davacı : Türkiye İşçi Partisi

Davanın konusu : Türk Ceza Kanununun 1864 sayılı Kanunla değişik 141/1. ve 142/1. maddelerinin Anayasa'ya aykırı olduğu savına ilişkin iptal istemleri hakkında İdaredir.

İlk inceleme :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğünün 15 inci maddesi uyarınca 23/3/1965 gününde yapılan ilk incelemesinde, İşçi Partisi Tüzüğünün 17 nci ve ödevine göre partinin en yüksek merkez organının Merkez Yönetim Kurulunu oluşturan üyelerden İsmail Hakkı Ülkman, İbrahim Gemil, Celâl Selim Kurultayı ve Müdekka Gürsöğüt, Fuat Tüzüğünün 13 üncü maddesi gereğince partinin en yüksek Merkez Organının Genel Yönetim Kurulu olduğu yolundaki mahkemelerinde tespit olunduktan sonra, sayıda Türk Ceza Kanununun 141 inci ve 142 nci maddelerinin 1 numaralı bentleri hakkında iptal davası açılması için Genel Yönetim Kurulunca Merkez Yönetim Kurulunun tam yetki verdiği ve bu Kurulunca de dava açılmasına karar verildiği cihetle dava açılmasına devam. Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve Yargılama Usûlleri hakkındaki 44 sayılı Kanunun 28 inci maddesinin 1 numarada belirtilen uygun olarak, partinin yetkili organ kararlarının açıklanması hususunda Yönetim Temsilcisi Avukat'tan, dava açma kararının, partinin en yüksek organı olan Büyük Kongrenin verilmiş bulunduğu yolundaki mahkemesi ile karar verilmiş olmakla beraber rapor dava dilekçesi, sözlü açıklama yoluyla, Türk Ceza Kanununun iptali istenen maddeleri ile Anayasa'nın dava ile ilgili hükümleri, bunların ilgili gerekçeleri, Komisyon raporları, Meclis görüşmeleri tutanakları okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

Davanın gerekçesi :

Dilekçede Türkiye İşçi Partisi tüzüğünün 1. maddesinin, Partinin Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının, 1 Kasım Kurtuluş Savaşı, Türkiye'nin çağdaş uygarlığa yönelmiş tarihi, çağdaş anlamda demokrasi, Cumhuriyetçi, devletçi, lâik, ulusal ve sosyal, bütün bir halkın devletli ol temsilcisini ilke edinerek doğmuş, Anayasa'nın değiştirilemeyecek temel ilkeleri :

1 — Halkçılık ve İnsan Haklarının Anayasa çağdaş anlamda demokrasi ; a - Halkçılık ve Cumhuriyetçilik, b - Çağdaş anlamda demokrasi,

2 — Devletçilik,
3 — Türk milliyetçiliği ve lâiklik,
4 — Devrimcilik,
5 — Barışçılık,
6 — Anayasa'nın üstünlüğü

hükümleri altında sıralamakta ve bu ilkeler hakkında kısaca görüşünü belirtme amacı eğilmektedir :

«Kurtuluş Savaşı Türkiye'nin emeği yüce değer bilen bilinçli ideolojilerden hareketle, çağdaş anlamda demokratik, sosyal bir hukuk devleti kurmak amacında olan yeni Anayasamız, kişi özgürlüklerini, düşünce ve inanç birliğini ve bunların tabi sonucunu olan çağdaş demokrasiyi, sosyal bütçe devleti ilkesinin vazgeçilmez bütün hak ve hürriyetlerini, toplumun olan ekonomik, sosyal, politik ve hukuki temel dokunulmazlık koyucu ve dayanağı olarak kabul etmiş ve çağdaş bilinçin benimsediği yol gösterici değişmeyen ilkeleri devrimci ve evrimleşmeyen bir ayrılık değerindeliğin inanmayan Anayasamız bu temel ilkelerden, halkın, bilim ve teknoloji ilerledikçe ortaya çıkacak değişen toplum gerçeklerini yorumlu ve değişen gerçeklere uygun olarak değişik düzenlemeler öngörmüştür.

Bundan dolayı Anayasamız, düşünce özgürlüğü ve devrimleri, statik özellikteki düzenleri yeğ olan, tersine bireylere bağlı yeniden çoğulcu bir araç gücü ile bağlı her türlü dıkta rejimlerine, özellikle toplum ağırlıklarını, kamu otoritesine çalışan yönetilmeyenin, sömürücü sınıflar ve bürokratik bir ağırlıklarının benimsiğe yapmalar, insan hak ve hürriyetlerine aykırı, demokratik denge rejiminin kurulmasını, uygun biçimde işlemesini kolaylaştıran bütün kanun ve devrimlerin bilinçinde olan»

Diyerek savunduğunu ifade etmektedir.

Dilekçede bundan sonra, T. C. K. nun 141/1 inci ve 142/1 inci maddelerinin, bir paydan önce, yukarıda sözü geçen temel ilkelere aykırı bulunduğu ileri sürülmekte ve bu iddia özetle şu gerekçelere dayandırılmaktadır :

«5 - 1520 İtalyan Faşist Ceza Kanununun 270 inci ve 272 nci maddeleriyle aynen ülkemize çevrilerek yururlukmuş sayılan ve sonra birçok kezler değiştirilmek suretiyle bugünkü biçime sokulmuş olan T. C. K. nun 141/1 inci ve 142/1 inci maddeleri ilgisel sınıfa gözetilerek ve bu nedenle ve görüşe dayanan faşist devlet ve toplum anlayışına bir ifademdir (...) maddenin (270 inci, 272) gerekçesinde, bu maddenin faşist devlet ve toplum düzeni anlayışını dile getirdiği ve rejim devleti koruma amacı ile yürürlüğe konulduğu gerçeği açıkça belirtilmektedir. (...) sınıf tahakkümünü sağlıyorsa gibi görünen 270 inci ve 272 nci maddeler, aslında sarsıntı bir tahakkümü korumak ve devam ettirmek amacı ile yürürlüğe konulmuştur. Bir diğer yaklaşım değerlendirilmektedir.

Anayasa Mahkemesi kararı 1967'de yayınlandı, 1965.

dir. Propaganda sınırına girmemek şartıyla her çeşit toplumcu bilimler ve bu açıdan anarşizm ve komünizm üzerine öğrenme, öğretme, açıklama, yayma ve araştırma yapılması, bu maddedeki [142. Madde] yasakların kapsamına girmez... İptali istenen 142 nci maddenin 1 numaralı bendi ise, bu nitelikteki bilimsel eylemleri değil, propaganda niteliğindeki eylemleri yasaklamıştır... (s. 63)

Anayasa Mahkemesi davanın kararını 26 Eylül 1965 tarihinde vermiş, ancak *Resmî Gazete*'de ilanı 25 Temmuz 1967 tarihinde yayınlanmıştır.[86] Anayasa Mahkemesi'nin 15 üyesinden altısı maddelerin iptali yönünde muhalefet şerhi yazmıştır.[87] Bununla birlikte karar verildiği andan itibaren sol yayınlar basılmaya başlandı.

Rasih Nuri İleri, Karl Marx - *Kapital 'Özet'*

Anayasa Mahkemesi'nin verdiği "bilimsel eserlerin" komünizm propagandası sayılmayacağı kararı sonrasında ilk yayınlanan sol klasik 1938 yılında CHP'nin yasakladığı Karl Marx'ın Carlo Cafiero tarafından hazırlanan ve Suphi Nuri İleri tarafından çevrilen *Kapital Özet*'i olmuştur. Aradan 29 yıl geçtikten sonra bir kez daha yayınlanan bu kitabın çevirmeni bu kez Suphi Nuri ileri değil, oğlu Rasih Nuri İleri'dir. Eser 1965 yılında Sosyal Yayınları'nın 10. kitabı olarak çıkmıştır.[88] [Karl Marx, *Kapital 'Özet'* Özetliyen: Carlo Cafiero, Türkçesi R.[asih] N.[uri] İleri (İstanbul: Yeni Matbaa, 1965). Sosyal Yayınlar: 10] Rasih Nuri İleri'nin kısa önsözü şöyledir:

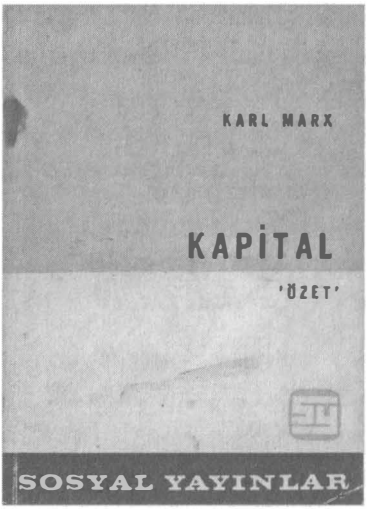
---

86 "Anayasa Mahkemesi Kararı", *Resmî Gazete* No: 12656 (25 Temmuz 1967), s. 1-20.

87 Rasih Nuri İleri, *Mihri Belli Olayı 1, MDD-Yön Tartışması, Sosyalist Aydınlık Davası*, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1976, s. 96.

88 Kitabın Künyesi şöyledir: Karl Marx, *Kapital 'Özet'* Özetliyen: Carlo Cafiero, Türkçesi R.[asih] N.[uri] İleri (İstanbul: Yeni Matbaa, 1965), 115 s. Sosyal Yayınlar: 10.

Bu eser yayınlandığı sırada Çetin Altan *Akşam* gazetesine "Hukukçularımız ve Kapital" başlıklı bir yazı yazmıştır, *Akşam* (17 Ağustos 1965). Bu yazıda anlaşılan o ki Çetin Altan, Carlo Cafiero'dan Rasih Nuri İleri'nin yaptığı çeviriyi yanlışlıkla Kerim Sadi'nin yaptığını zannetmiştir. Aynı yazı için *Yazı Hayatının 50nci Yılında Kerim Sadi* (Derleyen F. Berke) (İstanbul: Hilal Matbaası, 1969), 60-63. Bu yanlışın fark edilmemiş olması gerçekten ilginçtir. Altan aynen şöyle yazar: "Türkiye'de Karl Marx'ın ünlü eseri *Kapital*'in birinci cildi İtalyan düşünürü Cafiero'nun yaptığı özetten müstear isimle yazan bir yazarın (Kerim Sadi'nin) çabasıyla Türkçeye çevrilmiştir." s. 61.

Kapital, özet, Sosyal Yayınlar, 1965.

ÖNSÖZ

Carlo Cafiero'nun Kapital Özeti, 1936 yılında, Prof. Dr. Suphi Nuri İleri tarafından, Türkçeye çevrilmişti. 29 yıl sonra, bu eseri yeniden çevirip yayınlarken, KAPİTAL'in bütün ciltlerinin milli kitaplığımıza kazandırılmasını da candan diliyoruz. Zira, hiçbir medeni toplum bu muazzam bilgi anıtından yoksun kalamaz.

Bu baskıda, Carlo Cafiero'nun şahsı adına eklediği ve özel görüşünü yansıtan bazı kısımlar çıkarılmıştır. Böylece, KAPİTAL'in birinci cildinin özünü sunarken daha objektif davrandığımıza ve okuyuculara imkân nisbetinde faydalı olacağımıza inanıyoruz. (s. 5)

Rasih Nuri İleri, daha önce babasının yaptığı çeviride yer alan Carlo Cafiero'nun ara yorumlarına yer vermemiştir. Ayrıca eseri İtalyancadan Fransızcaya çeviren James Guillaume'nin Carlo Cafiero için yazdığı yazıya ve kitap içindeki çizimlere de yer verilmemiştir.[89] Her iki çevirinin Türkçeleri arasında farklar vardır. Bunun nedenlerinden biri, yani Rasih Nuri İleri'nin aynı kitabı tekrar çevirmesinin nedeni, Kerim Sadi'nin yapılan bu özeti de eleştirmesinden kaynaklanmaktadır. Rasih Nuri İleri, Kerim Sadi için çıkarılan bir kitaba yazdığı yazıda bu konuya değinerek şunları söyler:

> Kerim Sadi o sıralar [1930'ların ortası] profesörlerin hataları hakkında durmadan broşürler yayınlıyor, üniversite ho-

89 Kısa bir değini için Rasih Nuri İleri, *Mihri Belli Olayı I, MDD - Yön Tartışması, Sosyalist Aydınlık Davası*, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1976, s. 96.

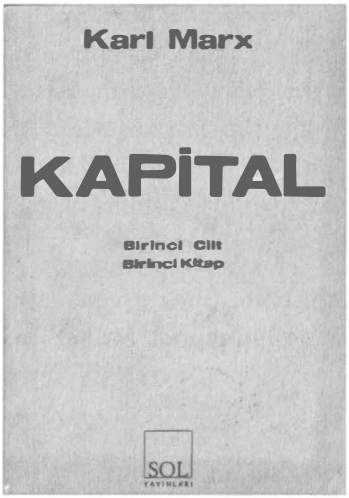
calarını adeta iğneli fıçı içinde bırakıyordu. Bu sırada babam Suphi Nuri de nasibini aldı. "Kapital" özetinin çevirisindeki hataları Kerim Sadi sert olarak eleştirdi. Babam kendisine teşekkür etti, 1965 yılında ilk Marx hakkında çıkan kitap bu kitaptır, yani Suphi Nuri'nin çevirisiyle Kerim Sadi'nin tashihlerinin yeni dile aktarılması benim imzamla basılmış oldu, bunu ortak bir hatıra olarak anarım.[90]

Yukarıda bu eleştirilere değinmiştim. Biraz aşağıda söz edeceğim gibi bu eser 31 yıl sonra, 1996 yılında bir kez daha basılacaktır.

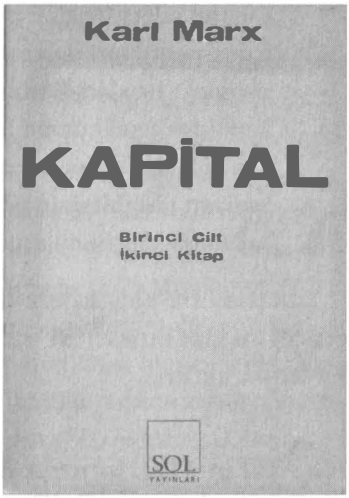
Kapital'in 100. yılında Birinci Cildin ilk tam çevirisi: Mehmet Selik, *Sol Yayınları* ve *Kapital - Ekonomi Politiğin Eleştirisi*

Kapital'in Birinci Cildinin Birinci Kitabı, Türkiye'de solun tarihinde çok özel bir yeri olan Muzaffer İlhan Erdost'un kurduğu Sol Yayınları tarafından Ocak 1966'da basıldı. Marksist klasikleri ve temel eserleri Türkçeye cesaretle ve titiz çevirileriyle kazandırmış olan Sol Yayınları 1965 yılında, Anayasa Mahkemesi'nin sol eserlerin basılması önündeki engeli kaldıran yorumu sonrasında kurulmuştu. Bastığı kitaplar nedeniyle yıllarca bitmeyen davalara maruz kaldı, yöneticisi hapis yattı. *Kapital* Sol Yayınları'nın sekizinci kitabıydı. *Kapital*'den önce Oscar Lange'ın *Sosyalizmin Yeni Meseleleri*, Maurice Comforth'un *Sosyalistler için Felsefe*, Marx'ın *Ücret, Fiyat Kâr*, Lenin'in *Emperyalizm*, Henri Denis'in *Kapitalizm ve Değer*, Münir Cerid'in *Petrol Emperya-*

90 Bu eserin 1965 yılında basılmasının çok kısa hikâyesi için bkz. Rasih Nuri İleri, "Kerim Sadi (A. Cerrahoğlu)", *Yazı Hayatının 50 nci Yılında Kerim Sadi* (Derleyen: F. Berke) (İstanbul: Hilal Matbaası, 1969), s. 111. Ve ayrıca daha uzun anlatımı için bkz. Karl Marx, *Kapital 1. Cilt* Özetleyen Carlo Cafiero, Düzenleyen Rasih Nuri İleri, Scala Yayıncılık, İstanbul, Mart 1996, s. 10-11.

Kapital, Birinci Cilt Birinci Kitap, Ocak 1966.

Kapital, Birinci Cilt İkinci Kitap, Nisan 1966.

lizmi, Arata Osada'nın *Atom Bombası Çocukları* adlı eserleri basılmıştır.[91]

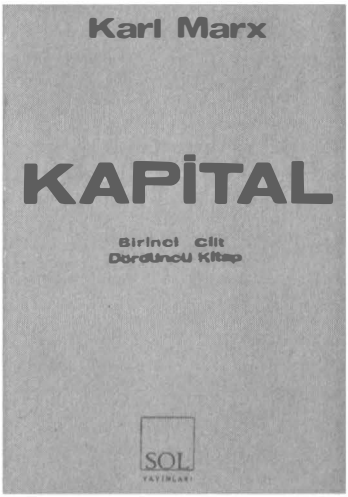
Kapital 1966 yılının Ocak ayında piyasaya çıkmıştı. Basıldığı gibi de aydınlar arasında ciddi bir rağbet gördü.[92] *Kapital*'in Birinci cildi beş kitaptan oluşmaktadır. Birinci kitabı 1966 yılının Ocak, ikinci kitabı Nisan, Üçüncü Kitabı Temmuz, Dördüncü kitabı Ekim ayında basılmıştı. Beşinci kitabı için 1967 yılının Nisan ayını beklemek gerecekti. Böylece Birinci cildi oluşturan 5 kitabın sonuncusunun Nisan 1967'de yayınlanmasıyla, *Kapital*'in birinci cildinin tamamının basımı yaklaşık 1 yıl içinde bitmiş, dolayısıyla ilk cildin çevirisinin tamamlanması *Kapital*'in ilk yayınlanışından tamı tamına 100 yıl sonra olmuştu. Çeviri Mehmet Selik'e aitti. Ancak ilginç bir durum yaşanmış, ilk cildin eksiksiz bası-

91 Sol Yayınları'nın hikâyesi için bkz. "Muzaffer İlhan Erdost Sol'un 25 Yılını Anlatıyor - "Kitabı Yaşatma Savaşımız", *Sol Yayınları Kasım '65-Kasım '90*, Onur Yayınları (1990), s. 13-31.

92 En çok rağbet gören 3. Kitap olarak seçilmiştir. *Ant*, No. 1 (3 Ocak 1967), s. 14.

Kapital, Birinci Cilt Üçüncü Kitap, Temmuz 1966.

Kapital, Birinci Cilt Dördüncü Kitap, Ekim 1966.

mını ikinci cilt izlememiş, yani ikinci cilt yayınlanmadan atlanmış ve yalnızca üçüncü cildin birinci kitabı 1970 yılında basılmıştı.[93] Bu tuhaf durumun sebebi, yani ikinci cildin atlanarak üçüncü cildin bir kısmının 1970'te basılmasının ne-

93 Künyeleri şöyledir:

Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt Birinci Kitap, *Ekonomi Politiğin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Sevinç Matbaası, Ocak 1966), 181 s. (İkinci Baskı Ocak 1970), Sol Yayınları.

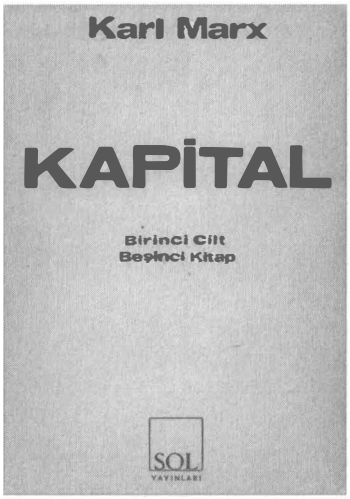
Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt İkinci Kitap, *Ekonomi Politiğin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Başnur Matbaası, Nisan 1966), 271 s. Sol Yayınları.

Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt Üçüncü Kitap, *Ekonomi Politiğin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Başnur Matbaası, Temmuz 1966), 306 s. Sol Yayınları.

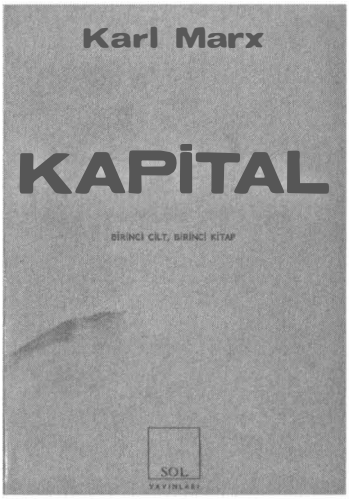
Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt Dördüncü Kitap, *Ekonomi Politiğin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Başnur Matbaası, Ekim 1966), 186 s. Sol Yayınları.

Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt Beşinci Kitap, *Ekonomi Politiğin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Başnur Matbaası, Nisan 1967), 244 s. Sol Yayınları.

Karl Marx, *Kapital*, Üçüncü Cilt Birinci Kitap, *Ekonomi Politiğin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Sevinç Matbaası, Ocak 1970), 310 s. Sol Yayınları.

Kapital, Birinci Cilt Beşinci Kitap, Nisan 1967.

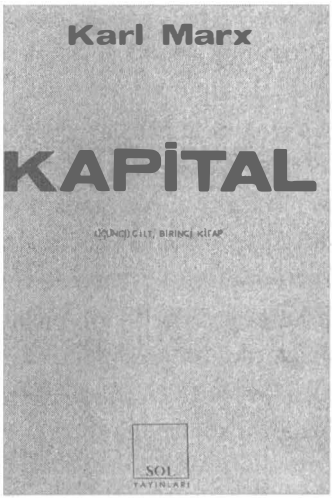

Kapital, Birinci Cilt Birinci Kitap, 2. baskı, Ocak 1970.

deni aslında tamamen çeviriyi yapan Mehmet Selik'in akademik çalışması ile ilgili özel bir durumundan kaynaklanıyordu. Selik, o sırada "Marksist Değer Teorisi" üzerine hazırladığı doçentlik çalışması için *Kapital*'in kendi çalışmasına yarayacak bölümlerinin çevirisine öncelik vermişti. Aynı şekilde tezi için gerekli olmayan 2. cildi atlamış 3. cildin de rant bölümü dışındaki ilk bölümlerini tezinde kullanmak için çevirmişti. Mehmet Selik, *Kapital*'i çevirme macerasını *Marksist Değer Teorisi* adıyla hazırladığı doçentlik tezinin 1970'te Ekim Yayınlarından çıkan 2. basımına yazdığı önsözde şöyle açıklar:[94]

> İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ
>
> On yıl kadar önce Kapital'in Birinci cildini okumaya davrandığım zaman, açık yürekle söyliyeyim, hiç anlayamadım. Bunun bana ilk ve büyük yararı şu oldu: Cehaletimi

94 Mehmet Selik, *Marksist Değer Teorisi*, A.Ü. S.B.F. Yayınları, Ankara, 1982, 4. Baskı, s. VIII-IX.

Kapital, Üçüncü Cilt Birinci Kitap, 2. baskı, Ocak 1970.

anladım. Okumaya ısrarla devam ettim. Her okuyuşta biraz daha fazla anlıyor, ve Marksizm hakkında ne kadar az şey bildiğimi, daha doğrusu kulaktan dolma bir-iki bilgi kırıntısı ötesinde hiç bir şey bilmediğimi daha iyi kavrıyordum.

İktisatçı, toplum bilimci, tarihçiler kadar insan ve topluma ilişkin her konunun uzmanları ve meraklıları için de tükenmez bir fikir ve düşünce kaynağı olan Kapital'i ben bir iktisatçı gözüyle okuyordum. O zamana kadar 'iktisat' diye öğrendiklerim Marx'ı anlamamı kolaylaştırmak şöyle dursun, aksine zorlaştırıyordu. Buna karşılık, Marksizm ve marksist politik iktisat hakkındaki bilgim arttıkça, diğer iktisadı, yani 'burjuva' iktisadını daha iyi anlar oldum.

Bir yandan bu engin düşünce kaynağından bizzat kendim daha fazla yararlanabilmek için diğer yandan bir gün bundan dil bilmeyen bütün Türk aydınlarının yararlanabilmelerini sağlamak amacıyla Birinci Cildi çevirmeye koyuldum. (Burada memnuniyetle kaydetmek isterim ki, benim Kapital'in Türkçe'de yayınlanması hakkındaki ümidim o günler düşünebildiğimden çok daha kısa bir süre içinde gerçekleşmiş bulunuyor.)

Okuma ve çeviri sırasında bana anlaşılması en zor gelen konular değer ve artık-değer teorisi oldu. Bunlar üzerinde çalışmaya karar verdim. Böylece, bu teorileri daha iyi kavrayacak, marksist sistemdeki yer ve önemlerinin ne olduğunu daha iyi anlayacaktım.

Elinizdeki kitap, "Üniversite Doçentlik Tezi" olarak başladığım bu çalışmanın ürünüdür. Marksist değer teorisinin bir tez konusu olarak ele alınması, teorinin iktisadî düşünce tarihi içindeki doğuş ve gelişme sürecinden kısaca söz edip öneminin nereden ileri geldiğini belirttikten sonra, geniş ve ayrıntılı bir anlatımının verilmesini, Birinci Cildin Değerleri ile Üçüncü Cildin Üretim Fiyatları arasındaki bağlantı üzerinde durulmasını, teoriye her çevreden yöneltilmiş eleştirilerin en önemlilerinin tartışılmasını gerektiriyordu. Bütün bunlar yapıldıktan sonra teorinin gerçekçi bir tutumla değerlendirilmesi mümkün olacaktı. Kitap, bu söylenenlerden meydana geliyor.

Kısaca işaret ettiğim nitelik ve muhtevasıyla kitap, bir giriş eseri olmaktan farklı ve fazla bir şeydir. Bununla beraber, marksist iktisada giriş için, hiç şüphesiz, iyi bir rehber olabilir.

Bugün ortalama Türk aydını on yıl öncesine oranla çok daha şanslı bir durumdadır. Marksizm hakkında ilk kaynaklardan doğrudan doğruya bilgi edinilebilme imkânına sahiptir. Böyle olmakla beraber, marksist metod ve bilginin sistemli ve sağlam bir şekilde edinilebilmesi için bunların yanısıra daha birçok açıklayıcı, yorumlayıcı yardımcı esere ihtiyaç olduğu muhakkaktır. Böyle bir çalışmaya karar verdiğim daha ilk andan itibaren yapacağım işin bu yolda bir yararı olmasını gözetmeye çalıştım.

Kitabım Marx'ın iktisat metodunu öğrenmek, marksist iktisat bilgilerini derinleştirmek, Marksizm hakkındaki bilgilerini sağlamlaştırmak ve nihayet dünyaya bir başka türlü de bakılabileceğini şimdiye kadar nasılsa farkedememiş iyi niyetli ve açık düşünceli kimselere yararlı olabileceğini sanıyorum.

Marksizmin Türkiye'de de anlaşılıp yayılmasına müte-

vazi bir katkıda bulunmaktan öteye bir iddiası olmayan kitabımın daha geniş bir okuyucu kitlesine sunulması imkânını sağladığı için Ekim Yayınevine candan teşekkürlerimi sunarım.

Ankara, Aralık 1969
Dr. Mehmet SELİK

Kapital basıldığı gibi yasaklanması için ilgili cumhuriyet savcılıklarına ihbar niteliğinde yazılar ve haberler gazetelerin birinci sayfasında yayınlanır. *Kapital*'in daha 1. Cildin 1. Kitabı yayınlanır yayınlanmaz 2 Şubat 1966'da Cumhuriyet Savcı yardımcısı Servet Çolakoğlu imzası ile içinde *Kapital*'in de olduğu kitaplar için soruşturma açılır. Ancak soruşturma bilirkişi raporlarına dayanılarak "amme adına takibat icrasına mahal olmadığından" dava açılmasına gerek duyulmaz. Bilirkişilerden alınan raporlar sonrasında yazılan kararın *Kapital*'i ilgilendiren bölümü şöyledir:

Karar
Haz: 1966: 28
Ka: 1966: 22

...

2) Karl Marx'a ait "*Kapital*" isimli kitabın Mal ve Para ve bunların yaratıcısı emek sorunları hakkında Marxist ekonomi teorisini Karl Marx'ın görüşlerine göre inceleyen bir kitap olduğu, bu itibarla Marxist teorinin bilimsel bir izahı niteliği taşıdığı.

...

Bu itibarla adı geçen bütün kitaplarda gerek TCK 142, 155 ve 312 nci maddeleri bakımından ve gerekse sair mevzuat yönünden amme adına takibi gereken bir suçun unsurlarının bulunmadığı anlaşılıp ayrıca tespit de edildiğinden bahse konu her üç kitap hakkında amme adına takibat icrasına mahal olmadığına, kararın tebliğ yeri bulunmadı-

ğına C.M.U.K.'nun 163 ncü maddesi gereğince karar verildi. 2.2.1966

Servet Çolakoğlu 10707

Cumhuriyet Savcı yardımcısı[95]

Aynı durum *Kapital*'in diğer ciltlerinin başına da ayrı ayrı gelecektir. Örneğin Birinci cildin diğer kitapları ile ilgili bir başka karar şöyledir:[96]

Takipsizlik Kararı:

Basın Hz: 1966/536

Basın Ka: 1966/333

Sol Yayınlarından olan Karl Marx'ın Kapital isimli eserinin 1. Cildinin 3 üncü ve 4 üncü kitabı ile aynı yayınevinin .... Adlı eserleri memuriyetimizce incelenip bilirkişiye de ayrıca tetkik ettirilmiş olup bilirkişi raporunda da belirtildiği veçhile:

Kapital'in 1 nci cilt 3 üncü ve 4 üncü kitapları nisbi artık değerinin üretimi ve ücret ile sermayenin birikim süreci gibi konular bilimsel yönden incelenmiştir.

...

Her dört eserde de materyalist felsefe, sosyalist konular ele alınmışsa da taraftar toplamak için ve bu kasıtla propaganda niteliğinde olmayıp bilimsel açıdan konular ele alındığı cihetlerle amme adına takibi mucip cihet görülmediğinden takibata mahal olmadığına, kararın tebliğ yeri bulunmadığına C.M.U.K.'nun 163 ncü maddesi gereğince karar verildi. 27.12.1966

Selahattin Yertut 11485

Cumhuriyet Savcı Yardımcısı

---

95 Savcı bu kararını A.Ü. Hukuk Fakültesi öğretim üyeleri Adnan Güriz ve Eralp Özgen'in raporlarına dayanarak vermiştir. Aktaran *Koleksiyon 7 Kasım Onur Yayınları* (Yayına Hazırlayan Muzaffer İlhan Erdost) (Ankara: Onur Yayınları, Şahin Matbaası, 1997), s. 88-89.

96 Aktaran *Koleksiyon 7 Kasım Onur Yayınları* (Yayına Hazırlayan Muzaffer İlhan Erdost) (Ankara: Onur Yayınları, Şahin Matbaası, 1997), s. 89.

İlk çeviri ilk polemikler

Böylece *Kapital*'in Birinci cildinin ilk dört kitabı 1966 ve beşinci kitabı da 1967 Nisanı'nda basılarak tamamlanır. Çevirinin iç kapağında, eserin Friedrich Engels'in gözden geçirdiği Almanca 4. baskısına dayanan nüshasının 1962 tarihli baskısından yararlanıldığı, çeviri sırasında İngilizce baskısına da başvurulduğu belirtilmiştir.[97] *Kapital*'in birinci cildi olarak yayınlanan 5 kitabının iç kapaklarına bakıldığında çevirinin yapılması ile ilgili farklı ibareler dikkati çeker. *Kapital*'in 1.,[98] 2.,[99] 3.,[100] ve

97 "Karl Marx'ın eseri Das Kapital'in Birinci Cildini Doç. Dr. Mehmet Selik Almanca aslından dilimize çevirmiş ve İngilizce çevirisiyle karşılaştırdıktan sonra Sol Yayınları tarafından Kapital Birinci Cilt, Birinci Kitap adı ile Ocak 1966 tarihinde, Ankara'da Sevinç Matbaasında dizdirilip, bastırılmıştır. [İç kapak]".

"...Kapital'in elinizdeki çevirisine esas olan otantik metin, Friedrich Engels tarafından gözden geçirilmiş ve 1890 yılında Hamburg'ta yayınlanmış dördüncü baskısına dayanan, Karl Marx, *Das Kapital Kritik der Politischen Ökonomie*, Erster Band, Dietz Verlag, Berlin, 1962'den yapılmıştır. Çeviri sırasında eserin İngilizce Çevirisinden yararlanılmıştır." Karl Marx, Kapital Birinci Cilt Birinci Kitap Ekonomi Politiğin Eleştirisi (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Sevinç Matbaası, Ocak 1966) 181 s. (İkinci Baskı Ocak 1970) Sol Yayınları (s. 2).

98 "Karl Marx'ın eseri Das Kapital'in Birinci Cildinin bütününü Dr. Mehmet Selik, eserin İngilizcesiyle de karşılaştırarak; Almanca aslından dilimize çevirmiş ve Erdoğan Başar ile birlikte İngilizce çevirisiyle karşılaştırdıktan sonra, Sol Yayınları tarafından Kapital adı ile Dördüncü Kitap Ocak 1966 tarihinde, Ankara'da Başnur Matbaası'nda dizdirilip bastırılmıştır."[iç Kapak] Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt Birinci Kitap *Ekonomi Politiğin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Başnur Matbaası, Ocak 1966), Sol Yayınları.

99 "Karl Marx'ın eseri Das Kapital'in Birinci Cildinin bütününü Dr. Mehmet Selik, eserin İngilizcesiyle de karşılaştırarak; Almanca aslından dilimize çevirmiş; çeviriyi Erdoğan Başar ile birlikte gözden geçirdikten sonra, Sol Yayınları tarafından Kapital adı ile Dördüncü Kitap Nisan 1966 tarihinde, Ankara'da Başnur Matbaası'nda dizdirilip bastırılmıştır."[iç Kapak] Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt İkinci Kitap *Ekonomi Politiğin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Başnur Matbaası, 1966), 271 s. Sol Yayınları.

100 "Karl Marx'ın eseri Das Kapital'in Birinci Cildinin bütününü Dr. Mehmet Selik, eserin İngilizcesiyle karşılaştırarak, Almanca aslından dilimize çevirmiş; çeviriyi Erdoğan Başar ile birlikte gözden geçirdikten sonra, Sol Yayınları tarafından Kapital adı ile Üçüncü Kitap Temmuz 1966 tarihinde, Ankara'da Başnur Matbaası'nda dizdirilip bastırılmıştır."[iç kapak]

4.[101] kitapların iç kapağında şu cümle dikkat çeker:

> ...çeviriyi Erdoğan Başar ile birlikte gözden geçirdikten sonra...

Birinci cildin ilk dört kitabına katkısı belirtilen Erdoğan Başar'ın ismi birinci cildi tamamlayan 5. Kitap ile[102] 3. Cildin Birinci Kitabında bulunmamaktadır.[103] [Erdoğan Berktay, o sıralarda hakkındaki davalar nedeniyle Erdoğan Başar takma ismini kullanmaktadır.] Ayrıca Birinci Cildin Birinci Kitabının ikinci baskısında da bu ifade yer almaz.[104] Bu ayrıntıyı belirtmemin nedeni, *Kapital*'i kimin çevirdiği ve çevi-

---

Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt Üçüncü Kitap, *Ekonomi Politiğin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Başnur Matbaası, Temmuz 1966), 306 s. Sol Yayınları.

101 Karl Marx, *Kapital* Birinci Cilt Dördüncü Kitap, *Ekonomi Politiğin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Başnur Matbaası, Ekim 1966), 186 s. Sol Yayınları.

"Karl Marx'ın eseri Das Kapital'in Birinci Cildinin bütününü Dr. Mehmet Selik, eserin İngilizcesiyle de karşılaştırarak; Almanca aslından dilimize çevirmiş; çeviriyi Erdoğan Başar ile birlikte gözden geçirdikten sonra, Sol Yayınları tarafından Kapital adı ile Dördüncü Kitap Ekim 1966 tarihinde, Ankara'da Başnur Matbaası'nda dizdirilip bastırılmıştır." [iç kapak]

102 Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt Beşinci Kitap, *Ekonomi Politiğin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Başnur Matbaası, Nisan 1967), 244 s. Sol Yayınları.

"Karl Marx'ın eseri *Das Kapital*'in Birinci Cildinin bütününü Dr. Mehmet Selik, Almanca aslından dilimize çevirmiş ve İngilizce çevirisiyle de karşılaştırdıktan sonra, kitap, Sol Yayınları tarafından *Kapital*, Beşinci Kitap, Nisan 1967 tarihinde, Ankara'da Başnur Matbaası'nda dizdirilip bastırılmıştır. [İç kapak]

103 Karl Marx, *Kapital*, Üçüncü Cilt Birinci Kitap, *Ekonomi Politiğin Eleştirisi* (Çev: Mehmet Selik) (Ankara: Sevinç Matbaası, Ocak 1970), 310 s. Sol Yayınları.

Karl Marx'ın eseri Das Kapital'in Üçüncü Cildini (Dietz Verlag, Berlin, 1964-Friedrich Engels tarafından yayınlanmış, Hamburg 1894 baskısına göre-) Doç. Dr. Mehmet Selik Almanca aslından dilimize çevirmiş ve İngilizce çevirisiyle karşılaştırdıktan sonra, kitap, Kapital (Üçüncü Cilt, Birinci Kitap) adı ile, Sol Yayınları tarafından Ocak 1970 tarihinde, Ankara'da Sevinç Matbaası'nda dizdirilip bastırılmıştır." [iç kapak]

104 Karl Marx, *Kapital*, Üçüncü Cilt Birinci Kitap *Ekonomi Politiğin Eleştirisi* (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Sevinç Matbaası, Ocak 1970), 310 s. Sol Yayınları, İkinci baskı.

ride kimlerin katkısı olduğu konusunda sonradan ciddi bir tartışmanın ortaya çıkmasıdır.

Bu durumun sebebini Muzaffer İlhan Erdost yıllar sonra açıklar. Erdost'a göre, Erdoğan Başar [Erdoğan Berktay] ilk kitaptan itibaren redaksiyona dâhil olmuş, Mehmet Selik de bu durumun muhakkak kitapta belirtilmesini istemiş, Erdost da yayıncı olarak bu durumu kitabın iç sayfasında belirtmiştir. Ancak yine Erdost'un belirttiğine göre, Mehmet Selik, Birinci Cildin İkinci Kitabının çevirisini getirdiği zaman, Sadun Aren'in kendisini, doçentlik tezi için sunacağı *Kapital*'in çevirisinde akademik herhangi bir titri olmayan birinin çeviriyi gözden geçirmesinin doçentlik tezine gölge düşürebileceği konusunda uyardığını söyleyerek, Erdoğan Başar isminin kitaptan kaldırılmasını ister. Erdost bunun üzerine "İkinci kitapta bu ifadeyi koymadık" diye yazar. Ancak bu anlatımda bir hata olmalıdır. Zira Erdoğan Başar [Berktay] katkısı 2. Kitapta çıkarılmış değildir. Yukarıda belirttiğim gibi 2, 3 ve 4. Kitaplarda belirtilmiş, ancak son kitap olan 5. Kitapta ve 3. Cildin birinci kitabında ve ayrıca Birinci Cildin Birinci Kitabının ikinci baskısında belirtilmemiştir. En azından bu son iki kitapta yer almaması belirtilen kaygıyla ilgili olabilir. Ancak 3. Cildin birinci kitabı çıktığında da Mehmet Selik artık "doçent" olmuştur. Mehmet Selik, bu ismin haksız yere yazıldığını belirtirken, Erdost ise aslında Mehmet Selik ile birlikte belirtilmesi gereken çevirmenin Erdoğan Başar/Berktay olduğunun altını çizer.[105] Hatta başlangıçta üçünün bir araya gelerek, Mehmet Selik'in Almancadan yaptığı çeviriyi Erdoğan Başar/Berktay'ın İngilizcesinden takip ettiğini ve karşılaştırarak redaksiyon yaptıkları-

105 Bkz. Muzaffer İlhan Erdost, "Kapital'i Kirletmek", *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011* (Ankara: Kuban Matbaacılık, 7 Kasım 2011), s. 43-47 ve Balkan Talu, "Kapital'in Türkçe İmtihanı" [Kapital'i Türkçe'ye Kazandıran Muzaffer İlhan Erdost Darbelerle, Ölümle, Yasaklarla Örülü Hikâyesini Anlatıyor], *Yeni Aktüel*, No. 175 (12-19 Kasım 2008), s. 28 ve *Katalog 7 Kasım 2009*, s. 14.

nı, sonra da Selik'in redaksiyon işini kendilerine bıraktığını anlatır. Böylece Erdoğan Başar/Berktay'ın neredeyse çeviriyi yeniden yaptığını, kendisinin de Türkçesine katkı yaptığını ifade eder.[106]

Aşağıda değineceğim gibi, Muzaffer İlhan Erdost, önce Sol Yayınları tarafından basılan bu eserin, kendisi hapisteyken Mehmet Selik tarafından 1974'te Odak Yayınları'na verilmesine tepki duymuş ve bu çevirinin daha sonra 2011 yılında Yordam Kitap tarafından tekrar basılması üzerine de sert eleştirilerinin yer aldığı uzun bir yazıyı kaleme almıştır. Erdost, Mehmet Selik'in *Kapital*'in yalnızca Birinci Cildin Birinci Kitabını Almancadan çevirdiğini, geri kalan kitapları "Almanca ile İngilizce arasında fark olmadığını" belirterek, İngilizceden çevirdiğini iddia eder. Son olarak, Erdost, Mehmet Selik'in isteği üzerine Birinci Cildin sonunda yer alan Marx'ın ünlü sözü "Mülksüzleştirenler Mülksüzleştirilirler" cümlesinin doçentlik tezinin reddedilme kaygısıyla konulmasını istemediğini, kendisinin buna itiraz ettiğini, hakem olarak çevirmenlik de yapan Kenan Somer'e gittiklerini, Kenan Somer'in bunun sorumluluğunun çevirmende olacağını belirtmesi üzerine kitapta yer almadığını belirtir. Ancak kitabı gören Mehmet Ali Aybar'ın Selik'i uyarmasıyla sonraki baskıda eklenmesini istemiş ve ekleme Odak Yayınları'ndan basılırken yapılmış.[107] Erdost, ayrıca, çeviride dil sorunları olduğunu belirterek

106 Muzaffer İlhan Erdost, "Bilmeyen Ne Bilsin Bizi" (Sol Yayınları Üzerine Anımsatmalar), *Katalog 7 Kasım 2006*, s. 25, Balkan Talu, "Kapital'in Türkçe İmtihanı" [Kapital'i Türkçe'ye Kazandıran Muzaffer İlhan Erdost Darbelerle, Ölümle, Yasaklarla Örülü Hikâyesini Anlatıyor], *Yeni Aktüel*, No. 175 (12-19 Kasım 2008), s. 28 ve *Katalog 7 Kasım 2009*, s. 14.

107 Muzaffer İlhan Erdost, "Bilmeyen Ne Bilsin Bizi" (Sol Yayınları Üzerine Anımsatmalar), *Katalog 7 Kasım 2006*, s. 26 ve Balkan Talu, "Kapital'in Türkçe İmtihanı" [Kapital'i Türkçe'ye Kazandıran Muzaffer İlhan Erdost Darbelerle, Ölümle, Yasaklarla Örülü Hikâyesini Anlatıyor], *Yeni Aktüel*, No. 175 (12-19 Kasım 2008), s. 28 ve *Katalog 7 Kasım 2009*, s. 14.

"Bilimsel Sosyalizm" terminolojisinin Türkçede yeni oluşmakta olduğu bir sırada kavramların Türkçe karşılıklarının bulunması zorluğuna dikkat çeker. Bu bağlamda Mehmet Selik'in çeviride kullandığı "artı-değer" yerine "artık-değer" kavramlarını eleştirir.[108]

Odak Yayınları, *Kapital* ve polemiğin başlaması

Kapital'in ilk cildinin baskısı aslında sorunlarla başlamıştır. *Kapital*'in, Mehmet Selik çevrisiyle Sol Yayınları tarafından basılan bu ilk çeviri girişimi, 12 Mart Muhtırası ve cuntasının tasallutu da araya girince tamamlanamaz. Muzaffer İlhan Erdost gözaltına alınır, 3,5 yıl aralıksız hapis yatar. Sol Yayınları'nın deposuna da el konulmuş ve mahkeme süresince Sol Yayınları kitapları satılamamıştır. Ancak mahkemenin kazanılmasıyla "beraat eden" Sol Yayınları'nın kitapları yeniden vitrinlerde görülür. Erdost hapisteyken *Halkçı* gazetesinde, Sol Yayınları'nın beraat eden kitapları isim değiştirerek o sırada kardeşi İlhan Erdost tarafından yeni kurulan Onur Yayınları tarafından basılacağı şeklinde kafa karıştıran bir haber çıkar. Haber şöyledir:[109]

> **Sol Yayınları Satışa Çıktı**
> Mahkemelerde görülmekte olan davası sonuçlanan ve beraat eden Sol Yayınları yeniden satılmaya başladı. Uzun sü-

108 Balkan Talu; "Kapital'in Türkçe İmtihanı" [Kapital'i Türkçe'ye Kazandıran Muzaffer İlhan Erdost Darbelerle, Ölümle, Yasaklarla Örülü Hikâyesini Anlatıyor], *Yeni Aktüel*, No. 175 (12-19 Kasım 2008), s. 28 ve *Katalog 7 Kasım 2009*, s. 14.

109 "Sol Yayınları Satışa Çıktı", *Halkçı*, (16 Aralık 1973) *Koleksiyon 7 Kasım Onur Yayınları*, (Yayına Hazırlayan Muzaffer İlhan Erdost) (Ankara: Onur Yayınları, Şahin Matbaası, 1997), s. 93 ve Muzaffer İlhan Erdost, "Kapital'i Kirletmek", *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011* (Ankara: Kuban Matbaacılık, 7 Kasım 2011), s. 43.

redir davası sürmekte olan yayınların beraat eden kitapları tekrar kitapevlerinin vitrinlerine çıktı. Bu arada yayınların adı Onur Yayınları olarak değiştirildi. Bu konuda konuşan yayınevi yöneticisi, bundan böyle yeni basılacak kitaplarla tekrar baskı yapılacak kitapların "Onur Yayınları" olarak piyasaya çıkacağını bildirdi.

[Bu haberin hemen altında da şu kısa haber yer alır.]

ODAK KİTABEVİ İLK KİTABINI YAYINLADI

Kısa bir süre önce açılan "Odak Kitapevi" yöneticileri dağıtım ve yayınevi olarak da çalışacaklarını belirterek geçtiğimiz günlerde dağıtıma da başlamışlardır. Kitabevi "Sosyalizmin Alfabesi" kitabını yayınlayarak yayın hayatına başlamış oldu.

Odak Kitapevi yöneticileri bir iki hafta içinde iki kitap daha yayınlayacaklarını söylediler.

Bu haberin yayınlandığı sırada hapiste olan Muzaffer Erdost, haberi okur okumaz kardeşi İlhan Erdost'a bir mektup yazarak hazırladığı tekzibin *Halkçı*'ya gönderilmesini ister.[110] Tekzip şöyledir:[111]

---

110 İLHAN ERDOST

Sevgili Kardeşim,

Halkçı'da bizimle ilgili bir haber var. Ben gerekli cevabı yazdım. Hemen tapesini yap. Halit Ağbeye götür; okuyun. Gerekli düzeltmeleri yaptıktan sonra, bir taksiyle ve mümkünse birlikte Halkçı'ya giderek, açıklamanın 6'ıncı sayfada ve tam ve doğru yayınlanmasını sağlayın.

Gözlerinden öperim.

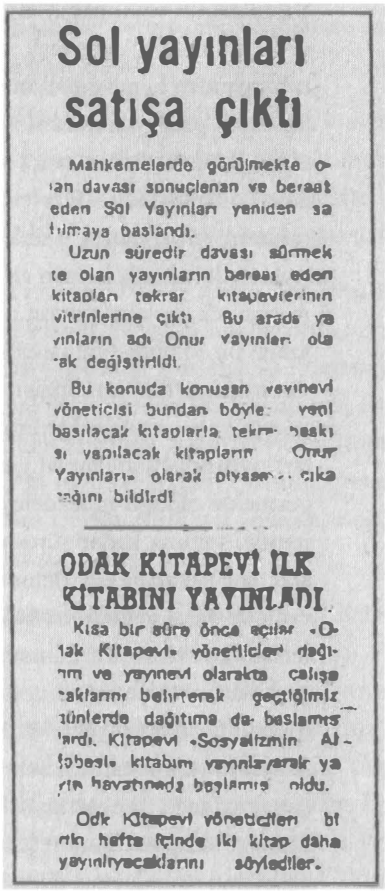
18.12.1973

Muzaffer Erdost

Koleksiyon 7 Kasım Onur Yayınları (Yayına Hazırlayan Muzaffer İlhan Erdost) (Ankara: Onur Yayınları, Şahin Matbaası, 1997), s. 93.

111 "Sol Yayınları Yönetmeninin Açıklaması", *Halkçı*, (18 Aralık 1973), aktaran *Koleksiyon 7 Kasım Onur Yayınları* (Yayına Hazırlayan Muzaffer İlhan Erdost) (Ankara: Onur Yayınları, Şahin Matbaası, 1997), s. 93 ve Muzaffer İlhan Erdost, "Kapital'i Kirletmek", *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011* (Ankara: Kuban Matbaacılık, 7 Kasım 2011), s. 43.

SOL YAYINLARI YÖNETMENİNİN AÇIKLAMASI 18 Aralık 1973

Sol yayınları satışa çıktı

Mahkemelerde görülmekte o- lan davası sonuçlanan ve beraat eden Sol Yayınları yeniden sa tılmaya başlandı.

Uzun süredir davası sürmek te olan yayınların beraat eden kitapları tekrar kitapevlerinin vitrinlerine çıktı. Bu arada ya yınların adı Onur yayınları ola rak değiştirildi.

Bu konuda konuşan yayınevi yöneticisi bundan böyle yeni basılacak kitaplarla tekra- baskı sı yapılacak kitapların Onur Yayınları olarak piyasa- çıka cağını bildirdi.

ODAK KİTAPEVİ İLK KİTABINI YAYINLADI

Kısa bir süre önce açılan «O- dak Kitapevi» yöneticileri dağı- tım ve yayınevi olarakta çalışa caklarını belirterek geçtiğimiz günlerde dağıtıma da başlamış lardı. Kitapevi «Sosyalizmin Al- fabesi» kitabını yayınlayarak ya yın hayatında başlamış oldu.

Odak Kitapevi yöneticileri bi rkaç hafta içinde iki kitap daha yayınlıyacaklarını söylediler.

Halkçı, 16 Aralık 1973.

Sayın Gazetenizin 16 Aralık 1973 günlü sayısında, "Sol Yayınları Satışa Çıktı" başlığı altında yayınlanan haberde, "Sol Yayınları"nın adının "Onur Yayınları" olarak değiştirildiği ve yayınevinin yöneticisine atfen de, bundan sonra tekrar baskısı yapılacak kitapların "Onur Yayınları" adı altında yayınlanacağı hususları yer almaktadır. Haberin gerçekle ilgisi yoktur. Sol Yayınları yönetmeni olan benimle de kimse konuşmuş değildir. "Sol Yayınları", adını değiştirmemiştir. Geçirdiğimiz yılların gerek yayın, gerek yurt sorunları deneyimlerinden yararlanmış olarak, Türk kültürüne hizmete daha tutarlı ve daha iyi şekilde devam edeceğimiz tabiidir.

Onur Yayınlarını ise kardeşim İlhan Erdost kurmuştur. Sol Yayınları arasında yayınlanmış olmakla birlikte, Sol Yayınlarının konusuna girmeyen Darwin'in bir kitabını Onur

Yayınlarının yayınlamış olmasından da, haberde belirtilen şekilde bir sonuç çıkarmak mümkün değildir. Onur Yayınları bir yandan kendisine konu aldığı bilimler felsefesi dalında bir yayın programı düzenlerken, diğer yandan Türkiye iktisat tarihi dalında bir başka yayın programının çalışmalarını da sürdürmektedir. Gazetenize, bizim adımıza haber ulaştıranların tertip içinde oldukları kanısındayım. Sol Yayınlarıyla ilgili haberin hemen altında, yayınlarımızın ilk kitapları arasında yer alan ve son olarak dördüncü baskısını yaptığımız bir kitabın aynı çevirisini yayınlayan yeni bir yayınevinin haberinin yer alması, iki haberin de aynı kaynaktan çıktığı konusundaki kanımı güçlendirmektedir. Sol Yayınları, kurulduğu andan şu güne kadar, yayınlanabilmesi için vermekte olduğu mücadeleyi, demokratik ve yasal kurallar içinde, sonuna kadar sürdürme azmi ve inancındadır. Esasen, Sol Yayınları adı, demokratik özgürlükler için, demokratik ve yasal yoldan mücadele verenlerin simgelediği isimlerden biri olmuştur kanısındayım. Bu isim, ya yaşar ya da yaşamaz; ama değiştirilmesi mümkün değildir; buna bizim hakkımız olmamak gerekir. Esasen Sol Yayınlarının yaşamasını veya yaşamamasını belirleyecek olan, artık bizim kişisel çabamız değil, toplumun sahip olacağı düzeydir. Bunun gibi, aynı kitapları, bugün şu veya bu amaçla, şu veya bu yayınevinin yayınlaması da mümkündür; ama bunun, Sol Yayınları adı ile birlikte oluşan ve bütünleşen anlayış, düşünce ve davranış biçiminden ayrı bir nitelik taşıyacağı tabiidir.

Bizim içerde bulunmamızdan yararlanılarak, daha çevirdikleri kitaplar adliye mahzenlerinde iken aynı çevirileri başka yayınevlerine satan çevirmenler ile, kitaplarımız adliye mahzenlerinde bekletilirken, aynı kitapların aynı çevirilerini yayınlayan ve bu yetmiyormuş gibi bazı Sol Yayınlarını yayınlamak için çevirmenlere tekliflerde bulunan yayınevleri ve benzerleri tarafından, Sayın Gazetenize iletilme-

si muhtemel bizimle ilgili sinsice uydurulmuş haberlere yer vermemenizi dilerim. Saygılarımla.

Ancak bu dönemde daha önce Sol Yayınları'nın bastığı *Kapital*, çevirmeni Mehmet Selik tarafından –yine o sırada yeni kurulan– Odak Yayınları'na götürülmüş ve bastırılmıştır.[112] Erdost, Mehmet Selik'in bu girişimini şöyle anlatır:

> 12 marttan (1971) 14 Temmuz 1974'e kadar cezaevinde kaldım. 1974 başlarında Ecevit-Erbakan koalisyonu, yeni bir özgürlük havası getirdi – yayınlar için. Ben içerideydim. Kesinleşmiş 37,5 yılım ve devam eden iki davam var. Bir gün görüşe geldiğinde İlhan [Erdost] "Gözün aydın, *Kapital* yayınlandı!" dedi. Bizim yayınladığımız çevirinin aynısı. M. Selik demiş ki bu adam içeride 30-40 yıl yatacak, *Kapital* o kadar bekler mi? haksız da değil hani...[113]

Ama o sırada depoda bulunan Üçüncü Cildin Birinci Kitabının 4.000 adedinin satılması imkânsız hale gelir.[114]

Sonuç olarak Mehmet Selik, çeviriyi tamamen kendi eseri olarak görerek basılması için Odak Yayınları'na götürmüştür. Böylece *Kapital*'in Birinci Cildinin tamamı iki kitap olarak 1974'te ve yine İkinci Cilt atlanarak, Üçüncü Cildin Birinci Kitabı 1975'te olmak üzere toplam 3 kitap halinde yayınlanmıştı.[115] İkinci Cildin atlanıp, neden Üçüncü Cildin

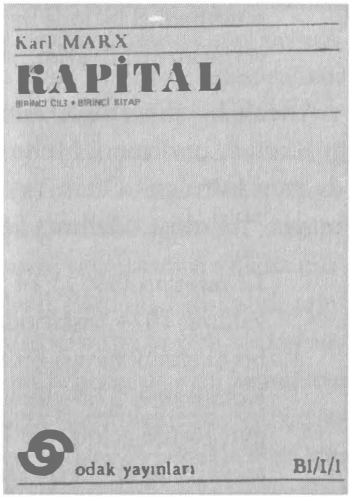
112 "Odak Kitabevi İlk Kitabını Yayınladı", *Halkçı*, (16 Aralık 1973), Muzaffer İlhan Erdost, "Kapital'i Kirletmek", *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011* (Ankara: Kuban Matbaacılık, 7 Kasım 2011), s. 43.

113 Muzaffer İlhan Erdost, "Bilmeyen Ne Bilsin Bizi", (Sol Yayınları Üzerine Anımsatmalar), *Katalog 7 Kasım 2006*, s. 26.

114 Muzaffer İlhan Erdost, "Kapital'i Kirletmek", *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011* (Ankara: Kuban Matbaacılık, 7 Kasım 2011), s. 43.

115 Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt Birinci Kitap, (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Sevinç Matbaası, Mayıs 1974), 543 s., Odak Yayınları: 1, Bilim Dizisi: 1.
Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt İkinci Kitap, (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Kalite Matbaası, Aralık 1974), 608 s., Odak Yayınları: 11, Bilim Dizisi: 1-2.
Karl Marx, *Kapital*, Üçüncü Cilt Birinci Kitap, (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: [M.Y], Nisan 1975), 713 s., Odak Yayınları: 15, Bilim Dizisi: 1-3.

Birinci kitabının basılacağına dair, Birinci Cilt Birinci Kitapta herhangi bir açıklama yapılmaz. Ancak Birinci cilt ikinci kitapta "Yayınevinin Notu" başlığıyla şu açıklama yazılır:

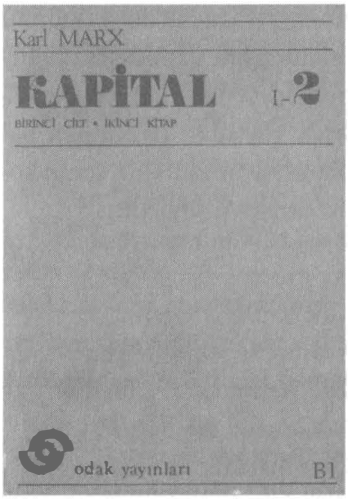
Kapital, Odak Yayınları, 1974.

> ...Doç. Dr. Mehmet Selik'in Almanca baskısından dilimize kazandırdığı bu eseri, şu sıra ve düzen içinde basmakta yarar görüyoruz: Birinci Cilt iki kitap olarak, Birinci Cildin ardından Üçüncü cilt, yine iki kitap olarak yayınlanacak ve üçüncü cildi de ikinci cilt, tek kitap olarak izleyecektir. (Birinci Cilt, İkinci Kitap, s. 5)

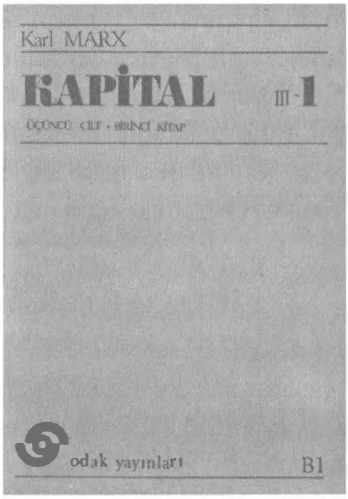
Üçüncü Cildin Birinci Kitabına ise Yayınevinin Notu başlığı ile şu açıklama eklenir:

> ...Elinizdeki bu Türkçe baskı Almanca aslından dilimize Doç. Dr. Mehmet Selik tarafından aktarıldı. Bilindiği gibi üçüncü cildi de birinci ciltte olduğu gibi iki kitap olarak çıkacak, ve bunu ikinci cilt tek kitap olarak hemen izleyecektir.
>
> Bilimsel Sosyalizm'in bu temel eserinin üçüncü cildinin yayımlanmasını, Türkiye'de tartışılan ve hâlâ duru bir açıklığa kavuşamayan güncel sorunlara ışık tutacağı inancıyla ikinci ciltten öne aldık. [Üçüncü Cilt, Birinci Kitap, s. 5]

Aslında bu tercihin nedeni Odak Yayınları'nın belirttiği gibi "Türkiye'de tartışılan ve hâlâ duru bir açıklığa kavuşamayan güncel sorunlara ışık tutacağı inancı" değildi. Daha önce de belirttiğim gibi bu tuhaf durumun sebebi Mehmet

Kapital, Odak Yayınları, 1974.

Kapital, Odak Yayınları, 1974.

Selik'in doçentlik tezi konusundaki öncelik ve tercihinden başka bir şey değildi.

Sonuçta *Kapital*'in Mehmet Selik tarafından Odak Yayınları'na bastırılması Mehmet Selik ve Muzaffer İlhan Erdost'un arasının açılmasına sebep olacaktı. Erdost bu duruma tepki duyacak, 1970'te basılan *Kapital*'in 3. Cildinin Birinci Kitabından 4.000 adedin depoda kaldığından ve atmak zorunda kaldıklarından yakınacaktır.[116]

Hatta Erdost, yukarıda da belirttiğimiz gibi, yıllar sonra bu çevirilerin tamamen ve yalnızca Mehmet Selik'e ait olmadığını, çevirilerde Erdoğan Berktay'ın da kendisinin de hakkı olduğunu ileri sürecektir.[117] Buna karşılık Mehmet Selik, daha o sıralarda Odak Yayınları'ndan basılan *Kapital*'in içine ayrı bir kâğıt olarak katlanıp konan bir sayfa açıklama

116 Muzaffer İlhan Erdost, "Kapital'i Kirletmek", *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011* (Ankara: Kuban Matbaacılık, 7 Kasım 2011), s. 43.

117 Bu ithamların yer aldığı bir kaynak için Muzaffer İlhan Erdost, "Kapital'i Kirletmek", *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011* (Ankara: Kuban Matbaacılık, 7 Kasım 2011), s. 43-47.

notu eklemiş ve çevirinin tamamen kendisine ait olduğunu anlatmıştır. Ayrıca çevirinin Almancadan yapıldığını belirtir.[118] *Kapital*'in içinde "Çevirenin Notu" başlıklı ayrı bir kâğıt bulunmaktadır. Bu kâğıt, Odak Yayınları tarafından basılan *Kapital*'in orijinal sayfası olarak değil, kitabın içine konan ayrı kâğıttaki açıklama şeklindedir ve şöyledir:[119]

> ÇEVİRENİN NOTU
>
> KAPİTAL'in 1. Cildinin bu yeni baskısında gecikmiş fakat hâlâ da zorunlu olan bir açıklamada bulunmam gerekiyor.
>
> 1. Cilt daha önce Sol Yayınları tarafından beş ayrı kitap halinde yayınlanmıştı.
>
> Birinci Kitap'ta şu açıklayıcı ifade yer alıyordu:
>
> "Karl Marx'ın eseri Kapital'in 1. Cildinin bütününü Mehmet Selik Almanca aslından dilimize çevirmiş ve [...] ile birlikte İngilizce çevirisiyle karşılaştırdıktan sonra, Sol Yayınları tarafından Kapital adı ile, Birinci Kitap Ocak 1966 tarihinde, ... bastırılmıştır."
>
> İkinci Kitap'ta ifade farklılık gösteriyordu: "... Dr. Mehmet Selik, eserin İngilizcesiyle de karşılaştırarak, Almanca aslından dilimize çevirmiş; çeviriyi [...] ile birlikte gözden geçirdikten sonra, ... bastırılmıştır."

---

118 Mehmet Selik, "Çevirenin Notu" başlığını taşıyan bu açıklamada, Sol Yayınları arasında çıkan birinci cildin 5 kitap halindeki basımının iç kapaklarında yazan farklı ibarelere dikkat çeker. Buna göre 1. Kitapta yer alan çevirinin yalnızca Mehmet Selik tarafından yapıldığı bilgisine karşılık, 2., 3. ve 4. kitaplarda "Erdoğan Başar ile birlikte gözden geçirdikten sonra" ibaresi eklenmesine itiraz eder ve bunun doğru olmadığını yazar. Çevirinin Almanca aslından yapıldığını ve Erdoğan Başar'ın bu sürece hiç dâhil olmadığını, dolayısıyla çevirinin tamamen kendisine ait olduğunu net bir şekilde ifade eder. Selik'in yazdığı açıklamada ismi zikredilmeden katkısı olmadığı belirtilen ve "[Bay X]" olarak anılan kişi Erdoğan Başar [Berktay]'dır. Muzaffer İlhan Erdost 2008'de *Yeni Aktüel*'e verdiği röportajda Erdoğan Berktay olarak zikreder. *Yeni Aktüel*, No. 175 (12-19 Kasım 2008), s. 28.

119 Ankara, Nisan 1974 [Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt Birinci Kitap, (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Odak Yayınları, 1974), kitap içi notu]. Bu notu ileten Hayri Erdoğan'a teşekkür ederim.

Üçüncü ve Dördüncü Kitaplarda aynen bu ifade yer alıyordu.

Beşinci Kitap'ta ifade gene farklı idi:

"... Dr. Mehmet Selik, Almanca aslından dilimize çevirmiş ve İngilizcesiyle karşılaştırdıktan sonra, ... bastırılmıştır."

Görüldüğü gibi, aynı iş ve metin için üç farklı içerikli bir açıklama yapılmış bulunuyordu. Ve bu, neresinden bakılırsa bakılsın, dürüst ve saygılı bir davranış değildi. Ve gene hemen belirtmeliyim ki, benim saflığımın ve iyi niyetimin ve heyecanımın sömürülmesinin sonucu olarak doğan bu duruma o zaman karşı çıkmış fakat engel olamamıştım.

İfadelerin birincisine göre: çevirmen M. Selik eseri "Almanca aslından dilimize çevirmiş ve [Bay X] ile birlikte İngilizce çevirisiyle karşılaştır[mış.]" Burada Almanca aslından yapılan çevirinin eserin İngilizce çevirisiyle karşılaştırıldığı ve bu işin [Bay X] ile birlikte yapıldığı söyleniyor.

İkinci ifadeye göre: çevirmen M. Selik eseri "eserin İngilizcesiyle de karşılaştırarak, Almanca aslından dilimize çevirmiş, çeviriyi [Bay X] ile birlikte gözden geçir[miş.] Burada Almanca aslından yapılan çevirinin eserin İngilizce çevirisiyle karşılaştırılmasının M. Selik tarafından yapıldığı ve metnin bir kez de Bay X ile birlikte "gözden geçirildiği" söyleniyor.

Üçüncü ifadede ise Bay X'ten ve dolayısıyla "gözden geçirme"den hiç söz edilmiyor.

Bu ifadelerin hiçbiri doğru değildir.

Gerçek şudur: Çeviri, söylendiği gibi, Almanca aslından yapılmıştır; İngilizce çevirisinden çeviri sırasında zaman zaman sadece yararlanılmıştır; metnin İngilizce metinle baştan sona bir karşılaştırılması ne çevirmenin kendisi tarafından ve ne de Bay X ile birlikte yapılmamıştır. Bunun gibi, Bay X ile birlikte yapılmış bir gözden geçirme olmamıştır.

Bay X başlangıçta Sol Yayınları sahibinin bir tür 'danışman'ı ve yakın dostu idi. Beşinci Kitap yayınlanırken ara-

larındaki 'iş' ve dostluk ilişkisi sona ermiş ve Bay X yayınevinden ayrılmış bulunuyordu. Ve Bay X'e Kapital çevirisinden bir 'pay' tanıma nedeni ortadan kalkmıştı.

Yeni baskı için metin baştan sona gözden geçirilmiş ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Bu gözden geçirme ve düzeltmeler sırasında bana sabırla, titizlikle ve bilgili eleştirileriyle yardım eden arkadaşım Süleyman Gedik'e teşekkür ederim.

Bundan önceki baskının Beşinci Kitabının bir kısmının çevirisi sırasında çok değerli yardımlarını gördüğüm arkadaşım Cem Eroğul'a olan büyük teşekkür borcumu açıkça ifade etmek fırsat ve olanağını ancak şimdi bulabiliyorum.

Bu baskıda yer alan Dobb'un Giriş yazısını İngilizce'den çeviren Salih Ak arkadaşıma da teşekkür borçluyum.

Son olarak, Kapital'i Türk okuruna yeniden ve daha mükemmel bir biçimde sunmak işini üstlenmiş ve ona yayın listesinin başında yer vermiş bulunan Odak Yayınevi'ne takdir ve teşekkürlerimi ifade etmek isterim.

Bu kez 1. Cilt iki kitap olarak yayınlanacak, 1. Cildi gene ayrı iki kitap halinde 3. Cilt izleyecek, bunun da ardından 2. Cilt bir kitap olarak gelecektir.

Muzaffer İlhan Erdost, Mehmet Selik'in çevirdiği ve Sol Yayınları olarak kendilerinin hazırladıkları redaksiyonla basılan *Kapital*'in, –önce Doğan ve Cem yayınevlerine götürülmesine onların yayınlamaması sebebiyle– Odak Yayınları arasından kendi çevirilerinin aynen yayınlanmasına 1997'de çıkardığı *7 Kasım Onur Yayınları* adlı bir katalogda yayınladığı belgelerle tepkisini sürdürmüştür.[120] Ayrıca 2008 yılın-

120 Muzaffer İlhan Erdost hazırladığı bir eserde *Kapital*'in 1974'te Odak Yayınları'ndan çıkmasına duyduğu tepkinin bir sonucu olarak bazı belgeler/gazete kupürleri yayınlanır. Bkz. *Koleksiyon 7 Kasım Onur Yayınları* (Yayına Hazırlayan Muzaffer İlhan Erdost) (Ankara: Onur Yayınları, Şahin Matbaası, 1997), s. 93.

da Erdost ile "*Kapital*'in Türkçe İmtihanı" [*Kapital*'i Türkçe'ye Kazandıran Muzaffer İlhan Erdost Darbelerle, Ölümle, Yasaklarla Örülü Hikâyesini Anlatıyor] başlığı ile yapılan röportajda Mehmet Selik'e yönelik suçlamalarını ilk kez açık bir şekilde dile getirmiştir.[121] Bu olaya dair benzer suçlama ve ifadeler 2011 yılındaki *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011*'de de yer alır. Şu ifadeler kendisinindir: "Mehmet Selik çevirisi etik açıdan, ideolojik açıdan "onursuz"laştırılmış bir çeviridir, kirletilmiş ve kirlenmiş bir çeviridir. Eskilerin deyişiyle lanetlidir."[122] 1974 yılında başlayan bu tartışma, biraz aşağıda değineceğim gibi günümüzde hâlâ devam etmektedir.

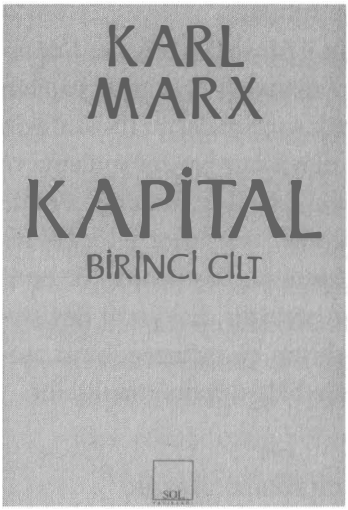
Kapital'in Tamamı ilk kez eksiksiz olarak Türkçede-Alaattin Bilgi çevirisiyle *Sol Yayınları: "Kapital Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili"*

Muzaffer İlhan Erdost, *Kapital*'in Odak Yayınları tarafından basılmasından sonra 1974 yılında daha hapishanedeyken *Kapital*'in yeni bir çevrisini yaptırmak için harekete geçer. Kendisinin ifadesiyle o sırada *Kapital*'i çevirebilecek Seyhan Erdoğdu, Vahap Erdoğdu ve Sevim Belli hapiste, Mihri Belli ise yurtdışındadır. Böylece daha önce Sol Yayınları'nın ilk kitabı olarak yayınlanan Oscar Lange'nin *Sosyalizmin Yeni Meseleleri* adlı eseri çevirmiş olan Alaattin Bilgi ile anlaşırlar. Aslında bu sıralarda Alaattin Bilgi de *Kapital* çevirisi için zaten hazırlıklara başlamıştır. Erdost 3 ciltlik tam baskının kısa hikâyesini şöyle yazıyor:[123]

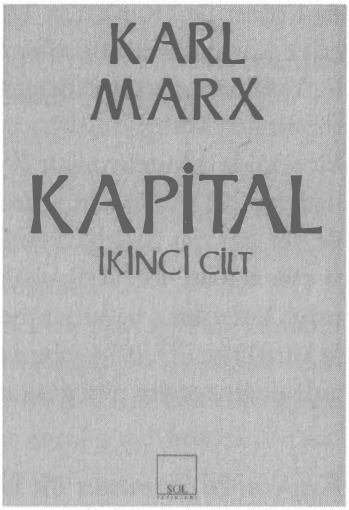
121 Balkan Talu, "Kapital'in Türkçe İmtihanı" [Kapital'i Türkçe'ye Kazandıran Muzaffer İlhan Erdost Darbelerle, Ölümle, Yasaklarla Örülü Hikâyesini Anlatıyor], *Yeni Aktüel*, No. 175, (12-19 Kasım 2008), s. 26-28.

122 "Mehmet Selik çevirisi etik açıdan, ideolojik açıdan "onursuz"laştırılmış bir çeviridir, kirletilmiş ve kirlenmiş bir çeviridir. Eskilerin deyişiyle lanetlidir." Muzaffer İlhan Erdost, "Kapital'i Kirletmek", *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011* (Ankara: Kuban Matbaacılık, 7 Kasım 2011), s. 44.

123 *Katalog 7 Kasım 2009*, s. 16-17.

Kapital, Birinci Cilt, 1975.

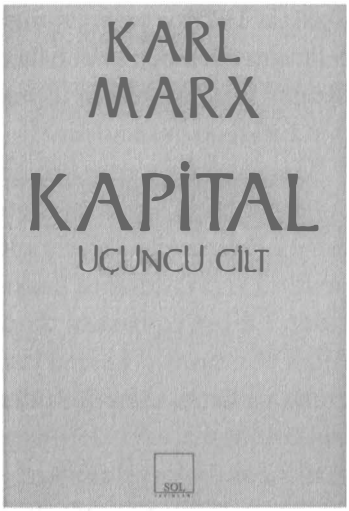

Kapital, İkinci Cilt, 1976.

> Çevirmen Mehmet Selik, yayınevinin, dolayısıyla Erdoğan Berktay'ın birebir katkısıyla işlediği çevirileri, salt kendi çevirisiymiş gibi, ben cezaevindeyken bir başka yayınevine satınca, *Kapital*'i ikinci kez, Sol Yayınları'nın ilk kitabı Oscar Lange'nin Sosyalizmin Yeni Meselelerini çeviren Alaaddin Bilgi'nin çevirmesini istedim. Ben cezaevindeydim. Ama Alaaddin Bilgi çeviriye başlamadan Genel Aftan yararlanarak çıkmıştım. İlhan, Alaaddin'e Umurbeye Kapital'lerin İngilizce değişik baskılarını, Almancasını, sözlük ve defter gönderiyor, Naşide tape ediyor, tapesi ile defter yazımı karşılıklı okunuyor, tape metin İlhan Erdost, Vahap Erdoğdu, Seyhan Erdoğdu, Ahmet Kardam (ve başlangıçta Kenan Somer) tarafından redaksiyondan geçiyor, basımevine dizgiye gidiyor.

Vahap Erdoğdu, Ahmet Kardam ve İlhan Erdost'un katkı ve redaksiyonu sonrasında Alaattin Bilgi'nin yaptığı *Kapital* ilk tam Türkçe çevirisinin birinci cildi 1975 yılında bası-

lır. Böylece daha önce Türkiye'de *Kapital*'in ilk cildini ve 3. Cildin ilk kitabını ilk kez basan Sol Yayınları, bir kez daha öncülük etmiş ve *Kapital*'in 1867'deki ilk cildinin basımından yaklaşık 110 yıl sonra *Kapital*'in 3 cilt halinde eksiksiz olarak Türkçe çevirisini yayınlamaya başlamıştır. Birinci cilt Temmuz 1975'te *Kapital: Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili* başlığı ile yayınlanmıştır.[124] İkinci cilt Ağusto 1976[125] ve üçüncü cilt

Kapital, Üçüncü Cilt, 1978.

124 Karl Marx, *Kapital Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili*, Birinci Cilt (Çev. Alaattin Bilgi) (Ankara: Sol Yayınları, Temmuz 1975) (2. baskı, Mart 1978), (3. baskı, Ekim 1986), (4. baskı, Ekim 1993), 5. baskı, Ekim 1997), (6. baskı, Ekim 2000), (7. baskı, Mayıs 2004), (8. baskı, Kasım 2007), (9. baskı, Ocak 2009), (10. baskı, Mayıs 2011) ve (11. baskı, Şubat 2015).

"Karl Marx'ın *Capital, A Critical Analysis of Capitalist Production* (Cilt I, Lawrence & Wishart, Londra 1970) adlı yapıtını, Almanca Üçüncü Baskısından Samuel Moore ve Edward Aveling tarafından çevrilen ve Friedrich Engels tarafından gözden geçirilen İngilizcesinden Alaattin Bilgi dilimize çevirmiş, ve kitap, *Kapital, Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili* Birinci Cilt, adı ile, Sol Yayınları tarafından, Temmuz 1975 tarihinde Ankara'da Orsel Matbaası'nda, dizdirilip bastırılmıştır."

125 Karl Marx, *Kapital Ekonomi Politiğin Eleştirisi*, İkinci Cilt (Çev. Alaattin Bilgi) (Ankara: Sol Yayınları, Ağustos 1976) (2. baskı, Haziran 1979) 580 s. (3. baskı, Kasım 1992), (4. baskı, Ekim 1997), (5. baskı, Mart 2003), (6. baskı, Ekim 2006), (7. baskı, Şubat 2009) (8. baskı, Ekim 2011) ve (9. baskı, Eylül 2015).

"Karl Marx'ın *Capital, A Critical of Political Economy* (Cilt II, Progress Publishers, Moskova, 1974) adlı yapıtını, İngilizcesinden Alaattin Bilgi dilimize çevirmiş, ve kitap, *Kapital, Ekonomi Politiğin Eleştirisi*, İkinci Cilt, adı ile, Sol Yayınları tarafından, Ağustos 1976 tarihinde, Ankara'da, Çağ Matbaası'nda dizdirilip bastırılmıştır."

"YAYINLAYANLARIN NOTU

Kapital'in ikinci cildi, Karl Marx'ın ölümünden sonra, Friedrich Engels tarafından hazırlanmış ve son biçimine sokulmuştur. Yapıtın ilk Almanca baskısı 1885'te yayınlanmıştır. 1893 ikinci Almanca baskısı da aynı şekilde Engels

Ağustos 1978'de yayınlanmıştır.[126] Günümüze kadar baskıları devam eden bu çeviri hâlâ en çok rağbet gören çevirilerden biridir. Üçüncü Cildin toprak rantı ile ilgili bölümünü Seyhan Erdoğdu çevirmiştir.[127]

Alaattin Bilgi'nin çevirdiği *Kapital*'in bu baskısı Engels'in editörlüğünde, Almanca üçüncü baskısından Samuel Moore ve Edward Aveling'in yaptığı İngilizce çevirisinden yapılmıştır. Eserin Almanca baskısı ile Editions Sociales'in yayınladığı Fransızca baskısı da çeviri için zaman zaman başvurulan el altındaki kaynaklardandır. Özellikle Marx'ın sağlığında ve kendi denetiminden geçerek yayınlanan Fransızca baskısı İngilizceden Türkçeye çevirisi sırasında Alaattin Bilgi'nin çok işine yaramıştır. Alaattin Bilgi çeviriyi yapıp bir kenara çekilmemiş, her baskısı için yeniden kontrol ettiği gibi kimi düzeltme ve değişiklikler de yapmıştır.[128]

---

tarafından hazırlanmıştır. Türkçeye, Engels tarafından düzenlenen baskısını esas alan ve elyazmaları ile kontrol edilerek hazırlanan İngilizce baskısından (*Capital*, Cilt II, Progress Publishers, Moskova 1974) çevrilmiştir.

İngilizce çeviride yer yer karşılaşılan güçlüklerin giderilmesinde, Almanca (*Das Kapital*, Zweiter Band,-Karl Marx-Friedrich Engels, Werke, Band 24, Dietz Verlag, Berlin, 1975) ve Fransızca (*Le Capital*, Livre Deuxieme, Tome I, II, Editions Sociales, Paris, 1974) baskılarından yararlanılmıştır. Engels'in "Önsöz"de özel olarak belirttiği teknik güçlüklerin, kusursuz olarak sunulmasına özen gösterilmiştir.

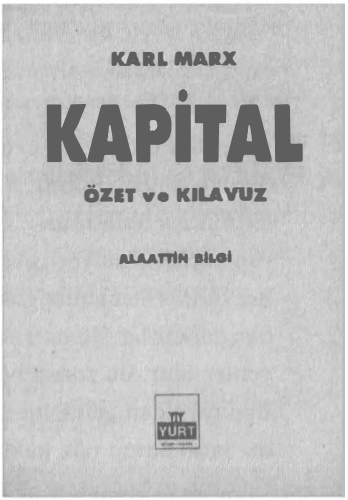
"Dizinler" bölümünde yer alan "Kısaltmalar" ve "Ağırlıklar, Ölçüler, Paralar"! Almanca baskıdan alınmış, "Yabancı Sözcük, Terim ve Deyimler" Almanca Baskıdan esinlenerek Sol Yayınları tarafından düzenlenmiş, "Simgeler" Sol Yayınları tarafından konmuştur. Öteki dizinler, çeviriye esas alınan İngilizce baskıya göre hazırlanmıştır."

126 Karl Marx, *Kapital*, Üçüncü Cilt (Çev. Alaattin Bilgi) (Ankara: Sol Yayınları, Ağustos 1978) (2. baskı, Şubat 1990), (3. baskı, Ekim 1997), (4. baskı, Mart 2003), (5. baskı, Ekim 2006), (6. baskı Şubat 2009) (7. baskı, Ekim 2011) (8. baskı, Kasım 2016).

127 Balkan Talu, "Kapital'in Türkçe İmtihanı" [Kapital'i Türkçe'ye Kazandıran Muzaffer İlhan Erdost Darbelerle, Ölümle, Yasaklarla Örülü Hikâyesini Anlatıyor], *Yeni Aktüel*, No. 175 (12-19 Kasım 2008), s. 28.

128 Alaattin Bilgi, "Kapital'in Türkçe Çevirileri, Terim ve Kavram Sorunları", *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, Cilt 1, 1848-1871, İletişim Yayınları, İstanbul, 1989, s. 262-263.

Alaattin Bilgi, *Kapital Özet ve Kılavuz*

Karl Marx, *Kapital*, Özet ve Kılavuz, Alaattin Bilgi, 1992.

Alaattin Bilgi yalnızca *Kapital*'in tam çevirisini gerçekleştirmekle kalmayacak, Türkiye'de bir ilke de imza atacak ve Türkiye'den bir isim olarak çevirisini yaptığı *Kapital*'in özet ve kılavuzunu hazırlayacaktır. Daha önce anlattığım gibi *Kapital*'in 1867'de Almanya'da yayınlanmasından sonra Carlo Cofierge'nin İtalyanca yaptığı özet o kadar tutmuştur ki dünyada birçok dile çevrilmiştir. Yine hatırlanacağı gibi İtalyanca 1878'de basılan ve sonra hemen Fransızcaya çevrilen eser Türkçeye ilk kez Suphi Nuri İleri tarafından 1936'da çevrilecektir. Dünyada bazen *Kapital*'in kendisinden daha fazla rağbet gören özet veya kısaltmalarının Türkçe ilk örneği Alaattin Bilgi tarafından verilir ve *Kapital Özet ve Kılavuz* adıyla yayınlanır.[129] Alaattin Bilgi, özellikle gençlerin 3 devasa ciltten oluşan *Kapital*'i okumak konusunda gözlerinin yıldığı yakınmasını duyunca *Kapital* için bir özet ve kılavuz hazırlamaya karar verir. Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi'nin davetlisi olarak 1980'lerin ortasında Moskova'da bulunduğu sırada, Akademi'de Marx'ın bütün eserlerinin yayımından sorumlu Marksizm-Leninizm Enstitüsü'nde konunun uzmanlarıyla görüşmek ve kendi hazırladığı taslakları tartışmak olanağı bulur. Dönüşünde de kitabı hazırlar

129 Karl Marx, *Kapital Özet ve Kılavuz*, Yurt Kitap Yayın, Ankara, 1992, 334 s.

ve 1992 yılında basılır. Kitabın başında aşağıdaki açıklamalar dikkat çeker:[130]

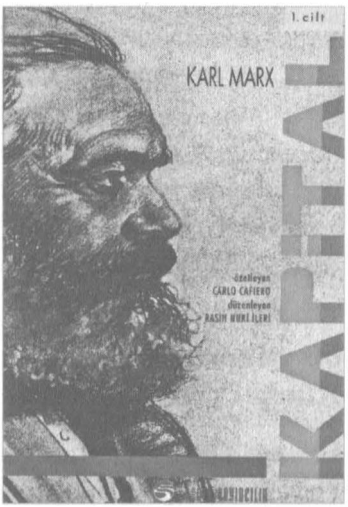
> ...Şimdi böyle bir elkitabı hazırlamaya niçin gerek duyduğumu anlatmak istiyorum.
>
> ...
>
> *Kapital* okuru için geçerliliğini daima koruyan bir sorun olduğu da hep bilinir: Yapıtın oylumu ve kimi teorik yerlerinin zor anlaşılması. Özellikle genç okurlar –zaten okurun yaşlısı olmuyor galiba– kendi deyimleriyle, "*Kapital*'in her biri, briket kalıbı gibi üç cildinin" gözlerini yıldırdığından yakınırlar. Bu özet ya da kılavuz kitap yapılamaz mı diyenler olur. Bu sorun beni hep düşündürdü, tedirgin etti. Kapital elden geldiğince yaygın okunmalı ve tartışılmalıydı. Satın alınıp rafa kaldırılan kitap, kitap bile sayılmazdı. Çevirmeni olarak bu konuda bir şeyler yapmam gerektiğine inanıyordum.
>
> Bu düşünceyle, özet için kılavuz için çeşitli taslaklar hazırladım, üzerine çalıştım. 1980 yılı ortalarında, Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi'nin çağrılısı olarak Moskova'da bulunduğum sırada, Akademi'de ve Marx'ın bütün eserlerinin korunması ve yayımından sorumlu Marksizm-Leninizm Enstitüsü'nde bu konunun uzmanlarıyla, hazırladığım taslaklar üzerinde görüş alışverişinde bulundum. Ayrıntıların mayalanması epeyce sürdü. Ve sonunda, amacı *Kapital*'in daha rahat okunmasını sağlamak olan bu kılavuz ve özet ortaya çıktı. "Rahat okunması" derken, Marx'ın, şu sözlerini anımsatmak isterim: "Bilime giden düz ve kestirme yol yoktur ve ancak onun dik patikalarında yorucu tırmanmaları göze alanlar pırıltılı doruklarına ulaşabilirler." [Karl Marx, *Kapital*, Birinci Cilt, (Sol Yayınları, Ankara, Mart 1978, Mayıs 1986, s. 31.]

130 Karl Marx, *Kapital Özet ve Kılavuz*, Yurt Kitap Yayın, Ankara, 1992, s. 15-16.

***

Kitabı hazırlarken, temel kavramları, tanımları kategorileri, özgün metindeki kısım, bölüm ve kesimleri izleyerek elden geldiğince ayrıntılı vermeye çalıştım. Özel yorum ve eleştirilerden kaçındım. Amacım okuru *Kapital* ile başbaşa bırakmak, ona yalnız gerekli ipuçlarını vermekti. Okur bu özet ve kılavuzu okurken, *Kapital*'in birinci cildini de yanında bulundurur ve bu cilde yapılan göndermelerden yararlanarak konuyu aslından da izlerse, özellikle teorik irdelemeleri çok daha kolay kavradığını farkedecektir....

Rasih Nuri İleri, *Kapital* özet çevirinin yeni basımı

Karl Marx, *Kapital*, derleyen Rasih Nuri İleri, 1996.

Suphi Nuri İleri'nin çevirdiği 1936'da basılan ve 1938'de yasaklanan, sonra 1965'te sol literatürün basılabilmesini olanaklı kılan Anayasa Mahkemesi kararı sonrasında ilk basılan sol eserin, bu kez Rasih Nuri İleri çevirisiyle Carlo Cafiero'nun *Kapital Özeti* olduğunu belirtmiştim. 1965 yılında basılan *Kapital Özeti* 1996 yılında bir kez daha yayınlanacaktır. Künyesi şöyledir. Karl Marx, *Kapital 1. Cilt*, Özetleyen Carlo Cafiero, Düzenleyen Rasih Nuri İleri, Scala Yayıncılık, İstanbul, Mart 1996, 120 s. Emek Kürsüsü dizisi; 2.

Rasih Nuri İleri kitaba yazdığı önsözde Türkiye İşçi Partisi'nin Anayasa Mahkemesi'ne açtığı dava ve bu dava vesile-

siyle "bilimsel eserlerin" yayınlanabileceği kararının çıkması ardından 1965'teki *Kapital Özet*'in yayınlanış hikâyesini anlatır. Ayrıca Carlo Cafiero'nun hayatı ve fikirlerine de değindiği gibi *Kapital Özet*'in eksikliklerine dair de ciddi eleştirilerini sıralar.[131]

> ...Kapitalin Birinci Cildinin sunduğumuz özeti, bütün olumlu yönlerine karşın, önce toprak rantı konusunu ele almamakla, sonra da, kapitalist toplumu bir bütün olarak incelememekle; ticaret sektörünü, kredi kurumlarını, ekonomik fazla üretim krizlerini ve emperyalizmi tüm güncellikleri ile vermemektedir. Sadece bu sorunları çözmek için gerekli olan anahtarı, yani bütün ekonomik değerlerin, meta, mal üretiminde emek-gücü tarafından yaratıldığını, artı-değerin niteliğini bize bilimsel olarak kanıtlamaktadır.
>
> Bu özet böylece bende onu tamamlamak ihtiyacını doğurdu. Kapitalin Üç cildinden Rosa ve Lenin'in Emperyalizm adlı eserlerine kadar, bu görevi yerine getiren temel yapıtlar bulunmaktadır. Ancak benim amacım bu konuları bir lise öğrencisinin, bir sanayi işçisinin veya sendikacının kolayca kavrayabilecekleri bir düzeyde ve kalınlıkta özet olarak vermektir...

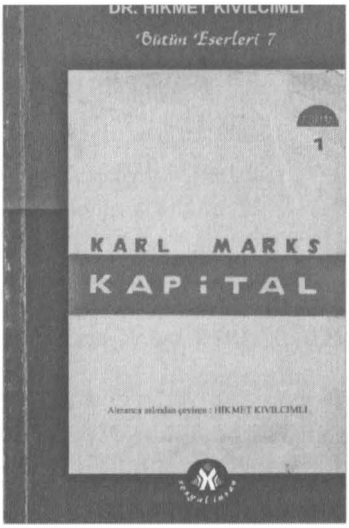
60 yıl sonra Kıvılcımlı'nın *Kapital* çevirisinin tıpkıbasımı

Hikmet Kıvılcımlı'nın orijinal dili olan Almancadan çevirmeye başladığı ve ancak 7 forması yayınlanan *Kapital* çevirisi girişimi 2007 yılında tıpkıbasım olarak Sosyal İnsan Yayınları tarafından "Kıvılcımlı'nın Bütün Eserleri" dizisi içinde yayınlanır. Bulunması neredeyse imkânsız olan bu 7 for-

131 Karl Marx, *Kapital 1. Cilt*, Özetleyen Carlo Cafiero, Düzenleyen Rasih Nuri İleri, Scala Yayıncılık, İstanbul, Mart 1996, s. 9-14.

manın bir araya getirilmesi önemlidir. Kıvılcımlı'nın *Kapital* çevirisinin basımı o sırada yapılmakta olan *Kapital* Sempozyumu'na da yetiştirilmiştir.

Künyesi şöyledir: Karl Marks, *Kapital* (Almanca aslından çeviren Hikmet Kıvılcımlı), *Kapital Formaları 1-7*, Sosyal İnsan Yayınları, İstanbul, Kasım 2007, 102 s. Dr. Hikmet Kıvılcımlı Bütün Eserleri: 7, Çeviri Dizisi: 1.

Karl Marx, *Kapital*, Hikmet Kıvılcımlı, tıpkı basım, 2007.

Yayınevi kitabın başına şu notu koymuştur:

> Yayınevinin Notu
> Kendisinin de belirttiği üzere, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, 15 yıllık Marksizim bilgi ve deney birikiminin ışığında, 1937 yılında Kapital'in çevirisine girişir. Büyük emek ve zaman harcayarak, "En doğru Almanca aslından" yapmaya başladığı çeviriyi, 1929 yılında Fransızcadan yaptığı çeviri taslaklarıyla karşılaştırır.
>
> Kıvılcımlı, Kapital eserinin yayınlanmasında, 71 formadan oluşan birinci kitabın basımını "*ilk hedef*" olarak belirler. Her yıl bir cilt yayımlamak üzere, 4 yıllık bir yayın süresi öngörür.
>
> 1937 yılının *1 Mayıs günü* ilk fasikülünü yayınlayarak başlattığı Kapital çevirisinin, ancak 7 fasikülünü yayınlama fırsatı ve olanağı bulabilir.
>
> Kapital, çevirisini Kıvılcımlı'nın özgün ve çeviri eserlerinin 7. si olarak, "Kıvılcımlı'nın Bütün Eserleri" dizisi içinde

yayınlıyoruz. Kapital'i yayınlanışının 140. ve Türkçeye çevrilişinin 70. Yılı nedeniyle, diğerlerinden farklı olarak, *tıpkı basım şeklinde* okurların değerlendirmesine sunarken; insanlığın maddi, manevi her türlü baskı ve sömürüden kurtarmak için ömürlerini adayan Karl Marks'ı ve Hikmet Kıvılcımlı'yı sevgiyle, saygıyla ve şükranla anıyoruz. s. 3.

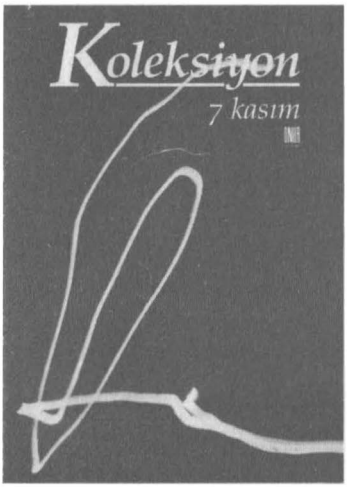
Kapitalizmin krizi, Karl Marx ve *Kapital*'e rağbet

Kapital dünyada[132] ve Türkiye'de her zaman rağbet görmüştür. Sol Yayınları 1967'de 5 kitap olarak tamamladığı *Kapital*'in birinci cildinin her bir kitabını 5.000 olarak basar. Sol Yayınları'nın 1975'ten itibaren yayınlamaya başladığı 3 ciltlik *Kapital* ise 10.000 adet olarak baskıya verilir. 12 Eylül darbesi nedeniyle *Kapital* basımlarına 8 yıl ara verilir. Sonra bu baskı sayısı 5.000'e, 3.000'e, 2.000'e kadar iner. Baskı sayısı azalırken baskı aralıkları da uzar. Ancak 2007'de 3.000 adet basılır.[133]

Dünyada ve Türkiye'de özellikle 2007 ekonomik krizi ile birlikte kapitalizmin yeniden ve ciddi şekilde sorgulandığı bir dönemde *Kapital*'e olan rağbet artarken, kapitalist sistemin kendi yarattığı içsel dinamiklerle bir gün yok olacağını söyleyen Marx'a da ilgi arttı. Marx ve sosyalizme yönelik bir tür entelektüel özür dileme durumu yaşandı. Ertesi yıl 2008'de dünyada çeşitli yayınevleri *Kapital*'in yeni baskılarını yapmaya başladılar. Bu rağbet, *Kapital, Manifesto* ve üzerinde Karl

132 Aşağıdaki linkte Google scholar üzerinden en çok atıf yapılan sosyal bilimler çalışmaları var. Buna göre 1950'den eski çalışmalar arasında *Kapital* birinci. Genel listede de ilk 25'te. 20. yüzyıldan önce yayınlanıp bu genel listeye girebilen iki kitap var. *Milletlerin Zenginliği* ve *Kapital*.
http://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/2016/05/12/what-are-the-most-cited-publications-in-the-social-sciences-according-to-google-scholar/ Bu bilgiyi Kıvanç Yiğit Mısırlı'ya borçluyum.

133 *Katalog 7 Kasım 2009*, s. 17.

Koleksiyon, Sol Yayınları, 1997.

Marx resmi olan tişörtlerin ve pulların da piyasada satılmasına yol açtı. Örneğin aynı yıl misafir öğretim üyesi olarak bulunduğum Köln Üniversitesi'nde de Marx ve Sosyalizm üzerine birçok toplantı düzenlenmiş, Alman öğrenciler duvarlara *Kapital* ve Marx afişleri ve pulları yapıştırmışlar, adeta Marx'ı yeniden keşfetmişlerdi. Almanya genelinde de *Das Kapital* satışlarının çok ciddi bir artış gösterdiği hatta çok satanlar listesine girdiği, yüzde 300'lük bir satış artışı gözlendiği ve birinci sıraya yükseldiği görülmüştü. Frankfurt Kitap Fuarı'nda "En Çok Satan Kitap" olur. İngiliz BBC televizyonu Marx'ın satış patlamasını internet sitesinin ana sayfasından 'Turning Red' yani 'Kızıla Dönüş' manşetiyle vermişti.[134] Bu dönemde Türkiye'deki manşetlerden bazıları da şöyledir:

134 Avrupa'da yok satıyor.

Yaşanan küresel krizle sorgulanan kapitalizm, sosyalizmin en büyük teorisyeni Karl Marx'ın 'Das Kapital' kitabının satışlarını patlattı. Küresel ekonomik kriz, komünizmin kuramsal kurucusu Karl Marx'ı en çok satanlar listesinde üst sıralara taşıdı. Kapitalist sistemin kendi yarattığı içsel dinamiklerle bir gün yok olacağını söyleyen Marx'ın 'Das Kapital'inin satışları patladı. Marx'ın kitap satışları Almanya'da yüzde 300 oranında artış gösterdi.

Marx'ın *Kapital*'i Avrupa'da Çok Satıyor – Yaşanan küresel krizle sorgulanan kapitalizm, sosyalizmin en büyük teorisyeni Karl Marx'ın '*Das Kapital*' kitabının satışlarını patlattı[135]

Karl Marx'a Rağbet Var[136]

Bankaların Umudu Marx-[137]

Marx'ın *Kapital*'ine İlgi 10 Kat Arttı, Tişörtleri İnternette Satılmaya Başladı[138]

Kapital'e yönelik ilgi Türkiye'de de ciddi bir şekilde artmıştır. *Kapital* ile ilgili birçok kitap basılmıştır. Bu dönemde –öncesinde ve sonrasında– *Kapital* ile ilgili yayınlanan başlıca eserler arasında şunları sayabilirim: Walter Schellenberg, *Kapital Üzerine Temel Kurslar*,[139] *Das Kapitali Nasıl Okudum* (Yazan: Fadıl Kocagöz Çizen: Ahmet Sipahioğlu),[140] Yıl-

---

"Burjuva kendi mezar kazıcılarını yaratacak", "Kapitalizm kendi kendini yok edecek" gibi tespitlerde bulunan Alman filozof, bu sözleri 19'uncu yüzyılda yazıya dökmüştü. Karl Marx, Alman sosyal bilimci Friedrich Engels ile birlikte yazdığı ve 1848'de tamamlanan 'Komünist Manifesto' kitabına "Kapitalizm, kendini yok etmeye yol açacak içsel dinamikler yaratacaktır, tıpkı feodalizm gibi..." sözleriyle başlamıştı. Bugün yaşanan krizle birlikte kapitalizmi sorgulayanlar "Kapitalizmin çökmeye mahkum olduğunu" söyleyen Marx'ı okuyor.

İngiliz BBC televizyonu Alman filozofun satış patlamasını internet sitesinin ana sayfasından 'Turning Red' yani 'Kızıla Dönüş' başlığıyla duyurdu.

Alman yayınevleri özellikle 'Das Kapital'in çok satıldığını belirtiyor. Son dönemlerde ekonomik kriz çıkana kadar satışları 200'lere düşen kitap 2008'de bin 500 adet sattı. Üç cilt olan 'Das Kapital'in Türkçe çevirisi toplam 2 bin 106 sayfa. (*Radikal*).

23 Ekim 2008 [http://www.hurriyet.com.tr/dunya/10190174_p.asp]

135 *Radikal*, 23 Ekim 2008, s. 15.

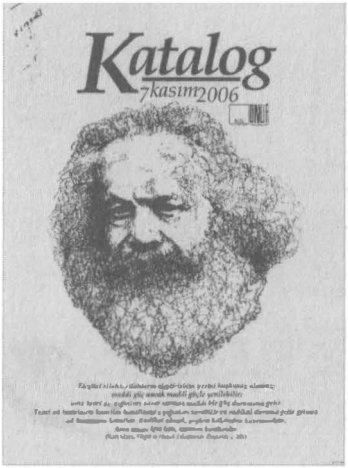
136 *Cumhuriyet*, 18 Ekim 2008, s. 1.

137 *Cumhuriyet*, 1 Kasım 2008, s. 1.

138 *Hürriyet*, 26 Ekim 2008, s. 8.

139 (Çev. Ş. Bakırsan) (İstanbul: Konuk Yayınları, 1976) 161 s., ikinci baskı 1979, 128 s. Sonraki baskı (İstanbul: Sosyal Yayınları, 1999), 176 s.

140 (İstanbul: Doğruluk Matbaası, 1991), 116 s.

Katalog, Sol Yayınları, 7 Kasım 2006.

maz Okumuş, *Laz Kapital*,[141] Louis Althusser-Etienne Balibar-Roger Establet-Pierre Macherey-Jacques Ranciere, *Kapital'i Okumak*,[142] Ernest Mandel, *Marx'ın Kapitali*,[143] Ben Fine-Alfredo Saad Filho, *Marx'ın Kapitali*,[144] David Smith, Phill Evans, *Karl Marx Kapital Yeni Başlayanlar İçin*,[145] Anthony Brewer, *Kapital'i Okuma Kılavuzu*,[146] Duncan K. Foley, *Kapital'i Anlamak (Marx'ın İktisat Teorisi)*,[147] Nail Satlıgan-Sungur Savran-E. Ahmet Tonak, *Kapitalin İzinde*,[148] Roman Rosdolski, *Marx'ın Kapital'inin Oluşumu*,[149] David Harvey,

141 (İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 2006), 152 s. İkinci baskı *Laz Kapital I* (İstanbul: Cadde Yayınları, 2008), 117 s.

142 (Çev. A. Işık Ergüden) (İstanbul: İthaki Yayınları, 2007), 730 s.

143 (Çev. Osman S. Binatlı) (İstanbul: Yazın Yayıncılık, 2008).

144 (İstanbul: Yordam Kitap, 2008), 216 s.

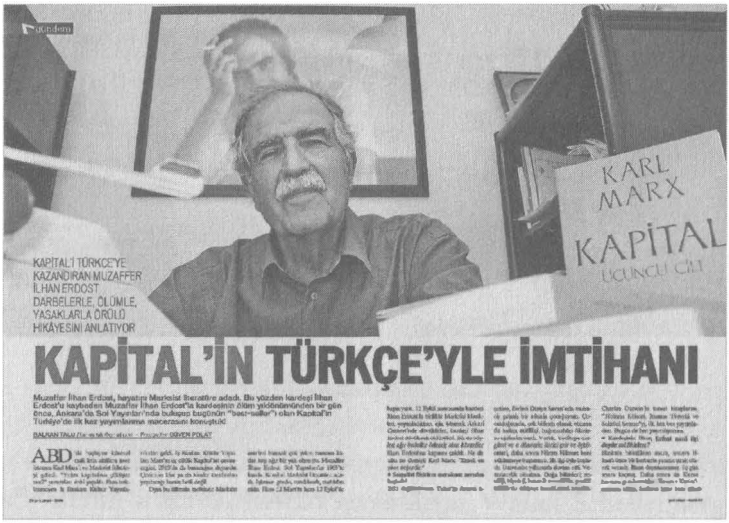
145 (İstanbul: Versus Yayınları, 2009), 187 s.

146 (Türkçesi: Uğur Selçuk Akalın) (İstanbul: Kalkedon, 2009), 232 s.

147 (Çev. Hakan Öngel) (İstanbul: Arkadaş Yayınevi, 2010), 243 s.

148 (İstanbul: Yordam Kitap, 2012), 480 s.

149 (Çev. Cumhur Atay-Münevver Çelik) (İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2012).

Aktüel, İlhan Erdost, 2008.

Marx'ın Kapital'i İçin Kılavuz[150] ve Mike Wayne, *Yeni Başlayanlar İçin Kapital*.[151]

Bu sırada İş Bankası'nın *Kapital*'i 3 cilt halinde yayınlayacağı haberi çıkmış ve tartışma yaratmıştı. Daha 2007'de 24-25 Kasım günlerinde "140. Yılında Kapital'in Güncelliği" başlığı ile *Kapital* üzerine iki günlük büyük bir sempozyum Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası'nın (Petrol-İş) Merkez Binası'nda düzenlendi. Kıvılcımlı'nın ilk baskısı 7 forma halinde 1937'de yapılan yarım kalmış *Kapital* çevirisinin tıpkıbasımı da bu sempozyuma yetiştirilmişti.

Sempozyum programı şöyledir:

> ***Sempozyum: "140. Yılında Kapital'in Güncelliği"***
>
> 24-25 Kasım 2007-Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası'nın (Petrol-İş) Merkez Binası

150 (İstanbul: Metis Yayınları, 2012), 371 s.

151 (Çev. Ümit Şenesen) (İstanbul: Yordam Kitap, 2014).

Kuran kursuna gidişini anlatır akrabalarımız. Fakülteyi bitirince, bir evimiz oldu Ankara'da. İlhan'ı yanımıza aldık. Ortaokulu ve liseyi bizim yanımızda okudu. İlhan'ın sol fikirlere eğilimi burada başladı. TİP'te, gençler arasında bu eğilimi gelişmiş olmalı. Ben askerliğimi tamamlayıp Ankara'ya geldikten ve Sol Yayınları kurulduktan sonra İlhan'la birlikte çalıştık. Ben 12 Mart'ta içeri girdikten sonra yayınevinin bütün yükünü İlhan üstlendi. O dönemde İlhan olmasaydı, hem lup'ishanedeki geçimimizi sağlayamazdık, hem de yayınevi devam edemezdi.

1930'lardan beri saklanan kitaplar

• Sol Yayınları'nı kurduğunuzda basacağınız yayınları nasıl belirlediniz?

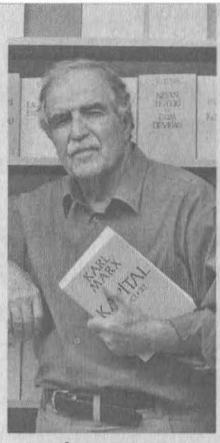
Sosyalist yayınları basmaya karar vermiştim ama yine de literatüre çok da fazla hâkim değildim. Bana çeviri yapmaları için gittiğim arkadaşlarım 1930'lardan beri sakladıkları, korudukları kitapları çıkardılar. Örneğin dediler ki, Erdoğan Berktay bir kitap çevirdi, size vermek istiyor. Ben de o sırada bu işe yeni başlıyorum. Evine gittiğimde Lenin'in Fransızca bir kitabını gösterdi bana. "Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması"... Yayınlanmasının hukuki olanağı var mı, dedim. Çarlık Rusyası döneminde bile yayınlandığını söyledi. Lenin'e öyle başladık. Çevirmen arkadaşlar da yardımcı oldular. Onların getirdiği kitapları da değerlendirerek Marx, Engels, Lenin ve Stalin'in kitaplarının bir listesi oluşmaya başladı.

• Devletin baskılarıyla nasıl baş ettiniz?

Örneğin "Komünist Manifesto"yu, "Komünist Manifesto'nun Doğuşu" adıyla yayınladık. Çünkü, daha önce Bilim ve Sosyalizm Yayınları kitabı Komünist Manifesto adıyla yayımlamış ve kitap hemen toplatılmış, yayınevinin sahibi Süleyman Ege mahkûm olmuştu. Amerika'da Manifesto'nun doğuşunu irdeleyen Dirk J. Struik'in, "Komünist Manifesto'nun Doğuşu" adıyla yayımladığı kitabı, gene Struik'in adıyla yayınladık. Manifesto ve bütün ünsüzlerle birlikte. Komünist Manifesto'yu daha önce "Marx-Engels, Seçme Yapıtlar"ın birinci ciltinde de yayımlamışık. Kitabı toplatılmaktan böyle kurtardık.

• Kapital'in basılış süreci nasıldı?

İlk kitaplar yayımlandıktan sonra bana dediler ki, Mehmet Selik Kapital'i çevirmiş, sen basar mısın? O sırada benim Kapital'i basabilecek teknik olanağım yoktu. Bu yüzden basmak istemiyordum. Birgün, Mehmet Selik beni aradı. Selik, Kapital'in ilk ciltlerinin 150-200 sayfalık bir bölümünü çevirmişti. Tezi için Kapital'i okurken demiş ki "Bu böyle olmayacak, ben bunu çevireyim." Almanca'dan çevirmişti. Ama Türkçe'si sorunluydu. Erdoğan Berktay, Mehmet Selik ve ben, redaksiyonunu birlikte yaptık bir süre. Sonra Mehmet Selik, bize bıraktı redaksiyon işini. Berktay'la birlikte tamamladık. Terim tartışmaları da yapıldı. Çünkü bilimsel sosyalizmin terminolojisi Türkçe'deyeni oluşturuluyordu. Örneğin bütün ısrarlara karşın, "artı-değer" değil, "artık-değer" kullanıldı Selik'in çevirisinde. Bir de Mehmet Selik, Kapital'in birinci ciltlerinin sonunda bulunan "Mülksüzleştirenler mülksüzleştirilirler" cümlesinin kısmını istemedi. Akademik kariyerinin tehlikeye girmesinden çekiniyordu. Selik çevirisinde o cümle çıkartılmıştı.

"İŞ BANKASI, MÜLKSÜZLEŞENLERİ MÜLKSÜZLEŞTİREN BİR SERMAYE KURULUŞU OLARAK KAPİTAL'İ BASMAYI KENDİ İDEOLOJİSİYLE NASIL BAĞDAŞTIRACAK?"

Hapishanede çeviri yapma sanatı

Kapital'in birinci ciltinin çevirisi böyle bitti. Daha sonra ikinci cilt'i atlayıp üçüncü ciltini yayımlamaya başladık, çünkü Mehmet Selik tezi için üçüncü ciltin rant konusu dışındaki ilk bölümlerini kullanacaktı. 12 Mart geldi, ben cezaevine girdim. İlhan, bir gün cezaevine görüşe gelmişti, Mehmet Selik'in Kapital'in çevirisini bir başka yayınevine sattığını söyledi. Redaksiyonunu yaptığımız çeviri, Odak Yayınları diye yeni bir yayınevi tarafından yayınlanmış. Selik, benden dolayı, "Bu adam 36 yıl içerde yatacak, ben onu mu bekleyeceğim" demiş. Kapital'in ikinci kez çevrilmesi bizim için gündeme gelmişti, ama ben içerdeydim. "Ekonomi Politiğin Eleştirisi"ni, yani Kapital'i çevirecek arkadaşlarımız, Seyhan Erdoğdu, Vahap Erdoğdu, Sevim Belli cezaevindeydi. Mihri Belli yurtdışındaydı. Kenan Somer, Fransızca biliyordu. Kapital'in Fransızca birinci cildi, Marx tarafından değiştirilmişti. Alaaddin Bilgi vardı dışarıda, Sol Yayınları'nın ilk kitabı Oscar Lange'nin "Sosyalizmin Yeni Meseleleri"ni çevirmişti. İlhan'la ona haber gönderdim. İçerde kalırsak, hepimize ayrı ayrı çeviri'nin bir kopyası iletilir, sonra ben bunları birleştiririm diye düşünüyordum, Ama genel aftan yararlanıp çıktık cezaevinden. Alaaddin Bilgi çevirisi, Vahap Erdoğdu, Seyhan Erdoğdu, Ahmet Kardam ve İlhan Erdost'un katkılarıyla redaksiyonundan geçti ve üç yıl içinde üç cildini yayımladık. Üçüncü cildin toprak rantı ile ilgili bölümünü Seyhan Erdoğdu çevirmişti.

• Bugün Kapital'i İş Bankası Kültür Yayınları basıyor. Neler düşünüyorsunuz?

Bankaların yayıncılık işine ticari amaçlarla girdiler. İş Bankası'nı Atatürk kurdu. Saygım ve ulusal bir kuruluşumuz. Yayın yapması da doğal. Ama Kapital'in, Batı'da Penguen gibi salt yayın yapan yayınevleri ve genel olarak da komünist partilerle organik bağı olan yayınevleri tarafından yayımlandığı bilinir. Yalnız Kapital'in değil, Marx ve Engels'in yapıtları da, ideolojik açıdan, sosyalist ve Marksist yayınevleri tarafından yayımlanır. Türkiye'de, bu yayınlarının yayımlanmasını Sol Yayınları üstlendi, bunun savaşımını verdi, yargılandı, tutuklandı, iskence gördü ve bir de iki kardeşten birini verdi. Şimdi, bir banka "marifetmiş" gibi "Kapital"i yayımlıyacağını duyuyor. Müjde veriş gibi. Peki ama, Marx'ın ünlü "Mülksüzleştirenler mülksüzleştirilir" sözünü, İş Bankası, mülksüzleşenleri mülksüzleştiren bir sermaye kuruluşu olarak kendi ideolojisiyle nasıl bağdaştıracak?

Aktüel, İlhan Erdost, 2008.

24 Kasım Cumartesi

Açılış Konuşması (Nail Satlıgan)

I. Oturum Kapital'in Mimarisi ve Mantığı

Kapital'in Mimarisi (Sungur Savran)

Kapital'in Mantığı (Mustafa Cemal)

Öğle Arası

II. Oturum Kapital, İşçi Sınıfı ve Sendikalar

Kapital ve İşçi Sınıfı (Tülin Öngen)

Sendikalar ve Kapital (Gaye Yılmaz)

III. Oturum Söyleşi: Kapital ve Türkiye'de İşçi Hareketi

Oturumu yönlendiren: Arzu Çerkezoğlu

Katılımcılar: Çetin Uygur, Arzu Çerkezoğlu, Ercan Atmaca, Munzur Pekgüleç, Ayşe Yumli Yeter

IV. Oturum Söyleşi: Kapital ve Sosyal Bilimler

Oturumu yönlendiren: İzzettin Önder

Katılımcılar: Sencer Divitçioğlu, Taner Timur, İzzettin Önder

Tiyatro Oyunu "Marx Geri Döndü"

Sahneleyen: Marmara Oyuncuları Sahnesi

25 Kasım Pazar

I. Oturum Kapital'in Güncelliği 1

Kapital'de İdeoloji Sorunu (Ahmet Öncü)

Kapital'in Güncelliği: Emek ve Meta Üzerinden Türkiye'yi Okumak (Fuat Ercan)

Kapital ve Türkiye'de Kapitalizmin Gelişimi/Azgelişme (Mehmet Türkay)

II. Oturum Kapital'in Güncelliği 2

Kapital'deki Kategorilerin Ampirik Çalışmalarda Kullanılması (E. Ahmet Tonak)

Kapital ve Türkiye'de Toplumsal Sınıflar (Ahmet Haşim Köse)

Kapital'de Komünizm Tasarımları (Nail Satlıgan)

Öğle Arası

Alaattin Bilgi ile Söyleşi ve Kısa Sunum-Gösterim
Panel: Kapital ve Türkiye Solu
Oturumu yönlendiren: Sevim Belli
Katılımcılar: Aydın Çubukçu, Ertuğrul Kürkçü, Metin Çulhaoğlu, Ergün Aydınoğlu, Yücel Filizler, Hacı Orman

Ayrıca 2010 yılından itibaren Ertuğrul Ahmet Tonak ve Sungur Savran öncülüğünde Özgür Üniversite'de "Kapital Okuma Seminerleri" adıyla başlayan dersler günümüzde de devam etmektedir.

Kapital'in Yordam Kitap tarafından yayınlanması ile alevlenen tartışma

Kapital ile ilgili başlayan son tartışma 2011 yılında *Kapital*'in en son 1974 yılında Odak Yayınları tarafından yayınlanan Mehmet Selik çevirisinden yola çıkarak Yordam Kitap tarafından basılmasıyla yeniden başlayacaktır.[152] Yordam Kitap, çeviriye koyduğu notta daha önceki *Kapital*

152 "Eserin orijinal adı:
Das Kapital. Band I
Kritik der politischen Ökonomie
Kapital Cilt I'in ana metninin çevirisi Mehmet Selik'e, kitabın sonunda ek olarak yer alan "Dolaysız Üretim Sürecinin Sonuçları" ile "Sözlükçe"nin çevirisi ise Nail Satılgan'a aittir. Eserin tamamında Nail Satılgan'ın kavram tercihleri uygulanmış, metin iki ayrı editör tarafından gözden geçirilmiştir. Kavram tercihlerinin sorumluluğu Nail Satılgan'a ait olmak üzere, Erkin Özalp Almancasıyla, Oktar Türel ise İngilizcesiyle karşılaştırarak metni baştan aşağı gözden geçirmişlerdir. Çeşitli çeviri sorunlarının çözümünde ve kavramların Türkçeleştirilmesinde Sungur Savran ile E. Ahmet Tonak'ın da görüşlerinden yararlanılmıştır.

Yaygın uluslararası uygulamaya uygun olarak, Kapital'in I. cildinin özgün Almanca metni için, Marx'ın yakın çalışma arkadaşı ve Marksizmin ortak kurucusu Friedrich Engels tarafından yayına hazırlanan 1890 tarihli 4. Almanca basımı (Karl Marx ve Friedrich Engels, Werke, C. XIII, Berlin [Demokratik Almanya], Dietz Verlag, 1968) esas alındı. Karşılaştırma için kullandığımız İngilizce çeviriler Samuel Moore ve Edward Aveling (Londra, Lawrence and Wishart (Moskova, Progress Publishers), 1974) ile Ben Fowkes'a (Londra, Penguin Books, 1976) aittir."

MARKSİZMİN TEMEL YAPITININ İLK CİLDİ YORDAM KİTAP'TAN ÇIKTI

'Kapital' Türkçede ilk kez aslından ve eksiksiz

Kültür Servisi - Karl Marx'ın "Kapital: Ekonomi Politiğin Eleştirisi" adlı yapıtının I. cildi, Mehmet Selik-Nail Satılgan çevirisiyle Yordam Kitap'tan çıktı. 1867 yılındaki ilk yayımlanışından bu yana Marksizmin temel yapıtı sayılan "Kapital"in II. ve III. ciltleri de çevrilip basıldığında, Marx'ın bu dev çalışması ilk yayımlanışından 150 yıla yakın bir süre sonra Türkçede ilk kez Almanca aslından ve eksiksiz olarak yayımlanmış olacak.

"Kapital"i Almanca aslından Türkçeye çevirip yayımlamaya ilk başlayan Hikmet Kıvılcımlı olmuştu. Yapıtın ilk 7 fasikülü 1937 yılı içinde yayımlanmış, ancak bu ilk girişim Kıvılcımlı'nın "Donanma davası" yüzünden tutuklanmasıyla yarım kalmıştı.

"Kapital"i özgün dilinden çevirme konusundaki ikinci girişim Mehmet Selik'ten gelmiş; Selik, 1966-67 yıllarında yapıtın I. cildini 5 kitap halinde Sol Yayınları'ndan yayımlamıştı. 1970'te ise III. cildin ilk yarısı yayımlanmıştı. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi ve Türkiye İşçi Partisi üyesi Selik, 2005'te yaşama veda etmişti. Alaattin Bilgi ise, 1975-78 yılları arasında yine Sol Yayınları'ndan "Kapital"in tamamının İngilizceden yapılmış bir çevirisini yayımlamıştı.

Yordam Kitap'ın yeni "Kapital" basımı, Selik'in çevirmiş olduğu bölümlerin gözden geçirilmiş olarak yeniden basılmasından, ayrıca daha önce Almancadan çevrilmemiş olan bölümlerin Nail Satılgan tarafından çevrilmesinden oluşuyor.

"Kapital, ilk kez aslından ve eksiksiz" haberi, *Cumhuriyet*, 9 Mayıs 2011.

çevirilerine değindikten sonra *Kapital*'in çevirisinin Mehmet Selik tarafından yapılarak 1. cildin 1966-1967 yıllarında 5 kitap olarak, 3. cildin birinci kitabının 1970'te Sol Yayınları tarafından basıldığını belirtir. Ancak *Kapital*'in üç cilt olarak tamamlanmış ilk çevirisinin onurunun Alaattin Bilgi'ye ait olduğunu da not eder. "Ancak çevirinin Almancadan değil, İngilizceden yapılmış olması, bu alandaki boşluğun bütünüyle doldurulmamış olması anlamına gelmekteydi" diyerek bir boşluğun devam ettiği iddiasında bulunur. Bu nedenle Mehmet Selik'in en son Odak Yayınları'ndan yayınlanan çevirisini Nail Satlıgan ele almış ve Almanca aslı ile karşılaştırarak yayına hazırlamıştır. Daha önce Mehmet Selik'in çevirmediği 2. cildin tamamı ile 3. cildin ikinci bölümünün de yine Nail Satlıgan tarafından çevrileceği belirtilir. Böylece *Kapital*'in Almanca aslından Türkçeye ilk tam çevirisini yayınlamaya başladığı müjdesi verilmektedir. Ayrıca "*Kapital*'in Almanca aslından Türkçeye tam çevirisini yayınlamaya başlarken Hikmet Kıvılcım-

lı'dan Alaattin Bilgi'ye kadar, bu uğurda çevirmen ve yayıncı olarak emeği geçmiş herkese gönül borcumuzu dile getirmeyi görev biliyoruz" ifadesi önemlidir. (s. 13-14)

Yordam Kitap'tan çıkan *Kapital* çevirisine iki ek yapılmıştır. Birincisi Nail Satlıgan[153] tarafından ilk kez Almanca aslından çevrilen "Dolaysız Üretim Sürecinin Sonuçları" başlıklı çalışma, diğeri ise *Kapital*'de geçen kavramların Almanca, İngilizce, Fransızca ve Türkçe karşılıklarını veren 7 sayfalık *Sözlükçe*'dir.[154] Yordam Kitap hazırlanan sözlükçeyi haklı olarak oldukça önemsemektedir.[155]

---

153 Nail Satlıgan'ın bu çeviri ve Kapital konusundaki fikirleriyle ilgili bir röportaj için http://www.sendika.org/2011/06/nail-satliganla-kapital-uzerine/ ve ölümünden sonra yayınlanan tekrarı için http://www.sendika.org/2014/04/nail-satliganin-aramizdan-ayrilisinin-1-yildonumu/

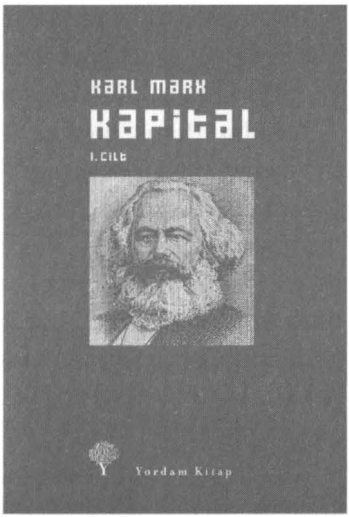
154 1. Cildin internet tanıtımında şunlar yazar: http://www.yordamkitap.com/book.php?bookId=140

> *Kapital Cilt: I (ciltli) Ekonomi Politiğin Eleştirisi*
> Karl MARX (Çeviri: Nail SATLIGAN - Mehmet SELİK)
> "Bu kitap, Karl Marx'ın ve Marksizmin temel yapıtı Kapital'in tamamını, Almanca aslından çevrilmiş olarak Türkçeye kazandırma, böylece Türkçe Marksist edebiyatın en büyük eksiğini giderme yolundaki son ciddi girişimin önemli bir adımını oluşturuyor.
>
> Marksist iktisat alanına hâkim yetkin çevirmenler Mehmet Selik ile Nail Satlıgan'ın Almanca aslından Türkçeye kazandırdığı kitap, iki editör tarafından da gözden geçirildi. Erkin Özalp Almancasıyla, Oktar Türel ise İngilizcesiyle karşılaştırarak metni baştan aşağı gözden geçirdiler.
>
> Yordam Kitap'ın bu basımı, eseri bütünleyen iki ek metni de kapsıyor:
>
> Bunlardan ilki, Marx'ın başlangıçta Kapital'in I. cildine 6. bölüm olarak koymayı düşündüğü, ancak cilde dâhil etmekten daha sonra vazgeçtiği, Marx'ın ekonomi politik eleştirisinin mantığı ve "mimari"si açısından özel bir önem taşıyan 120 sayfalık el yazmasıdır. Diğeri ise Kapital'in temel kavramlarının Almanca, Fransızca, İngilizce ve Türkçe karşılıklarını içeren bir "sözlükçe"dir."

155 "Sözlükçe"nin haklı bir övgüsü için E. Ahmet Tonak, "Kapital'de Anlatılan," *Cumhuriyet Kitap*, No. 1116 (7 Temmuz 2011), s. 23. Bu yazı ayrıca girişine bir paragraf eklenerek Yordam Kitap'ın internet sitesinde de yayınlanmıştır. Ancak tarih yanlışlıkla (24 Haziran 2011) olarak verilmiştir. http://www.yordamkitap.com/bookComment.php?commentId=184

Tonak bu konuda iki ilginç örnek vererek çeviri konusundaki isabete işaret eder. Meselâ Satlıgan'ın Almanca "konstantes kapital"in karşılığı olarak "sabit sermaye" kavramı yerine kullandığı "değişmez sermaye" kavramı ile

Çevirinin başına Yordam Kitap'ın Notu başlığı ile şu açıklama konmuştur:

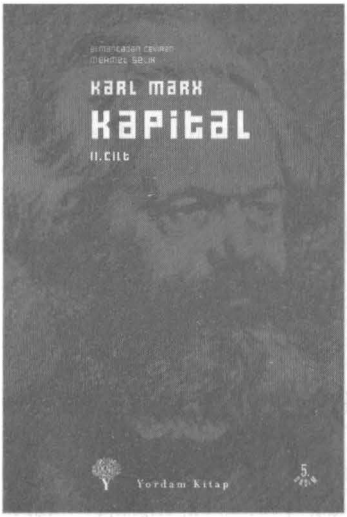
Kapital, Yordam Kitap, 2011.

> *Yordam Kitap'ın Notu - 2011*
> Elinizde tuttuğunuz kitap, Karl Marx'ın ve Marksizmin temel yapıtı Kapital: Ekonomi Politiğin Eleştirisi'nin tamamını, Almanca aslından çevrilmiş olarak Türkçeye kazandırma, böylece Türkçe Marksist edebiyatın en büyük eksiğini nihayet giderme yolunda son ciddi girişimin ilk basamağını oluşturuyor.

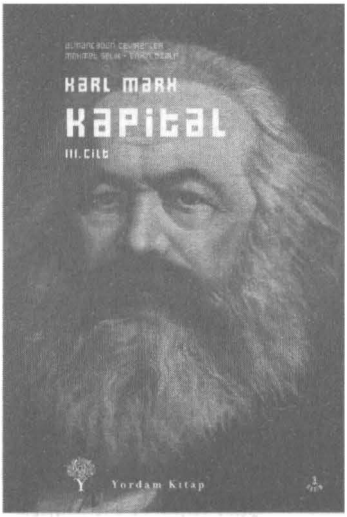
Kapital'i Almanca aslından Türkçeye çevirip yayınlamaya ilk başlayan Hikmet Kıvılcımlı'dır. 1937 yılında başlayan bu girişimi Kıvılcımlı, her ay bir fasikülü yayınlanarak dört yıla yayılacak bir tasarı olarak planlamıştı. İlk 7 fasikül 1937 yılı içinde yayınlandı; ancak bu ilk girişim, Kıvılcımlı'nın "Donanma davası" yüzünden tutuklanmasıyla yarım kaldı.

Kapital'i özgün dilinden Türkçeye çevirme konusunda ikinci ve Yordam Kitap'ınkinden önce gelen son girişim Mehmet Selik'e ve Sol Yayınları'na aittir. Bu yayın, 1966-67 yıllarında Kapital'in I. cildinin 5 kitap hâlinde yayınlanışıyla başladı; 1970'te III. cildin ilk yarısının yayınlanmasıyla devam etti ve bu noktada kesildi. Böylece Kıvılcımlı'nın I.

"ursprüngliche akkumulation" karşılığı olarak "ilkel birikim" kavramı yerine "ilk birikim" kavramlarını kullanmasının önemi üzerinde durur.

Kapital, Yordam Kitap, 2012.

Kapital, Yordam Kitap, 2015.

cildin birinci bölümüyle sınırlı kalan ilk girişiminden otuz yıl kadar sonra Kapital'in aşağı yukarı yarısı Türkçeye kazandırılmış oluyordu.

Selik Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Türkiye İşçi Partisi üyesi seçkin bir bilim insanıydı. (Kendisi, akademik hayattan ayrılışının ardından 2005'te hayata veda etti.) Bu kitap, onların, Kapital'i özgün dilinden Türkçeye kazandırma girişimlerini sürdürme ve sona erdirme çabası olarak yorumlandığında asıl anlamına kavuşacaktır.

Kapital'in Türkçeleştirilmesi konusunda son ve her üç cildi kapsayarak tamamlanmış girişimin onuru Alaattin Bilgi'ye aittir. Sol Yayınları arasında, 1975-78 yılları arasına yayılarak yayınlanan bu üç cilt, Türkiye'yi Kapital'in tamamlanmış bir çevirisinin bulunmayışı ayıbından kurtardığı için, Marx'a ve Marksizme önem veren herkesin minnet duygularını hak eden bir emeği içerir. Ancak çevirinin Almancadan değil, İngilizceden yapılmış olması, bu alan-

daki boşluğun bütünüyle doldurulmamış olması anlamına gelmekteydi.

Yordam Kitap'ın bu Kapital basımı, Mehmet Selik'in çevirmiş olduğu bölümlerin (I. cildin tamamı ile III. cildin ilk yarısı) gözden geçirilmiş olarak yeniden basılmasından, ayrıca daha önce Almancadan çevrilmemiş olan bölümlerin (II. cildin tamamı ile III. cildin ikinci yarısı) Nail Satlıgan tarafından çevrilmesinden oluşuyor. Elinizdeki I. cilt bu yoldaki ilk adımdır.

* * *

2008 yılında İran'da Kapital'in I. cildinin yeni bir Farsça çevirisi yayınlandı (çev. Hasan Mortazavi, Tahran, Agâh Yayınları). Bu cildin sonunda, Kapital'de geçen terimlerin dört dildeki (Almanca, Farsça, Fransızca, İngilizce) karşılıklarını veren bir kavramlar "sözlükçe"si yer alıyor. Biz, bu sözlükçeyi, Farsça karşılıkların yerine Türkçelerini koyarak elinizdeki kitabın sonuna aldık.

Bilindiği gibi Marx'ın Kapital üzerindeki çalışmaları ve hazırlıkları on yıllarca sürmüş, o arada yapıtının nihai versiyonuyla ilgili "planlar"ı birçok kez değişmiştir. Marx'ın ömrü Kapital'in yalnızca I. cildini basıma hazırlamaya yettiği (I. cildin ilk basımının tarihi 1867, Marx'ın ölüm tarihi 1883'tür) için II. ve III. ciltler Engels tarafından yayınlanmıştır. Dolayısıyla Marx'tan geriye, Engels'in yayına hazırladığı bu iki cilde kısmen alınan ya da hiç alınmayan çok geniş bir müsvedde defterleri yığını kalmıştır. Bunların içinde bir tanesinin Marx'ın ekonomi politik eleştirisinin mantığı ve "mimari"si açısından özel bir önem taşıdığı, bugün hemen bütün Marx uzmanları tarafından kabul ediliyor. Söz konusu olan, Marx'ın başlangıçta Kapital'in I. cildine 6. bölüm olarak koymayı düşündüğü, ancak cilde dâhil etmekten daha sonra vazgeçtiği "Dolaysız Üretim Sürecinin Sonuçları" başlıklı el yazmasıdır. İlk kez 1933'te Sov-

yetler Birliği'nde Almanca ve Rusça olarak basılan bu metne, 1976'daki Penguin Books basımından başlayarak kimi Kapital basımlarında I. cildin eki olarak yer verilmekte. Daha önce Türkçede, İngilizceden yapılmış bir çevirisinin yayınlanmış olduğu "Sonuçlar"ı biz, ilk kez Almancasından çevirerek elinizdeki kitabın sonuna ekledik.

Kapital'in Almanca aslından Türkçeye tam çevirisini yayınlamaya başlarken Hikmet Kıvılcımlı'dan Alaattin Bilgi'ye kadar, bu uğurda çevirmen ve yayıncı olarak emeği geçmiş herkese gönül borcumuzu dile getirmeyi görev biliyoruz.

Bu basımın sevincine ortak olamayan Mehmet Selik'i saygıyla anarken, kitabın aslına sadık, güzel bir çeviriyle ve olabildiğince az kusurla çıkması için büyük bir sabır ve özenle emeklerini ortaya koyan Nail Satlıgan'a, Oktar Türel'e, Erkin Özalp'e ve ihtiyaç duyduğumuz her durumda yardımlarını esirgemeyen Sungur Savran ile E. Ahmet Tonak'a yürekten teşekkürler.

Kitapta yayınlanan "Yordam Kitap'ın Notu" başlığıyla yer alan açıklamalar dışında kitabının tanıtımı için *Cumhuriyet* gazetesinde (9 Mayıs 2011) yer alan "Marksizmin Temel Yapıtının İlk Cildi Yordam'dan Çıktı "*Kapital*" Türkçede İlk Kez Aslından ve Eksiksiz" başlıklı bir haber yayınlanır.

Marksizmin Temel yapıtının İlk Cildi
Yordam Kitap'tan Çıktı
Kapital **Türkçede İlk Kez Aslından ve Eksizsiz**

"Kültür Servisi - Karl Marx'ın "Kapital: Ekonomi Politiğin Eleştirisi" adlı yapıtının I. cildi, Mehmet Selik-Nail Satlıgan çevirisiyle Yordam Kitap'tan çıktı. 1867 yılındaki ilk yayımlanışından bu yana Marksizmin temel yapıtı sayılan "Kapital"in II. ve III. ciltleri de çevrilip basıldığında, Marx'ın bu dev çalışması ilk yayımlanışından 150 yıla yakın bir süre

sonra Türkçede ilk kez Almanca aslından ve eksiksiz olarak yayımlanmış olacak. "Kapital"i Almanca aslından Türkçeye çevirip yayımlamaya ilk başlayan Hikmet Kıvılcımlı olmuştu. Yapıtın ilk 7 fasikülü 1937 yılı içinde yayımlanmış, ancak bu ilk girişim Kıvılcımlı'nın "Donanma davası" yüzünden tutuklanmasıyla yarım kalmıştı. "Kapital"i özgün dilinden çevirme konusundaki ikinci girişim Mehmet Selik'ten gelmiş; Selik, 1966-67 yıllarında yapıtın I. cildini 5 kitap halinde Sol Yayınları'ndan yayımlamıştı. 1970'te ise III. cildin ilk yarısı yayımlanmıştı. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi ve Türkiye İşçi Partisi üyesi Selik, 2005'te yaşama veda etmişti. Alaattin Bilgi ise, 1975-78 yılları arasında yine Sol Yayınları'ndan "Kapital"in tamamının İngilizceden yapılmış bir çevirisini yayımlamıştı. Yordam Kitap'ın yeni "Kapital" basımı, Selik'in çevirmiş olduğu bölümlerin gözden geçirilmiş olarak yeniden basılmasından, ayrıca daha önce Almancadan çevrilmemiş olan bölümlerin Nail Satılgan tarafından çevrilmesinden oluşuyor."[156]

Bu haberin yayınlanmasıyla birlikte yeni ve ciddi bir polemik başlayacaktır.[157] Bu haber üzerine Muzaffer İlhan Er-

156 *Cumhuriyet*, 9 Mayıs 2011, s. 17.

157 Kapital'in Yordam Kitap'tan basılmasından sonra yayınlanan bazı tanıtım yazıları için bkz. Yücel Kayıran, "Hikâye hâlâ seni anlatıyor", *Radikal Kitap* (29 Nisan 2011) ve Mustafa Topal; "'Kapital' Ne Kitabıdır?", *Radikal Kitap* (7 Mayıs 2011), "Kapital'de Anlatılan...", *Cumhuriyet Kitap* (7 Temmuz 2011) s. 23, Erinç Yeldan; "Segui il tuo corso, e lascia dir la genti", *Cumhuriyet* (11 Mayıs 2011) s. 13, Kaan Kangal; "Kapital Çevirileri Üzerine...", *BirGün Kitap* (16 Temmuz 20011) s. 8.

2. Cildin yayınlanması ardından basında çıkan bazı yazılar için: Metin Çulhaoğlu, "Okursak Ne Öğreniriz?", *Cumhuriyet Kitap* (17 Ocak 2013) s. 14, Erinç Yeldan, "Marx'ın *Kapital*'ini Yeniden Okumak", *Cumhuriyet* (13 Şubat 2013) s. 11, Yücel Kayıral, "Kapital'i Okumak", *Radikal Kitap* (21 Şubat 2013).

3. Cildin yayınlanması ardından yapılan değerlendirmelerden biri için Kansu Yıldırım, "Kapital'in III. Cildinde Umudu Aramak", *BirGün Kitap* (16 Ocak 2017) ve "Kapital ve Devlet", *BirGün Kitap* (22 Nisan 2017).

Erkin Özalp, "Proleterlerin Zincirleri Üzerine", İlerihaber.org (9 Şubat 2016) http://ilerihaber.org/yazar/proleterlerin-zincirleri-uzerine-50015.html

dost 2011 Kitap Fuarı için çıkardığı *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011*'de[158] "Kapital'i Kirletmek" başlıklı yazısıyla bir kez daha 1966 yılından başlayan *Kapital* çevirisinin basım sürecinin özetini yapacak, bazı belgeler yayınlayacak, itiraz ve eleştirilerini dile getirecektir. Bu başlığa yani "'*Kapital*' Türkçede İlk Kez Aslından ve Eksiksiz" çıktı cümlesine üç noktada sert bir şekilde itiraz eder. Birinci olarak "Örneğin Yordam Kitap'ın yayınladığı Mehmet Selik çevirisine Erdoğan Berktay/Başar'ın katkılarının çok önemli olduğunu, ancak Mehmet Selik'in isteğiyle yazılan bu ismin sonradan künyeden çıkarıldığını vurgular. İlk kez Sol Yayınları tarafından basılan bu çevirinin 1974/5'te Odak Yayınları, 2011'de de Yordam Kitap tarafından basıldığı iddiasını dile getirir.

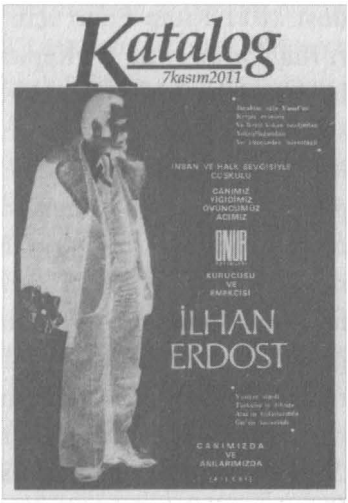
İkinci olarak, ilk kez Sol Yayınları'ndan çıkan ve Yordam Kitap'ın yeniden bastığını iddia ettiği çevirinin Mehmet Selik tarafından "aslından" yani Almancadan değil, İngilizceden çevrildiğini dolayısıyla Yordam Kitap'ın Almanca orijinalinden çevrildiği iddiasının da doğru olmadığını vurgular:

> Mehmet Selik Kapital'i Almancadan çevirmemiştir. Bize ilk getirdiği ve Birinci Kitap olarak yayınladığımız bölümleri, Selik'in Almancadan çevirdiği doğrudur. Bu bölümlerin redaksiyonu için, Erdoğan Berktay'ın Bahçelievler'de yeni kiraladıkları evlerinde redaksiyon yapıldığı yerde, beş-on sayfa ilerlendiği zaman, Almanca ve İngilizce arasında fark olmadığını görmüş, daha kolayına geldiği için "Bundan sonraki bölümleri ben İngilizceden çeviririm" demiş ve İngilizceden çevirmişti." Cumhuriyet'te [Gazetesinde] yazdığı gibi "aslından" yani Almancasından çevrilmemişti.[159]

158 Muzaffer İlhan Erdost, "Kapital'i Kirletmek", *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011*, Kuban Matbaacılık, Ankara, 7 Kasım 2011, s. 43-47.

159 Muzaffer İlhan Erdost, "Kapital'i Kirletmek", *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011*, Kuban Matbaacılık, Ankara, 7 Kasım 2011, s. 46-47.

Erdost'un bu ifadesine rağmen, bir not olarak kaydetmek isterim ki 1966-1970 arasında Sol Yayınları'ndan yapılan çevirilerin tümünde, iç kapakta metnin, *Kapital*'in Almanca aslından çevrildiği, İngilizce ile karşılaştırıldığı belirtilmiştir. Ayrıca bu baskıda iç kapakta Erdoğan Berktay değil, Erdoğan Başar olarak geçer. Mehmet Selik ise daha 1974'te Odak Yayınları'ndan çıkan çeviriye yazdığı önsözde bu durumu farklı anlatır. İsmi çıkaranın Muzaffer İlhan Erdost olduğunu ifade etmiştir.[160] Mehmet Selik vefat ettiği için de kendisine bu konuları doğrulatma veya yanlışlatma imkânı da kalmamıştır. Yazılanlarla yetinmek gerekiyor.

Katalog, Sol Yayınları, 7 Kasım 2011.

Üçüncü olarak da *Cumhuriyet*'in haberi, *Kapital*'in ilk kez Yordam Kitap tarafından değil, Sol Yayınları tarafından 1975 yılından itibaren üç cilt ve eksiksiz basıldığının altını çizer.

Erdost *Cumhuriyet* gözetesindeki bir haberden yola çıkarak hazırladığı yazısını şu cümlelerle bitirir:

160 Karl Marx, *Kapital* Birinci Cilt Birinci Kitap (Çev. Mehmet Selik) (Ankara: Odak Yayınları, 1974)'te Mehmet Selik şu notu düşer.

> Gerçek şudur: Çeviri, söylendiği gibi, Almanca aslından yapılmıştır; İngilizce çevirisinden çeviri sırasında zaman zaman sadece yararlanılmıştır; metnin İngilizce metinle baştan sona bir karşılaştırılması ne çevirmenin kendisi tarafından ve ne de Bay X ile birlikte yapılmamıştır. Bunun gibi, Bay X ile birlikte yapılmış bir gözden geçirme olmamıştır.
>
> Bay X başlangıçta Sol Yayınları sahibinin bir tür 'danışman'ı ve yakın dostu idi. Beşinci Kitap yayınlanırken aralarındaki 'iş' ve dostluk ilişkisi sona ermiş ve Bay X yayınevinden ayrılmış bulunuyordu. Ve Bay X'e Kapital çevirisinden bir 'pay' tanıma nedeni ortadan kalkmıştı.

Kapital'i kirletmek

Muzaffer İlhan Erdost
Sol Yayınları Sorumlu Yönetmeni

1.

Kapital'in Birinci Cildinin Birinci Kitabını, Kasım 1966'da yayınladım. Beş kitapta bitirdik Birinci Cildin baskısını.

Mehmet Selik Birinci Cildin Birinci Kitabını, doçentlik tezi için çevirmiş. Sonra yayınladığı için biliyorum, "Marksist Değer Teorisi"ydi tezi.

İkinci Cildin çevirisini atlamış, Üçüncü Cildin ilk bölümünü çevirmişti. Anlaşılacağı gibi, tezi için çeviriyordu. İsrar üzerine İkinci Cildi atlamış. Üçüncü Cildin Birinci Kitabını yayınlamış, bu cildi tamamlayamadan 12 Mart Muhtırası / cuntasıyla gözaltına alınmış, İstanbul'a götürülmüştüm. Yalnız değildim. Şaban Erik, Sait Çiftaş, Cenan Bıçakçı ile birlikteydik. Bu, benim, kesintisiz üç-buçuk yıl sürecek cezaevi günlerimin başlangıcıydı. Üç-buçuk yıl sonra "genel af" gündemdeyken, Mehmet Selik, *Kapital*'in çevirisini, bir-den habersiz, yeni kurulacak bir yayınevine satacaktı. Depoda *Kapital*'in Üçüncü Cildinin ilk kitabının dört bin adedi duruyordu. Çeviri ücreti ödenmişti. Ben cezaevinden çıktıktan sonra çöpe atacaktım.

Ben içerdeydim. Genel af gündemde. Sosyalist kitaplar yeniden yayınlanmaya başlanmıştı. Mehmet Selik'in çevirisini (daha doğrusu Sol Yayınları çevirisini) Odak Yayınevi yayınlamıştı.

Yayınlanmadan önce de, basın yoluyla gizlice duyurulmuştu. 16.12.1973 günlü *Halkçı* gazetesinde şu iki haber altalta yayınlanacaktı.

Birinci haber:

Sol Yayınları Satışa Çıktı

Mahkemelerde görülmekte olan davası sonuçlanan ve beraat eden Sol Yayınları yeniden satılmaya başlandı.

Uzun süredir davası sürmekte olan yayınların beraat eden kitapları tekrar kitabevlerinin vitrinlerine çıktı. Bu arada yayınların adı Onur Yayınları olarak değiştirildi.

Bu konuda konuşan yayınevi yöneticisi bundan böyle, yeni basılacak kitap ile, tekrar basılacak kitapların "Onur Yayınları" olarak piyasaya çıkacağını bildirdi.

İkinci haber:

Odak Kitabevi ilk kitabını yayınladı

Kısa bir süre önce açılan "Odak Kitabevi" yöneticileri dağıtım ve yayınevi olarakta çalışacaklarını belirterek geçtiğimiz günlerde dağıtıma da başlamışlardı. Kitabevi "Sosyalizmin Alfabesi" kitabını yayınlayarak yayın hayatına da başlamış oldu.

Odak Kitabevi yöneticileri biriki hafta içinde iki kitap daha yayınlayacaklarını söylediler.

Sosyalizmin Alfabesi bizim yayınımızdı. Çeviren Mehmet Selik'ti. Yayınlanacağı söylenen iki kitap *Kapital*'in Birinci Cildiydi.

Ben, cezaevinden İlhan'a, bir mektupla, aynı gazetede yayınlanması için bir açıklama göndercektim.

7 Kasım 1997'de *Kelkeşyon*'da yayınladığımız *Halkçı*'nın haberlerinin kupürü ile *Halkçı*'ya gönderdiğim açıklamamız şöyleydi:

İLHAN ERDOST

Sevgili Kardeşim,

Halkçı'da bizimle ilgili bir haber var. Ben gerekli cevabı yazdım.

Hemen tapesini yap. Halit Ağbeye götür; okuyun. Gerekli düzeltmeleri yaptıktan sonra, bir taksiyle ve mümkünse birlikte *Halkçı*'ya giderek, açıklamanın 6'ıncı sayfada ve tam ve doğru yayınlanmasını sağlayın.

Gözlerinden öperim.

18.12.1973
Muzaffer Erdost

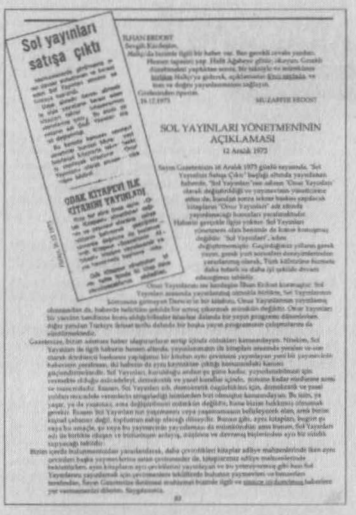
SOL YAYINLARI YÖNETMENİNİN AÇIKLAMASI
18 Aralık 1973

Sayın Gazeteniz'in 16 Aralık 1973 günlü sayısında, "Sol Yayınları Satışa Çıktı" başlığı altında yayınlanan haberde, "Sol Yayınları"nın adının "Onur Yayınları" olarak değiştirildiği ve yayınevinin yöneticisine atfen de, bundan sonra tekrar baskısı yapılacak kitapların "Onur Yayınları" adı altında yayınlanacağı hususları yeralmaktadır.

Haberin gerçekle ilgisi yoktur. Sol Yayınları yönetmeni olan benimle de kimse konuşmuş değildir. "Sol Yayınları", adını değiştirmemiştir. Geçirdiğimiz yılların gerek yayın, gerek yurt sorunları deneyimlerinden yararlanmış olarak, Türk kültürüne hizmete daha tutarlı ve daha iyi şekilde devam edeceğiniz tabiidir.

Onur Yayınlarını ise kardeşim İlhan Erdost kurmuştur. Sol Yayınları arasında yayınlanmış olmakla birlikte, Sol Yayınlarının konusuna girmeyen Darwin'in bir kitabını, Onur Yayınlarının yayınlamış olmasından da,

Katalog, Sol Yayınları, 7 Kasım 2011, s. 43.

haberde belirtilen şekilde bir sonuç çıkarmak mümkün değildir. Onur Yayınları bir yandan kendisine konu aldığı bilimler felsefesi dalında bir yayın programı düzenlerken, diğer yandan Türkiye iktisat tarihi dalında bir başka yayın programının çalışmalarını da sürdürmektedir.

Gazetenize, bizim adımıza haber ulaştıranların tertip içinde oldukları kanısındayım. Sol Yayınlarıyla ilgili haberin hemen altında, yayınlarımızın ilk kitapları arasında yeralan ve son olarak dördüncü baskısını yaptığımız bir kitabın ayrı çevirisini yayınlayan yeni bir yayınevinin haberinin yeralması, iki haberin de ayrı kaynaktan çıktığı konusundaki kanımı güçlendirmektedir. Sol Yayınları, kurulduğu andan şu güne kadar, yayınlarabilmesi için vermekte olduğu mücadeleyi, demokratik ve yasal kurallar içinde, sonuna kadar sürdürme azmi ve inancındadır. Esasen, Sol Yayınları adı, demokratik özgürlükler için, demokratik ve yasal yoldan mücadele verenlerin simgelediği isimlerden biri olmuştur kanısındayım. Bu isim, ya yaşar ya da yaşamaz; ama değiştirilmesi mümkün değildir; buna bizim hakkımız olmamak gerekir. Esasen Sol Yayınları'nın yaşamasını veya yaşamamasını belirleyecek olan, artık bizim kişisel çabamız değil, toplumun sahip olacağı düzeydir. Bunun gibi, ayrı kitapları, bugünü şu veya bu amaçla, şu veya bu yayınevinin yayınlaması da mümkündür; ama bunun, Sol Yayınları adı ile birlikte oluşan ve bütünleşen anlayış, düşünce ve davranış biçiminden ayrı bir rütelik taşıyacağı tabiidir.

Bizim içerde bulunmamızdan yararlanılarak, daha çevirdikleri kitaplar adliye mahzenlerinde iken ayrı çevirileri başka yayınevilerine şâtan çevirmenler ile, kitaplarımız adliye mahzenlerinde bekletilirken, aynı kitapların aynı çevirilerini yayınlayan ve bu yetmiyormuş gibi bazı Sol Yayınlarını yayınlamak içinçevirmenlere tekliflerde bulunan yayınevleri ve benzerleri tarafından, Sayın Gazetenize iletilmesi muhtemel bizimle ilgili sinsice uydurulmuş haberlere yer vermemenizi dilerim. Saygılarımla.

•

Sol Yayınları, *Kapital*'in ve *Sosyalizmin Alfabesi*'nin yeni çevirilerini yayınladığı zaman, Mehmet Selik çevirisi ellerde kalacaktı. Mehmet Selik, bu kez *Kapital*'i Doğan Yayınevine verecek, Doğan Yayınevi yayınlama olanağı bulamayacaktı. Selik, *Kapital* çevirilerini Cem Yayınevi'ne götürmüş, bana anlatıldığına göre, Cem Yayınevi'nin sahibi, pek tanışıldığını yoktu, saygın bir kişiydi, *Kapital*'i yayınlayan Sol Yayınları yönetmeni olarak aldığın hapis cezaları, cezaevi süreci, uğratıldığım baskıları terazinin bir kefesine koymuş, "Ben böyle bir onursuzluğu yapamam" demiş, yayınlamaktan kaçınmıştı. Bir kez de bu nedenle söyleyelim ki, Mehmet Selik çevirisi etik açıdan, ideolojik açıdan "onursuz"laştırılmış bir çeviridir, kirletilmiş ve kirlenmiş bir çeviridir. Eskilerin deyişiyle lanetlidir.

•

Kapital'i yayınlamak bizim tekelimizde mi? Hâşâ!.. Böyle bir şey söylemedik, aklımızdan da geçmez.

Geregi varsa, biri oturur çevirir. Ama şu var: Sol Yayınları, eli, kolu, dili prangalandığı zaman yalnızca 45 yılın üstünde mahkumiyet aldığı zaman dağılmadı, dağıtamadılar. Sovyetler Birliği dağıldığı zaman dağılmadı, kendini dağıtmadı. Uzun yıllar bilekleri kelepçelendiği, içeri tıkıldığı zaman soluğunu kesmedi. Bir yanıyla, yarısıyla yaşamdan koparıldığı zaman, duraksamadı. Rengini yitirmedi. Ama her zaman bir iki yayınevi türedi. Sol Yayınları'nın ve Bilim ve Sosyalizm Yayınlarının yayınladığı kitapları yayınlamakla işe başladılar. Üstüne üstlük TÜYAP kitap fuarında, Sol/Onur Yayınları standına yönelenokura, kopyaladıkları Sol Yayınlarının çevirilerinin yanlış olduğunu papağan gibi yineledirler. Bizi yıkmak için içerden-dışardan desteklenmişlerdi, ama başaramadılar. Ya kendileri, ya yayınları nevi oldu. Fitne durmadı. İşte bir başkası. Ben cezaevindeyken İlhan'ın kiraladığı depomuzda, bizim yayınımız olmayan, haklarında kısıtlılık olan bazı kitaplar bulunduğu "ihbar"iyla depomuz kapanmış. Yıl: 1982. İlhan yaşamda değil. İlhan'ın öldürülmesi davasına vekil olarak katılan Av. Metin Sumunca ile halamız oğlu Yunus Nadi Güven imzasını taşıyan "Açma Tutanağı":

Katalog, Sol Yayınları, 7 Kasım 2011, s. 44.

AÇMA TUTANAĞI

Ankara Emniyet Müdürlüğü Şube 1. Müdürlüğünün 1. 4. 1982 gün ve 7006 sayılı emirleri üzerine idaremiz Yenimahalle Demetevler 1. Cad. 19/C sayılı yerde İlhan Erdost'a ait kitap deposunda, 10.11.1981 günü saat 20.45 sıralarında yapılan uygulamada bahsi geçen depoda bir takım kitapların bulunduğu bu kitapların yapılan kontrolünde ise (SAYILMAYIZ PARMAĞINAN, TÜKENMEYİZ KIRMAĞINAN ve DARAĞACINDA ÜÇ FİDAN) isimli kitapların toplatılmasına karar bulunduğu ve bahsi geçen deponun ise halen mühürlü olduğu. Bahsi geçen depoya 2.4.1982 günü saat 10.00 sıralarında aşağıda imzaları bulunan bizler depoya gidildiğinde deponun kapısı mühürlü olduğu ve mühründen ise sağlam olarak durduğu kapı tarafımızdan açılmak suretiyle İlhan Erdost'un eşi Güllen Erdost'un vekili olan avukat Metin Somuncu ile birlikte depoya girildiğinde depoda bulunan kitaplar kontrol edildiğinde yukarıda ismi geçen ve toplatma kararı bulunan kitaplara rastlanılmadığı tarafımızdan yapılan kontrolden anlaşılmış olup depo ve içerdeki kitaplar yukarıda ismi geçen mal sahibinin avukatı olan Metin Somuncu'ya depo ve kitaplar teslim edilmiş olup işbu tutanak huzurda tanzimle imza altına alındı.

2.4. 1982
Halil Sarpmaz, Kom. Mümessili
Baki Yanalioğlu, Polis Memuru
Metin Somuncu, Avukat
Teslim alan: *Y. Nadi Güven*

Depomuzun birkaç kez yakılmasından, yakılıp ittaiyeye kitaplarımızın yıkatılmasından, yakınlarımızın geçe yarıları Emniyet'e alınmasından, beni yeniden Emniyet'e göttürebilmek için evimize polisin karakol kurmasından, geçe yarıları sık sık evimizin aranmasından burada sözetmek istemiyorum.

2.

Üç yıl kadar önce, *Cumhuriyet*, "*Kapital*" ile ilgili bir haber yayınladı. Bu, Türkiye İş Bankası Yayınları yöneticisi ile Marx ve Engels'in tüm yapıtlarını (WERKE) yayınlayan Dietz Verlag'ın sorumlu yöneticisinin *Kapital*'in Almancadan çevirisini yayınlamak için anlaştıkları haberiydi. Türkiye'de *kapital* hiç yayınlanmamış gibi, satışta *Kapital* bacısı yokmuş gibi, ilk kez yayınlanacakmış gibi bir haberdi.

O zaman *Aktüel* benimle konuşmuş, konuşma metni, "*Kapital*'in Türkçe İmtihanı" başlığı altında (12-19 Kasım 2008'de) yayınlanmıştı. *Balkan Talih*'inin konuşması, "*Kapital*'i Türkçeye kazandıran Muzaffer İlhan Erdost, datbelerle, ölümle, yasaklarla örülü hikayesini anlatıyor" üst-başlığıyla sunulmuştu. *Kapital* ile ilgili sorular ve yanıtlarım şöyleydi:

***Kapital*'in basılışı süreci nasıldı?**

İlk kitaplar yayınlandıktan sonra bana dediler ki: Mehmet Selik *Kapital*'i çevirmiş, sen basar mısın? O sırada benim *Kapital*'i basabilecek teknik olanağım yoktu. Bu yüzden basmak istemiyordum. Bir gün, Mehmet Selik beni aradı. Selik, *Kapital*'in ilk cildinin 150-200 sayfalık bir bölümünü çevirmişti. Tezi için *Kapital*'i okurken demiş ki "Bu böyle olmayacak, ben bunu çevireyim." Almanca'dan çevirmişti. Ama Türkçesi sorunluydu. Erdoğan Berktay, Mehmet Selik ve ben, redaksiyonunu birlikte yaptık bir süre. Sonra Mehmet Selik, bize bıraktı redaksiyon işini. Berktay'la birlikte tamamladık. Terim tartışmaları da yapıldı. Çünkü bilimsel sosyalizmin terminolojisi Türkçede yeni oluşturuluyordu. Örneğin bütün ısrarlara karşın, artı-değer değil, "artık-değer" kullanıldı Selik'in çevirisinde. Bir de Mehmet Selik, *Kapital*'in birinci cildinin sonunda bulunan "Mülksüzleştiriciler mülksüzleştirilirler" cümlesinin konmasını istemedi. Akademik kariyerinin tehlikeye girmesinden çekiniyordu. Selik çevirisinde o cümle çıkarılmıştı.

Hapishanede çeviri yapma sanatı

Kapital'in birinci cildinin çevirisi böyle bitti. Daha sonra ikinci cildi atlayıp üçüncü cildini yayınlamaya başladık, çünkü Mehmet Selik tezi için üçüncü cildin rant konusu dışındaki ilk bölümlerini kullanacaktı. 12 Mart geldi, ben cezaevine girdim. İlhan, bir gün cezaevine görüşe gelmişti. Mehmet Selik'in *Kapital*'in çevirisini bir başka yayınevine sattığını söyledi. Redaksiyonunu yaptığımız çeviri, Odak Yayınları diye yeni bir yayınevi tarafından yayımlanmış. Selik, benden dolayı, "Bu adam 36 yıl içerde yatacak, ben onu mu bekleyeceğim" demiş. *Kapital*'in ikinci kez çevrilmesi bizim için gündeme gelmişti, ama ben içerdeydim. "Ekonomi Politiğin Eleştirisi"ni, yani *Kapital*'i çevirecek arkadaşlarımız, Seyhan Erdoğdu, Vahap Erdoğdu, Sevim Belli cezaevindeydi. Mihri Belli yurtdışındaydı. Kenan Somer, Fransızca biliyordu. *Kapital*'in Fransızca birinci cildi, Marx tarafından değiştirilmişti. Alaattin Bilgi vardı dışarda, Sol Yayınları'nın ilk kitabı Oscar Lange'nin "Sosyalizmin Yeni Meseleleri"ni çevirmişti. İlhan'la ona haber gönderdim. İçerde kalırsak, hepimize çevirinin ayrı ayrı bir kopyası iletilir, sonra o benim bunları birleştirirm diye düşünüyordum. Ama genel af'tan yararlanıp çıktık cezaevinden. Alaattin Bilgi çevirisi, Vahap Erdoğdu, Ahmet Kardam ve İlhan Erdost'un katkılarıyla redaksiyonumdan geçti ve üç yıl içinde üç cildini yayımladık. Üçüncü ciltin toprak rantı ile ilgili bölümünü Seyhan Erdoğdu çevirmişti.

Bugün *Kapital*'i İş Bankası Kültür Yayınları basıyor. Neler düşünüyorsunuz?

Bankalar yayıncılık işine ticari amaçlarla girdiler, İş Bankası'nı Atatürk kurdu. Sayın ve ulusal bir kuruluşumuz. Yayın yapması da doğal. Ama *Kapital*'in, Batı'da Penguen gibi salt yayın yapan yayınevleri ve genel olarak da komünist partilerle organik bağı olan yayınevleri tarafından yayınlandığı bilinir. Yalnız *Kapital*'in değil, Marx ve Engels'in yapıtları da, ideolojik açıdan, sosyalist ve emekçi yayınevleri tarafından yayımlanır. Türkiye'de, bu yayınların yayımlanmasını Sol Yayınları üstlendi, bunun savaşımını verdi, yargılandı,

Katalog, Sol Yayınları, 7 Kasım 2011, s. 45.

tutuklandı, işkence gördü ve bir de iki kardeşten birini verdi. Şimdi, bir banka "meriletmiş" gibi *"Kapital"*i yayınlayacağını duyuruyor. Müjde verir gibi. Peki ama, Marx'ın ünlü "Mülksüzleştirenler mülksüzleştirilir" sözünü, İş Bankası, mülksüzleyenleri mülksüzleştiren bir sermaye kuruluşu olarak kendi ideolojisiyle nasıl bağdaştıracak?

Niçin yazdım bunları, niçin yineledim!

Tarih: 9 Mayıs 2011, Pazartesi.

Cumhuriyet'in "Kültür" sayfası:

Sütun başında çerçeve içinde renkli zemin üzerinde şunlar yazılı:

"Marksizmin temel yapıtının ilk cildi Yordam kitaptan çıktı / *'Kapital'* Türkçede ilk kez aslından ve eksiksiz".

Çeviren: Mehmet Selik. Her ne kadar Mehmet Selik adının yanına eklenti bir ad konmuşsa da, Mehmet Selik'in çevirisidir yayında an. Bu Birinci Cilt, Sol Yayınlarının yayınladığı çeviridir. Ama ilk üçte-biri. Erdoğan Berktay'ın iki kez redaksiyonundan geçmiş, ilk kolonlar üzerinde tashih yapılırken bir kez daha üçlü ölçüde işlenmişti. Mehmet Selik, bu çevirinin üzerine oturdu. Her ne kadar, **ben cezaevindeyken,** Odak'ın yayınladığı ve İstanbul'da satılan *Kapital*'in arasında gördüğüm bir kağıda basılı notta, Erdoğan Berktay'a gizlice kufrediliyorsa da, Sol Yayınları'nın yayını birebir ve bu kez Odak yayınları arasında basılmıştı. Bu konuda bizim söyleyeceklerimiz de vardı.

MARKSİZMİN TEMEL YAPITININ İLK CİLDİ YORDAM KİTAP'TAN ÇIKTI

'Kapital' Türkçede ilk kez aslından ve eksiksiz

Kültür Servisi - Karl Marx'ın "Kapital. Ekonomi Politiğin Eleştirisi" adlı yapıtının 3 cildi, Mehmet Selik-Nail Satılgan çevirisiyle Yordam Kitap'tan çıktı. 1867 yılındaki ilk yayınlanışından bu yana Marksizmin temel yapıtı sayılan "Kapital"in I. ve III. cildi ilk defa bu çeviriyle Türkçede ilk kez Almanca aslından ve eksiksiz olarak yayımlanmış oluyor. "Kapital"i Almanca aslından Türkçeye yayın dünyasında ilk kez Mehmet Kaylan'ın olduğu, Yapıtın ilk 7 baskısı 1937 yılı içinde yayımlanmıştı, sonra bu ilk çeviri Kaylan'ın "Devletçilik davası" yazılarıyla birlikte 1939'da yeniden basılmıştı.

"Kapital"i ilgili aslından çevirme kitaplarından ilkine gangüç Mehmet Selik'ten geliyor. Selik, 1966-67 yıllarında yayınlanan I. cildin 5 kitap halinde Sol Yayınları'ndan yayımlanmıştı. 1979'da üç cilt, cildin ilk varsa yayınlanmıştı. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi ve Türkiye İşçi Partisi üyesi Selik, 2000'de yitirmişti hayatı etmişti. Ahmetin Bilgi'nin, 1975-78 yılları arasında yine Sol Yayınları'ndan "Kapital"in tamamının İngilizceden yapılmış bir çevirisini yayımlamıştı. Yordam Kitap'ın yeni "Kapital" basımı, Selik'in çevirmiş olduğu bölümlerin gözden geçirilmesi esasına dayalı yeni bir çeviri ürünü. Ama ilk üçte-biri, Erdoğan Berktay'ın iki kez redaksiyonundan geçmiş, ilk kolonlar üzerinde tashih yapılırken bir kez daha üçlü ölçüde işlenmişti. Mehmet Selik, bu çevirinin üzerine oturdu. Her ne kadar, ben cezaevindeyken, Odak'ın yayınladığı ve İstanbul'da satılan *Kapital*'in arasında gördüğüm bir kağıda basılı notta, Erdoğan Berktay'a gizlice kufrediliyorsa da, Sol Yayınları'nın yayını birebir ve bu kez Odak yayınları arasında basılmıştı. Bu konuda bizim söyleyeceklerimiz de vardı.

Birincisi, Mehmet Selik'in *Kapital*'in ilk bölümlerinin çevirisi Türkçesi açısından tam bir felaketti. Felaket az gelir, rezalet. Abdullah Nefes unuttu mu bilmem ben unutmadım. Maurice Dobb'un bir kitabını çevirmiş, Türkiye İşçi Partisi yayınları arasında yayınlanmıştı. Nefes, Selik'in Dobb çevirisinin Türkçesinin çok kötü olduğunu söylüyordu. "Bu kadar olmaz, hiçbir şey anlaşılmıyor!" diye yakınmıştı.

Kapital'in ilk bölümleri el yazılı ve defter olarak bana geldiği zaman, tape edilmesi için Tebessüm'ü önerdiler. Tanımıyordum. Partide (TİP'te), sayfası 25 kuruşa tape işleri yapıyor diye. Tebüssüm Sarp geldi. Ben de sayfasına 25 kuruş yerine, 6 aralık'ı tam dolu sayfa yerine, 6 aralık'ı tape yaptırıyordum. Çünkü çeviri üzerinde işliyorduk. Özellikle *Kapital*'in birinci ve ikinci kitabı, açıkça denebilir ki Mehmet Selik'in çevirisi değildi, Sol Yayınlarının çevirisiydi. (Bu çevirilerin işlendiği sayfalar depomuzda, ben cezaevinden çıktıktan sonra "meçhul" eller tarafından yakılan arşivin konduğu iki sandık içinde telef olmuştu.) Mehmet Selik'e ödediğim çeviri ücretinin aynısını, Erdoğan Berktay'a ödüyordum. Tebessüm'e, aynı sayfaları ikinci kez tape ettiği için, iki kez ödeme yaptım.

Selik, bu çeviriyi "benim çevirim" diye Odak'a satmıştı, aldığı parayla Bodrum tarafında bir köy evi aldığı söylendi. *Kapital*'i sonra Ankara'da Doğan Yayınlarına sattı. O, bastıramadı. Yordam üçüncü cildin çevirisini bulamıyormuş. Cem Yayınevi'nin deposundan çıkmış üçüncü cildin çevirisi. Ama Birinci Cilt üzerinde konuşuyoruz. Yordam Yayınlarının yayınladığı çeviri birinci cildin teorik ağırlıklı ilk bölümleri, Mehmet Selik'in değil, Sol Yayınlarının çevirisidir. *Kapital*'i ikinci kez, Alaaddin Bilgi çevirdi, bu, Engels'in denetiminden geçen İngilizce çeviri esas alınarak çevrilmiş ve üç dilde redaksiyondan geçmiştir.

Şunu da ekleyeyim: Mehmet Selik, Sol Yayınları'nın yüzde-yetmiş oranında teker teker işlediği Birinci Kitabın redaksiyonuna üç-dört gün katılmış, ve Erdoğan Berktay'ın katkısı in kitabın ön sayfalarında, bir yerde mutlaka belirtilmesini istemişti. Ben de, dördüncü sayfaya, Erdoğan Berktay tarafından İng İzcesiyle karşılaştırıldığını belirtmiştim. Selik, İkinci Kitabın çevirisini getirdiği zaman, Erdoğan Berk ay ile ilgili notun konmamasını istemişti. Çünkü Sadun Aren, kendisine, doçentlik tezi için göstereceği *Kapital* çevirisinin herhangi bir akademik ünvanı olmayan Erdoğan Berktay tarafından gözden geçirilmiş olmasını, doçentlik tezine gölge düşürebilir oğuduğunu bulunmuş, Mehmet Selik, İkinci Kitapta, Erdoğan Berktay tarafından yeniden işlendiği/redakte edildiği ibaresinin konulmamasını istemişti, biz de uymuştuk. Ama, Odak yayını *Kapital*'in İstanbul'da satışa sunulan nüshaları arasına koyduğu basılı bir kağıtta yazıldığı gibi, E. Berktay, kendisinin haberi olmadan çevirisini işlediği doğru değildi. Bize, "Ben sizin ne yaptığınızı anladım. Üniversitede işim var, siz buyurun çalışın. Erdoğan Beyin de hizmetini mutlaka kitabın önünde belirtin!" demişti. Baskıya giren biçimiyle de görmemişti.

Cumhuriyet'in Kültür sayfasında yayınlanan haber başlığını bir kez daha yineleyelim: "İlk kez aslından" diyordu. Hayır "ilk kez" değildi, üstelik yüzdeyüz Mehmet Selik çevirisi değildi.

İkincisi, "İlk kez aslından" deniyor. "Aslından" da değildi. "aslından" ifadesiyle, Almanca yazıldığı için Almanca'dan çevrildiği anlaşılıyorsa da, Almanca'dan çevrilmemişti.

Cumhuriyet, 9 Mayıs 2011

Katalog, Sol Yayınları, 7 Kasım 2011, s. 46.

'AKP, anayasa zırhına sığınıyor'

Sabahattin Ali, Orhan Yavuz, Doğan Öz, Necdet Bulut, Abdi İpekçi, Akın Ödemir, Cevat Yardakul, Cavit Orhan Tütengil, Ümit Kaftancıoğlu, Sevinç Özgüner, İlhan Erdost, Zeki Tekiner, Çetin Emeç, Turan Dursun, Muammer Aksoy, Musa Anter, Uğur Mumcu, Necbul Çinem, Metin Altıok, Behçet Aysan, Yusuf Ekinci, Onat Kutlar, Yasemin Cebenoyan, Hasan Ocak, Metin Göktepe, Necip Hablemitoğlu ve Hrant Dink'in yakınları, bugün saat 11.00'da, Musak Askeri Cezaevi'nin önünde basın açıklaması yapacak. Saat 13.30'da da Ankara Adliyesi'nde, 12 Eylül'ün sorumluları hakkında suç duyurusunda bulunacaklar. Ancak İlhan Erdost'un ağabeyi Muzaffer İlhan Erdost, suç duyurusunda bulunmaktan yana değil. Erdost, bunun nedenini şu sözlerle açıklıyor:

"AKP'nin teokratik devlet anlayışına uyarlı, yüksek yargı kurumlarının kuruluş ve yapılanmasını kendi denetimi altına almayı amaçlayan, bir başka deyişle laik Cumhuriyet'ten, dinler Cumhuriyetine anayasa zırhı içinde geçişi amaç edinen zanyına değişikliği için kullandın 15. maddenin kaldırılması için oy verenler, sonuda AKP'nin, bu amaçlarına oy verdiler. Bu bu nedenle, bu değişiklikten yararlanmak istemiyorum. Ayrıca 12 Eylül öncesi ve sonrası işkence ve öldürülmelerin, bütün olarak ele alınması, bir bütün olarak yargının laik ve demokratik süzgeçlerden geçirilmesi gerekmektedir.

Çocukların, eşlerini, anne ve babalarını yitirmiş olan binlerce insan var bu ülkede. Bunların çok büyük bir kısmı hukuk alanında da olsa haklarını aramak olanağından yoksun insanlar. Bunun için ben, geniş kapsamlı, herkesi kapsayan bir suç duyurusunda bulunulmasından gerektiğine inanıyorum. Bu konuda cumhuriyet başsavcılıklarının doğrudan hareke geçmesi gerektiğine inanıyorum."

Cumhuriyet, 6 Kasım 2011

Mehmet Selik *Kapital*'i Almanca'dan çevirmemiştir. Bize ilk getirdiği ve Birinci Kitap olarak yayınladığımız bölümleri, Selik'in Almanca'dan çevirdiği doğrudur. Bu bölümlerin redaksiyonu için, Erdoğan Berktay'ın Bahçelievler'de yeni kiraladıkları evlerinde, salonun yemek masasını kullanarak redaksiyon yapıldığı yerde, beş-on sayfa ilerlendiği zaman, Almanca ile İngilizce arasında fark olmadığını görmüş, daha kolayına geldiği için, "Bundan sonraki bölümleri ben de İngilizce'den çeviririm" demiş ve İngilizce'den çevirmişti. Cumhuriyet'te yazıldığı gibi "aslından" yani Almancasından çevrilmemişti.

Üçüncüsü: Cumhuriyet'teki tanıtım başlığında "ilk kez" ve eksiksiz" ifadeleri kullanılıyor. Bununla, Mehmet Selik'in daha önceki baskıları "eksik"ti deniyorsa, bu da tam doğru değil. Ama bu "eksiksiz" ifadesiyle, otuzbeş yıldır bilmem kaçıncı baskısını yapmağımız *Kapital*'in eksik olduğu duyumsatılıyorsa, haberi yazan ve bu "eksiksiz" ifadesini başlığa çıkaran için tek sözcük yetecektir: Ahlak-nakıs.

Anlatayım: *Kapital*'in birinci Cildinin sanıyorum Beşinci K tabını dizdirdim, bir yandan düzeltmeleri yapıyor, bir yandan forma forma basılıyor. Kurşun dökümolduğu için, tümü dizilmezdi. Kurşun yetmezdi çünkü. Dizilen kısmın baskısı yapılır, baskıdan çıkan kurşun ile dizgi ye devam edilirdi.

Mehmet Selik geldi, Marx'ın ünlü sözü "Mülksüzleştiriciler mülksüzleştirilir" ibaresinin çıkartılmasını istedi. Dava açılabilir, doçentlik sınavında kaplumbağa olabilirdi. Ben kabul etmedim, bir "hakem"e gidelim dedi, Kenan Somer'i hakem gösterdi. Kenan'a gittik, anladım ki, Selik, önceden Kenan'la görüşmüş. Kenan, çevirmen istemiyorsa, çıkarman gerekir, çünkü sorumlu çevirmendir dedi. Doğru değildi bu. Böyle bir şey konuşulmamıştı. Ama Mehmet Selik baskıyı forma forma izlemeye başladı.

Sorun mahkum olup olmama sorunu değil, Mehmet Selik'in doçentlik tezi yazıldı. Çıkardım. Aradan bir ay geçmedi. Selik geldi. Yeni baskısını yaparken "Mülksüzleştiriciler mülksüzleştirilir" ibaresini koyalım dedi. Daha tezini vermemişti. Kendisi anlattı: Mehmet Ali Aybar, bu ibareyi benim çıkardığımı düşünerek, Mehmet Selik'i uyarmış. Mehmet Selik, bunun kendi tasarrufu olduğunu söyleyince, "Olmaz" demiş, "yanlış yapmışsın".

Mehmet Selik bana gelmiş, ısrarla ve inatla, doçentlik tezini suya düşüreceği kaygısıyla çıkartırdığı "Mülksüzleştiriciler mülksüzleştirilir"i, yeni baskısına koymamı gene benden istemişti. Bu şunun için önemli. Odak'ta yayınlanan *Kapital* birinci cilt (sanırım iki kitap olarak yayınlanmışh, çantada keklikti sanki. Redaksiyonu yapılmış, dipnotlar, dizin, hac şey değerlendirmiş olarak Odak'ın elinin altına gelmişti – Ne keyf ama!), Odak tek başına Mehmet Selik'in çevirisi olmaktan çıkmış, kolektif çeviriyi hazır bulmakla kalmamış, kitabın teknik donanımını da hazır bulmuştu.

Şu da var ki, Mehmet Selik, bu "iki sözcüğü" yerine yerleştirmiş olmalıydı, Odak'ın baskısı bu açıdan tam olmak gerekirdi. Odak'un yayınladığı metin "Mehmet Selik" çevirisi olarak yazıldığına göre, bu çeviriyi yayınlayan Yordam Kitap, ilk kez "eksiksiz" diye-mezdi, çünkü Mehmet Selik sağlığında kendi eksiğini kendisinin gidermiş olması gerekirdi.

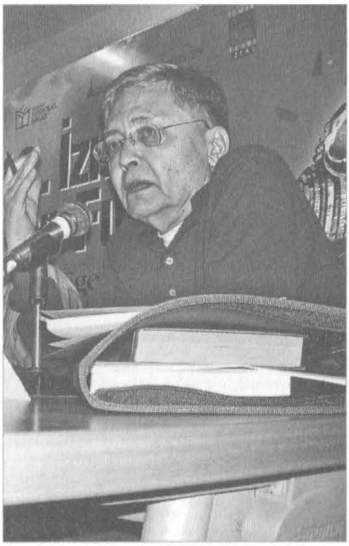
"İlk kez ... eksiksiz" söylemiyle, kitabevlerinin raflarında otuzbeş yıldır eksiltmediğimiz Alaaddin Bilgi çevirisini kastediyorlarsa (okura böyle bir şey duyumsatılıyorsa), bu bir "hile"dir, böyle bir hile, Yordam'ın yayınını arındırmaya yetmez. Çünkü onun üzerindeki kir, kirlenen-ve kirletilen bir tarihin kiridir.

22 Ekim 2011, Ankara

SOL ve ONUR YAYINLARI • TUTANTUKAN KİTABEVİ
Karanfil Sokak 30/3 Kızılay Ankara • Tel: 0312 417 0008 • Faks: 0312 419 4876
www.solyayinlari.com • tutankan@solyayinlari.com
Baskı: Kuban Matbaacılık
7 KASIM 2011

Katalog, Sol Yayınları, 7 Kasım 2011, s. 47.

"İlk kez ... eksiksiz" söylemiyle, kitabevlerinin raflarından otuz beş yıldır eksiltmediğimiz Alaaddin Bilgi çevirisini kastediyorlarsa (okura böyle bir şey duyumsatılıyorsa), bu bir "hile"dir, böyle bir hile, Yordam'ın yayımını arındırmaya yetmez. Çünkü onun üzerindeki kir, kirlenen ve kirletilen bir tarihin kiridir.[161]

Nail Satlıgan, 2011.

Yordam Kitap ise metni, Almanca orijinalinden Mehmet Selik ile Nail Satlıgan'ın Türkçeye kazandırdığını, Erkin Özalp'in Almancasıyla, Oktar Türel'in ise İngilizcesiyle karşılaştırarak metni baştan aşağı gözden geçirdiklerini belirtmiştir.

Kapital'in Birinci Cildinin çevirisini, kavram seçimlerini ve çeviri düzeyini övenler olduğu gibi "eksik, yanlış ve özensizce çevrilmiş" olduğu yolunda eleştirenler de olacaktır. Sorun yine kavramların Türkçe karşılıklarıyla ilgilidir. Mesela yapışan eleştirilerden biri Kaan Kangal'a aittir. Kangal, "Erscheinung'un tahsîsen ve münhasıran "görünüM" ile, Schein'ın ise gene tahsîsen ve münhasıran "görünüŞ" ile karşılanmamış olması" durumunu eleştirir. Satlıgan ise çeşitli sözlüklerden örnekler vererek itiraz edecek ve her iki kelimeyi, "örneklerden de yola çıkarak "Erscheinung" ile "Schein"ı ayrı iki kelime yerine aynı bir kelimey-

161 Muzaffer Ilhan Erdost, "Kapital'i Kirletmek", *Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011*, Kuban Matbaacılık, Ankara, 7 Kasım 2011, s. 46-47.

le çevirmek caizdir ve buna cevaz veren Marx'ın ta kendisidir," diyecektir.[162]

Yordam Kitap, *Kapital*'in ilk cildini yayınladıktan sonra Haziran ayında *Kapital* üzerine büyük bir toplantı düzenler.[163] Bu toplantıda Nail Satlıgan'ın "Türkiye'de Kapital Çe-

---

162 Çevrinin eksik, yanlış ve özensiz olduğu konusundaki bir yazı için, Kaan Kangal; "Kapital Çevirileri üzerine...", *BirGün Kitap* (16 Temmuz 2011), s. 8. Bu yazıya verilen cevap için Nail Satlıgan; "Kapital Çevirisi ve Bir Kavram Tartışması" (15 Ekim 2011), http://www.yordamkitap.com/bookComment.php?commentId=186

Satlıgan cevabını M. Rosenthal ile P. Yudin'in *Materyalist Felsefe Sözlüğü*, Manfred Buhr ile Alfred Kosing'in *Marksçı-Leninci Felsefe Sözlüğü*, Afşar Timuçin'in *Felsefe Sözlüğü*, Bedia Akarsu'nun *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, Aziz Yardımlı'nın hazırladığı *Hegel Metinleri İçin Almanca-Türkçe Sözlük* ve *Kritisches Wörterbuch des Marxismus* gibi sözlükleri kullanarak verir.

163 Yordam Kitap'tan Kapital tanıtım etkinliği:

KAPİTAL, YENİDEN!

Geçtiğimiz Nisan ayında Marksizmin temel yapıtı Kapital'i Almanca aslından bir çeviriyle Türkçeye kazandırmak için ilk adımı atarak Kapital Cilt I'i yayınlayan Yordam Kitap, bu büyük düşünce klasiğini tanıtmak için bir etkinlik gerçekleştiriyor. Genç ve kıdemli bilim emekçilerinin bugün de güncelliğini koruyan Kapital'i değerlendirecekleri toplantı 4 Haziran Cumartesi günü İstanbul Beşiktaş'ta, Bahçeşehir Üniversitesi Fazıl Say Sahnesi'nde, 14.00-18.00 saatleri arasında. İzzettin Önder ve Ümit Şenesen'in yönettiği iki oturumda, Korkut Boratav, Fuat Ercan, Özgür Narin, Özgür Öztürk, Nail Satlıgan, Sungur Savran, E. Ahmet Tonak ve Oktar Türel Kapital'i farklı yönleriyle değerlendirecek, günümüz açısından önemi üzerinde duracaklar. Program bilgileri aşağıdadır:

Birinci Oturum (14.00-15.30):
Yöneten: İzzettin ÖNDER
Korkut BORATAV: Maddeci Tarih Görüşü ve Kapital
Özgür ÖZTÜRK: Kapitalist Üretimin Doğuşu
Nail SATLIGAN: Kapital'in Türkçeleri
E. Ahmet TONAK: Meta Olarak İstanbul
İkinci Oturum (16.00-17.30):
Yöneten: Ümit ŞENESEN
Fuat ERCAN: Genişleyen Yeniden Üretim ve Fark
Özgür NARİN: Kapital'in Kullanım Değeri ve Güncelliği
Sungur SAVRAN: 21. Yüzyıl İçin Kapital
Oktar TÜREL: Marx ve Sınai Yapı Analizleri

Bu toplantıda yapılan konuşmaların bir bölümü *Devrimci Marksizm*, No. 15 (Sonbahar/Kış 2011)'de yayınlanmıştır.

virilerinin Tarihi" başlığıyla yaptığı konuşma daha sonra metin olarak da yayınlanmıştır.[164]

Yordam Kitap *Kapital*'in Birinci ve İkinci Cildini 2012, Üçüncü Cildini ise 2015'te basarak tamamını yayınlamıştır. Birinci Cildi dokuz, İkinci cildi beş ve Üçüncü Cildi 2 baskı yapmıştır.[165] Şu anda kitapçılarda Sol Yayınları ve Yordam Kitap'ın takım halinde *Kapital* baskıları bulunmaktadır.

164 Nail Satılgan, "Türkiye'de Kapital Çevirilerinin Tarihi", *Devrimci Marksizm*, No. 15 (Sonbahar/Kış 2011) s. 57.

165 Karl Marx, *Kapital Ekonomi Politiğin Eleştirisi* 1. Cilt *Sermayenin Üretim Süreci* (Almancadan Çevirenler: Mehmet Selik ve Nail Satılgan) (İstanbul: Yordam Kitap, Nisan 2011), İkinci Basım (Kasım 2011), Üçüncü Basım (Temmuz 2012), Dördüncü Basım (Ocak 2013), Beşinci Basım (Kasım 2013), Altıncı Basım (Temmuz 2014), Yedinci Basım (Ocak 2015), Sekizinci Basım (Haziran 2015) ve Dokuzuncu Basım (Kasım 2016).

Karl Marx, *Kapital Ekonomi Politiğin Eleştirisi* 2. Cilt *Sermayenin Dolaşım Süreci* (Almancadan Çeviren: Mehmet Selik) (İstanbul: Yordam Kitap, Kasım 2012), İkinci Basım (Kasım 2013), Üçüncü Basım (Kasım 2014), Dördüncü Basım (Haziran 2015) ve Beşinci Basım (Kasım 2016).

Karl Marx, *Kapital Ekonomi Politiğin Eleştirisi* 3. Cilt *Bir Bütün Olarak Kapitalist Üretim Süreci* (Almancadan Çevirenler: Mehmet Selik ve Erkin Özalp) (İstanbul: Yordam Kitap, Haziran 2015), İkinci Basım (Ocak 2016).

Nail Satlıgan'dan Bir *Kapital* Anekdotu: Plüvalü

Nail Satlıgan, 2011.

Hepimiz televizyon seyrediyoruz, ondan kaçmak mümkün değil. Mahir Kaynak diye bir zat var, şimdi genç kuşaklar, gençler bunu bilmeyebilir. Biz orta gençler olarak biliriz. Şimdi bu zat biliyorsunuz dünyanın neresinde Türkiye de dahil komplo ve provokasyon kokan bir şey olursa, televizyona çıkarılıyor. Adam da bir çarıklı erkân-ı harp muhakemesi sergiliyor orada. Şimdi genç kuşaklardan bunun bir "stratej" olduğunu düşünenler olabilir. Yani bir anlamda stratejidir bugün, ama bunun bir de geçmişi var. Şöyle başlar kısaca: önce astsubay, sonra astsubaylıktan atılıyor. Bu bir başarısızlık mı yoksa bir komplo mu belli değil. Çünkü İktisat Fakültesi'ne giriyor, solcuların arasına sızıyor. Başından beri veya ortalarda bir yerde bir Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT) görevlisi oluyor. Başka şeyler de biliyorum ama kanıtlamanı mümkün değil, söylemeyeceğim.

Bu solun içine sızma çabasının bir parçası olarak, yıl 1970 aşağı yukarı, benim de içinde bulunduğum, İstanbul İl Yönetim Kurulu'nda yer aldığım Demokratik Devrim Derneği diye bir dernek vardı. Bu eski ve tarihî TKP'nin bir kanadına yaslanan bir dernekti. O sızma çabasının bir parçası olarak bizim dernekte ekonomi politik dersleri verilecek. İlk ders buna ve-

rildi. İktisat Fakültesi'nde asistandı, şimdi çıktı bir sürü şeyi karıştırdı. Üretici güçlerle üretim ilişkilerini birbirine karıştırdı. Yani kötü bir sunuştu. Sunuş bitti. O eski TKP kadrolarından Kasımpaşalı tütün işçisi, eskiden biz Çingene derdik, şimdi Roman deniyor; okuma yazması olup olmadığı şüpheli bir işçi bana dedi ki "Bu polis yahu". O zaman hiç polisliğinden şüphelenilmiyor. "Yahu nerden çıkardın?" Adam dedi ki "Plüvalü'yü bilmiyor". Şimdi "plüvalü"yü ben de bilmiyorum o sıralarda. Çünkü benim Fransızcam Marx okumalarından geliyor, yani Marx Almanca başladığı cümleyi Fransızca bitirir ya, ben Fransızcaya gelince biraz sözlüğe bakıyorum falan. Plus-value, yani artık-değer. Ama o tarihte bu işçi sanıyorum TKP tevkifatı nedeniyle hapiste yatıyor. Muhtemelen Şefik Hüsnü ya da Reşat Fuat'ın bir Ekonomi Politik dersinden geçiyor. O sırada terminoloji tam oturmamış. Yani ileride doğrusu nedir bulunacak nasılsa diye Reşat Fuat ya da Şefik Hüsnü bu arkadaşlara "plüvalü" diye öğretiyor. Hoş, plus-value'nun ne olduğu konusunda hâlâ rivayet muhtelif, ama sadece bir ses farkı var. Yani ben mesela artık-değer diyorum, daha önceki konuşmacılar artı-değer dediler...

[Nail Satlıgan, "Türkiye'de Kapital Çevirilerinin Tarihi", *Devrimci Marksizm*, No. 15 (Sonbahar/Kış 2011), s. 61.]

SONUÇ

İlk kez 1912 yılında Türkçeye kazandırılmaya çalışılan *Kapital*'in uzun ve tartışmalı çeviri tarihinin bittiğini söylemek henüz zor. Bir dönem yasal nedenler başta olmak üzere dil ve çeviri sorunlarının da zorladığı sebeplerle çevirisi geciken ve yapılan çeviriler nedeniyle tartışmalar yapılan *Kapital*'in aslında birçok ülkede benzer bir tarihi var. Özellikle Marx'ın bir kısmını kendi ürettiği/uydurduğu sözcükler ile kendisinin özel anlamlar yüklediği sözcükler bu konuda çeviri güçlükleri oluşturuyor. Türkiye'de *Kapital*'in ilk çeviri girişimlerinden itibaren Türkçeye de kattığı birçok yeni kavram oldu. Meta, çalışma, artı-değer, iş, emek, işgücü, emek-gücü, kullanım değeri, insan emeği gibi kavramlar bu süreçte yerleşmiştir.[1] O nedenle farklı çevirmenler ve edisyonları yapıldığı gibi, tartışmalar da eksik olmamış durumda.[2] Cumhuri-

1 Bu konuda yazılmış ve yeni kavramlar ve karşılıklarını değerlendiren güzel bir çalışma için Alaattin Bilgi, "Kapital'in Türkçe Çevirileri, Terim ve Kavram Sorunları", *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, Cilt 1, 1848-1871, İletişim Yayınları, İstanbul, 1989, s. 262-263.

2 Örneğin Nail Satılgan Almanca orijinalinde *Kapital*'in alt-başlığının "Kritik der politischen Ökonomie" yani "Ekonomi Politiğin Eleştirisi" olarak veril-

yet döneminde 1933'te yapılan ilk çeviriden itibaren ilk polemikler de başlıyor. Acımasız bir eleştiriye dönüşüyor. Bu 1965'ten itibaren yapılan çevirilerde de sürecek ve günümüze kadar gelecektir. Bu tartışmaların, polemiklerin tek sebebi daha iyi bir *Das Kapital* çevirisi için...

Marx'ın kullandığı kimi terimlerin karşılığını pek çok dilde ifade etmek güç olduğu gibi, hemen anlamak da mümkün değil. Belirli bir birikimle okumak gerekir. Biraz da bu nedenle özellikle *Kapital*'i "anlaşılır" kılmaya yönelik özetlerinin veya kısaltmalarının daha popüler olduğunu hatırlamak gerek.

Hiç kuşkusuz *Kapital* kutsal bir metin değil. Hem bilimsel hem de ideolojik bir metin. Eksikleri de var yanlışları da. Ancak Antonio Labriola'nın söylediği gibi "*Kapital* sosyalizmin ilk kitabı değil, kapitalizmin son kitabıdır". *Kapital*, kapitalizm varolduğu sürece başyapıtlardan biri olmaya devam edecektir. *Kapital* üzerine yapılan tartışmalar da son derece yararlı olmakta, bu vesile ile terminoloji ve çeviri sorunları gündeme gelmektedir. Türkiye sosyalistlerinin bu tartışmalar arasında *Kapital*'in elbette daha iyi çevirilerini Türkçeye kazandıracağı açıktır. O nedenle her kuşakta yeniden ve değişik çevirilerin olması, özellikle edisyon kritiklerinin yapılması önemlidir ve teşvik görmelidir. Sonuç olarak *Kapital* için noktası konmuş, her dönemde kullanılabilecek bir ebedî/edebî çeviri metni oluşturmak gayretinden çok, edisyon kritiklerinin yapılmasının daha önemli olduğunu düşünüyorum.

---

diğini; ancak İngilizce baskısında 1. Cildin alt-başlığının "Kapitalist Üretimin Eleştirel Tahlili" şeklinde verildiğini ve Alaattin Bilgi çevirisinin de bu ifadenin doğru çevrildiğini ve fakat *Kapital*'in Almanca orijinalinden farklı bir alt-başlıkla yayınlamış olduğunun altını çizer. Bkz. Nail Satılgan; Türkiye'de Kapital Çevirilerinin Tarihi", *Devrimci Marksizm*, No. 15 (Sonbahar/Kış 2011), s. 57-61.

DİZİN

I- Marksizm "afyon" mudur? 43
II- Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hataları 43
III- "Marksist"lerimiz Marks'ı Nasıl Baltalıyor? 43

Adoratski, Vladimir 44
Ağa oğlu Ahmet Bey 50
Ağaoğlu, Ahmet 43
Ahmet Haşim 42
Ailenin Devletin Özel Mülkiyetin Kökeni 42
Akbulut, Erden 12, 47, 70, 76, 97
Akın 53-56, 61, 105
Akif Bey 50
Âli, Nizamettin 40
Alighieri, Dante 11
Alliance Israelit Mektebi 27
Althusser, Louis 149
Anti-Antimarksizm-Istanbul Üniversitesi Sosyoloji Profesörlerinden Kessler'e Reddiye 42
Atom Bombası Çocukları 116
Aybar, Mehmet Ali 110
Aynizade Tahsin Bey 50

B. Hilmi Ziya Tercüme Yanlışları ve Tefekküratı Felsefiyesi 43
Babel, August 43
Bakunin, Mihail 70
Balibar, Etienne 149
Barbe, Abbé 28
Başar, Erdoğan 123-126, 134
Bebel, August 22
Beer, Max 92, 93
Belli, Sevim 137, 153
Benerci Kendini Niçin Öldürdü 41
Berktay, Erdoğan 125, 133, 134, 161
Bilgi, Alaattin 12, 137-141, 153-155, 160, 173, 174
Bir Münekkidin Hataları 42, 105
Bir Mütercimin Hataları 53, 54, 56, 58, 59
Bir Mütercimin Hataları II. Ve III. cüzler 43, 56
Bir Ölü Evi Yahut Merhumun Hanesi 42
Bir Profesörün Hataları 42
Bir Şakirdin Hataları 42
Bir Yarım Müstemleke Oluş Tarihi 42
Birgen, Muhittin 42
Bozkurt Matbaası 65
Brewer, Anthony 149
Bugünün İçtimai Mezhepleri 43
Buharin, Nikolay 43

Cafiero, Carlo 69-72, 113, 114, 143, 144
Capital 13, 19
Cavid Bey 36, 38
Cemiyetin Asılları 96
Cerid, Münir 115
Ceride-i Felsefiye 25, 26, 28-31, 33, 34, 36, 37, 109
Cerrahlar, Nevzat 57, 66
Cevad, Ahmed (Emre) 86
CHP 92, 94, 95, 97, 110, 113
Comforth, Maurice 115

Çatal, Barış 12, 85
Çin Cihan Tarihine Nasıl Açıldı 41
Çolakoğlu, Servet 121, 122

Darülbedayi 41
Das Kapital 11, 14, 18, 110, 123, 124, 140, 147, 148, 153, 174
Das Kapitali Nasıl Okudum 148
Denis, Henri 115
Deville, Gabriel 46, 47, 50-52, 56, 57, 64
Devlet ve İhtilal 42
Diyalektik Materyalizm 44, 96
DP 14, 97

Eczacı Vasıf 43
Edebiyat-ı Cedide'nin Kahramanları ve Hüseyin Cahid'e Cevap 43
Edebiyat-ı Cedide'nin Otopsisi 43
Ediz, Hasan Âli 43
Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı 15, 96
"Ekonomicilik" Efsanesi 44
Emek Kürsüsü dizisi 143
Emek pelteleşmesi 77
Emekçinin Kütüphanesi 44
Emperyalizm 43, 115
Emperyalizm, Geberen Kapitalizm 43
Engels, Friedrich 15, 16, 42-44, 70, 75, 78, 80, 83, 84, 88, 96, 123, 124, 139, 140, 148, 153, 158
Enternasyonal İşçiler Cemiyeti Açış Hitabesi 44
Erdem, Bülent 70
Erdoğan, Hayri 12, 134
Erdoğdu, Seyhan 137, 138, 140
Erdoğdu, Vahap 137, 138
Erdost, İlhan 127-129, 138, 150, 151
Erdost, Muzaffer İlhan 12, 115, 116, 122, 126, 133, 134, 136, 137, 162
Erdost, Sulan 12
Erman, Sahir 106, 109
Esad, Mahmud 40, 85
Etika 43
Evans, Phill 149

farizyen 77, 78
Fauteski (Kautski) 96
Felsefe'nin Sefaleti 42
Foley, Duncan K. 149
France, Anatole 37

G. Plehanof: *Tarihe Maddeci Bakış* 43
Gerçek 97
Guillaume, James 70, 72
Güleryüz, Naim A. 27
Gündelikçi İş ile Sermaye 43

Halkçı 127-129
Hamburg 13, 123, 124
Hamdi Bey 50
Hanri Barbüs 43
Harvey, David 149
Hayali Sosyalizm İlmi Sosyalizm 43, 96
Hikmet, Nâzım 41, 43, 44, 96
Hilmi, Hüseyin 19
Hüsnü, Şefik 40, 86, 172

Il Capitale di Carlo Marx 71, 72

İbrahim Fazıl Bey 50
İki Nev'i İlm-i İktisat 28, 36, 37
İktisad-ı İçtimaî 29, 30, 36
İlahi Komedya 11
İlân-ı Hürriyet 18
İleri, Rasih Nuri 14, 113-115, 143
İleri, Suphi Nuri 14, 41, 44, 45, 68-71, 73-75, 86, 96, 109, 113, 115, 141, 143
İnkılapçı Münevver 96

İnkılapçı Münevver Nedir? Hanri Barbüs 43
İnsaniyet Kütüphanesi 43
İsmail Hüsrev Bey 50
İspanya'da Neler Oluyor? 44
İsrail, Bohor 14, 19, 21, 26-30, 36, 104, 105, 107
İştirak 18, 21, 24, 25, 27, 29, 104, 105, 107, 108
İttihat ve Terakki 24

Jaures, Jean 22

K. Marks'ın Hayatı, Felsefesi, Sosyolojisi ve Ekonomi Politiği, Sosyalizmi, Taktiği 43
Kadın Gücü 43
Kadın ve Sosyalizm 43
Kafatası 41
Kafiye 12
Kapital 11-19, 26, 29-31, 33, 34, 36, 39-42, 44, 46, 48, 51-53, 57, 60, 65-77, 79-82, 84-88, 90-94, 96-98, 100, 102, 104-107, 109, 110, 113-119, 121-127, 131-134, 136-150, 152-162, 168-171, 173, 174
Kapital, Ekonomi Politiğin Tenkidi 75
Kapital Tercümesi Hakkında 44, 84, 85, 88
Kapital Üzerine Temel Kurslar 148
Kapital: Yazan Karl Marks 65
Kapital'dan Hülasalar 44
Kapital'i Anlamak (Marx'ın İktisat Teorisi) 149
Kapital'i Okuma Kılavuzu 149
Kapital'i Okumak 149
Kapitalin İzinde 149
Kapitalizm ve Değer 115
Kardam, Ahmet 138
Kari Marksın hayat felsefesi ve sosyolojisi 96
Karl Marx: Kapital 66
Karl Marx Kapital Yeni Başlayanlar İçin 149
Kautsky, Karl 15, 41
Kautsky'ye Göre Sosyalizm-Sınıf Kavgası (Erfurt Programı) 42, 96
Kemal, Namık 41
Kıvılcımlı, Hikmet 11, 14, 17, 41, 43, 44, 65, 75-82, 84, 86-90, 96, 109, 144, 145, 150, 156, 159, 160
Kocagöz, Fadıl 148
Koleksiyon 122, 127, 128, 136, 147
Komünizm 96
Komünizm, Ulusallık Müstemlekecilik 43
Koperativler 68, 69
Kropotkin, Pyotr 43
Küçük Sanayiin İnhitatı 41

L'histoire de la philosophie 28
La decomposition du Marxisme 44
Labriola, Antonio 83, 174
Lafargue, Paul 66
Lange, Oscar 115, 137, 138
Lassalle, Ferdinand 22
Laz Kapital 149
Lenin, Vladimir İlyiç Ulyanov 43, 44, 75, 77, 83, 84, 96, 115, 141, 144, 169
Leninin mezhebi 96
Lüdvig Föyerbah ve Klâsik Alman Felsefesinin Sonu 44

Macherey, Pierre 149
makine mühendisi Salim Bey 53, 56, 57, 61, 63, 105
Mandel, Ernest 149
Manifest 44
Manifesto 146, 148
Marks-Engels-Lenin Enstitüsüne Açık Mektup 44
Marks Kimdir? Marksizm Nedir? Marks'ın Hayatı ve Marksizmin Esasları 91
Marksizm Bibliyoteği 43, 44
Marksizm Kalpazanları Kimlerdir? Tip No. 1- Kerim Sadi 44
Marksizm Prensipleri 44
Marksizmin-Leninizmin Nazari Temelleri 44
Marx, Karl 11, 13-19, 22, 26, 30, 39, 42, 44, 45, 47, 52, 67, 69-73, 86, 88, 92, 96, 97, 113, 115, 117, 119-

124, 126, 134, 139-143, 145-148, 152, 153, 155-159, 162, 169, 172-174
Marx'ın Kapital'i İçin Kılavuz 150
Marx'ın Kapital'inin Oluşumu 149
Marx'ın Kapitali 149
Matbaa-i Ebüzziya 91
Maupassant, Guy de 37
Maymunun İnsanlaşması Projesinde Emeğin Rolü 44
Mepsuten mütenasip 78
Milletcilik 96
Milli Yol 110, 111
Mısırlı, Kıvanç Yiğit 12, 146
Mister Avin (Owen) 18
Mithat Rıcai Bey 51
Molotov, Vyaçeslav 44
Muhlis Ethem Bey 51
Mukaddes Ordugâh 44
Mülkiye 45
Münür Bey 51
Müstecaplıoğlu, Esat Adil 43

Nasıl Çalışmalıyız 21, 29, 104, 105, 107
Nazari ve Ameli Lenin Mezhebi 43
Nebil, Bülent 53-55
Nizameddin Âli Bey 51
Nümune Matbaası 75

Odak Kitabevi 128
Odak Yayınları 14, 126, 131-134, 136, 137, 153, 154, 161, 162
Onur Yayınları 127-130, 136
Osada, Arata 116

Özalp, Erkin 153, 155, 159, 160, 168

Petrol Emperyalizmi 115
pıhtılaşmış iş ücreti 78
Profesörlerimiz Marx'ı Nasıl Anlatıyor? İş Ücreti Nedir? 43

Ranciere, Jacgues 149
Résumé et Accompagné d'un Aperçu sur le Socialisme Scientifique par Gabriel Deville 47
Rosdolski, Roman 149

Sadi, Kerim (Nevzat Cerrahlar) 14, 41-44, 53, 54, 56-61, 63, 65-67, 81, 84, 85, 87-90, 92, 94, 104, 105, 113-115
Sarıdal, Vehbi 40, 86
Satılgan, Nail 14, 149, 152-155, 158-160, 168, 169, 171-173
Savran, Sungur 149, 152, 153, 159, 169
Schellenberg, Walter 148
Selik, Mehmet 14, 48, 116-118, 121, 123-127, 131-138, 153-162, 168
Sermaye ve Sa'y-i Amel 19, 27
Sertel, Sabiha 42-44, 96
Seymen, Lütfi 12
Sınıf Kavgası 96
Simavna Kadısı oğlu Şeyh Bedreddin Destanı 44
Sipahioğlu, Ahmet 148
Smith, David 149
Sol ve Onur Yayınları Katalog 2011 137, 161
Sol Yayınları 14, 48, 115, 116, 122, 123, 126, 127, 129, 130, 134, 135, 137-140, 142, 146, 147, 149, 154, 156, 157, 160-167, 170
Sorel, Georges 44
sosyalist Vehbi 40, 86
Sosyalistler için Felsefe 115
Sosyalizm 42, 96
Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Umumî Tarihi 92, 93
Sosyalizmin Yeni Meseleleri 115, 137, 138
Sosyete ve teknik 96
Sovyet demokrasisi 96
Sovyetlerde Stahanof Harekâtı 44, 96
Stalin 42
Stalin Diyor ki 44
Stalin, Josef 43
Suphi, Mustafa 39
Süreyya, Şevket 58

Şanda, Hüseyin Avni 42
Şekip Bey 50
Şevket Süreyya Bey 51

Taranta Babu'ya Mektuplar 43
Tarih ve Toplum 26, 29
Tarihi Bir Vesika 42, 43, 65
Tarih-i Felsefe 28
Tarihi Materyalizmce Bir Çağ Psikolojisinin Sentetik Karakteristiği 43
Tefeyyüz Kitaphanesi 46
Tevfik, Rıza 27
TKP 43
Tonak, Ertuğrul Ahmet 149, 152, 153, 155, 169
Tunaya, Tarık Zafer 106, 109
Türel, Oktar 153, 155, 168, 169

Uran, Hilmi 26, 27
Uzunhasan, Semiha 43

Ücret, Fiyat Kâr 115

Vedat Nedim Bey 51
Vehbi Bey 51

Wayne, Mike 150

Yalçı, Fatma Nudiye 44, 76, 96
Yeni Adam 58, 69, 70
Yeni Baştan 57, 97, 98, 100, 102, 105, 106, 108
Yeni Sovyet Rusya ve Esas Teşkilat Kanunu 44, 96
Yolcu, Cengiz 12
Yordam Kitap 14, 126, 153, 155-162, 168-170
Yorulmaz, Haydar Rifat 14, 40, 42, 46, 96, 105, 109
Yücel, Hasan Âli 44, 96
Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi 40

Zola, Emile 27, 37

Kapital'in Türkçeye çevrilmesi süreci aynı zamanda Osmanlı-Türkiye siyasi tarihinde sosyalist-komünist hareketin inişli çıkışlı tarihinin hikâyesidir. Osmanlı'daki ilk sosyalistlerle başlayan çeviri macerası, TKP'nin ilk kuşağıyla ve tek-parti döneminin sol üzerindeki baskı rejiminin koşulları içinde kendisine bir yer bulur. Komünistlerin takibat ve kovuşturmalara uğradığı uzun dönem 1960'lara doğru biraz gevşerken ve sosyalist hareket kitleselleşirken *Kapital*'in çevirisi hâlâ devam etmektedir. Nihayet çeviriler tamamlanıp yayımlanmaya başladığındaysa solun içindeki ayrılıklar metnin kaderini belirleyecek ve çevirinin niteliği tartışma konusu olacaktır. Mehmet Ö. Alkan, *150. Yılında* Das Kapital'de, hem çevirilerin hem de sosyalist hareketin Türkiye tarihindeki macerasını anlatıyor.

"Marx'ın* Das Kapital *adlı kitabının Türkiye'deki hikâyesi, aslında Türkiye sosyalizm tarihinin en ilginç dipnotlarından biri. Küçümsemelere, yasaklamalara, engellemelere, suçlamalara, hapisliklere, işkence ve ölümlere rağmen bildiği yoldan şaşmayan, iyiliklerle dolu daha güzel, yaşanabilir ve paylaşılabilir bir dünya için inatçı bir mücadele söz konusu."

MEHMET Ö. ALKAN

iletişim

ISBN-13: 978-975-05-2299-4